

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Halime Doğru

Lehistan'da Bir Osmanlı Sultanı

*IV. Mehmed'in Kamanıçe-Hotin Seferleri ve
Bir Masraf Defteri*

KitapYAYINEVİ

KİTAP YAYINEVİ – 107
TARİH VE COĞRAFYA DİZİSİ – 42

LEHİSTAN'DA BİR OSMANLI SULTANI: İV. MEHMED'İN KAMANİÇE-HOTİN SEFERLERİ VE BİR MASRAF DEFTERİ
HALİME DOÇRU

© 2005, KİTAP YAYINEVİ LTD.
TÜM HAKLARI SAKLIDIR. BU KİTAPIN HİÇBİR BÖLÜMÜ, YAYINCININ YAZILI İZNİ OLMADAN,
FOTOKOPİ DAHİL ELEKTRONİK VEYA MEKANİK YÖNTEMLERLE
KOPYALANAMAZ, ÇOĞALTILAMAZ VEYA KAYDEDİLEMEZ.

DÜZELTİ
NİHAL BOZTEKİN

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
DEREBOYU CADDESİ, ZACRA İŞ MERKEZİ B BLOK 1
MASLAK-İSTANBUL
T: (0212) 285 11 96
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
MART 2006, İSTANBUL

ISBN 975 6051-11-6

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANGİR CADDESİ, ÖZÖĞÜL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Lehistan'da Bir Osmanlı Sultanı

*IV. Mehmed'in Kamanıçe-Hotin Seferleri ve
Bir Masraf Defteri*

HALİME DOĞRU

Kitapyayinevi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7

GİRİŞ 9

I- IV. MEHMED'İN KAMANİÇE SEFERİ 13

OSMANLI-LEHİSTAN İLİŞKİLERİ 13

II. OSMAN'IN LEHİSTAN SEFERİ 16

IV. MEHMED'İN BİRİNCİ LEHİSTAN SEFERİ VEYA KAMANİÇE SEFERİ 18

II- IV. MEHMED'İN HOTİN SEFERİ 35

LEHİSTAN DİYET MECLİSİ BUCAŞ ANTLAŞMASI'NI ONAYLAMİYOR 35

ORDUNUN EDİRNE'DEN İSAKÇI'YA HAREKETİ 42

BABADAĞ'DA ATABE-İ HÜMAYUN KURULMASI 45

HACIOĞLUPAZARI MENZİLİNDE YAPILAN HAZIRLIKLAR 48

HACIOĞLUPAZARI'NDA III. AHMED'İN DOĞUMU 50

AV KÖŞKÜNÜN HAZIRLANMASI VE PADİŞAHIN AVA ÇIKMASI 55

IV. MEHMED'İN BAHARDA SEFER HAZIRLIĞI 56

HOTİN KALESİ'NİN FETHİ 59

PADİŞAHIN UKRAYNA'YA YÖNELMESİ 60

LEHİSTAN ELÇİSİNİN SADRAZAMA BARIŞ TEKLİFİ 64

III- 1673 TARİHLİ MASRAF DEFTERİNE GÖRE KIŞLIK SARAYDA YAPILAN HARCAMALAR 67

PADİŞAHLARIN RESMİ VE ÖZEL YAŞAM ALANI: SARAYLAR 67

HOTİN SEFERİNDE KIŞI GEÇİRMEK İÇİN YAPILAN HAZIRLIKLAR 69

HACIOĞLUPAZARI'NDA MENZİL SARAYI KURULMASI 74

MENZİL SARAYININ HAZIRLANMASI 82

MENZİL AVLUSUNDA KURULAN ÇADIRLAR VE İHTİYAÇLARI 90

MATBAH-I AMİRE 96

SATIN ALINAN ARPA VE OT MİKTARI 101

KIŞLIK SARAYDA ISINMA 103

MASRAF DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 107

SONUÇ III

NOTLAR	116
KAYNAKÇA	124
DİZİN	127
EK: MASÂRİFÂT DEFTERİ	132
KISA SÖZLÜK	195
HARİTA	198

SUNUŞ

Yıllar önce Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde katalog tararken bir masraf defterine ait özet bilgiyi okumuştum. Defteri isteyip gözden geçirince içindeki bilgiler fevkalade ilgimi çekti. Daha dikkatli incelendiğinde, defterde verilen bilgilere hayran olmamak elde değildi.

Masraf defteri IV. Mehmed'in Hotin seferi sırasında kışladığı Hacıoğlupazarı'ndaki menzil sarayında yapılan harcamalara aitti. Kasım 1673-Nisan 1674 tarihleri arasında Hacıoğlupazarı'nda kalınan 172 güne ait harcamalar tek tek yazılmıştı.

Bu konuyla ilgili bir çalışma yapmayı düşünmeye başladım; ancak masraf defteri tek başına hiçbir şey ifade edemezdi. Önce kronolojik olarak olayları ele almak gerekiyordu; dolayısıyla çalışmayı üç bölümde hazırlamaya, ilk iki bölümde Kamanice ve Hotin seferlerini, üçüncü bölümde masraf defterini incelemeye karar verdim.

IV. Mehmed'in Lehistan seferleri önceki seferlerden farklı anlamlarla yüklüydü. Padişah her iki sefere yakınlarını beraberinde götürmüştü. Annesi Turhan Sultan, kız kardeşleri Gevherhan ve Beyhan Sultanlar, Haseki Gülnuş Sultan ve Şehzade Mustafa birlikte yolculuk yapıyorlardı. Haremdeki düzen devam ettiği için, padişahın ve Şehzade Mustafa'nın hocaları olan Vani Efendi ile Feyzullah Efendi de yolculukta onlara eşlik ediyordu. Padişah iki seferde de saray hanımlarını İsakçı'ya kadar getirmiş, hatta Kamanice seferinde fethedilen irili ufaklı kalelere saray kadınlarının adını vererek onların anısını yaşatmak istemişti.

Edirne'den Hotin seferi için hareket edildiği esnada Haseki Gülnuş Sultan hamileydi; ilk defa hamile bir haseki sefere katılıyordu. Menzillerde gösterilen ihtimama rağmen, kış bastırınca doğumun çadırda yapılması sakıncalı bulunmuş, Gülnuş Sultan'ın bir an önce İsakçı'dan kışlık saray olarak düzenlenen Hacıoğlupazarı menziline dönmesine karar verilmişti. Nitekim III. Ahmed burada doğmuş ve bu olay ülke çapında şenliklerle kutlanmıştı. Birkaç gün sonra şeker bayramı olunca kutlamalar da doğum şenliklerine karışmıştı. Burada da av merakından vazgeçemeyen padişah İsterne'de yaptırıldığı av köşküne taşınmış, ocak, şubat ve mart aylarını avda geçirmişti.

Saray kadınlarının harem dışındaki faaliyetlerinde, Ukrayna kökenli Turhan Sultan'ın rolü herhalde çok önemliydi. Lehistan seferlerini fırsat bilip ailesinin genç hanımlarıyla birlikte doğduğu topraklara adeta nostaljik ziyaretler yapan Turhan Sultan, oğlu IV. Mehmed'le birlikte imparatorluğun çeşitli yerlerinde de bulunmuş, sarayın kapalı yaşamının dışına çıkarak belki de batılılaşma hareketinin temelini atmıştı. Bilindiği gibi, batılılaşma hareketinin ilk neferleri daima kadınlar olmuştur.

IV. Mehmed bu konuda annesinin etkisinde kalmış olmalıdır; hocası Vani Efendi'nin tam karşıt fikirlerle genç padişahı donattığını da unutmamak gerekir.

Söz konusu masraf defteri, harcamaların yazıldığı bir defterden çok, gündelik hayatı, saraydaki yaşam biçimini, saray binalarının döşenmesini ve saray mutfağını tanıtmak bakımından da önem taşımaktadır.

Çalışma devam ederken yapmaya çalıştığım işin sorumluluğunun düşündüğümünden çok daha büyük olduğunun bilincine vardım. Masraf defterinin okunması sırasında Başbakanlık Osmanlı Arşivi uzmanlarından Mustafa Serin'in yardımları sayesinde hata yapmaktan daha az endişe duydum; kendisine teşekkür ediyorum. Bütün gayretime rağmen eminim eksiklerim ve hatalarım oldu. Önümüzdeki günlerde masraf defterleri üzerinde çalışacak genç meslektaşlarımın eksiklerimi tamamlama konusunda bana ılık tutacağını umarım.

15 Eylül 2005, Eskişehir

Giriş

IV. Mehmed (1648-1687), babası Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesi üzerine Osmanlı tahtının en küçük padişahı olarak yedi yaşında tahta geçirildi. Babüssaade önünde kurulan tahta oturan padişaha ancak birkaç devlet adamının biat etmesine izin verildi. Törenin ihtişamından korkmaması ve bir suikasta uğramaması için küçük padişah alelacele hareme götürülmek üzere büyük valide Kösem Sultan ile bostancıbaşına teslim edildi (18 Recep 1058/7 Ağustos 1648). Tahttan indirilen babası Sultan İbrahim ise 17 Ağustos 1648 tarihinde boğdurularak Ayasofya'daki kabrine defnedildi.

IV. Mehmed tahta geçtikten sonraki sekiz sene boyunca iç ve dış siyasette tehlikeli dönemlerden geçildi. Bu süre zarfında Kösem Sultan iktidarını yeniçeri ocak ağalarına, padişahın annesi Turhan Sultan ise sarayda bulunan hadım ağalarına dayandırmıştı. Kösem Sultan bir süre sonra çocuk padişaha istediği gibi hükmedemeyince IV. Mehmed ve annesi Turhan Sultan'ı ortadan kaldırmayı planladı. Bu sırada Turhan Sultan Kösem Sultan'ın planından haberdar olmuş, büyük valide ise daha hızlı hareket etmiş ve sultanı boğdurarak öldürtmüştü.

Kösem Sultan'ın ölümünden sonra Valide Turhan Sultan devlet işleri ve sadrazam atamalarıyla yakından ilgilenmeye başladı. Bu süre zarfında sadrazamlar sık sık değişti, Tarhuncu Ahmet Paşa gibi ünlü maliyeciler sadaret makamına geldi; ancak aldığı sert mali tedbirleri uygulamaya koyan Tarhuncu Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı da uzun sürmedi.

Girit kuşatması bir türlü sonuçlanmıyordu. Osmanlı donanması boğazların dışında, Ege Denizi'nde bekleyen Venedik donanmasını bir türlü bertaraf edemiyor ve denizden Girit'e yardım götüremiyordu. Bu konuda yapılan son bir girişim de başarısızlıkla sonuçlandı. Bu yenilgi Lepanto yenilgisi kadar önemliydi (1 Ramazan 1066/Temmuz 1659).

Yaşanan çalkantılı dönemin sonunda Valide Turhan Sultan tavsiyelere uyup görüştüğü Köprülü Mehmed Paşa'yı sadaret mevkiine getirdi. Köprülü Mehmed Paşa bu makamın elverdiği kadar bağımsız çalışmak istiyordu ve koşullarını Valide Turhan Sultan'a bildirdi. Valide Sultan devle-

tin geleceğini gözeterek Köprülü'nün bütün koşullarını kabul etti ve uygulamada da sözünü tutmak üzere yemin etti (14 Eylül 1656). Valide Sultan ile sadrazam arasında yapılan bu anlaşma nadir bir olaydı; zira bu sayede henüz 15 yaşındaki IV. Mehmed, devlet işlerini Köprülü ailesine emanet ederek Edirne'de huzurlu bir saltanat sürmeye başlamıştı.

Köprülü Mehmed Paşa'nın sadaretinde olaylar arzu edildiği kadar kısa sürede yoluna giremedi. Paşa'nın sadrazamlığının sekizinci cuma günü, sarayı ve İstanbul halkını etkisi altına almış olan aşırı dindar Kadızadeler, müezzinlerin naat-ı şerif okuduğu sırada Fatih Camii'ni basmak istediler. Baskının kan dökülmeden engellenmesi sağlandıysa da, Kadızadeler tarikat mensuplarını, şeyhleri takip ederek yakaladıkları yerde öldürmeye, tekkeleri yıkmaya başladılar; bununla da yetinmeyip, padişaha giderek peygamber zamanından sonra ihdas olunanları kaldırıp kendi zihniyetlerine uygun bir nizam kurmak istediklerini bildirmeye karar verdiler. Birden fazla minaresi olan selatin camiler dahi onların görüşüne uygun değildi; bu camilerin yıktırılmasını istiyorlardı. Aralarından eli silah tutanları Fatih Camii'nde toplantıya çağırdılar. Olaylar isyan boyutuna ulaşmadan Köprülü Mehmed Paşa durumu haber aldı ve Kadızadeleri çeşitli bölgelere sürgün göndererek bu kargaşaya bir son verdi.

Köprülü Mehmed Paşa daha sonra ayaklanan sipahileri de denetim altına aldı. Bu sırada Rum Patriği III. Partenios'un devletin zayıf durumundan yararlanarak Ortodoks kilisesine bağlı olan Eflak ve Boğdan voyvodalarını isyana teşvik ettiği, ele geçen belgelerden tespit edildi. Köprülü Mehmed Paşa ile diğer devlet adamlarının huzurunda sorgulanan patrik, suçlu bulunarak idam edildi.

Köprülü Mehmed Paşa iç isyanlarla uğraştığı kadar Venedik ve Er-del'de de mücadele ediyor, genç padişah bu dönemde devlet işleri ile doğrudan ilgilenme gereği duymuyordu. Köprülü zamanında Bozcaada ve Limni adaları geri alındı, Valide Turhan Sultan tarafından Çanakkale Boğazı'nın Anadolu sahilinde Kumkale, karşısındaki Rumeli sahilinde de Seddülbahir Kalesi yaptırıldı. Bu kalelerin açılış törenine de katılan Turhan Sultan, böylece haremde dışarı çıkan ve faaliyet alanını harem dışına taşıyan ilk valide sultan oluyordu.

İlerlemiş yaşında sadrazam olan Köprülü Mehmed Paşa, sadareti- nin beşinci yılında hastalanınca, sadaret makamı için genç padişaha iyi ye- tişmiş oğlu Fazıl Ahmed Paşa'yı önerdi. IV. Mehmed, bu tavsiyeye uyarak Köprülü Mehmed Paşa'nın ölümünden (7 Rebiyülevvel 1072/31 Ekim 1661) sonra Fazıl Ahmed Paşa'yı sadarete getirdi. Fazıl Ahmed Paşa, genç yaşına rağmen sadrazamlık görevini en az babası kadar başarıyla sürdürdü (26 Şaban 1087/Ekim 1676).

Fazıl Ahmed Paşa'nın sadrazamlığında da iç ve dış karışıklıklar de- vam etti. Avusturya ile yapılan savaşın sonunda Uyvar Kalesi fethedildi (21 Safer 1074/13 Eylül 1663). Avusturya ile, Türkçe ve Latince olarak kaleme alınan Vasvar Antlaşması (5 Muharrem 1075/29 Temmuz 1664) imzalan- dı. Uzun süredir devam eden Girit kuşatması Fazıl Ahmed Paşa'nın başa- rılı girişimiyle 27 Eylül 1669 tarihinde sona erdi ve adada toprak ve nüfus tespiti yapıldı.

IV. Mehmed, Fazıl Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı sırasında iki defa Lehistan seferine çıktı; 1672 tarihli sefer "Kamaniçe seferi", 1673 tarihli olanı ise "Hotin seferi" olarak bilinmektedir. Her iki seferin de en önemli özelliği, IV. Mehmed'in bu seferlere beraberinde haremdeki en önemli ki- şilerden Valide Turhan Sultan, eşi Gülnuş Sultan, oğlu şehzade Mustafa ve iki kız kardeşiyle çıkmış olmasıydı; padişah ve şehzadenin hocalarıyla şair ve tarihçiler de yine padişahla beraber sefere katılanlar arasındaydı.

Saray hanımlarının da seferde bulunması harcamaları çeşitlendirir- yor, kış geçirmek üzere yapılan hazırlıklar, konaklama yerlerinin hazırlan- ması ve bunların mefruşatı ile ilgili harcamalar için masraf defterleri hazırlanıyordu. Bu çalışmada III. Ahmed'in doğumu ile ilgili bilgilerin verildiği defter esas alınmıştır.

BİR MASRAF DEFTERİ: BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, MALİYEDEN MÜDEV- VER DEFTER No 3671.

IV. Mehmed ikinci Lehistan seferi olan Hotin seferinde yaşadığı ba- zı başarısızlıklardan sonra, baharda sefere devam etmek üzere, kışlamak için Hacıoğlupazarı'na çekilmişti. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde koru- nan söz konusu masraf defterinde 18 Recep 1084-11 Muharrem 1085

(Ekim 1673-Nisan 1674) arasında, Hacıoğlupazarı'nda geçen altı aylık kışlık saray-ı amire ve harem-i hümayuna ait harcamalar kaydedilmiştir.

Padişah İstanbul'daki saray ve harem bir bölümünü sefere taşıdığı için, yapılan harcamalar önce konaklanacak yerde uygun bir ortam hazırlamak ve buradaki yaşamı konforlu hale getirmekle ilgili ayrıntılara yönelik olmuştur. Saray-ı amirede padişah ile yakın çevresindeki devlet adamları; haremde ise Valide Turhan Sultan, Haseki Gülnuş Sultan, padişahın kız kardeşleri ve Şehzade Mustafa için ayrı ayrı daireler hazırlanmıştır. Kışlık saray haline getirilen, Akpınar mevkiindeki Hacıoğlupazarı menzili için yapılan harcamalara öncelik verilmiştir. Babadağ'da hazırlanan ata-be-i hümayun ve padişahın av merakı nedeniyle hazırlanan av köşkü için yapılan harcamalar bunu takip etmiştir.

Masraf defterinde kayıtlı olan harcamalardan, padişahın Hotin seferine kalabalık saray ve harem erkânı ile birlikte çıktığı görülmektedir. Kamanice seferi olarak bilinen Birinci Lehistan seferinde de saray hanımlarının padişaha eşlik ettiği bilinmektedir. Bu konuda IV. Mehmed kadar Valide Turhan Sultan'ın da rolünün olduğu kesindir. Harem dışına taşıdığı faaliyet alanı ile III. Ahmed zamanında başlayan batılılaşma hareketinin önderi kabul edilebilecek olan Valide Turhan Sultan'ın kale ve cami açılışlarına katılmış olması da bunun bir göstergesidir.

Masraf defterinden başka, seferler hakkında yapılan incelemelerde *Raşid Tarihi*, *Silahdar Tarihi* ve Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın *Zübde-i Vekayiat* adlı eseri önemli birer kaynaktır.¹

IV. MEHMED'İN KAMANİÇE SEFERİ

OSMANLI-LEHİSTAN İLİŞKİLERİ

Fatih Sultan Mehmed 1476 tarihinde Boğdan'a bir sefer düzenlemiş, ancak orduda çıkan bir salgın hastalık nedeniyle geri dönmek zorunda kalmıştı. Bu seferin amacı Karadeniz sahilindeki liman şehirlerini ve ticaret merkezlerini alıp Kırım'a karadan ulaşmak ve Lehistan'la ticareti kolaylaştırmak için Boğdan'ın ticaret merkezlerine sahip olmaktır.

1484 baharında ise II. Bayezid Dobruca'ya gelerek deltadan önce Tuna Nehri üzerindeki son iskele olan İsakçı'dan karşıya geçti.² Osmanlı ordusu Boğdan'ın Karadeniz'e kapısı olan Kili limanını alıp buradan Akkirman Kalesi üzerine yürüdü. Kırım Hanı Mengli Giray'ın da ordusuyla yardıma geldiği Akkirman Kalesi on iki günlük bir kuşatmadan sonra düştü.³ Boğdan'ın Akkirman'ı savunmak için yardım istediği Polonya Kralı IV. Kazimir asker göndermekle yetinmişti. Akkirman'ın fetminden sonra Osmanlı devleti ile Polonya arasında imzalanan antlaşma, daha sonra ticaretle ilgili maddeler eklenerek yenilendi (1490). Bu antlaşmayla Polonya, Osmanlı devletiyle ticaret hacmini büyütmesine rağmen Boğdan üzerindeki hâkimiyetini kaybediyordu. Yeni Leh Kralı, Jagellon hanedanından Jan Albert, 1497 yılında, batılı devletlerin de kışkırtmasıyla Boğdan'a hücum etti; ancak Osmanlı devletinin de yardımını alan Boğdan voyvodası karşısında yenik düştü. II. Bayezid, takip eden günlerde Silistre Valisi Malkoçoğlu Bali Bey'i Lehistan topraklarına akına gönderdi.

Bu sırada Osmanlı devleti ile Venedik arasındaki ilişkiler gerginleşiyordu. 1500 yılında Osmanlı devleti Lehistan'la önce ateşkes, daha sonra antlaşma imzaladı.⁴

Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) Macaristan seferleri sırasında Lehistan'ın tarafsız kalamaması iki devletin arasını açmıştı. Öte yandan Kırım Tatarları Lehistan içine kadar akınlar yapıyor, Lehistan kra-

lı Kırım hanını Kanuni Sultan Süleyman'a şikâyet ediyordu. Kırım hanına ödenmesi gereken yıllık verginin zaman zaman ödenmemesi de sorun yaratıyordu.

Lehistan Krallığı, Kırım Hanlığı, Boğdan ve Erdel toprakları nedeniyle Osmanlı devletinin kuzey komşusu olmuştu; dolayısıyla iki ülke arasında zaman zaman sınır sorunları yaşanıyor, bu olaylarda Boğdan voyvodaları belirleyici oluyordu.⁵

Jagellon hanedanının son temsilcisi olan Lehistan Kralı Zygmunt August 1572 yılında ölünce, bölgede karışıklıklar baş gösterdi ve bir vâris söz konusu olmadığı için yeni kralın bütün boyarların katılımıyla yapılacak seçimle başa geçmesine karar verildi.⁶ Bundan sonra Lehistan tahtında mücadeleler kaçınılmazdı. Osmanlı devleti bu gelişmeleri yakından takip ediyor, tahtta kendi siyasetine uygun bir kral görmek istiyordu; keza Rusya ve Avusturya da Lehistan tahtına müdahale etme hâzırılığı içindeydi.

Sokollu Mehmed Paşa siyasi bir manevrayla Avusturya ve Rusya'yı saf dışı bırakmak üzere Fransa kralının kardeşi Henry de Valois'ı destekleyerek Lehistan kralı olmasını sağladı; ancak dört ay sonra kardeşi Kral IX. Charles'ın ölmesi üzerine Henry de Valois Lehistan'ı gizlice terk edip III. Henry unvanıyla Fransa'da tahta geçti. Osmanlı devletinin Lehistan üzerinde kurmuş olduğu siyasi hâkimiyet de kısa zamanda sona erdi.

16. yüzyılda Dinyester Nehri iki devlet arasında sınır teşkil ediyor, dostane ilişkiler sürüyordu. Osmanlı devleti Kırım'dan gelecek bir akını durdurmaya, Lehistan kralları da Erdel ve Boğdan işlerine müdahale etmeye söz vermişlerdi; Kazakları da Dinyeper (Özi) Nehri'nden Karadeniz'e çıkarmayacaklardı. Ancak Kırım hanları Lehistan içlerine kadar yaptıkları akınlardan bir türlü vazgeçmeyince, Lehler tam olarak sözlerinden dönmeler de başka bir yöntemle Osmanlı devletini rahatsız etmeyi seçerek, korumaya altına aldıkları Kazaklara Karadeniz sahillerini yağmalattılar; boğaza kadar geldikleri bile vaki oldu.

Lehistan'ın Kazakları Osmanlı devletinin aleyhine kullanması, Osmanlı-Leh ilişkilerinde yaşanacak bozulmayı başlatan olay oldu.⁷

Karadeniz Sahillerinde Kazaklar ve Oturdıkları Bölge

1618 yılında İstanbul'a gelen Leh elçisi, Kırım hanlarının akınlarından şikâyet ediyordu. Görüşmelerde Polonyalıların da Kazakları koruduğu bildirilmişti. Bu sırada ayaklanan Boğdan voyvodasına Lehistan'ın 50.000 kişi ile yardım ettiği de öğrenilmiş, bu gelişme savaş sebebi sayılmıştı.

Osmanlı devleti 17. yüzyılda Kırım ve Batı Karadeniz limanlarını tamamen denetim altına almıştı. Liman vergileri devletin önemli gelirleri arasında sayılıyordu. Özellikle bölge buğdayının ve Eflak'tan gelen tuzun nakliyatının yapıldığı Varna limanı çok önemliydi; bu limanda toplanan mallar doğrudan İstanbul'a gönderiliyordu. Ekonomik olarak Karadeniz limanlarını besleyen topraklar da Osmanlı sınırları dahilindeydi.⁸

Karadeniz sahilinde daha yüzyılın başında güvensiz bir ortam oluşmaya başladı. Bunun nedeni, Kazakların şaykaları ile Don ve Dinyeper nehirlerinden denize açılıp Karadeniz kıyılarındaki yerleşim yerlerini yağma etmeleriydi.

Azak Denizi'ne dökülen Don Nehri'yle Dinyeper (Özi) ve Bog (Aksu) nehirleri arasındaki topraklarda yerleşmiş olan Kazaklar, Lehlerin yanında yer alıp Osmanlı topraklarına ve Kırım hanlarına saldırdıkları gibi Kırım halkıyla birlik olup Lehlere de saldırıyorlardı; yağma ve çapulla geçindikleri için çıkarları hangi tarafta ise o tarafla birlikte hareket ediyorlardı.⁹ Ruslar ve Lehler ise Osmanlı devletine açıktan açığa düşmanca tavır alamadıkları zamanlarda gizli gizli Kazakların akınlarına katılıyorlardı. Reisleri "hatman" olarak bilinen Kazaklar 1576 yılında Lehistan kralı ve Erdel prensi olan İsvan Bathory tarafından örgütlendiler. Don Nehri civarındaki Don Kazakları Ruslarla, Dinyeper Nehri civarında yerleşmiş olan Zaporog Kazakları ise Lehlerle ortak hareket ediyordu.¹⁰ Polonya hükümeti Kazakların bir kısmını belli bir ücret karşılığında ordusuna dahil etti. Sayıları elli bin kişiyi bulan bu topluluğun üyeleri Ukrayna Kazakları, Zaporog Kazakları, Sankamış Kazakları, Potkalı ve Barabaş Kazakları adı altında ayrı gruplar halinde yaşıyorlardı.¹¹

Kazakların Karadeniz Liman Kentlerini Yağmalaması

Kazaklar 1614 yılında Karadeniz'in güney sahilindeki Sinop'a akın yapmışlar, Anadolu sahillerini dahi yağmalamışlardı.¹² 1620 yılında

60 parça Kazak şaykası¹³ Karadeniz'in batısında Misivri ve Ahyolu iskelelerini yakıp yağmaladı. Osmanlı devleti bu yapılanları cezasız bırakmasına rağmen akınların arkası kesilmiyordu.¹⁴ 1620 yılında Kamçı Nehri'nden içerilere kadar girilmiş, Pravadi köyleri yağmalanmıştı. Doğrudan Osmanlı topraklarına hücum ettikleri için Hristiyan âleminde ünleri artan Kazaklara, sahile çıktıkları yerlerde gayrimüslimler yol gösterip malı yağma edilecek kişileri işaret ediyordu. Halkın şikâyeti üzerine Tuna ve Karadeniz sahillerini savunmak için Karadeniz'de dolaşmaya başlayan İbrahim Paşa komutasındaki 60 pare şayka ise her zaman başarılı olamıyordu.¹⁵

II. OSMAN'IN LEHİSTAN SEFERİ

II. Osman Kazakları koruyan Lehistan'la yaşanan anlaşmazlığı sonlandırmak için 1621 yılında Hotin seferine çıktı. Deltadan önce köprü yapma imkânı veren İsakçı'dan Tuna Nehri'ni geçip uzak diyardaki Hotin'e gelen ordu pek çok olumsuzlukla karşılaştı. Boğdan voyvodası gerekli işeyi sağlamamış, yeniçeriler ordudan kaçmaya başlamışlardı. Kırım hanının veliahtı Nureddin Sultan'ın büyük gayretine ve çok sayıda esir almış olmasına rağmen kesin zafer elde edilemedi. Eflak voyvodasının aracılığıyla Sultan Süleyman zamanındaki esas üzerine barış yapıldı.¹⁶ II. Osman Hotin seferini zaferle sonuçlandıramadığı gibi, Kazakların akınlarını da uzun süre durduramadı; öte yandan yeniçeriler önünde prestij kaybına uğradı.

Kazakların Yağmaları Devam Ediyor

1629 yılında Kazaklar Kili, İsmail ve Midye üzerinden 300 parça şaykayla inerek Varna ve Süzebolu sahillerini vurunca halk içerilere sığındı. Her şaykada ellişer Akkazak bulunuyor,¹⁷ yağma ettikleri malları ve esirleri şaykalarına yükleyip geri çekiliyorlardı; bazıları yakalanıp esir olsa da halk onların akınlarından bizar oluyordu.

Evlia Çelebi'nin naklettiğine göre, Balçık yakınında konakladıkları sırada bir habercinin Karadeniz'de 36 parça Kazak şaykasının dolaşğını ve Balçık iskelesini yağma etmek için hazırlık yaptıklarını bildirme-

si üzerine, Özi Beylerbeyi Melek Ahmed Paşa Kazakları pusuya düşürmek için hazırlık yapmıştı. Gerçekten de şafak vakti Balçık iskelesine çıkan Kazaklar kenti dört taraftan ateşe verip yağmaya başlamışlardı. Birer ikişer nöbetçiyle korunan şaykaları pusudaki Osmanlı kuvvetleri tarafından kolaylıkla ele geçirilse de karada savunmasız kalan Kazaklar kolay kolay teslim olmuyordu. Buna rağmen Paşa, çarpışma sonunda 300 esir ve 36 parça şayka ele geçirdi, 400 kadar Kazak da çarpışmalarda öldü. Elde edilen mal ve ganimet ise Kili ve Akkirman kalelerinin onarılması için gönderildi¹⁸ (1651).

Kazaklar ile Tatarlar sürekli mücadele halinde olmalarına rağmen zaman zaman yardımlaşmışlar da görölüyordu; özellikle Zaporog Kazakları Polonya ile anlaşmazlığa düştükleri zaman Kırım hanlarından destek almışlardı.

Kazaklar Osmanlı Himayesinde

Ukrayna Kazakları Lehistan kralıyla bir türlü uzlaşamamışlardı. 1669 yılında IV. Mehmed, Tesalya Yenişehir yaylasında olduğu sırada daha önce Lehlere tabi olan Sarıkamış Kazaklarının hatmanı Petro Dorosenko bir elçi göndererek Leh kralı ve Tatar hanından şikâyetçi oldu, himaye edilmesine karşılık Avrupa tarafındaki seferlerde Osmanlı ordusuna hizmet vaadinde bulundu.¹⁹ Fazıl Ahmed Paşa'nın Osmanlı siyasetine uygun bulduğu bu teklif kabul edildi. Dorosenko'ya tuğ, tabl, alem ve mehterhane gönderildi ve 40.000 Kazak Osmanlı devletinin himayesine kabul edildi.²⁰ Ancak bu tabiyet ilişkisinden sonra Sarıkamış Kazakları iki devlet arasında anlaşmazlık ve sorun üreten bir topluluk haline geldi.²¹

Lehlerin Ortodoks Kazakları Katolik yapma yönündeki baskılarının bir türlü son bulmaması üzerine Osmanlı devleti bu durumun devam etmesini savaş nedeni sayacağını Leh kralına bildirdi.²² Ayrıca Sarıkamış Kazaklarına karşı girişilecek hareketin padişaha yapılmış sayılacağı, dolayısıyla Kazaklara herhangi bir tecavüzde bulunulmaması gerektiği hatırlatılıyordu. Kazakların yardım ve himaye isteği ile Osmanlı devletinin konu hakkındaki görüşleri dönemin tarihçileri Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa ve Raşid Efendi tarafından ayrıntılarıyla işlenmiştir.²³

*Sefer Hazırlıkları*²⁴

Lehistan'la bir türlü anlaşma sağlanamayınca IV. Mehmed bir na-me-i hümayun yollayarak Osmanlı'ya tabi olan Kazaklara yönelik saldırılardan vazgeçilmesini istedi. Leh kralı ise Doroşenko'nun iki yüzlü bir siyaset uyguladığını, bazen Rusların bazen Kırımlıların desteğiyle ülkesine saldırdığını bildirdi ve mektuba olumlu cevap vermediği gibi saldırılara devam etti.²⁵ Bunun üzerine savaş kararı verildi ve hazırlıklar başlatıldı.

2 Muharrem 1083 (2 Nisan 1672) günü tuğ-ı hümayun Edirne'de Tunca Nehri yanındaki Çukurçayır'a dikildi ve otağ-ı hümayun kuruldu.²⁶

7 Mayıs Cumartesi günü Edirne'de sarayından çıkıp Saraçhane köprüsünden geçerek otağ-ı hümayuna gelen IV. Mehmed²⁷ sefere katılacak paşalar ve kalabalık kapı halkları tarafından törenle karşılandı. Sefere katılacak paşaların bazıları terfi ettirildi, bazıları ödüllendirildi: Hazine-darbaşı Hasan Ağa has odabaşılığına, İstanbul Kadısı Ankaravi Mehmed Efendi Anadolu kazas-kerliğine yükseltildi. Sefer tebriki için padişahın huzuruna gelen Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa'ya dokuz kıymetli at; İkinci Vezir ve Musahip Mustafa Paşa'ya dört at; Üçüncü Vezir Kara Mustafa Paşa, Dördüncü Vezir Şeytan İbrahim Paşa, Beşinci Vezir Defterdar Ahmed Paşa, Yeniçeri Ağası Abdurrahman Paşa ve Nişancı Abdi Paşa'ya ikişer at; Şeyhülislam Mehmed Efendi, Reis Efendi ve Vaiz Vani Efendi'ye²⁸ de birer at ihsan edildi. Sadrazam ve erkân bir süreden beri resmi törenlerde kürk ve selimi destar giyiyorlardı.²⁹ Padişah bu kişilere kallavi destar ve kırmızı çuha ile kaplı kürk hediye etti.³⁰ Ertesi gün Çukurçayır'da görkemli bir tören düzenlendi. Piyade ve süvari kapıkulları, sadrazam tarafından hazırlanan askerler, yeniçeri ağaları, yeniçeri cebeci, topçu, top arabacı, sipahi silahtar ocakları, veziriazam kethüdası, üç binden fazla enderun halkı ve ağaları, bin beş yüz nefer piyade nefer ve süvari, Üçüncü Vezir Kara Mustafa Paşa kethüdasıyla binden fazla yaya ve süvarisiyle, diğer paşalar da erkânlarıyla Saraçhane Köprüsü'ne geldiler. Padişah, halkın da katıldığı bu törende herkesi ayrı ayrı selamladı.

Takip eden günlerde Anadolu beylerbeyi eyalet askeriyle, sancak-beyleri de kendi askerleriyle IV. Mehmed'in huzurundan geçti ve kendile-

rine padişah tarafından hilat ihsan edildi. Dördüncü Vezir Şeytan İbrahim Paşa hazırlıkları tamamladıktan sonra harem-i hümayun Çukurçayır'a gelip sefer hazırlığına dahil oldu. Haseki Gülnuş Sultan IV. Mehmed'le aylarca süren av partilerine katıldığı için sefere de birlikte gidiyordu. Gülnuş Sultan'dan başka Valide Turhan Sultan, padişahın kız kardeşleri ve Şehzade Mustafa da oradaydı. Şeytan İbrahim Paşa yollarda özellikle Haseki Sultan ve Şehzade Mustafa'nın hizmetinde olacaktı.³¹ Yolculuk düzeninde Gülnuş Sultan'ın altın parmaklıklı gümüş süslemeli arabası padişahın sancaklarını ve gümüş arabasını takip edecekti.³²

Son olarak sadrazam huzura çıktı, seferi kutladı ve zafer kazanılması için dua etti, padişaha Kamanîçe seferinin anısına altın işlemeli bir ok ve tirkeş hediye etti. Padişah has oda köşesinde diğer paşaların da ziyaretlerini kabul etti; devlet erkânı huzurda zafer yemini etti.

Uzun yıllardan beri padişahın huzurunda böyle bir tören yapılmıyordu. Gerek divan üyelerinin kıyafetleri gerekse saray ahırından kendilerine tahsis edilen atların süslü binek takımları göz kamaştırıyordu. Fındıklılı Silahdar Mehmed Ağa töreni överken Osman Gazi'den beri böyle muhteşem bir törenin hiçbir padişaha nasip olmadığını vurgulamıştır.³³

Çukurçayır'da 27 gün kalan³⁴ IV. Mehmed, onar kuruş bahşiş vermek âdetken on ikişer kuruş vererek sekbanları memnun etti.

Kamanîçe Yolunda Osmanlı Ordusunun Kat Edeceği Güzergâh

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra padişah ve Çukurçayır mevkiinde toplanmış olan ordu harekete geçti. Konaklanacak menziller daha önce tespit edilmişti.³⁵ Sefer zamanındaki hizmetleri barış zamanındaki haberleşme hizmetlerinden daha önemli olan menziller coğrafyaya ve ulaşım koşullarına göre düzenlenmişti ve aralarındaki yolların güvenli olmasına dikkat ediliyordu.

Anadolu ve Rumeli'de yollar Roma döneminden beri merkeze göre sağ, orta ve sol kol olmak üzere üç ana güzergâh ve bunları birbirine bağlayan tali yollardan oluşuyordu. Konaklama yerlerinde kurulan menzillerin birbirine olan uzaklığı yolun dağdan veya ovoidan geçmesine, kolay veya zor yol alınmasına bağlıydı. Güvenlik de önemli bir unsurdur ve bu konuda der-

bentler önem kazanıyordu. Sonuçta iki menzil arası bir günde kat edilecek yola eşit oluyordu.

Sağ, sol ve orta yol tasnifi Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa zamanında yapılmıştı. Aynı zamanda bu yöndeki fütuhat yolu olan ve Roma döneminden beri Via Egnatia adı ile bilinen sol yol Ege Denizi'nin kuzeyindeki Selanik limanına uğrayıp Makedonya ve Arnavutluk üzerinden Adriyatik Denizi'ne ulaşıyordu.³⁶ Edirne'yi Belgrad üzerinden Niş ve Budapeşte'ye bağlayan orta yol Kanuni'nin Macaristan seferleri sırasında defalarca kullanılmış olan, işlek ve bakımlı bir yoldu. Yolların genişletilmesi için bir çaba gösterilmese de köprülerin onarımına dikkat ediliyordu.

IV. Mehmed'in her iki Lehistan seferinde kullandığı sağ yol ise Baltık Denizi'ni İstanbul'a bağlayan ticari ve diplomatik yol olarak biliniyor, Osmanlı sınırları içinde İstanbul-Özi yolu olarak adlandırılıyordu. İstanbul, Çatalca, İnçeğiz, Midye, Vize, Pınarhisar, Kırkkilise, Fakihler, Aydos, Pravadi, Devne, Kozluca, Tekfurgölü, Karasu, Babadağı, İsakçı, Tolçı, İsmail Geçidi, Yanık Hisar, Akkirman, Özi, Kefe, Azak güzergâhını takip eden sağ yolla orta yol arasında Balkan Dağları'na ve Tuna Nehri'ne paralel yollar da bulunuyordu.³⁷

Birinci Lehistan seferi veya Hotin seferinde İsakçı'ya kadar olan menzillerden ziyade Tuna Nehri'ni geçtikten sonra Hotin'e kadar olan menziller önemliydi. Tuna Nehri daha önce açıklandığı gibi İsakçı'dan sonra delta oluşturuyor ve kollar arasındaki bataklıkları aşmak sorun oluyordu. II. Osman İsakçı'da köprü yaptırdıktan sonra ordusuyla Polonya seferine çıkmış, Hotin'e kadar ilerlemişti.

Menzillerde Ordunun İhtiyacının Sağlanması

Sefer yollarında en önemli konu, iaşenin zamanında sağlanmasıydı. Önceden menzillere bildirilmesine rağmen her defasında depolamanın zamanında yapılamaması sorunu yaşanıyordu. Lehistan seferine karar verildikten sonra sağ kol kadılarına ordunun ihtiyacını belirten hükümler yazıldı. 18 Zilkade 1082 (14 Mart 1672) tarihinde yazılan bir hükümde, ordunun baharda Lehistan seferine çıkacağı, Tuna Nehri'nin sağ sahilindeki İsakçı'dan Hotin'e kadar olan menzillerin durumunun incelenmesi isten-

mişti. İsakçı ile Hotin arasındaki mesafenin uzun olması ve merkezden bu yol üzerindeki menzillere zahire naklinin güç olması nedeniyle hazırlıklara özen gösterilmesi gerekiyordu.³⁸ Menziller arasındaki mesafeler yeniden düzenlenerek, aralarındaki süre ağırlıkların taşınması ve ordunun yürüyüşüne göre yeniden düzenlendi. En kısa yürüyüş iki saat, en uzun yürüyüş yedi saat olacaktı.

Yolculuk başlamadan yol ve köprüler onarılmış, ordunun geçişi için hazırlanmıştı. Yolculuğun süresini bir ölçüde hava koşulları belirliyordu, dolayısıyla bahar yağmurlarının arkasından çamurlanan yollarda ilerlemek kolay olmamıştı. Kamanîçe seferine gidişte Çukurçayır'dan Bucuş'a kadar 52 menzilin 209,5 saatte aşılabacağı hesaplanmıştı. Ancak bazı menzillerde durulmayıp yolun 37 menzile indirilmesi dönüşü hızlandırdı ve 196,5 saatte Edirne'ye ulaşıldı.

Yeniden düzenlenen menzillerde buğday, arpa ve un depolanıp küçük baş hayvan toplandı; ancak sefer yolunda hesap edilmeyen aksiliklerle karşılaşıldığı oluyordu.

Ordu Çukurçayır'dan Ayrılıyor

IV. Mehmed sonra ordunun arkasından 4 Safer 1083 (5 Haziran 1672) tarihinde Çukurçayır'dan hareket edip Çömlekköy'e ulaştı.³⁹ Yol, Tunca Nehri boyunca kuzeye doğru gidiyordu. *Raşid Tarihi* ve *Silahdar Tarihi*'nde menziller açıklıkla ve gün gün işlenmiştir. Menzillerin çoğunda gecelik konaklama yapıldığı halde daha büyük menzillerde ihtiyaçları karşılamak üzere duruma bağlı olarak bir gün veya iki gün kalınabiliyordu. *Raşid Tarihi*'nde verilen bilgiye göre 7 Safer'de Çirmen, 8 Safer'de Çömlekköy, 9 Safer'de Değirmenköy, 10 Safer'de Yenice Kızılağaç ve 11 Safer'de Yanbolu'ya ulaşılmıştı.⁴⁰ Yanbolu'da bir gün dinlenen ordu Saray ve Karinabad menzillerini aştıktan sonra Aydos kasabasına ve Aydos sahrasına gelip konakladı. Aydos ılcası ordunun dinlenmesi için fevkalade uygun bir mevkidi.⁴¹

Denizden yarın saat kadar içeride Mihaloğlu tarafından yaptırılmış kubbeli bir binası olan ılcadan Evliya Çelebi fevkalade şifalı sularıyla söz eder. Kanuni Sultan Süleyman da Hekimbaşı Keysun-i zade'nin tavsiyesiy-

le ayağındaki iltihaptan kurtulmak üzere buraya gelmiş, hekimbaşı özel yöntemleriyle padişahı burada tedavi etmiştir. Padişah iyileşmesinin bedeli olarak Aydos ılıca sahrasında her yıl panayıır kurulması için ferman vermiştir. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre her yıl burada kurulan panayıır en az yüz bin kişi ziyaret ediyordu.

Yağmurun Yarattığı Sorunlar

Ordu Edirne'den ayrıldığından beri kesilmeyen yağmurun yol boyunca biriktirdiği sular piyade ve süvari askerin işini güçleştirmişti. Orduya ait arabalar devrilerek geçitleri kapattı ve yolculuk yapmak iyice zorlaştı. Asıl sorun ise ılıcadan sonra başladı. Cenke derbendine kadar olan yolda Kamçı Nehri taşmış, her taraf bataklığa dönüşmüştü. Yol Balkan Dağları'nda Cenke derbendini geçtikten sonra kuzeye doğru engebesiz bir arazide devam ediyordu; ancak arabaları bu bataklıktan kurtarmak meseleydi.⁴²

Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa ve diğer vezirler toplanarak ordunun yeniçeri ağalarının yönetiminde yola yaya devam etmelerine karar verdiler. Ordu Devne menziline kadar gidip orada konaklayacaktı. Asker, geniş bir ovada göl kenarında konumlanmış Devne kasabasında, günlerce mücadele ettiği yağmur ve çamurdan temizlenecek, padişah ve haremi de arkadan gelecekti.

Padişahın ve Haseki Gülnuş Sultan'ın Arabalarının Çamura Saplanması ve Kurtarılması

Ordu yola çıktıktan sonra padişah ve harem yağmurdan korunmak için ılıca mevkiinden bir saat uzaklıktaki Ömer Hoca Köyü'ne göçtüler; ancak yağış burada da devam ediyordu ve köy halkından iki kişi ile bir miktar davar sele kapılıp telef olmuştu.

19 Safer 1083 günü padişah ve ekibi Ömer Hoca Köyü'nden hareket etti; ayın 21'inde köyün yakınındaki Kopran menziline, ertesi gün de Sucular menziline ulaştılar.

21 Safer Cuma günü arabalar Cenke derbendine doğru yola çıktı, ancak taşmış ve her tarafı bataklık yapmış olan Kamçı Nehri'ni aşmak gerekiyordu; nehrin üzerindeki köprü de selden tahrip olmuştu. Büyük

zorluklarla nehir aşılp Köprük y'e doğru hareket edildi. Bu arada IV. Mehmed'in musahibi Mustafa Paşa K pr k y'e  nden gelmiş, bir çadıra sığınmıştı.

Bir süre yol aldıktan sonra otağ-ı hümayun ile hareme ait özel eşya-ları taşıyan arabaların geride kaldığını fark eden sadrazam, duruma m da-hale etti. Otağ-ı hümayuna ait arabalar kendi imk nlarıyla kurtuldular. Ha-seki Gülnuş Sultan'ın çamura saplanmış gümüş kaplama arabasını ise Fa-zıl Ahmed Paşa kendi bindiği atı koşmak suretiyle güçlükle kurtardı. şeh-zade Mustafa'nın hizmetindeki Kubbealtı vezirlerinden şeytan İbrahim Paşa da arabaların kurtarılmasında çalışıyordu.

IV. Mehmed, otağ-ı hümayun ve harem K pr k y'e ulaştığında g -neş batmıştı; bu arada arkada, çamurdan kurtulmak için mücadele eden daha çok sayıda araba ve at vardı. Yayan hareket eden ordu ise büyük zor-luklarla Devne menziline ulaşıp yerleşmeyi başarmıştı.

Padişaş ve beraberindekiler de 23 Sefer 1083 (22 Mayıs 1672) Pazar günü Devne menziline yerleştiler. IV. Mehmed bu menzilde kaldığı süre zarfında çevreyi dolaştı, ziyaretlerde bulundu.

Devne Menzili ve IV. Mehmed'in Ziyaretleri

H l  menzile ulaşamayanlar olduğu için ordu Devne'de üç gün ko-nakladı. Bu süre zarfında IV. Mehmed  nce Pravadi kentini ziyarete gitti. Pravadi de bir menzil olmasına rağmen ordu sefer dönüşü yakındaki bir düzlükte konaklamayı seçmişti.

Pravadi Ziyareti

Derin bir vadide akan çayın iki yakasında kurulmuş olan Pravadi, Çandarlı Ali Paşa'nın sağ kol fütuhatı sırasında Osmanlı devleti sınırlarına dahil olmuştu.⁴³ Kentte iki yakayı bağlayan taş köprüler, kalenin olduğu ta-rafta da  arşı, pazar, alışveriş yerleri ve hanlar bulunuyordu. Bir ticaret merkezi olan kentte, çayın öte yakasında eskiden beri Yahudi ve Latin ma-halleleri vardı. Evliya  elebi'nin bildirdiğine göre, kentin kıyısındaki Bek-taşı tekkesi 16. yüzyılda yıktırılmıştır. Yine zaviyesi Varna'da bulunan Ot-man Baba'ya mensup olan ve inançları sebebiyle Pravadi'de yargılanan der-

vişler de Meçüklü Baba zaviyesinde oturuyordu; zaviye, II. Bayezid tarafından Işıklarla olan bağlantıları nedeniyle yıktırılmıştı.⁴⁴

Kozluca Ziyareti

IV. Mehmed 25 Safer 1083 günü haremi hümayun ve sadrazamla birlikte, Kozluca'daki zeamet çiftliğinde oturan Fazıl Ahmed Paşa'nın amcası Hasan Ağa'yı ziyarete gitti. Devne menziline bir menzil mesafedeki Kozluca, *Silahdar Tarihi*'nde "geniş bir ovanın ortasında meyvadar" bir köy olarak tanımlamaktadır. Padişahın Köprülü Mehmed Paşa ve ailesine ne kadar saygı gösterdiğini ifade eden bu ziyaret, Valide Turhan Sultan'ın saray dışındaki yaşamla bütünleşen hayat görüşünü haremde diğer üyelerine de yansıttığının da açık bir göstergesiydi.

Ziyaret sırasında, daha sonra sadrazamlık makamına gelecek olan Amcazade Hüseyin Paşa da babası Amca Hasan Ağa ile birlikteydi. Bu ziyaret, sarayın gündelik yaşamını açıklamak bakımından olduğu kadar, sunulan hediyeler bakımından da önemliydi. Hasan Ağa padişaha kıymetli bir eyer ve eyerlenmiş bir yorga at ile harem-i hümayun kadınlarına bohçalar içinde ipekli kumaşlar ve hediyeler sundu; padişah ise memnun kaldığı bu ziyaretten Hasan Ağa'ya bir hilat ve 100 altın ihsan ederek ayrıldı.⁴⁵

Amca Hasan Ağa'nın yaşamı hakkında ulaşabildiğimiz çok az bilgiden biri, Fazıl Ahmed Paşa ile birlikte Kandiye seferine ve Viyana kuşatmasına katılmış olduğudur.⁴⁶ *Cevahirü't-Tevarih*'ten öğrendiğimize göre, 1078'de Kandiye'yi alan Fazıl Ahmet Paşa'yı h. kardeşi, amcası ve diğer görevliler elini öperek kutlamışlardır: "...ve ol mahalde sadrî'âzam hazretlerinin birâderi Mustafa Bey, ammusi ve reis efendi ve tezkireciler ve kethüda beyi ve anda mevcûd bulunanlar sadrî'âzam hazretlerinin dâmenin bûs itdiler."⁴⁷

Aynı eserin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki bir başka nüshası ise daha ayrıntılı bilgi vermekte, Hasan Ağa'nın adını kale fethi sonrası hacca giden kâfile içinde zikretmektedir: "Birâder-i muhteremeleri fâzıl-ı yegâne Mustafa Beyefendi ve ammileri Hasan Ağa ve ammizâdeleri Hüseyin Çelebi ve hemşireleri ve enderûn ve birûn halkından her kim tâlib-i hac oldu ise bir kâfile olmak üzere izin ihsan buyurulup yevm-i merkûmda dört kıt'a çekti ile revân oldular." Sakıb Mustafa Dede'nin *Sefine-i Mevleviye*

adındaki eseri de Amca Hasan Ağa'nın Mevlevi şeyhlerinden Ahmed De-
de'ye mensup olduğunu belirtir.⁴⁸

Kozluca'da Amca Hasan Ağa Tarafından Yapılan Cami

Amca Hasan Ağa padişahın kendisine ihsanından yola çıkarak, günümüzde de Kozluca'nın silüetini oluşturan bir cami ile Kuzeydoğu Bulgaristan'ın en büyük çeşmesini yaptırdı. Vakfıyesi henüz bulunamamış olmasına rağmen Amca Hasan Ağa Camii'ne ait çok sayıda vakıf kaydı mevcuttur. İnşaatından yaklaşık 40 sene sonra düzenlenmiş (1124/1712)⁴⁹ bir vakıf belgesinde caminin “Köprülü Mehmed Paşa'nın biraderi Hacı Hasan Ağa tarafından” “müceddeden” yaptırılmış⁵⁰ olduğu belirtilmiştir. Yine başka bir vakıf kaydından öğrendiğimize göre Kozluca, Hasan Ağa'ya zemet yeri olarak tahsis edilmiş ve⁵¹ oğlu Amcazade Hüseyin Paşa'ya izafeten “Vezir Kozluca” olarak adlandırılmıştır.

1712 tarihli belgeden öğrendiğimize göre Amca Hasan Ağa bir menzil külliyesi olarak Kozluca'da yaptırdığı cami, medrese, muallimhane ve çeşmeye gelir getirmek üzere bir hamam, dekakin, hane ve han inşa ettirmiş, ayrıca belli bir arazi vakıf etmiştir.⁵²

Vakfın kurulmasından yaklaşık 40 sene sonra cami ve muallimhane için gelirin yeterli olmadığını anlaşılmaması üzerine, 1124 (1712) yılında vakfın mütevellisi olan Kozluca Kadısı Mevlana Mehmed Kemaleddin başkentte bir dilekçe göndererek Kozluca'nın kısa bir süre önce kaza olduğunu, dolayısıyla burada bir hafta pazarına ihtiyaç duyulduğunu, pazar vergilerinin vakfa bırakılması halinde vakıf gelirinin de artabileceğini bildirdi. Bu talep başkentçe olumlu karşılanarak, cuma günleri caminin önündeki alanda pazar kurulmasına ve pazar vergilerinin vakıf tarafından toplanmasına izin verildi. Buna karşılık vakıf her yıl zaim, maktuen on kuruş ödeyecekti.⁵³

1210 (1795) yılında müteveli Mehmed Said bin Ömer vefat edince vakıfta tevliyeti üstlenecek erkek evlat kalmadı. Vakıf şartına göre bu durumda görevi kız evlat üstlenebilecekti. Nitekim nöbeti devralmak üzere padişaha başvuran evlad-ı vakıf Nefise Hanım olumlu cevap aldı.⁵⁴ Kız evladın vakıf yönetmesi Amcazade Hüseyin Paşa'nın vakıflarında oldukça yaygındır. Örneğin 1702 yılında Amcazade Hüseyin Paşa ölünce kızı Rah-

miye Hanım vakfı yönetimini üstlenmiş, hatta kütüphane binasının bazı eksiklerini tamamlamıştı.⁵⁵

Amca Hasan Ağa Camii'ne ait vakfı bilgilerini 1282 (1867) yılına kadar takip etmek mümkün olmaktadır.⁵⁶ Kısa bir süre sonra bölge Osmanlı devletinden ayrılacağı için bu bilgilere ulaşma olanağı kalmayacaktır.

Halen iyi durumda olan Amca Hasan Ağa Camii, kare bir avlunun ortasında yer alır. Avlunun doğu ve batı duvarlarında anıtsal kapılar bulunmaktadır. Batı kapısı halen kullanıldığı halde doğu kapısının çok uzun zamandan beri açılmadığı anlaşılmaktadır. Avlunun doğu duvarındaki iki sınıflı muallimhane 1960 yılına kadar okul olarak kullanılmıştır.⁵⁷ Yine avlunun doğu kapısının yanında halen suyu devamlı akan bir çeşme bulunmaktadır. Bu çeşme, suyunu camiyle birlikte yaptırılmış olan anıtsal çeşmeyle aynı kaynaktan almaktadır.

Önceleri avlunun doğu yönünde gayri muntazam dizilmiş, iki tane sinde birer kitabe, birkaç tanesinde de Mevlevi sikkeleri yer alan 12 adet mezar taşı bulunuyordu; ancak günümüze sadece üç tane yazısız, iki tane de yazılı mezar taşı kalmıştır. Yazılı olan taşlardan biri başlıksızdır, diğeri ise sikkeli bir başlığa sahiptir; üzerlerinde 1220 (1805) tarihi okunmaktadır.

Amca Hasan Ağa Cami 212 cm'lik temel üzerine oturmakta ve 112 cm'lik duvarlarla yukarı doğru yükselmektedir. İnşaat sırasında kullanıldığı anlaşılan devşirme malzemenin en önemli kaynağı Devriye menziline Hacıoğlupazarı menziline bağlayan yol üzerindeki, Kozluca Ovası'nı denetim altında bulunduran kalenin kalıntısıdır. Koruma işlevini yitiren kale Osmanlı-Rus savaşlarında kaza için ancak karakol görevi yapabilmıştır.⁵⁸

Caminin dış duvarları düzgün yüzeyli taş bloklarla kaplanmış olup iki sıra pencereyle hareketlendirilmiştir. Alt sıradaki pencerelerin yuvarlak kemerlerle, üst sıradakilerin kaş kemerlerle son bulduğu görülmektedir. Çatıda ise, duvarların aksine olağanüstü bir hareketlilik gözlenmektedir. Kubbe, yarım kubbe ve çapraz tonoz gibi mimari öğelerden her biri dışarıdan kiremit çatıyla örtülmüş, kubbenin üstündeki kiremit çatı sekizgen bir kasnak üzerine oturtulmuştur. Benzer kubbe ve çatı örtüsüne Rumeli'deki başka camilerde de tesadüf edilmektedir. Kubbenin ve diğer elemanların kiremit çatıyla örtülmesinde bölgenin oldukça fazla yağış almasının etkili olduğu açıktır.⁵⁹

Caminin doğu duvarının güney duvarına bağlandığı üst köşede, doğu yüzde, hemen saçığın altında mermerden hazırlanmış, son derece zarif, iki gözlü bir kuş evi mevcuttur.

Minare batı duvarında ve ana yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir. Minare kaidesi incelererek yükselmekte ve ölçüleri estetik değerlere uygun olarak son bulmaktadır. Şerefenin alt kısmında mukarnas bezemeler yer almaktadır. Dış cephenin hareketliliğe rağmen yapı kitlesel bir görüntü sergilemektedir. Bu görüntünün nedeni 1830 yılında, Osmanlı-Rus savaşından sonra yapılan onarım sırasında son cemaat yerinin caminin içine dahil edilmiş olmasıdır. Daha önce kare planlı olan caminin ölçüleri böylece 17x12 metreye ulaşmıştır. İki küçük kubbe ve bir çapraz tonozdan oluşan son cemaat yeri kapatılınca duvarda açılan pencerelerin diğer pencerelerle uyum içinde olmasına dikkat edilmiş, ancak yeni duvarlar daha ince inşa edildiği için pencerelerin bulunduğu yerlerde tam ölçü uygulanamamıştır. Son cemaat yerinin kapatılmasıyla oda kazanılması caminin girişini daraltmıştır.

Caminin ikişer sıra demir şebekeli pencereleri fevkalade aydınlık bir ortam oluşturmaktadır. Kare planın verdiği dengeli mekân görüntüsü kubbeye güçlendirilmiş ve dört köşedeki yarım kubbelerle tamamlanmıştır. Sekizgen kubbe kasnağı yarım kubbelerle birlikte duvarların üstüne oturtulan ağır kemerlerin üzerine bindirilmiştir. Kubbe 9,40 m çapındadır. Güney duvarında yer alan mihrap için dışarı çıkıntı yapılmamış, genişliği 112 cm'ye varan duvara niş açmak tercih edilmiştir.

Minberde taş malzeme kullanılmış, ahşap kürsünün yanında sakalı şerif ve siyah ağaçtan hazırlanmış binlik tespih için güvenli bir koruma yeri hazırlanmıştır; yakın zamana kadar kullanılan binlik tespih günümüzde mevcut değildir. Mihrabın karşısında müezzin mahfili, müezzin mahfilinin batı duvarında minare kapısı bulunmaktadır. Doğru duvarından ahşap merdivenle kadınlar mahfiline çıkılmaktadır.

Caminin içi uzun zamandan beri kireçle badana edilmiş durumdadır. 1999 yılında başlayan onarım çalışması sırasında badana kaldırıldığı zaman kubbe ve yarım kubbelerin yoğun kalem işiyle kaplı olduğu anlaşılmış, ancak kalem işlerinin yer yer bozulduğu ve is lekeleri içerdiği görülmüştür. Is lekeleri Rumeli'de çok büyük acıların yaşanmasına neden olan ve 1829 yı-

linda Edirne Antlaşması ile sonuçlanan Osmanlı-Rus savaşının izlerini taşımaktadır. Bu savaş sırasında Kozluca da işgal edilmiş, cami, içine ot doldurularak yakılmak istenmiştir.⁶⁰ Camide onarım kitabesi olmamasına rağmen son cemaat yerinin cami içine dahil edildiği, onarımın da bu felaketten sonra yapıldığı anlaşılmaktadır. İşgal anılarını canlı tutmak isteyen Kozluca halkı onarım sırasında bir köşede isli bir alan bırakmayı tercih etmiştir.

Kamu yararına yapılan ve sevaplı sayılan hizmetlerden biri su getirip halkın hizmetine sunmaktır. Kozluca'da yaptırılan anıtsal çeşmelerin en ünlüsü Amca Hasan Ağa tarafından yaptırılan ve caminin önündeki meydanda yer alan çeşmedir. 20x20 ebadında muhteşem bir yapı olup 400 metrekare alan kaplayan bir namazgâha sahip⁶¹ çeşme 1933 yılında yıkılarak yerine meçhul asker anıtı dikilmiştir.

IV. Mehmed'in Ziyaretleri Devam Ediyor

Varna ve Varna Kalesini Ziyaret

IV. Mehmed, Pravadi ve Kozluca'dan sonra, Varna'yı ziyaret etti.⁶² Dobruca'nın buğdayının önemli bir miktarının İstanbul'a veya Tekirdağ'a nakledildiği bir merkez olan Varna, aynı zamanda kuzeyden gelen malların aktarma limanıydı. II. Murad 1444 yılında Haçlıları Varna'da yenince göç eden halk tekrar köylerine dönmüş, hatta bu tarihten sonra yörede Türk nüfus daha da kalabalık olmuştu.

Varna'dan Devne menziline dönen IV. Mehmed, orduya burada dahil olan Balıkesir Sancakbeyi Katırcıoğlu İbrahim Bey'e bir kaftan giydirdi ve askerini teftiş etti.

Ordu Tuna Nehri'ni Geçmeye Hazırlanıyor

Ordu 26 Safer 1083 tarihinde Devne'den hareket edip Kozluca menzilini geçerek Üşenli menziline ulaştı. Üşenli menzili Batova Çayı'nın vadiden çıktıktan sonra ovada yayıldığı yerdeydi.

Bu menzilin yakınındaki Akyazılı Sultan Tekkesi'ni Evliya Çelebi 1652 yılında ziyaret etmişti.⁶³ Ahmed Yesevi'ye bağlı olan Akyazılı Sultan, Hacı Bektaş Veli halifelerindendi; önce Bursa'ya daha sonra Rumeli'ye geç-

mişti. Evliya Çelebi Akyazılı'nın yüz yıl kadar yaşadığını ve II. Murad zamanında öldüğünü kaydeder.

Yemeni, *Faziletname* adlı eserinde Akyazılı'nın Kalenderi Şeyhi Osman Baba'nın halifesi Hüssam Şah'ın halifesi olduğunu, kendisinin de Akyazılı Sultan'ın halifesi olduğunu yazmıştır. Yemeni'ye göre, Gani Baba olarak da anılan Hüssam Baba 883 (1478) yılında halife olmuş, 901 (1495) yılındaki vefatıyla hilafet "İbrahim-i sani" unvanlı Akyazılı Sultan'a geçmiştir. Yemeni bu olayları anlattığı 925 (1519) tarihli şiirinde, o sırada Akyazılı Sultan'ın "kutb"⁶⁴ olduğunu belirtir.⁶⁵ Halen Akyazılı Dergâhı'nın yakın çevresinde Taptık, Emre Bey, Hüssam Dede, Şücaa gibi adlar taşıyan köyler mevcuttur.

Ömer Lütfi Barkan, Akyazılı Sultan tekkesi dervişlerinin tarım ve bağcılık yaptığından, bu nedenle vakıflarının çok zengin olduğundan söz eder. Botova Nehri üzerindeki iki değirmen, dört göz olarak büyütülmüş, etrafı bağ ve bahçe haline getirilmiştir. Yavuz Sultan Selim tarafından verilen hükm-i şerifle zaviye değirmen resminden ve bağ-bahçe öşründen muaf tutulmuştur. Padişah ayrıca tekkeye çayır ve sazlık vakfetmiştir.⁶⁶

Bir Bektaşî tekkesi olarak kurulan Akyazılı, tekkede ışıkların sayısının artması üzerine Kanuni döneminde takibe alınmış, 1559 yılında yapılan tefiş sonucu Rafîzî ışıklara karşı tedbir alınması istenmiştir.⁶⁷ 19. yüzyılın sonuna doğru Akyazılı Sultan'ın Hristiyan azizi Athanasius olduğu konusunda yayınlar yapılmış ve tekke tamamen Hristiyanlaştırılmıştır.⁶⁸ Her yıl hıdrellezde Kuzeydoğu ve Güneydoğu Bulgaristan'dan –özellikle Deliorman, Kemaller ve Dulovo'dan– kurban kesmek için Akyazılı'ya gelen ziyaretçiler türbenin bahçesinde bir gece konaklamaktadırlar.⁶⁹

IV. Mehmed, harem üyeleri, sadrazam ve diğer vezirler Akyazılı Dergâhı'nı ziyaret ettikten sonra 27 Safer'de Hacıoğlupazarı menziline geldiler. Tuna Nehri'nin sağ sahiline ulaşmadan önce ulaşılan son büyük menzil olan Hacıoğlupazarı, ordu için zahire ve küçükbaş hayvan depolanan bir yerd. *Raşid Tarihi*'nde verilen listeye göre, ordu Hacıoğlupazarı menziline sonrasısıyla Musa Bey Köyü, Kurnalıdere, Tekfur-suyu/Karasu, Uzun Ali Çayırı ve Müftü Yaylası menzillerinde birer gece konakladı; daha sonra Hotin'e gitmek üzere yola çıkarak 4 Rebiyülevvel 1083'te Babadağ'a ulaştı.⁷⁰

Babadağ'a gelindiğinde otağ-ı hümayun kuruldu, harem-i hümayun ile Valide ve Haseki Sultan için özel çadırlar hazırlandı. Padişah seferde bulunduğu sırada harem-i hümayun burada kalacak, Şeytan İbrahim Paşa bu sırada Valide Sultan, Haseki Sultan ve Şehzade Mustafa'ya hizmet edecekti.

Babadağ'da, Balkanlar'da Türk ve Müslümanların yerleşmesinde çok önemli hizmetler yapmış bir lider olan Sarı Saltuk'a ait bir makam türbesi mevcuttur. Pek çok yerde mezarının bulunması, Sarı Saltuk'un ölümünden sonra da misyonunun devam ettiğini göstermektedir.⁷¹

Tuna Nehri'nin Doğu Kıyısında Son Durak: İsakçı

Ordu üç gün Babadağ'da konakladıktan sonra Silistre'nin stratejik önem taşıyan kaza merkezi İsakçı'ya doğru hareket etti. Burada yapılan törende ordu savaş düzeninde padişah ve vezirlerin önünden geçti; tören aynı zamanda ordunun son durumunu teftiş anlamı taşıyordu. Askerlerle beraber silahların da sayımı yapıldı. Denizyoluyla gelen 57 adet top kadırgalardan indirilerek arabalara yüklendi. Top arabaları köprüden karşı yakaya geçtikten sonra orduyu takip edecekti.

Ordunun ve top arabalarının rahatça geçebilmesi için köprünün kontrolü ve onarım işleri Zaim Yusuf Ağa'ya verilmişti. Niğbolu Sancakbeyi Osman Paşa da topların kadırgalardan indirilmesi, arabalara yüklenmesi ve köprüden salimen geçmesiyle ilgilenecekti.⁷² Osman Paşa bu arada ambarların eksikliğini tamamlamak için kilesi⁷³ 5 akçeden un, vukıyyesi⁷⁴ 10 akçeden peksimet, vukıyyesi 30 akçeden sade yağ, vukıyyesi 20 akçeden bal, vukıyyesi 300 akçeden kahve, kilesi 170 akçeden pirinç ve kilesi 20 akçeden arpa satın aldı.

Eksikler tamamlandıktan sonra ordu Tuna Nehri'nin doğu kıyısından batı kıyısına üç günde geçti. Buradan sonra ordu ağırlıklarını, askeri ve üst düzey yöneticileriyle Hotin'e doğru yola koyuldu. İsakçı'dan karşıya geçinceye kadarki yolculuk 27 gün sürmüştü.

Ordu Kamaniçe Önünde

Ordu Hotin önüne gelinceye kadar Turla ve Purut nehirlerini zorlukla geçti. Temmuz ayı içinde toplam 18 menzil 81,5 saatte aşılarak

Babadağı'ndan Gerçin menziline gelindi. Devam eden yağmurdan dolayı yolların çamur olması yolculuğu zorlaştırıyordu. Gerçin menziline askerlerin dinlenmesi için 15 gün izin verildi, bu süre içinde geriden gelenler de orduya dahil olacaktı.

Çukurçayı'ndan 5 Haziran'da ayrılmış olan ordu, 3 Ağustos'ta Hotin'e beş saat mesafedeki Pınarbaşı menziline ulaştı.⁷⁵ Toplam 52 menzil 58 günde ve 209,5 saatte katedilmişti. Tuna Nehri'ni geçtikten sonra yolculuk çok kolay olmadı. Babadağ-Gerçin arasındaki coğrafya Tuna'nın güneyindekinden farklıydı ve daha az tanınıyordu. Yağmurun yol açtığı nehir taşkınları da yolculuğu zorlaştırmıştı. Kamanice sahrasına ulaşınca kadar ordunun geçmesi için irili ufaklı köprüler yapılmak zorunda kalındı.⁷⁶

Ordu 17 Ağustos'ta Kamanice sahrasında yerini aldı ve kuşatma için hazırlıklara başladı.

Kamanice Kalesi'nin Kuşatılması

Ordu Kamanice sahrasına yerleştikten sonra padişah büyük bir alayla geldi. Zafer dualarının edildiği görkemli geçit töreninden sonra padişah hazırlanan otağ-ı hümayuna yerleşti..

18 Ağustos'ta başlayan Kamanice kuşatması 27 Ağustos'ta kaleden gelen teslim olma teklifiyle son buldu. Görüşmeler sona erdiğinde Kamanice Kalesi'nin anahtarları Fazıl Ahmed Paşa'ya teslim edildi.

Padişah büyük bir törenle, daha önce büyük bir kiliseyken camiye çevrilen Sultan Mehmed Camii'ne cuma namazına gitti. Vani Efendi fethi kutlayıp dualar etti. Çeşitli kale ve ibadethanelere Valide Turhan Sultan'ın, Haseki Gülnuş Sultan'ın, Fazıl Ahmed Paşa'nın ve diğer ileri gelen paşaların adı verildi. Kalenin fethiyle ilgili olarak Nabi ve Abdurrahman Abdi Efendi birer şiir yazdılar, Abdi Efendi fetih için tarih düşürdü.⁷⁷

Bucaş Barışı

Kamanice Kalesi'nin zaptından sonra padişah Lehistan içlerine kadar gitti. Bölgede görülmemiş bir panik yaşanıyordu. Leh kalelerinin süratle düşmesi üzerine Lehistan Kralı Kırım Hanı aracılığıyla barış istedi⁷⁸ (14 Ekim 1672). Hava koşulları Osmanlı ordusunun bölgede daha fazla kalmasına izin

vermiyordu. Yağmurlar tekrar artmış, hatta ara sıra kar yağmaya başlamıştı. Görüşmeler sonucunda 18 Ekim 1672 tarihinde Lehistan'la Osmanlı devleti arasında dört maddeli Bucaş Antlaşması gündeme geldi. Latince ve Türkçe hazırlanmış olan antlaşma iki devletin yetkili makamlarınca imzalanacaktı.

Antlaşmanın maddeleri özetle şöyleydi:⁷⁹

Madde 1: Leh ülkesinden çıkıp Osmanlı ordusuna katılan Lipka Tatarlarının kendilerine ve mallarına zarar verilmeyecek ve Osmanlı ülkesine göçmek isteyenlere hiç kimse mani olmayacak.

Madde 2: Leh kralı tarafından Osmanlı devletine her yıl yirmi ikişer bin altın pişkeş verilecek; 1083 Kasım'ı başlangıç, 1084 Kasım'ı ise yılın bitimi kabul edilip bu süre içerisinde pişkeş Hazine'ye tam olarak teslim edilecek. Leh topraklarına Tatar ya da Kazak taifesinden herhangi bir hücum yapılmayacak; şayet böyle bir durum olursa, Leh kralı Kamanıçe hâkimine durumu bildirecek ve o da buna mani olacak. Kamanıçe bu işin üstesinden gelemez ise durumu İstanbul'a bildirecek, bu defa da mani olunmazsa o yılın pişkeşi verilmeyecek.

Madde 3: Podolya ülkesi tamamen Osmanlı devletine teslim olunacak; henüz teslim edilmeyen kalelerdeki Leh askerleri kendi malları ve silahlarıyla gidecek, top ve cephaneyi götürmeyecek. Podolya ülkesinden başka fethedilen Rus kale ve palankaları içlerindekiyle beraber iade edilecek. Sınır konusunda herhangi bir anlaşmazlık olursa, taraflar hakem belirleyip o bölgenin ileri gelenleriyle birlikte karar verecek. Podolya ülkesi tahrir edilip önceden palanga sahibi olan Leh asilzadeleri isterlerse daha önce ellerinde bulunan palangaların ve köylerinin haraçları ile şer'i ve örfi vergilerini vermek şartıyla o beylerden alınması, kendilerine bir miktar tahsisat ayrılıp çocuklarıyla birlikte tabiyetten ayrılmadıkları sürece muaf olmaları, bunlardan ve halkından devşirme alınmaması kabul edilecek. Kale ve şehirde cami ve mescit haline getirilenlerden başka ellerindeki kiliselere dokunulmayacak. Kamanıçe ve Podolya ülkesinden Leh vilayetine gitmek isteyen beylerin aileleri iki aya kadar gidebilecek, ancak reayadan kimsenin gitmesine izin verilmeyecek.

Madde 4: Ukrayna ülkesi Kazaklara verilecek; bu konuda herhangi bir anlaşmazlık olursa, Podolya ülkesi gibi ayrılıp Byalo Çerkav adlı kaleden ve Ukrayna'daki kalelerden Leh askeri çıkarılıp silah ve mallarıyla iki ay içinde gidebilecek. Kaledeki cephane kalacak, beş pare topun götürülmesine izin verilecek. Hanenko'ya tabi Kazaklardan Ukrayna'ya gelmek isteyenlere mani olunmayacak, ancak Hanenko'nun gelmesine izin verilmeyecek.

Antlaşma metinleri mühürlenip elçiler yoluyla teslim edildi. Padişah tarafından kabul edilen Leh elçilerine hilatler giydirildi.⁸⁰ Sadrazam, onlar antlaşmaya sadık kaldıkları takdirde Osmanlı devletinden yana endişelerinin olmaması gerektiğini belirtti. Aynı gün padişahın yayınladığı bir fermanla Leh kralına “aman verilerek” Leh mallarının yağmalanması yasaklandı.

23 Ekim 1672 tarihinde IV. Mehmed Leh kralına bir ahitname göndererek antlaşmadaki şartların uygulanması hakkında bilgi verdi. Bucaş Antlaşması'na göre toprak kaybına uğramamasına rağmen Lehistan için en ağır madde, vergi vermek zorunda kalmasıydı.

Edirne'ye Dönüş

Bucaş Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra, 21 Ekim Cuma günü otağ-ı hümayun toplandı ve ordu 23 Ekim'de (1 Recep 1083)⁸¹ Edirne'ye doğru hareket etti. Yağış nedeniyle 12 Kasım Cumartesi günü zorlukla Tuna Nehri'nin sol kıyısındaki Kartal sahrasına ulaşıldı ve peyder pey İsakçı sahrasına geçildi. Dönüş yolculuğunda aynı menzillerde konaklanmadı. Bunun başlıca nedeni, ordunun artık daha hızlı hareket ediyor olmasıydı.

Ordu İsakçı sahrasında üç gün kaldı. Babadağ'da bıraktığı harem-i hümayuna ulaşmak ve Edirne'ye doğru yola birlikte devam etmek isteyen padişah, İsakçı'da bulunan ordunun yönetimini Kaymakam Kara Mustafa Paşa'ya bırakıp Fazıl Ahmed Paşa ve musahibi Mustafa Paşa ile yola çıktı. Ancak kışın bastırması üzerine harem padişahın emriyle Babadağ'dan daha önce ayrılarak Edirne'ye doğru yola çıkmıştı. Padişah 28 Recep'te

Tekfurköyü menziline onlara yetiştirdi.⁸⁴ Hacıoğlupazarı, Üşenli, Kozluca, Pravadi, Köprüköy, Çenge Balkanı, Aydos, Karınabad, Paşaköy ve Çömlek-köy menzillerinden sonra 18 günde Edirne'ye ulaştılar. Ordunun ağırlıkları da arkadan geliyordu.⁸⁵

Dönüş yolunda Çenge Balkanları ile Kamçı Nehri'ni geçerken çamurlu yollar, yağmur ve kar araba ve atları yine çok zorladı, ancak giderken olduğu kadar büyük sorunlar yaşanmadı. Çukurçayır'dan ayrıldıktan 222 gün sonra, 9 Aralık'ta Edirne'ye zaferle dönen padişah muhteşem törenlerle karşılandı.

IV. MEHMED'İN HOTİN SEFERİ

LEHİSTAN DİYET MECLİSİ BUCAŞ ANTIŞMASI'NI ONAYLAMİYOR

İki devlet tarafından imzalanmış olan Bucaş Antlaşması yetkili makamlar tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girecekti. Osmanlı devleti tarafında, padişah seferde olduğu için antlaşmanın ikinci defa onaylanmasına gerek bulunmuyordu. Lehistan'da ise diyet meclisinin antlaşmayı onaylaması koşulu vardı. Yapılan görüşmelerde diyet meclisi Kamañiçe ve Podolya'yı kaybetmeyi ve vergi vermeyi kesinlikle kabul etmedi; "gerekirse savaş ilan edileceği" duyuruldu. Kısa bir süre sonra Lehistan Osmanlı devletine karşı düşmanca bir politika izlemeye başladı. Bu sırada Ruslar da Özi taraflarından sınırlara tecavüz ettiklerinden, Hüseyin Paşa serdar tayin edilerek bölgeye gönderildi.

O günlerde hasta olan Leh Kralı Mihail Wisnowieski, Krakov şehrine çekilmiş, ordunun başına geçen Lehistan başhatmanı Sobiyeski sınıra kadar gelmişti.¹ Sobiyeski daha sonra Lehistan kralı olacaktı.

Hotin'in Düşmesi

Sobiyeski'nin sınıra yaklaştığı ve Hotin üzerine yürüdüğü haberi gelince Hotin muhafızlığına gönderilen Özi Beylerbeyi Sarı Hüseyin Paşa askeriyle birlikte kaleye ulaştı. Sobiyeski Hotin Kalesi önünde görüldüğü zaman padişah henüz Edirne'ye varmamıştı.² Sobiyeski, zayıf tarafından hücum ettiği kaleyi kolayca ele geçirdi.³ Hüseyin Paşa'nın çok sayıda askeri şehit oldu (Kasım 1672). Osmanlı ordusu bu çarpışmalarda düşmanla olduğu kadar, şiddetli geçen kışla da mücadele etmek zorunda kalmıştı.

Bu sırada Leh Kralı Mihail'in ölüm haberi geldi. Yeni kralın seçilmesi işi Sobiyeski'yi yakından ilgilendirdiği için İstefan voyvodayı birkaç bin askerle Hotin dolaylarında bırakıp Krakovi şehrine döndü. Diyet meclisinin yaptığı toplantıların sonunda Sobiyeski Lehistan kralı seçildi.⁴ Şimdi Lehistan'da yönetim değişmiş, Hotin Osmanlı devletinin elinden çık-

mış, ordu Edirne'ye dönmüş, antlaşmanın imzalanması adeta imkânsız hale gelmişti. Lehistan'ın 22.000 altın tutarındaki vergiyi ödemesi artık konuşulmuyordu. Edirne'de ise padişah tekrar sefer-i hümayun hazırlıklarının yapılması için emirler vermeye başladı.

Lehistan'ın barış antlaşmasını imzalamasını beklerken kuzeye yapılacak sefer için mevsim geçiyordu; yeni tedbirler alınmalıydı. Kamanıçe seferinde ordunun esasını teşkil eden Silistre askeri, evine ulaşmak kolay olduğu için kışın şiddetlenmesini öne sürerek dağılmıştı; tekrar toplanmaları kolay olmayacaktı. Öte yandan padişah daha Edirne'ye dönmeden Hotin önünde yenik duruma düşen Sarı Hüseyin Paşa başkente imdatname-ler gönderiyordu. Eflak Voyvodası İstefan da Leh kralıyla işbirliği yapmayı tercih etmişti.⁵ Sonunda Hüseyin Paşa askeriyle birlikte Hotin'den ayrılp Podolya'ya geldi ve güvenli bulduğu Kamanıçe Kalesi'ne yerleşti.

Hotin'i Kurtarmak İçin Sefer Hazırlığı Başlıyor

Sarı Hüseyin Paşa'dan Edirne'ye olumsuz haberler gelmeye devam ediyordu: Hotin'in düşmesinin yanı sıra çok sayıda şehit verilmişti; Lehistan diyet meclisi Bucaş Antlaşması'nı imzalamamakta ısrar ediyordu; öte yandan yeni kral Sobiyeski vergiyi de göndermiyordu.

Serdar Sarı Hüseyin Paşa son olarak 1083 yılının Şaban ayı başında gönderdiği feryatnamesinde durumun vahametinden söz ediyordu. Gelen son mektup üzerine padişah, Veziriazam Fazıl Ahmed Paşa'yı davet ederek Sarı Hüseyin Paşa'nın mektubunda yazmış olduğu son durumu tartışmak istedi. Yapılan görüşme sonunda Serdar Sarı Hüseyin Paşa'nın görevden alınmasına, yerine Fazıl Ahmed Paşa'nın serdar tayin edilip sefere çıkılmasına karar verdiler. Padişah bir hatt-ı şerif yazarak gerek İstanbul'da kışlaya çekilmiş, gerekse evlerine gitmiş olan askere sefer için hazırlıklı olmalarını bildirdi. Kış olmasına rağmen, ellerine ferman-ı hümayun verilen asker sürücüleri asker toplamak üzere gönderildi.

9 Recep 1083'te Serdarıekrem Fazıl Ahmed Paşa vezirleri ve ocak ağalarını toplayıp durumu açıkladıktan sonra kendi çadırından otağ-ı hümayuna, padişahın huzuruna çıktı. Görüşmelerin sonunda padişah Lehistan'a yeni bir sefer düzenlenmesine ve Fazıl Ahmed Paşa'nın bu sefere ser-

darnekrem tayin edilmesine karar verdi. Padişah, sadrazamın yeni görevini kutlamak için bir murassa kılıç, üzerine mücevherli iki sorguç yerleştirilmiş selimi destar ve kürk giydirip sancak-ı şerifi teslim etti; yine bir kürk hediye ettiği İkinci Vezir Musahip Mustafa Paşa'yı ise rikab-ı hümayun kaymakamlığına tayin etti.

10 Recep 1083 tarihinde Vezir Kaplan Mustafa Paşa'dan gelen bir mektupta Hotin yenilgisi anlatılıyor, bir an önce harekete geçilmesi isteniyordu. Yapılan görüşmede askerin yeniden toplanması hususunda girişimde bulunulduğu, ancak kış mevsimi geçmeden harekete geçilemeyeceği sonucuna varıldı; sefer bahara ertelendi.⁶

Hotin Seferi İçin Edirne'deki Son Hazırlıklar

Daha Kamanîçe seferinin dönüş yolundayken Lehistan'ın işgal ettiği Hotin'i kurtarmak ve yarım kalan Bucaş Antlaşması'nı yeniden imzalamak için sefere karar verildi ve hazırlıklara başlandı; ancak aralık ayında Edirne'ye ulaşabilen ordunun yeni bir sefer hazırlığı yapmak için yeterli zamanı yoktu. Kışın erken geldiği Lehistan'a yapılacak bir seferin hazırlıkları için geç kalınmıştı. Buna rağmen savaş ilan edildi. Padişah bizzat ikinci Lehistan seferine çıkacaktı. Mühimmat ve levazımatın hazırlanması için emirler verildi. Menzillere gönderilen fermanlarda bina, konaklama mevkii, zahire ve koyunların hazır bulundurulması talep ediliyordu. Bunların dışında gerekli hallerde kullanılmak üzere menzillerde at bulundurulacaktı.

Menziller sefer gidişinde ve sefer dönüşünde farklı olabiliyordu; nitekim Hotin seferinde konaklanacak yerler de önceki seferdekilerle aynı değildi. Hazırlıklar Tuna Nehri'ne kadar ve Tuna Nehri'nden sonra olmak üzere iki başlık altında toplanıyordu. İsakçı'ya kadar menzillere gönderilen ve hazır bulunması istenen malzeme bir menzilnameye göre şöyle düzenlenmişti.⁷

Menzil-i Edime

Menzil-i Büyük Derbend, 6 sâ'at; an kazâ-i Edime.

Şa'ir keyl: 400 fi: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fi: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
--	--	--	---------------------------------------

Menzil-i Paşaköyü, 6 sâ'at, an kazâ-i Hacı Mehmed Paşa

Şa'ir keyl: 400 fi: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fi: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
--	--	--	---------------------------------------

Menzil-i Bahşalı, 6 sâ'at, an-kazâ-i Yanbolu

Şa'ir keyl: 400 fi: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fi: 120 8040	Yekûn 15840 1600 440
--	--	--	-------------------------------------

[s. 3] Menzil-i Karinâbâd, 5 sâ'at, an-kazâ-i Karinâbâd

Şa'ir keyl: 400 fi: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fi: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
--	--	--	---------------------------------------

Menzil-i Aydos, 4 sâ'at, an-kazâ-i Aydos

Şa'ir keyl: 400 fî: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fî: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
---	---	---	--

Menzil-i Nâdir Derbendi, 3 sâ'at, an-kazâ-i Ahiyolu.

Şa'ir keyl: 400 fî: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fî: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
---	---	---	--

Menzil-i Köprüköyü, tâbî'-i kazâ-i Prevadi, ma'a Oyrak, 8 sâ'at, an-kazâ-i Prevadi.

Şa'ir keyl: 800 fî: 16 9600 3200 12800	Nân akçalık narh-ı cârî 6000 6000	Ağnâm re's: 134 fî: 120 16080	Yekûn 31680 3200 34880
--	---	---	--

[s. 4] Menzil-i Kozluca, tâbî'-i kazâ-i Prevadi, 6 sâ'at, an-kazâ-i Prevadi.

Şa'ir keyl: 400 fî: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fî: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440	34880 17440 52320
---	---	---	--	-------------------------------

Menzil-i Hacıoğlupazarı, 6,5 sâ'at, mu'a Oyrak, an-kazâ-i Hacıoğlupazarı.

Şa'ir keyl: 800 fi: 16 9600 3200 12800	Nân akçalık narh-ı câri 6000 6000	Ağnâm re's: 134 fi: 120 16080	Yekûn 31680 3200 34880
---	--	--	---------------------------------------

Menzil-i Kulaklı, tâbi'-i kazâ-i Mankalya, 7 sâ'at, an-kazâ-i Mankalya.

Şa'ir keyl: 400 fi: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı câri 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fi: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
--	--	--	---------------------------------------

Menzil-i Tekfürköyü, 5 sâ'at, an-kazâ-i Karasu nâm-ı diğer Tekfürköyü.

Şa'ir keyl: 400 fi: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı câri 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fi: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
--	--	--	---------------------------------------

[s. 5] Menzil-i karye-i Kocalık (Kocacık), tâbi'-i kazâ-i Babadağı, 6 sâ'at, an-kazâ-i Babadağı.

Şa'ir keyl: 400 fi: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı câri 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fi: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
--	--	--	---------------------------------------

Menzil-i Babadağı, ma'a Oyrak, 6 sâ'at, an-kazâ-i Babadağı.

Şa'ir keyl: 800 fî: 16 9600 3200 12800	Nân akçalık narh-ı cârî 6000 6000	Ağnâm re's: 134 fî: 120 16080	Yekûn 31680 3200 34880
---	--	--	---------------------------------------

Menzil-i Hacıköy Kışlası'ndan an sâ'at, bir sâ'at beri olan mevzi', 3 sâ'at, an-kazâ-i Babadağı.

Şa'ir keyl: 400 fî: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fî: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
--	--	--	---------------------------------------

Yekûn-ı an kazâ-i Babadağı ma'a Oyrak.

Şa'ir keyl: 1600 fî: 16 19200 6400 25600	Nân akçalık narh-ı cârî 12000 12000	Ağnâm re's: 268 fî: 120 32160	Yekûn 63360 6400 69760
---	--	--	---------------------------------------

Menzil-i İsakcı, 6 sâ'at, an-kazâ-i İsakcı.

Şa'ir keyl: 400 fî: 16 4800 1600 6400	Nân akçalık narh-ı cârî 3000 3000	Ağnâm re's: 67 fî: 120 8040	Yekûn 15840 1600 17440
--	--	--	---------------------------------------

Vech-i meşrûh üzere irsâl olunan akçe ile iştirâ ve menâzile nakletdirile diyu on iki kıt'a hükm-i şerîf yazılmağa tezkire verilmişdir.

Şa'ir keyl: 8200 115200	Nân akçalık 54000 54000	Ağnâm re's: 1206 fi: 120 44720
---	---	--

ORDUNUN EDİRNE'DEN İSAKÇI'YA HAREKETİ

15 Safer 1084 (Mayıs 1673) tarihinde sefer emri verildi. Devlet erkânı bab-ı hümayunda düzenlenen bir törenle tuğ-ı hümayunu zafer dualarıyla dışarı çıkardılar.⁸ Padişah geleneksel olarak sefer öncesi atamaları yapıp yeni görev sahiplerine 13 Rebiyülevvel 1084 günü hediyeler vererek hihat giydirdi. Ordu ise Çukurçayır menziline toplanmaya başladı.

28 Rebiyülevvel 1084 tarihinde büyük bir alayla Edirne Sarayı'ndan ayrılıp Çukurçayır menziline gelen padişah, askerin toplanması ve son hazırlıkların yapılabilmesi için 24 gün bekledi; sonunda 23 Rebiyülahir 1084 (Temmuz 1673) günü orduyla birlikte hareket etti. Akpınar menziline geldiğinde, uzun kalmayacağı için otağ-ı hümayunu kurdurmayan padişah iki direkli bir çergede konakladı. Sadrazam da benzer bir çadırda konaklıyordu. Temmuz ayının ortası olduğu ve Kamanîçe seferinde olduğu gibi şiddetli yağmurlar yağmadığı için ordunun gecelemesi ve ilerlemesi daha kolay oluyordu.

Ordu 24 Rebiyülahir'de Büyük Derbent, 25 Rebiyülahir'de Paşaköy, 26 Rebiyülahir'de Yahşiler, 27 Rebiyülahir'de Karinabad, 28 Rebiyülahir'de Aydos menziline ulaştı. Balkan Dağları'nın aşıldığı Nadir derbentinden önce Aydos'ta ordu bir gün dinlendi. Cemaziyelevvelin birinci günü Nadir derbentinden ve ikinci gün Kırk Geçit'ten geçilip Balkan Dağları'nın kuzeyine geçildi. Balkan Dağları'nın kuzey yamaçlarından ovaya inilir inilmez Köprüköy menziline ulaşıldı. Ordu Köprüköy'den Pravadi sahrasına gelip üç gün konakladı; padişah ise önceki seferde Pravadi'yi ziyaret ettiği için bu defa menzilden ayrılmadı.

8 Cemaziyelevvel günü ordu Kozluca'da konaklayıp menzilde toplanmış olan arpa, ekmek ve küçükbaş hayvanları alarak yola devam etti. Soğuklar başlamadan Hotin'e ulaşmak zorunda olduğu için az sayıda konakta birden fazla gece konaklanıyor ve yoluna devam ediliyordu. 9 Cemaziyelevvel'de Üşenli (Batova), 10 Cemaziyelevvel'de Hacıoğlupazarı, 11 Cemaziyelevvel'de Musa Bey, 12 Cemaziyelevvel'de Kurbalıdere, 13 Cemaziyelevvel'de Karasu menzilleri aşıldı. Karasu sahrasında dört gün konaklayan ordu, ihtiyaçlarını giderip malzeme ve mühimmat tamamladı. 27 Cemaziyelevvel 1084'te İsakçı'dan önce son menzil olan Hacıköy Çiftliği menziline ulaşıldı. Burada dokuz gün kalındıktan sonra 8 Cemaziyelahir günü İsakçı sahrasına yerleşildi (Eylül 1673).⁹

İsakçı Sahrasında Bekleyiş

Ordu İsakçı sahrasına geldiği zaman sonbahar mevsimi gelmişti. İsakçı'da padişah için otağ-ı hümayun kuruldu, savaşa katılacak ordunun tamamının toplanması için beklemeye geçildi. Bu süre zarfında, Hotin'den gelecek haberler ile Lehistan'ın ve Kazakların durumu takibe alındı. Gelen haberlerden Hotin dolaylarında bulunan ordunun hâlâ zor durumda olduğu anlaşıyordu.

Bu sırada Rusya'ya tabi olan Kazaklar Don Nehri¹⁰ kenarında bulunan Azak Kalesi'ni kuşatmışlar, on pare top atışıyla dehşet saçmışlar, etrafı yağmalamışlardı; ancak kaleyi alamamışlar ve 17 gün süren kuşatmadan sonra başarısızlıklarını kabul edip çekilmişlerdi. Haber 11 Cemaziyelahir günü İsakçı'ya ulaştı. Padişah ve divan üyeleri, Azak Kalesi'nin kurtulmuş olmasından memnuniyet duydular.

Kazaklar Azak Kalesi'nde yenilmişti, ancak saldırıları son bulmadı ve Akkirman dolaylarını yağmalamaya başladılar. Bu bölgenin savunmasının önemi göz önüne alınarak derhal sadrazamın sekbanlarından birkaç yüz sekban ve bir miktar yeniçeri Akkirman ve Bender yakınında bulunan Çöplüce Boğazı'nı muhafaza için gönderildi. Ayrıca askeriyle bölgeye gelen başbuğlar Avlonya Sancağı Mutasarrıfı Yusuf Paşa'ya bağlandı.

IV. Mehmed İsakçı sahrasında Leh kralıyla diplomatik görüşmelere devam ediyordu. 19 Cemaziyelahir 1084 tarihinde elçi tayin

edilen Hüseyin Ağa, krala yazılmış son bir mektupla 23 Cemaziyelahir günü İsakçı'dan yola çıktı. Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa tarafından kaleme alınan mektupta, Lehistan'ın antlaşma maddelerine göre ödenecek olan vergiyi halen ödemediği, teslim edilmesi gereken kalelerin henüz boşaltılmadığı, dolayısıyla verilen sözlere güven kalmadığı, gelecek cevaba göre savaş hakkında karar alınabileceği, cevap gelinceye kadar bölgede ordunun kışlayacağı bildiriliyordu." Fazıl Ahmed Paşa mektubun cevabının Hüseyin Ağa'ya verilmesini istiyordu. Bu sırada 27 Cemaziyelahir'de ruz-ı kasım olmuş, kış günden güne hissedilir hale gelmişti.

Padişah İsakçı'da bulunduğu sırada Halep Valisi Mükrim Kaplan Paşa görkemli bir törenle huzurdan geçti ve hilat giydi. Recep ayının başında Halep, Sivas, Anadolu ve Karaman eyaletlerinin zuama ve erbab-ı tımarnı ve Dergâh-ı Ali yeniçerilerinden birkaç yüz yamak İsakçı sahrasına gelerek Boğdan tarafına, karşı kıyıya geçti.

Boğdan Voyvodası Lehistan'a Sığınyor

12 Recep 1084 tarihinde Kazaklar bir süre önce bölgeye gelmiş olan Çobanca Boğazı muhafızlarına saldırdı ve şiddetli çarpışmalar yaşandı. Bu sırada bölgede taraf değiştirmeler görülmeye başlamıştı. Boğdan Voyvodası İstefan'ın Lehistan'a sığındığı haberi geldi.¹² İstefan'ın yerine orduda kapı kethüdası görevinde olan Dimiter'e (Dimitrasko) Boğdan voyvodalığı tevcih edildi, hilat giydirildi ve Boğdan'ın merkezi olan Yaş'a gitmesi için padişah emri şerif verdi.

23 Cemaziyelahir'de sadrazamın yazdığı mektubu Leh kralına götürmek üzere İsakçı'dan yola çıkan Hüseyin Ağa yaklaşık 40 gün sonra, şaban ayının başında geri geldi. Gelen haberler savaşın yakın olduğunu bildiriyordu. Hotin tarafında bulunan Silistre valisinin ulaşı ise Leh askerinin Turla Nehri'ni geçerek Hotin Kalesi civarında mevzilendiği ve askerin yardıma ihtiyacı olduğu haberini getirmişti.

9 Şaban 1084 tarihinde Köprülü Fazıl Ahmed Paşa serdariekrem tayin edilerek büyük bir alayla padişahın huzuruna gitti; padişah kendisine destar üzere sorguç ve samur kürk giydirdi.

beylerbeyi, Ohri sancakbeyi, zağarcıbaşı, sağ kol alaybeyi, Rumeli kethüdası ve defterdarı şehit oldu. Köstendil Beyi Şehsuvarzade ile Yeşil Bayrak ağası ve Bosna mir-i âlemi ise esir oldular. IV. Mehmed ikinci Lehistan seferine Hüseyin Paşa'nın yardım çağrısı üzerine çıkmıştı, ordu İsakçı'da beklerken de Lehistan'da felaketler devam ediyordu. Öte yandan kış bastırıldığı için askerlerin Tuna Nehri'nin karşı yakasına geçip sefere devam etmesi ne olanak kalmamıştı.

1 Şaban 1084 Cuma günü, Hotin dolaylarında serdar olan Sarı Hüseyin Paşa'dan gelen mektupta, Osmanlı ordusunun bölgedeki durumu açıklanıyor, zahire ve mühimmat ihtiyacından söz edilerek acilen yardım isteniyordu. Kaplan Mustafa Paşa'nın Çuçura menziline gönderdiği ve Hotin'deki durumun vahametini açıkça anlattığı mektup ise 10 Şaban 1084 Pazar günü İsakçı'ya ulaştı.

Padişahın Babadağ Menziline Çekilmesi

VI. Mehmed 8 Cemaziyelahir (Eylül 1673) günü İsakçı sahrasına ulaşmış, burada kaldığı 61 gün zarfında Hotin dolaylarından gelen haberleri izlemişti. Ancak kasım ayıyla birlikte kış bastırmış, ordunun hareket etme olanağı kalmamıştı. En önemlisi, Silistre vilayetinden gelen askerler seferin devam edeceğini öğrenince firar etmeye başlamıştı.

Padişah gelen haberleri dikkate alarak gelişmeleri incelemek ve kış için bir strateji belirlemek üzere 3 Şaban Pazar günü Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa'yı otağ-ı hümayuna davet etti. Hotin muhafazasında başarısız olan Sarı Hüseyin Paşa'nın yerine serdar tayin ettiği Ahmed Paşa'ya kürk kaplı ve sade iki hilat giydirerek bir an önce Hotin dolaylarında bulunan askere zahire ve mühimmat yardımı yapılmasını emretti.¹⁷

Kaplan Mustafa Paşa'nın mektubundan sonra 11 Şaban 1084 (Kasım 1673) tarihinde padişah genel bir toplantı yapmak istedi.¹⁸ Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa, Rikab-ı Hümayun Kaymakamı Musahip Mustafa Paşa, Nişancı Vezir Abdi Paşa, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri ve ocak ağalarını alıp padişahın huzuruna, otağ-ı hümayuna gitti. Padişah, kışın gelişini dikkate almayıp ordunun sefere hazır durumda tutulmasını ve firarlara izin verilmemesini emretti; Serdarnekrem Fazıl Ahmed Paşa'ya kıymetli bir

kürk giydirip sancak-ı şerifi teslim etti; Rikab-ı Hümayun Kaymakamı İkinci Vezir Mustafa Paşa'ya da ayrıca bir kürk hediye etti.

Ordunun hazır tutulmasına rağmen, şiddetlenen kışın sefere devam etmeye izin vermeyeceği açıkça ortadaydı. Toplantıda, şiddetlenen kış boyunca sefere devam ederek askeri helak etmenin anlamı olmadığı kabul edilerek bölgede kışlamaya ve sefere baharda devam etmeye karar verildi.

İsakçı menzili geniş bir konaklama yeri olmasına rağmen ordunun kışı geçirebilmesi için yeterli özellik taşımıyordu; Silistre kışlalarının bulunduğu Babadağ tercih edilebilir, serdar-ı ekrem orduyla birlikte kolaylıkla buraya yerleşebilirdi. Daha önce bir atabe-i hümayun kurulduğu için padişah da gerekirse burada kalabilirdi; buna rağmen Babadağ'da uzun kalmak istemiyordu.

Padişahın ve Ordunun İsakçı'dan Babadağ'a Hareketi

12 Şaban 1084 günü hazırlıklar tamamlandı¹⁹ ve padişah Babadağ'a hareket etti. Rikab-ı Hümayun Kaymakamı Mustafa Paşa ve Nişancı Abdi Paşa padişahla birlikte gidecekti. Padişah Serdar-ı Ekrem Fazıl Ahmed Paşa'yı huzuruna davet ederek kürklü iki hilat hediye etti. Fazıl Ahmed Paşa, Defterdar Ahmed Paşa, eski Rikab-ı Hümayun Kaymakamı Üçüncü Vezir Kara Mustafa Paşa İsakçı'da kaldılar. Onlar da hazırlıkları tamamladıktan sonra orduyu Babadağ'da bulunan kışlalara nakledeceklerdi. Paşalar ve diğer zevat sabahın erken saatinde otağ-ı hümayun kapısına geldiler ve kalabalık bir topluluk halinde padişahı selamlayarak Babadağ'a uğurladılar. IV. Mehmed, Babadağ'da kısa bir süre kaldıktan sonra kışı geçirmek üzere Hacıoğlupazarı'na gidecekti.

Kaplan Mustafa Paşa'ya bir ferman gönderildi ve askeriyle birlikte Babadağ kışlasına gelmesi emredildi. Hotin önünde yenilen Sarı Hüseyin Paşa, vezirliği alınarak Akdeniz Boğaz Hisarı'na (Çanakkale Boğazı) sürgüne gönderildi, onun yerine Özi Muhasibi Hasan Paşa tayin edildi.

Bir günlük yürüyüşten sonra Babadağ'a ulaşan padişah kasabanın girişinde törenle karşılandı. Diyarbakır Beylerbeyi Şatır Mehmed Paşa da ordusuyla Babadağ'a gelmişti;²⁰ karşılama töreninde bulunan paşa, daha sonra orduya katılmak üzere İsakçı'ya gönderildi.

Ordu kışı Lehistan'a yakın ve korunaklı bir yerde geçirmek zorundaydı, ancak daha önce açıklandığı gibi İsakçı sahrası bu özelliği taşııyordu. Çadırların kurulduğu geniş İsakçı sahrasında kışla binaları bulunmuyordu; dolayısıyla serdarnekrem, orduyu Babadağ kışlasına nakledecekti.

Hotin civarında Çuçura menzilinde bulunan²¹ Halep Beylerbeyi Vezir Kaplan Mustafa Paşa davet üzerine İsakçı'ya dönmüş ve sadrazamın kendisine vermiş olduğu nakil işiyle ilgilenmeye başlamıştı. Padişahın arkasından ordu da Babadağ'a gelip yerleşecekti. Kaplan Paşa kendisine verilen talimat doğrultusunda hazırlıklara başladı. Ordu kısa bir süre sonra Babadağ'da bulunan Silistre kışlalarına nakledildi ve yerleşti.

HACIOĞLUPAZARI MENZİLİNDE YAPILAN HAZIRLIKLAR

Geleneksel olarak, padişah bir yerde uzun kalacağı zaman hazırlık Topkapı Sarayı'ndaki düzene göre yapılıyordu. Akpınar mevkiinde bulunan Hacıoğlupazarı menzili ne kadar büyük ve gelişmiş olsa da menzil odaları saray-ı amire ve harem-i hümayun olarak kullanılmak için yeterli değildi. Ayrıca saray mensupları ile yanlarında çalışanlar bir hayli kalabalıktı.

Akpınar mevkiinde menzil odaları ve kışla alanı kentin dışında bulunuyordu. Saray-ı amire güvenliği sağlanan Akpınar'a yerleşti. Gerekli bulunan yerlere yeni odalar ilave edildi. Burası, ileride gelişecek ve saray mahallesi olarak Hacıoğlupazarı'nın en muteber semti haline gelecektir.²² Kasr-ı hazret-i şehriyari (padişah kasrı) ve harem-i hümayun için bazı daireler yeniden yapıldı.²³ Bunların arasında Valide Turhan Sultan'ın, Haseki Sultan'ın, Gevherhan ve Beyhan Sultanların ve Şehzade Mustafa'nın daireleri bulunuyordu. Darüssaade ağaları için ayrılan menzil odaları onarıldı. Padişahın şeyhi ve hocası Vani Efendi ile onun yanındakiler, padişah imamı ve şehzade Mustafa'nın hocası da bu bölüme yerleştirildiler. Saray alanının dışında büyük ve küçük ahır bulunuyordu. Ahırların yanında atların bakımıyla ilgilenen ve padişahla kışlada görevli paşaların atlarını yeden yedekçilerin kaldığı odalar vardı. Diğer bir bölmede padişah, Valide Sultan, Haseki Sultan ve şehzadeye ait arabaların bulunduğu ve bakımlarının yapıldığı bölüm bulunuyordu. Arabaların her an harekete hazır durumda olması için arabacılar, araba tamircileri ve saraçlar hemen bu binanın yanın-

da kalıyorlardı. Ahır ve arabaların yönetimi ve denetimi Mirahur-ı Evvel İbrahim Ağa ve Mirahur-ı Sani Ahmed Ağa'ya aitti.

Bütün bu mekânların şiddetli kışa ve asker kalabalığına hizmet edebilmesi için elden geçirilip güçlendirilmesi gerekiyordu; mekânların güvenliği de önemliydi. 25 Şaban 1084'te verilen bir tezkereye²⁴ uygun olarak ödemeler Hazine'den yapılacaktı. Söz konusu parayla padişahın kullanacağı merdiven ve çeşme ile has odabaşı, has oda ağaları,²⁵ silahdar ağası,²⁶ kapu ağası,²⁷ kilerci başı,²⁸ ak ağalar,²⁹ rikabdar³⁰ ve diğer görevlilerin adamlarıyla birlikte kalacakları daireler hazırlanacaktı.

25 Şaban 1084 tarihinden 24 Ramazan 1084 tarihine kadar saray-ı hümayun ve harem-i hümayunun onarım işlerinde Mimar Mehmed ve Mimar Ahmed görev yaptı. Mali konulardan ve harcamalardan ise Yusuf Paşa sorumluydu.³¹

IV. Mehmed'in Babadağ'dan Hacıoğlupazarı'na Hareketi

Ordu Babadağ kışlasına yerleşince 10 gün kadar burada bekleyerek gelişmeleri takip eden IV. Mehmed, 23 Şaban 1084'te (24 Kasım 1673) İkinci Vezir Mustafa Paşa, Nişancı Vezir Abdi Paşa, Mirahur el-Hac Ahmed Canbaz ve diğer görevlilerle birlikte Babadağ'dan ayrıldı. Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem Fazıl Ahmed Paşa, Üçüncü Vezir Kara Mustafa Paşa (Merzifonlu) ve Dördüncü Vezir Defterdar Ahmed Paşa Babadağ'da atabe-i hümayun kapısında tören düzeninde padişahı uğurladılar.

Padişah 28 Şaban 1084 günü Hacıoğlupazarı'na gitmek üzere Rikab-ı Hümayun Kaymakamı Mustafa Paşa ile Nişancı Abdi Paşa'nın refakatinde yola çıktı. Haseki Gülnuş Sultan hariç harem üyeleri de birlikte hareket ediyordu.

Padişaha refakat edecek olan Abdi Paşa atabe-i hümayundaki eşyaları, tuğ ve sancakları toplamak için arkada kaldıysa da kısa süre sonra önden giden kafileye yetişti.

IV. Mehmed Hacıoğlupazarı'na yaklaşınca musahip Mustafa Paşa padişahın geldiğini duyurdu ve saray halkı sancak-ı şerif ve hırka-i şerifi karşılamak üzere toplandı. Kentin dışında törenle karşılanan padişah, kendisine refakat edenler, musahibi Mustafa Paşa, Kalender Ağa ve şeyhi Va-

ni Efendi³² ile birlikte beş günlük bir yolculuktan sonra, 3 Ramazan 1084 (Aralık 1673) Salı günü günü Hacıoğlupazarı'na ulaştı. Padişah has oda haline getirilmiş olan menzil kapısına ulaşınca kendisini karşılamaya gelen Vezir Yusuf Paşa'ya, Defterdar Vekili Mehmed Efendi'ye, Haseki Sultan'ın kethüdası Hacı Hızır Ağa'ya, Hazinedar Ali Ağa'ya, Kapıcıbaşı Süleyman Ağa'ya, Şeyh Vani Efendi'ye, Hekimbaşı Nuh Çelebi'ye, Konakçıbaşı Osman Çelebi'ye, mehterhane başına, mir-âlem ağasına ve diğer konakçı, kapıcı ağaları ile yanlarında çalışanlara teşrifattaki yerlerine uygun hediyeler dağıttı. Hacıoğlupazarı kadısı da karşılayanlar arasında bulunuyordu.

HACIOĞLUPAZARI'NDA III. AHMED'İN DOĞUMU

Sarayda Şehzadelerin Doğumu

Sarayda padişah zevcesi kadın efendi veya haseki doğum yaptığı zaman fevkalade iltifat görürdü. Hazırlanan muhteşem loğusa yatağının üzerine göz alıcı nakışlar ve kıymetli taşlarla süslü kırmızı atlastan bir örtü örtülür, Osmanlı hanedanına mahsus kırmızı renk başkası tarafından kullanamazdı.³³

Doğum yaklaştığı zaman Valide Sultan hazırlıklarla doğrudan ilgilendirirdi. Anne ve çocuk için en nadide kıyafet ve takımlar seçilir, pırlanta, elmas, yakut ve zümrüt gibi kıymetli taşlardan hediye takılar hazırlanırdı; bu arada ebe kadın da unutulmaz, ona da kıyafetlerin yanı sıra çeşitli hediyeler alınırdı. Doğum için haremde bulunan büyük odalardan biri düzenlenir, ebe ve sütanne (daye) de getirilirdi.

Odanın en fazla itina edilen eşyası olan beşik özenle süslenirdi. Sarayda birden fazla doğum olduğu zaman haremdeki beşikler yetişmez, yenileri yaptırılırdı. Beşiklerin üzerine kıymetli taşlarla işlenmiş yorganlar örtülürdü.

Bebek ve anne için yapılan hazırlıktan başka, bebeği ziyarete gelecekler için de hediyeler hazırlanırdı. Ziyaretçi hanımlara genellikle kıymetli kumaşlar hediye edilirdi. Doğan çocuk padişahın ilk şehzadesi ise hediyeler daha gösterişli olurdu.

Yardımcılarıyla birlikte doğumun takibinden sorumlu olan ebe, doğum sandalyesiyle doğum odasına gelirdi. Bebek doğar doğmaz ilk olarak

darüssade ağasına duyurulur, ağa padişaha müjdeyi verip ödülünü alırdı. Haber duyulunca enderunda her oda doğum şerefine kurban keser, çocuğun ömürlü olması için dua edilirdi. Doğumu halka duyurmak için top atışı yapılırdı. Birinci şehzade için yedi pare, ikinci şehzade ve kızlar için üç pare top atılırdı. Anadolu ve Rumeli'de de bu haber duyurulur, şairler doğum hakkında kasideler yazıp bol bahşiş alırlardı.

Doğum şenlikleri haremde başlar, dalga dalga her tarafa yayılırdı. Harem ve tüm şehir kandillerle süslenip aydınlatılırdı. Padişaha yaranmak isteyen devlet adamları da şenlikte daha fazla kendini gösterirdi. Gülnuş Sultan şehzade Mustafa'yı doğurduğu zaman padişahın nezdinde çok büyük itibar kazanmış, doğum uğurlu sayılmıştı. İstanbul halkı doğum olayını eğlence için fırsat sayardı. Bu eğlenceler bazen beş, bazen yedi gün devam ederdi.³⁴

Sadrazam, haber kendisine ulaştıktan bir gün sonra hediyesiyle padişaha kutlama ziyareti yapar, doğumun üçüncü günü de sadrazama şerbet gönderilirdi.

Doğumdan sonra yapılan en önemli tören valide sultan beşik alayıydı. Beşik ve beşik örtüsü valide sultan tarafından hazırlanırdı. Doğum gerçekleşikten sonra hadım ağaları eski saraya gidip beşiği törenle Topkapı Sarayı'na getirirlerdi. Darüssade ağası, beşiği ve eşyaları doğum odasında görevli kadınlara teslim ederdi. Padişah da törene katılanlara rütbelerine göre hediyeler dağıtırdı.

Beşinci gün sadrazamın beşik alayı olurdu. Valide sultanınkinden daha görkemli olan bu alayda sadrazam bir beşik, yorgan ve beşik örtüsü yaptırıp saraya gönderirdi; örtüler bazen valide sultanınkilerden daha değerli taşlarla ve incilerle süslü olurdu. Ertesi gün sarayda tebrik ziyaretleri başlardı. Mehter takımının çaldığı marşlar ve ilahilerle beşik alayı paşa kapısından saraya doğru yol alırdı. Beşik ve eşyalar saraya teslim edildikten sonra loğusa ve bebeğin ziyareti başlardı.

Ebe bebeği beşiğe koyup üç kere sallar, tekrar kucağına alırdı. Valide sultan beşiğin üstüne altın saçar, misafirler beşiğin üstüne hediyeler koyardı; bu hediyeler ebenin olur, ayrıca bebek ve annesine de hediyeler sunulurdu.

Doğum, büyük paralara mal oluyor, sarayın aydınlatılması ve ziyaretçilere verilen hediyeler için harcanan para büyük yekûn katıyordu.

IV. Mehmed'in eşi, II. Mustafa ve III. Ahmed'in annesi olan Emelullah Gülnuş Sultan,³⁵ 1642 yılında Girit'te Verzizzi ailesinin kızı olarak doğmuş,³⁶ Girit Serdarı Deli Hüseyin Paşa Resmo'yu fethedince esir edilerek saraya hediye edilmişti. Kısa zamanda saraya uyum sağlayıp IV. Mehmed'in "baş kadını" olan Gülnuş Sultan, 1664 yılında Şehzade Mustafa'yı, 1673 yılında Şehzade Ahmed'i doğurdu.

IV. Mehmed'e olan sevgisi ve padişahın kendisine aşırı düşkünlüğünden dolayı Gülnuş Sultan Osmanlı sarayının en mesut kadınlarından biri sayılmıştır.³⁷ Ava düşkün olan padişah Gülnuş Hatun'u ve oğlu Mustafa'yı ava, hatta seferlere beraberinde götürüyor,³⁸ av partileri ve seferler sırasında çeşitli zorluklarla yüz yüze kalsa da eşinin yanından ayrılmıyordu.

Gülnuş Hatun'un IV. Mehmed zamanındaki saygınlık ve ayrıcalığı, sırasıyla tahta geçen oğulları II. Mustafa ve III. Ahmed zamanında da devam etti. 1715 yılında Edirne'de 67 yaşında vefat edip Üsküdar'da yaptırdığı cami önündeki türbesine defnedilmiş olan Gülnuş Sultan, diğer valide sultanlardan farklı olarak türbesinde tek başına yatmaktadır. III. Ahmed de ölümünden sonra annesi adına Üsküdar'da bulunan Valide Camii'nin önündeki çeşmeyi yaptırmıştır.³⁹

Haseki Sultan doğumdan iki ay kadar önce bir tahttrevana yerleşerek İsakçı'dan Hacıoğlupazarı'na döndü,⁴⁰ eşyaları da 128 adet beygirle taşıdı (20 Recep 1084/Ekim 1673).

Şehzade Ahmed'in Doğumu

IV. Mehmed'le birlikte İsakçı menzilinde bulunan Haseki Gülnuş Sultan, hamileliği ilerleyince burada daha fazla kalmasının sakıncalı olacağına karar verildiğinden 20 Receb 1084 (10 Ekim 1673) tarihinde Hacıoğlupazarı'na geri dönmüştü.

Haseki Gülnuş Hatun'a yardımcı olmak üzere Süleyman Ağa⁴¹ başkanlığında bir sağlık ekibi Edirne'den Hacıoğlupazarı'na geldi. Daha sonra Süleyman Ağa kethüda kadını, doğumu yaptracak ebe ve yardımcılarını alarak Haseki Gülnuş Sultan'ı Hacıoğlupazarı'na getirmek üzere İsakçı'ya gitti. Kafilde bulunan harem ağaları özel hazırlanmış doğum

sandalyesi ve beşik ile bebek eşyalarını Edirne Sarayı'ndan Hacıoğlupazarı'na getirdiler.

Söz konusu yolculuk için Süleyman Ağa'ya 9.000 akçe harcırah ve 4.000 akçe araba kirası tahsis edilmişti.⁴² Gülnuş Hatun'u almak üzere İsakçı'ya giden kethüda kadın ve ekibine de 3.415 akçe harcırah verildi. Doğumdan sonra yapılacak şenliklerde kullanılacak mum, meşale ve maytap gibi özel aydınlatma malzemeleri de üç nefer denetiminde Edirne'den Hacıoğlupazarı'na getirildi. Bu iş için de 3.500 akçe ayrılmıştı.

Haseki Gülnuş Sultan, kethüda kadın ve ebe kadının gözetiminde Hacı Zeytun'un kullandığı özel bir tahtırevan içinde yolculuk yaparak kışlık saraya geldi. Kfile 20 Receb 1084'te (10 Ekim 1673) Hacıoğlupazarı'na ulaştı.⁴³ Yolculuk harcamaları için Hacı Zeytun'a 21.610 akçe tahsis edilmişti. Sağlık ekibi ve kâhya kadının koruması altında Haseki Gülnuş Sultan sonunda Hacıoğlupazarı'ndaki kışlık saraya ulaştı.

Geleneklere uygun olarak, doğacak bebek gerekli hazırlıklar Valide Turhan Sultan tarafından yapıldı. Turhan Sultan baş ebe, yardımcı ebe, beşik ve bebeğe ait eşyaları Edirne'den getirtmişti.

Kısa bir süre sonra IV. Mehmed de Babadağ'dan gelip Hacıoğlupazarı'na yerleşti. 19 gün sonra, 22 Ramazan (25 Aralık) Pazar gecesi Şehzade Ahmed Osmanlı hanedanında sefer esnasında doğan ilk şehzade olarak dünyaya geldi.⁴⁴ Doğumun müjdesini getiren Süleyman Efendi ve kâhya kadına padişah kıymetli hediyeler verdi.

Şehzade Ahmed, IV. Mehmed'in Haseki Gülnuş Hatun'dan doğan ikinci şehzadesiydi. Padişah yeni doğan oğlunu görmeye geldiğinde, hediye olarak yedi delikli mavi boncuk (dilgöz), ufak bir mazı ve küçük bir parça şap ile altın ve mineli maşallahtan ibaret "nazar takımı" getirdi, Gülnuş Hatun'a kıymetli hediyeler verdi, ebe kadın ile yardımcılarına da şükran hediyeleri dağıttı. Sefer sırasında doğduğu için uğurlu sayılan şehzadesi, daha sonra III. Ahmed olarak tahta geçecekti.

Doğumdan sonraki gün hazırlanan loğusa şerbeti ziyaretçilere ikram edildi; Valide Turhan Sultan, Gevherhan Sultan ve Beyhan Sultan'ın dairelerine de cam sürahiler içinde gönderildi. Şerbeti alanlar getirenlere

bahşışler vererek yeni doğan şehzadenin ömrünün uzun, şansının bol olması için dualar ettiler.⁴⁵

Şehzadenin doğumundan üç gün sonra “ad koyma merasimi” yapıldı. Bebeğin adı padişahla birlikte sefere katılmış olan IV. Mehmed’in şeyhi ve hocası Vani Efendi⁴⁶ tarafından koyuldu. Ordunun kışladığı Babadağ’da İstanbul, Bursa, Hacıoğlupazarı ve bilad-ı selasede [Eyüp, Galata ve Üsküdar] şehrin donanması⁴⁷ ve şehzadenin doğumu şerefine üç gün üç gece şenlik yapılması için emirler gönderdi.⁴⁸

Sarayda Bayram Tebriki ve Bayram Alayı

Sarayda cülus tebrikinden sonra en önemli tören, “muayede” adı verilen bayramlaşmaydı. Bayram töreni sarayın ikinci avlusunda arife merasimiyle başlardı. Padişah has oda kasrı önündeki tahtına oturup birun halkının tebriklerini kabul ederdi.⁴⁹ Arife günü bayramlaşma töreni bitince dua okunur, padişah arz odasına giderek yeniçeri ağasından başlamak üzere yeniçeri ocağının ileri gelenlerini kabul ederdi. En son sadrazam ve divan üyeleri gelir, divanda yeri olmamasına rağmen şeyhülislam da onlara eşlik ederdi.

Padişah sabah namazını hırka-i şerif dairesinde veya saray mescidinde kılar, sabah namazı ile bayram namazı arasında has odada bayram tebriklerini kabul ederdi. Babüssaade önüne çıkarılan tahtta oturan padişahla önce saraydakiler, daha sonra sadrazam, vezirler, şeyhülislam, kazas-kerler, defterdarlar, nişancı, reisülküttap ve diğer memurlar etek öpmek suretiyle sırasıyla bayramlaşırlardı. Bayramlaşma devam ettiği sürece meh-terhane de çalmayı sürdürürdü.

Tören bitince padişah sadrazamın refakatinde hareme geçip alayla bayram namazına gitmek için hazırlanırdı. Bayram namazı Ayasofya veya Sultanahmet Camii’nde kılınır, namaz hangi camide kılınacaksa alay oraya yönelirdi. Bu arada hazinedarbaşı padişahın namaz kılacağı yeri hazırlar, sadrazam ise kapıda karşıladığı padişahı seccadesine kadar götürürdü. Bayram namazından sonra kubbealtında yenen yemeğin ardından padişah has oda kapısı önündeki tahtına oturup teşrifat sırasına göre gelenlerle bayramlaşırdı.

Hacıoğlupazarı'nda Ramazan Bayramı ve Bayram Kutlamaları

Şehzade Ahmed'in doğumundan kısa bir süre sonra ramazan ayı sona erdi ve 1 Şevval 1084 Salı günü bayram kutlamaları başladı.⁵⁰ Hacıoğlupazarı menziliinde yeni yaptırılan has odalardan biri taht odası olarak düzenlenmişti. Rikab-ı hümayundaki erkân ve erbab-ı divana mümkün olduğu kadar uyularak, kanun üzere oturacak yerler hazırlanmıştı. Diğer iki oda divan toplantılarına, bir diğeri de mehterhaneye ayrılmıştı. Padişah haremnden ayrılıp sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra tahtın bulunduğu odaya geldi. Bayramlaşmak için teşrifata uygun olarak önce İkinci Vezir Musahip Mustafa Paşa, daha sonra Defterdar Vekili Mahmud Efendi huzura kabul edildi ve kendilerine padişah tarafından hilat giydirildi; onları diğer görevliler ve saray halkı takip etti. Bundan sonra toplu halde kentin büyük camisine gidilerek bayram namazı kılındı. Namazı takiben padişah has odada teşrifata uygun şekilde bayram tebrikine gelenleri kabul etti. Bu sırada Hacıoğlupazarı sarayının mehterhane olarak düzenlenen kısmında mehteran bölüğü bayrama uygun besteleri seslendiriyordu.

AV KÖŞKÜNÜN HAZIRLANMASI VE PADİŞAHIN AVA ÇIKMASI

IV. Mehmed kışı geçirmek üzere Hacıoğlupazarı'na ulaştıktan birkaç gün sonra yörede ününü duyduğu av alanlarında avlanmak üzere 7 Şevval 1084'te çıkılacak şikâr-ı hümayun için hazırlıkların yapılmasını emretti. Bu emre göre İsterne Köyü yakınındaki zengin av alanında bir "hünkâr odası" ve çok sayıda gözetleme yeri yapılacak,⁵¹ hünkâr odasının yakınına su getirilerek bir çeşme inşa edilecekti.

Hünkâr odası Serçadircıyan Mehmed Çelebi'nin nezaretinde daha önceki av alanlarında olduğu gibi padişahın her türlü gereksinimine cevap verebilecek nitelikte bir çadır olarak düzenlendi.⁵² Çadır için 12 adet direk dikildi, etrafı geçme tahtalarla kaplandı, tavan tahtaları çakıldı. Yapının tamamı içten keçeyle donatılıp su geçirmemesi için kimi yerleri çeşitli kalitelere "muşamma" ile örtüldü. Taban da keçe ve halı ile kaplandı, oturmak ve gece yatmak için gereken eşya yerleştirildi.

"Şikâr-ı hümayun" çadırının kurulması, gereken yerlerinin onarılması, gözetleme yerlerinin yeniden yapılması ve gerekli alet edevatın satın alın-

ması için toplam 3.423 akçe tahsis edilmesi hakkında bir tezkere verildi. Hazırlıklar tamamlanıp konaklama ve av gözetleme yerlerinin tamamlanması üzerine IV. Mehmed 8 Şevval 1084 (11 Ocak 1674) tarihinde Hacıoğlupazarı'ndaki saraydan İsterne Köyü yakınındaki zengin av alanına göç etti.⁵³

İkinci Vezir Mustafa Paşa ve Nişancı Abdi Paşa Hacıoğlupazarı'nda kaldılar. IV. Mehmed ise 31 gün devam eden av eğlencesinden sonra, şubat ayının sonuna doğru Hacıoğlupazarı'na geri döndü.

IV. MEHMED'İN BAHARDA SEFER HAZIRLIĞI

IV. Mehmed İsterne Köyü yakınındaki av alanından dönünce sefer hazırlığına başladı;⁵⁴ ancak gelen haberlerden sorunların devam ettiği anlaşıyordu. Osmanlı devletine tabi olan Boğdan Voyvodası İstefan Leh kralının yanında yer almış,⁵⁵ yanına topladığı adamları ve kraldan aldığı destekle Boğdan topraklarını yağmalamış, Yaş kentini ele geçirmiş, Tuna boyunca yağma ve katliamlar yapmıştı.

Adana Beylerbeyi Abaza Kör Hüseyin Paşa 2000 kadar sipahi ve serdengeçtisi⁵⁶ ile 20.000 Tatar askeri ile Kırım Kalgayı Yaş ve Hotin üzerine gitmek üzere görevlendirmişlerdi. Ancak Yaş'tan öte gidemediler.

13 Zilhicce 1084 Çarşamba günü nevrüza denk geliyordu. Ertesi gün tuğ-ı hümayun sarayın önüne çıkarılarak seferin başladığı duyuruldu. Padişah Dergâh-ı Mualla kapıcılarından Ömer Ağa ile bir name, murassa kılıç ve kaftan ve 15.000 altın göndererek Kırım Hanı Selim Giray'ı sefere davet etti. Selim Giray zahire, silah ve mühimmatını hazırlayıp orduya katılacaktı. Kışlalardaki mir-i miran ve ümeranın da Halep Beylerbeyi Vezir Kaplan Mustafa Paşa liderliğinde Çuçura menzilinde toplanmaları için ferman gönderildi.

Bu sırada Muharrem ayı girmiş, 1085 yılı başlamıştı. 13 Muharrem 1085 (Nisan 1674) tarihinde İstanbul'dan Hacıoğlupazarı'na gelen on oda yeniçeri görkemli bir törenle padişahın önünden geçti. Padişah, yeniçerinin başında bulunan saksoncubaşı ağaya 100 altın ve bir hilat, 20 nefer çorbacıya birer kaftan, çavuşlara çeşitli hediyeler ve yeniçerilere dağıtılmak üzere 3.000 kuruş ihsan etti; geçit töreninden sonra saksoncubaşı ağa⁵⁷ ile yeniçerilerin orduya katılmaları için ferman verdi.

Padişah İsağkçı'ya Hareket Ediyor

28 Muharrem 1085 Pazar günü otağ-ı hümayun menzil dışına, Hacıoğlupazarı sahrasına kuruldu, padişahın buraya taşınması için hazırlıklar başladı.

Padişah hazırlıklar tamamlandıktan sonra 11 Safer 1085 (27 Mayıs 1674) Perşembe günü büyük bir geçit töreninin ardından otağ-ı hümayuna yerleşti.⁵⁸

23 Safer'de Sivas Beylerbeyi Çavuşzade Mehmed Paşa ile Niş Valisi Mustafa Paşa eyalet askerleriyle Hacıoğlupazarı'na ulaşarak selam töreniyle padişahın huzurundan geçtiler. IV. Mehmed seferde başarılar dilediği paşalara kıymetli kürkleri hediye etti.

28 Safer günü Hacıoğlupazarı'na ulaşan Şam Valisi Şişman İbrahim Paşa da askeri ve kapı halkıyla geçit töreninden sonra padişahın huzuruna kabul edildi; iltifata mazhar olan paşaya bir samur kürk giydirildi.

4 Rebiyülevvel Pazartesi günü Mısır askerleri kendilerine has kıyafet ve diğerlerine uymayan ("acayip") tertipleriyle huzurundan geçtiler; serdarları padişahın huzuruna çıkıp hediyelerini aldı.

6 Rebiyülevvel Pazartesi günü Özi (Silistre) Beylerbeyi Leh Hasan Paşa, Mısır beyi 3.000 askerle otağ-ı hümayuna ulaştı; o da iltifatlar ve hediyelere mazhar oldu.

Sonraki günlerde padişah ordunun mühimmat ve zahire yedek depolarını teftiş ederek eksiklerin tamamlaması için emirler verdi. 11 Rebiyülevvel 1085 Cumartesi günü otağ-ı hümayun kaldırıldı ve padişah Hacıoğlu sahrasından Babadağ'a doğru hareket etti.

Beş gün sonra, 16 Rebiyülevvel Perşembe günü Babadağ kasabasına ulaşıldı. Babadağ yaklaşırken Musahip Mustafa Paşa tuğları hazırlayıp çıkardı. Sadrazam ve serdariekrem Babadağ'a bir menzil kala at üstünde padişahı karşılamaya geldiler. Daha sonra maiyetiyle birlikte gelen Fazıl Ahmed Paşa etek öpüp saygılarını sundu ve Babadağ kışlasında bulunan ordunun son durumu hakkında bilgi verdi. Padişah da sadrazama iltifat edip samur kürk ve kıymetli bir at hediye etti.⁵⁹

Ertesi gün Babadağ'da kışı geçirmiş olan sadrazam ve divan üyeleri padişahı ziyaret edip saygılarını sundular, padişahın kendileri hak-

kındaki övücü cümlelerini dinlediler. Padişah Deniz Tepesi mevkiinde hazırlanan sayebandan geçit törenini izledi. Babadağ kışlasında bulunan askerler tam teçhizat huzurdan geçti.⁶⁰ IV. Mehmed orduyla birlikte Babadağ'da on gün kaldı. Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa, vezirler, ulema ve yeniçeri ağalarıyla birlikte huzura giderek, padişah Hacıoğlupazarı'na gittiğinden beri sorumluluğunda olan sancak-ı şerifi törenle teslim etti. Padişah hizmetinden dolayı sadrazamı kutladı ve her zaman olduğu gibi ödüllendirdi.

Padişahın Silistre Beylerbeyini Cezalandırması

Padişah Babadağ'dayken Özi Beylerbeyi Leh Hasan Paşa'nın görevini kötüye kullandığı, rüşvet ve gasp hareketleriyle halkı bezdirdiği, istediği askerin firarına göz yumduğu hakkında peş peşe şikâyetler gelmeye başladı. Padişah Leh Hasan Paşa'yı görevden alıp yerine Özi Silahdarı Ahmed Ağa'yı atadı ve Hasan Paşa'nın cezalandırılmasını emretti. İkinci Vezir Musahip Mustafa Paşa ise huzura çıkarak Leh Hasan Paşa'nın geçmişteki hizmetlerinin çok önemli olduğunu belirtti ve cezasının hafifletilmesi ricasında bulundu. Bunun üzerine padişah Leh Hasan Paşa'nın Özi beylerbeyliğinden alındıktan sonra günlük 200 akçe ile tekaütlüğüne karar verdi.

Padişah İsakçı Sahrasında

20 Rebiyülevvel 1085 tarihinde büyük bir yürüyüş alayıyla Babadağ'dan hareket edilip iki menzil sonra İsakçı'ya ulaşıldı. IV. Mehmed burada kaldığı beş gün zarfında Yeniçeri Ağası Abdurrahman Paşa'yı Bağdat eyaletine, Halep Beylerbeyi Kaplan Mustafa Paşa'yı Diyarbakır beylerbeyliğine, Kara Hasan Ağazade Mustafa Ağa'yı da yeniçeri ağalığına atadı; Bağdat'ta başlayan olayların bastırılması için buraya silah ve mühimmat gönderilmesini emretti. İstanbul'dan denizyoluyla İskenderun'a gönderilecek cephaneye karayoluyla Birecik'e ulaştırılacak, oradan keleklerle bindirilerek nehirden Bağdat Kalesi'ne ulaştırılacaktı. Yine İstanbul'dan denizyoluyla Trabzon'a ulaştırılan silahlar da Van Kalesi'ne gidecekti. Böylece Lehistan seferi devam ederken devlet Bağdat ve Van'a külliyetli miktarda silah göndermiş oluyordu.

Padişahın İsakçı'da konakladığı beş gün boyunca beylerbeyiler törenle ordularını İsakçı'daki köprüden karşı yakaya geçirdiler.

27 Rebiyülevvel 1085 (Haziran 1674) günü padişah, veziriazam, divan üyeleri, ulema ve yeniçeriler İsakçı köprüsünden geçip Kartal menziline ulaştılar. Tuna Nehri'nin sol kıyısına geçildikten sonra Lehistan seferi gerçekten başlıyordu. Kartal menzilinde konaklanan iki gün zarfında alışıldığı üzere padişah askerin teftişini yaptı, nehri geçmiş olan askere zahire, silah ve mühimmat dağıtıldı.

Rebiyülahirin ilk perşembe günü ordu Boğdan sınırına geldi ve Purut Nehri kıyısında İsak veya diğer adıyla Handık menzilinde konakladı. Bu sırada orduya yeni katılanlar da vardı. Padişah, otağ-ı hümayunun kurulduğu yüksek tepeden yeni gelen askerlerin resm-i geçidini takip ederken, bir yandan da kendisine gelen şikâyetleri değerlendirdi. Bu arada zulüm ve fesadı sabit olan Konya müteselliminin başı, otağ-ı hümayun önünde vuruldu.⁶¹ 4 Rebiyülahir Pazar günü buradan hareket edilerek Yagul adındaki menzile ulaşıldı.

HOTİN KALESİ'NİN FETHİ

IV. Mehmed Hotin'in düşmesi üzerine ikinci Lehistan seferine çıkmıştı. Bu arada Kamanıçe'de kalmış olup Hotin üzerine gitmek için uygun zamanı kollayan Şam Beylerbeyi Abaza Kör Hüseyin Paşa yeterli sayıda (dört oda) yeniçeri, humbaracı ve lağımçıyı yanına alıp Turla (Dinyester) Nehri kıyısındaki Hotin Kalesi'ni kuşattı. Birkaç top atışından sonra kaledekiler anlaşma yaparak kaleyi vira ile teslim ettiler. Bu sevindirici haber kısa bir süre sonra padişaha ulaştı.

Padişah ile Selim Giray'ın Buluşması

9 Rebiyülahir (Temmuz 1674) günü Kırım Hanı Selim Giray Han, Yagul'a gelerek veziriazam vasıtasıyla padişahla buluştu ve Fazıl Ahmed Paşa ile birlikte huzura kabul edilip teşrifat gereği etek öptü; ordusuyla sefere katılacağını bildirdi. Padişah paşaya samur kürk, murassa sorguç, murassa kılıç, mükemmel bir at ve oğluna da kıymetli bir kürkle çeşitli hediyeler verdi.⁶²

Ordu 10 Rebiyülahir'de Boğdan'ın başkenti Yaş kasabasının yakınındaki Çuçura menziline ulaştı. Burada ordu en kalabalık haline ulaşmıştı.⁶¹ Çuçura'nın geniş sahrasında on gün konaklandı; ancak zahire desteğinin yapıldığı yerlerden uzaklaştıkça orduda yiyecek sıkıntısı baş gösteriyordu. İsakçı iskelesine gelen zahire ile menzile ulaşınca kadar bölgeden satın alınan arpa ve buğdayın fiyatı hızla arttı.

PADİŞAHIN UKRAYNA'YA YÖNELMESİ

Padişahın hedefi Lehistan olmasına rağmen sefere başlarken Osmanlı yandaşı olduğunu ilan etmiş olan Kazaklar taraf değiştirip Rusya'nın himayesine girdiler. Kazak Hatmanı Doroşenko Rus tabiyetini kabul ederken önemli bazı palangaları (küçük kale ve müstahkem mevkiileri) Rusya'ya teslim etmişti. Rusya, ele geçirdiği palangalardan başka Çehrin Kalesi'ni de kuşattı. Haber padişaha ulaştığı zaman bir toplantı yapılarak seferin kısa bir süre de olsa Ukrayna üzerine yönlendirilmesine ve Kazakların cezalandırmasına karar verildi.

Bölge akarsular ve kollarıyla bölündüğü için zor geçit veriyordu. Çehrin Kalesi'ne ulaşınca kadar aşılacak nehirlerin üzerine köprü yapmak gerekiyordu. Sivas Beylerbeyi Vezir Çavuşzade Mehmed Paşa önden giderek köprüleri yapacaktı. Kamanice muhafızı olan Maraş Beylerbeyi Hasan Paşa da Ukrayna'ya yönelen ordunun zahire ihtiyacını karşılayacaktı.

22 Rebiyülahir Perşembe günü ordu Kopiçan menziline geldi ve buradan doğuya doğru yöneldi. Koçurina suyu kenarında kısa bir süre eylendiler. Yeniden köprü yapmaya gerek olmadan 25 Rebiyülahir'de Balçarut suyu geçildi. Turla Defterdarı Ahmet Paşa Kazakların bulunduğu bölgeye geçmek üzere Turla/Dinyester suyu üzerine köprü yapmak üzere önden gitti. 26 Rebiyülahir'de Kaynarca mevkiine gelen ordu Kopiçan, Balçarut ve Kaynarca konaklarında ilginç bir durumla karşı karşıya kaldı. Bölgede yakacak odun bulunmadığından, asker odununu temin edip yanında getirmek zorundaydı.

27 Rebiyülahir Salı günü ordu Suruka Kalesi yakınında Turla kıyısına yerleşti; burası Boğdan sınırının son bulduğu yerdi. Defterdar Ahmed Paşa ve Sivas Beylerbeyi Çavuşzade Mehmed Paşa Turla Nehri

üzerindeki köprüyü yedi günde tamamladılar. İflak voyvodası da köprü yapımında görev almıştı. Menzilde kalan Maraş beylerbeyi ise nehri geçmek üzere olan ordu için Kamanıçe'den 50.000 kile un ile buğday getirdi. Boğdan voyvodası zahire takviyesi yapmak üzere Yaş'a gönderildi. Yapılan köprü bütün orduyu taşıyacak kadar dayanıklı olmadığı için bir kısım asker de pot denilen sallarla nehrin karşı yakasına, İspir Ovası'na taşındı.

Padişah 6 Cemaziyevvel (Ağustos 1674) Çarşamba günü nehrin karşı kıyısına geçerek köprü civarında, İspir Ovası⁶⁴ sahrasında Kazak ülkesine ulaştı.⁶⁵ Askerlerin tamamı, mühimmat ve arabalar geçinceye kadar iki gün İspir sahrasında bekledi.

Lipka Tatarlarının Ödüllendirilmesi

Kamanıçe Kalesi yakınındaki Bar Kalesi⁶⁶ Lipka mirzalarının korumasına bırakılmıştı. Leh kuvvetleri kaleye hücum etmiş, hayvanlarının bir kısmına zarar verirken bir kısmını da sürüp götürmüştü. Lipka Tatarları ise takip ettikleri Leh askerlerinin pek çoğunu öldürüp Bar Kalesi'nden uzaklaştırmışlardı. IV. Mehmed İspir Ovası'nda konakladığı sırada Lipka Tatarlarının mirzası gelip 80 Leh kellesini padişaha sundu ve karşılığında hediyeler aldı.

İstene Palangasının Fethi

Rus hâkimiyetini kabul eden palangalardan İstene palangası ordunun konakladığı İspir Ovası'na beş saat mesafedeydi. Halep Beylerbeyi İbrahim Paşa kalenin önüne geldi, Rumeli Beylerbeyi Seydizade Mehmed Paşa ve birkaç alay yeniçerinin başında bulunan saksoncubaşı ile⁶⁷ birlikte hücumla giriştiler. Kaleden teslim bayrağı çekilmesine rağmen saldırıya devam ettiler. Bunun üzerine İbrahim Paşa top ve tüfekte harekete geçti. Sonuçta yenilen İstence palangası içinde bulunanların bir kısmı öldü, bir kısmı esir oldu, palanga yıkıldı ve kullanılamaz hale getirildi.

9 Cemaziyevvel Cumartesi günü ordu İspir sahrasından hareket ederek Palveste sahrasına geldi. 10 Cemaziyevvel Pazar günü ise Palveste'den güçölerek Komar ve Hurd Ovası'na gelindi.

Bulunduğu kalede Ruslar tarafından kuşatılmış olan Kazak Hatmanı Doroşenko şimdi Osmanlı devletinden yardım istiyordu. Kırım Hanı Selim Giray, Doroşenko'yu kurtarmakla görevlendirilmek üzere Komor'a davet edildi;⁶⁸ bu konuda istekli olmamasına rağmen hediyeler verilerek Doroşenko'ya yardıma gönderildi. Halep Beylerbeyi Şişman İbrahim Paşa, Eflak voyvodasının rehberliğinde önden giderek gerekli yerlere köprülerin yapılmasını sağladı. Anadolu beylerbeyi ise askeriyle arkadan gelerek Kazak köylerini yağmalayıp tahrip ettikten sonra yaktı.

Seri hareket eden ordu tekrar yola çıkıp 11 Cemaziyelevvel (Ağustos 1085) günü Temnuko menziline ulaştı.⁶⁹ Yeniçeri ve topçu ocaklarının Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa'nın yanında yer alması emredildi. Ancak Özi Nehri'nin geniş yatağından geçilirken, köprünün yetersizliği nedeniyle büyük güçlüklerle karşılaşıldı; hatta nehri atlarıyla geçmek isteyen kimseler boğuldular.

Konça Palangasının Fethi

Padişah Temnuko (Timanovka) menzilindeyken, yakında bulunan ve Rusların eline geçmiş olan Konça palangasının durumuyla yakından ilgilendi. Öncü gidenlerin çoğu şehit veya esir olmuştu. Kurtulup gelenler öncü gidenlerin tamamen yok olduğunu bildiriyordu. Durum tespiti yapmak üzere Konça palangasına gönderilen Rumeli Beylerbeyi Seydizade Mehmed Paşa'nın keşif gezisi sonunda gönderdiği rapor, asker ve mühimmat sağlandığı takdirde palanganın fethedilebileceği şeklindeydi. Verilen bu bilgi üzerine Selanik Sancakbeyi Mehmed Paşa ile birlikte sekiz oda yeniçeri, 3.000 bayrak sekban, altı şahi top ve diğer gerekli malzeme gönderildi. Mehmed Paşa palangaya ulaşınca Seydizade Mehmed Paşa ile birlikte Kazaklar üzerine hücum ederek kesin bir zafer kazandılar.

Rumeli Beylerbeyi Seydizade Mehmed Paşa ile Selanik sancakbeyi başarılarını duyurmak üzere Temnuko menziline döndüler, mızraklarının ucuna taktıkları Kazak kelleleriyle düzenledikleri alayla padişahın huzurundan geçtiler. Her iki paşa sadrazamın çadırına davet edilerek kazandıkları zafer kutlandı, kendilerine hilat giydirilerek hediyeler verildi.

13 Cemaziyelahir Çarşamba günü Aksu (Buğ) Nehri civarında, Ladjin⁷⁰ Kalesi yakınında bir menzil seçilerek ordu buraya taşındı.

Ladjin Palangasının Fethi

Ladjin, palanganın dışındaki yerleşim yeriyle birlikte bir büyük kasaba görünümündeydi. Ordu Ladjin'e yaklaşırken varoшта oturan halk kalenin içine taşınmıştı.

15 Cemaziyelevvel Cuma günü top ve tüfek ateşiyle önce varoşa, daha sonra Ladjin palangasına saldırı başladı. Kaleden teslim anlamında beyaz bayrak çıkarıldıysa da bu harekete güvenilmedi. Ertesi gün içeriden çıkan bir elçi ve bazı kazaklar sadrazama başvurarak kendilerinin asi olmadığını, padişahın sadık kulu olduklarını, savaşanların palangada bulunan "Nemçe ve Barbaş kefereleri" olduğunu söyleyerek sığınma tekliflerinin kabul edilmesini istediler. Sadrazam ise sadakatlerini ispat etmeleri için içerideki eşkıyayı ele vermelerini istedi ve ateşe devam etti.

16 Cemaziyelevvel günü kaleden gelenler sadrazamın huzuruna çıkarıldı. Sadrazam esir olmayı kabul ettikleri takdirde yaşamlarının bağışlanabileceğini, aksi takdirde cezalarının ölüm olacağını elçiye bildirdi. Gelenler kendileri ve içerideki Kazaklar adına teslim olacaklarına ve esir olmayı kabul edeceklerine söz verdiler. Sadrazam, şeflerinin gelmesi ve anlaşmayı yapmaları gerektiğini söyleyerek gelenleri içeri gönderdi ve ateşi keserek bekledi. Nitekim akşam saatinde yetkili üç Kazak yeniçeri ağasıyla görüşmek üzere geldi.

Ertesi gün yeniçeri ağasının sadrazamın huzuruna çıkardığı Kazaklar, teslim olduklarını ve esareti kabul ettiklerini bildirdiler. Anlaşma imzalandıktan sonra 800 civarında Kazak silahlarını bırakarak palangadan çıktı. Tersane-i Amireye gönderilerek küreğe koyulması kararlaştırılan esirler İstanbul'a gönderilinceye kadar Özi Beylerbeyi Ahmed Paşa'ya teslim edildiler. Ahmed Paşa Kazakları askeriyle koruyarak Bender Kalesi'ne götürecekti. Suruka Köprüsü'nde kalenin muhafızı Yusuf Paşa'ya teslim edilen esirler gemilere bindirip ferman üzere Kapucubaşı Osman Ağa ile Tersane-i Amire'ye gönderdi.

18 Cemaziyelevvel Pazartesi günü teslim olan kale tahrip edilip yakıldı; 70 esir, padişahın huzurundan geçecek alayda bulundurulmak üzere kaleden ayrıldı.

19 Cemaziyellevvel Salı gılnı (21 Ağustos 1674) Lehistan elçisi Podolya Sakisi Jean Karwewski sadrazamla görüşmek üzere Temnuko⁷¹ menziline geldi. Leh kralının ölümünden sonra başa geçen Sobiyeski'nin cülus haberini getiren elçi, sözlü olarak barış görüşmesi yapmak istediğini ifade etmiş, Lehistan kralının yeniden barış yapmak istediğini, Podolya ve Ukrayna eyaletlerinin Lehistan Krallığı'na terk edilmesi gerektiğini bildirmişti. Teklif sadrazam tarafından görüşülmeye uygun bulunmadı ve elçi padişahla görüştürülmediği gibi sadrazamdan da ret cevabını içeren bir mektup alarak geri döndü.⁷²

Barış yapmak için çareler aramaya devam eden Sobiyeski, Mysliszewski ve Kaczarwaski adındaki elçileri ayrı ayrı zamanlarda barış yapılması hakkında aracılık etmesini sağlamak üzere Kırım hanına gönderdi; hanın bab-ı hümayundaki etkili konumuyla düşmanlığın sona erdirileceğini ve barışın yapılabileceğini ümit ediyordu.

Human Kalesi'nin Zaptı

3 Cemaziyelahir (4 Eylül 1674) Salı günü ordu Aksu sahrasından bir menzil öteye göçtü ve zor durumda olan Human Kalesi'nin dört menzil yakınına kadar geldi.

İkinci Vezir Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Human Kalesi üzerine serdar tayin edildi. Top, silah ve mühimmat kısa bir süre önce Trabzon'dan denizyoluyla gelmişti. Anadolu, Rumeli, Suriye, Bosna zeamet ve tımar sahipleri ile dört şahi top alarak Human (Uman veya Oman) üzerine yürüdü. Yanında Anadolu Beylerbeyi Sarıkçı Hasan Paşa, Rumeli Beylerbeyi Seydizade Mehmed Paşa ve Şam Beylerbeyi Ayaş Kör Hasan Paşa vardı. Bu sefer, Merzifonlu'nun orduyla birlikte hareket ettiği ve Kamaniçe savaşından sonra tek başına idare ettiği ilk savaş girişimiydi. İçeriden Doroşenko'nun da yardımıyla Human Kalesi bir hücumla zaptedildi. Esirler daha önce olduğu gibi Tersane-i Amire'ye gönderildiler.

Kaleyi tahrip ettikten sonra padişahın bulunduğu menzile dönen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa 13 Cemaziyelahir günü huzura çıkıp zaferi

müjdeledi, padişah da kendisine mirimiran unvanını atımlayen kırkten hediye ederek rütbesini yükseltti.

Doroşenko'nun Kurtulması

Doroşenko, Kazakların kuşattığı Çehrin Kalesi'nde mahsur kalmıştı; ancak bu arada Kırım Hanı Selim Giray'ın geldiğini duyan Kazaklar bir yandan da işgal ettikleri yerleri hasara uğratmayı ihmal etmeyerek kaçtılar.⁷⁷ Bu sayede Kırım Hanı gelinceye kadar Doroşenko kurtulmuş oldu ve Dinyester Nehri ile Dinyeper Nehri arasındaki bölge tamamen Osmanlı hâkimiyetine girdi.

Padişahın bulunduğu menzile gelen Kırım Hanı Selim Giray ile Doroşenko, İkinci Vezir Kara Mustafa Paşa'nın aracılığıyla huzura kabul edildiler. Padişah Selim Giray'a bir samur kürk ve işlemeli bir tirkeşle eğerli, kıymetli bir at, Kalgay'a sırmalı kumaştan, içi samur kürk kaplı bir hilat, Selim Giray'ın diğer oğullarına da kıymetli kaftanlar hediye etti. Selim Giray'la birlikte huzura gelen Kazak Hatmanı Doroşenko da hediye olarak samur kürklü kadife kalpak, bir topuz ve donanmış bir at aldı. Daha sonra ikisi de padişahтан aldıkları izinle memleketlerine döndüler.

Ladjin sahrasında kalınan 32 gün esnasında havaların soğuması nedeniyle padişah ve sadrazam hastalanmışlardı. Padişah, Fazıl Ahmed Paşa'nın hatırını sormak üzere küçük mirahur vekilini samur bir kürkle sadrazama gönderdi. Bu sırada sonbahar gelmiş, kış da kendini iyiden iyiye hatırlatmaya başlamıştı.

IV. Mehmed ve Ordu Edirne'ye Dönüyor

17 Cemaziyelahir 1085 (18 Eylül 1674) Salı günü padişah ve ordu dönüş yoluna geçti. Ladjin menzilinden kalkılıp dört menzil sonra İspir Ovası'na gelindi; sadrazam hasta olduğu için İkinci Vezir Mustafa Paşa orduyu İsakçı'ya doğru yola çıkardı. Padişah ve Fazıl Ahmed Paşa da 23 Recep Salı günü İsakçı'ya ulaştılar.

IV. Mehmed 4 Şaban 1085 günü İsakçı'dan Edirne'ye doğru hareket etti. Bu arada serdar tayin edilen Halep Beylerbeyi Şişman İbrahim

Paşa'nın Babadağ'da kışlamasına karar verildi. Sefere katılmış olan mirimiran ve ümera ise kapı halklarıyla birlikte Babadağ'da kalacaklardı.

IV. Mehmed 22 Şaban 1085 (Ekim 1674) Salı günü, kesin bir sonuç alamadığı ikinci Lehistan seferinden döndü. Babadağ'da kalan serdar ise, Lehistan ve Ukrayna'daki olayları yakından takip ederek bir anlaşma zeminini arayacaktı.

1673 TARİHLİ MASRAF DEFTERİNE GÖRE KIŞLIK SARAYDAKİ HARCAMALAR

PADİŞAHLARIN RESMİ VE ÖZEL YAŞAM ALANI: SARAYLAR

Osmanlı padişahlarının resmi ve özel yaşam alanı olan saraylar arasında bilinen en eskisi Orhan Bey zamanında kurulan Bursa Sarayı'dır.¹

1365 yılından itibaren saray, yeni başkent Edirne'ye taşınmış, İstanbul'un fethinden kısa bir süre sonra (1457) ise Fatih Sultan Mehmed, Beyazıt'ta yaptırdığı Eski Saray adıyla bilinen saraya yerleşmişti. Ancak Edirne'de bulunan saraylar uzun süre terk edilmedi ve IV. Mehmed ile kardeşleri II. Süleyman, II. Ahmed ve oğlu II. Mustafa saltanat sürelerinin hemen hemen tamamını Edirne'de geçirdiler. II. Ahmed, II. Mustafa ve III. Ahmed Edirne'de tahta geçti ve ilk ikisi Çelebi Mehmed'in yaptırmış olduğu Edirne'deki Eski Cami'de kılıç kuşandı.

Edirne Sarayı'nın teşkilatına dair tarihlerimizde hemen hemen hiç kayıt olmamakla birlikte bu sarayın da harem, has oda, hazine ve kiler gibi bölümlerden oluştuğuna kesin gözüyle bakılmaktadır.²

İstanbul'da Eski Saray adıyla bilinen saray Beyazıt'ta bulunan bir manastırın harabesinin üzerine yaptırılmış, 1465 yılında Fatih sarayı Sarayburnu mevkiinde yaptırdığı Çinili Köşk'e taşınmıştı; yüzyıllar içinde ihtiyaca göre yeni binalar, köşk ve kasırlar ilave edilerek yapı son haline geldi.

Sarayın, iki başlık altında toplanabilecek değişmez bir yerleşim planı vardı. Birinci bölüm padişahın ve ailesinin özel yaşam alanı olarak tanımlayabileceğimiz harem dairesi, ikincisi ise harem dışında kalan resmi dairelerin bulunduğu bölümdü. İkinci bölümde ise çeşitli dairelerle birlikte hizmet birimleri yer alıyordu. Sefer sırasında da bu düzen değişmez, Valide Sultan ve Haseki Sultan, nadir de olsa, sefere padişahla birlikte gidecekse harem de otağ-ı hümayuna dahil olurdu.

Otağ-ı Hümayun

Padişah sefer ve av için başkent'in dışına çıktığı zaman her türlü donanımına sahip otağ-ı hümayunda konaklardı. Söz konusu muhteşem çadır kırmızı renkte olup renkli şerit ve sırmalı saçaklarla süslenirdi.³ Padişah'tan başka şehzade, vezir ve beylerbeyileri de kırmızı çadır kullanabilirlerdi; ancak yaygın gelenek sadece padişahın çadırının kırmızı olmasıydı. Otağ-ı hümayunun içi döşenirken de hükümdara layık bir düzenleme yapmaya özen gösterilirdi.

Padişah çadırını, sayısı duruma göre değişebilen hayme mehterleri kurardı. Bu bölük, otağ-ı hümayun kurulacak yerleri keşfeder tespit edilen yere çadır kurulurdu.

Topkapı Sarayı'nda mevcut daireler alışılmış plana göre otağ-ı hümayuna yerleştirilirdi. Çok büyük olan bu çadırlar için yedi direk kullanılırdı. Asıl çadır bir galeriyle hazine çadırına, diğer bir galeriyle de padişahın divandaki görüşmeleri dinlediği çadıra bağlanırdı. Otağ-ı hümayunun hazırlığı otakgeran veya nakışdüzen adlı görevlilerce yapılırdı. Çadırı kurmak ve kaldırmak ise haymane/çadır mehterlerinin göreviydi ve çok kısa zamanda gerçekleştirilirdi.

Sefer zamanı daima iki çadır hazırlanırdı. Birinde konaklanırken ikincisi bir sonraki menzilde hazır edilir, böylece padişahın istirahatı sağlanırdı.

Otağ-ı hümayun, seferin başlayacağı menzile daima merasimle kurulurdu. Çadır kurulmazdan önce alay Babüssaade önündeki tuğları alıp Beyazıt'ta bulunan çadır mehterlerinin kışlasına getirir, oradan otağ-ı hümayunu alıp ordu karargâhına götürürdü. Tuğlarla otağ-ı hümayunu nakle memur edilenlerin başlarına konakçıbaşı denilirdi. Konakçıbaşı beylerbeyi veya sancakbeyi olabildiği gibi çok defa da kapıcıbaşı rütbesinde olurdu. Kamanîçe seferinde IV. Mehmed'in tuğlarını nakle Çirmen beyi memur edilmişti.⁴

Çukurçayır'da IV. Mehmed'in Otağ-ı Hümayuna Çıkması

Sefer zamanları günler öncesinden Edirne Sarayı'ndan otağ-ı hümayuna taşınan IV. Mehmed, iki Lehistan seferine de Edirne yakınındaki Çukurçayır menzilinden hareket etmişti. Lehistan'a ikinci sefer emri 15 Safer

1084 (Mayıs 1673) tarihinde verilmişti. Ordunun hazırlıkları yapıldıktan sonra padişah 28 Rebiyülevvel 1084 (Haziran 1673) tarihinde büyük bir törenle Çukurçayır'da bulunan otağ-ı hümayuna çıktı; ondan kısa bir süre sonra da Haseki Gülnuş Sultan, Şehzade Mustafa ve Valide Turhan Sultan ile kız kardeşleri Gevherhan ve Beyhan Sultanlar otağ-ı hümayunun harem dairesine yerleştiler. Hareme mensup olan haseki ve valide sultanların maiyetleri aynı şekilde Kamanice seferine de katılıp İsakçı'ya kadar gitmişler, Hotin seferinde de padişah ve orduya aynı menzile kadar refakat etmişlerdi.

Otağ-ı hümayun 23 Rebiyülahir 1084 (Temmuz 1673) tarihinde kaldırıldı ve padişah 25 gün kaldığı Çukurçayır'dan orduyla birlikte hareket etti.

HOTİN SEFERİNDE KİŞİ GEÇİRMEK İÇİN YAPILAN HAZIRLIKLAR

IV. Mehmed ile ordu ve saray mevcudu geleneklere uygun olarak konakları geçip İsakçı menziline kadar geldi. Yolculuk bir önceki yıl kadar zor geçmemişti. Nitekim Kamanice seferine giderken ordu bahar yağmurlarının oluşturduğu çamur ve bataklıklarla mücadele etmek zorunda kalmıştı; hatta Haseki Gülnuş Sultan'ın gümüş arabası çamura saplanmış, sadrazam Fazıl Ahmed Paşa kendi atı ile arabayı çekip kurtarmıştı.

Ordu 8 Cemaziyelahir 1084 (Eylül 1673)⁵ tarihinde İsakçı'ya ulaştığında artık sonbahar gelmişti. Bu arada hamileliği ilerleyen Gülnuş Sultan'ın Hacıoğlupazarı'na dönmesi kararlaştırılmış, program bu durum göz önüne alınarak yapılmıştı. Yolculuk hamilelik için riskli sayılabilmesine rağmen, doğum Hacıoğlupazarı'na yerleştikten sonra gerçekleşeceğinden bu durumda bir sakınca görülmemişti. Hacıoğlupazarı menzilineki düzenlemeler de gerçekten bir saltanat bebeğinin doğumu dikkate alınarak yapılmıştı; nitekim 22 Ramazan (25 Aralık 1673) Pazar gecesi doğum gerçekleşmiş⁶ ve Osmanlı ülkesinde şenliklerle ilan edilmişti.

Babadağ'da Atabe-i Hümayun İnşaatı

Osmanlı padişahları genellikle seferin sona erdiği sonbaharda merkeze dönmeyi tercih ediyorlardı; bunun başlıca nedeni merkezden uzaklaşmak ve saltanatlarını tehlikeye düşürmemektir. IV. Mehmed de 1672 yılında zaferle sonuçlandığı Kamanice seferinin ardından Edirne'ye dönmüştü.

IV. Mehmed, daha önce açıkladığı gibi, Lehistan meclisinin Bucas Barışı'nı onaylamaması üzerine ikinci Lehistan seferine çıkmak zorunda kalmış, ancak yazışmalar uzadığı için ordu Edirne'den Hotin'e doğru temmuz ortasında hareket edebilmişti. Yolun uzun olması nedeniyle ordu İsakçı'ya gelinceye kadar havalar soğumuş ve sefer mevsimi sona ermiş, bu nedenle Edirne'ye geri dönmesi sakıncalı bulunan ordunun yörede konaklamasına karar verilmişti.

Babadağ'da daha iyi şartlarda barınılabilecek kışla binalarının bulunması ordunun buraya taşınmasında önemli bir etken olmuştu. Padişahın da daha uzun süre kalacağı düşünülerek Babadağ'da bir ordugâh sarayı inşa edilmişti. Ancak sonbahar soğukları ordunun İsakçı'dan Tuna Nehri'ni geçip Hotin'e kadar gitmesini adeta olanaksız hale getiriyor, padişah da ordusunun kış şartlarından zarar görmesini istemiyordu. Öte yandan Silistre ve diğer yakın kazalardan gelen askerler evlerine gitmek için ordu-
dan kaçmaya başlamışlardı.

Padişah gelişmeleri takip etmek için 61 gün kalmış olduğu İsakçı sahrasından Babadağ'a gelerek atabe-i hümayuna yerleşti ve burada kaldığı süre zarfında, kışı geçireceği Hacıoğlupazarı menzilineki sarayda hazırlıkların bir an önce tamamlanması için emir verdi.⁷

Padişahla birlikte yola çıkan harem-i hümayun da Babadağ'a yerleşti. Bilindiği gibi sefer yolculuğunda padişaha refakat eden haremın nüfusu oldukça kalabalıktı. Padişahın annesi Valide Turhan Sultan, eşi Haseki Gülnuş Sultan, kız kardeşleri ve oğlu Mustafa önceki sene olduğu gibi yine İsakçı'ya kadar gelmişlerdi.⁸ Önceki sene yaz mevsimi uygun olduğu için çadırda kalan harem-i hümayun, Hotin seferine geç çıkıldığı ve kış bastırıldığı için bu yıl daha korunaklı bir yerde kalmak zorundaydı.

Atabe-i hümayun⁹ 23 Recep 1084-13 Şaban 1084 (Ekim 1673-Kasım 1673) tarihleri arasında ahşap bir bina olarak yaptırıldı.¹⁰ İnşaattan Şeytan İbrahim Paşa'nın kardeşi İsmail Ağa sorumluydu ve gereken harcamaları makbuz karşılığı yapacaktı. Harcamalar için gerekli para Silistre sancağının hazinesinden sağlanacak ve bu meblağ Silistre vergisinden mahsup edilecekti. Gelen emir üzerine 13 Cemaziyelahir-22 Recep 1084 arasında Silistre'deki işlemler İsmail Paşa ve Hüseyin Ağa tarafından takip edilecekti."

Atabe-i Hümayun İçin Kullanılan Malzeme ve Yapılan Masarîf

Binanın inşaatı sırasında kullanılacak çeşitli malzeme, yakında bulunan Babadağ ve Hırsova kazalarından satın alındı. İnşaat sırasında 6460 adet mertek (ahşap direk), 1825 adet kiriş, 696 adet odun, 3615 adet tahta, sayeban için 236 adet ahşap sütun, 1558 adet ahşap çubuk kullanıldı. Ahşap malzemenin birbirine bağlanması için çeşitli boyda çivi, çengel, demir aksamı ve mih harcandı. Demir çubuk sayısı 72 adet ve 1016 kıyyeydi; ayrıca yapıştırıcı malzeme olarak Hırsova'dan çamsakızı, tutkal, boya ve petrol getirildi.

Bağdadi tekniğiyle hazırlanan ahşap bina iskeletinin boşluklarını doldurmak için Hırsova'dan getirilen 6750 adet tuğla kullanıldı. Çatıya önce Babadağ'dan getirilen 902 deste saz döşenerek üzerine kiremit dizildi. 7500 adedi Hırsova'dan satın alınmak ve 99 araba da Karaçirmen'den getirilmek suretiyle çatı toplam 49.650 adet kiremitle örtüldü. Bina'nın kapı ve pencereleri için İstanbul'dan menteşe, pencere ve kapı kulpu gönderildi. Pencereler için 300 adet cam kullanılırken hamam için de bir sepet tepeli camı satın alındı.

Atabe-i hümayun hamamı için gerekli su borularla getirildi ve hamama beş adet yaldızlı lüle (musluk) takıldı; bu işlerin masrafı Defterdar Ahmed Paşa tarafından karşılandı.

Babadağ'da yaptırılan bu ordugâh sarayının inşaatı 271.755 akçeye mal oldu. Silistre sancağından karşılanamamış olan 72.395 akçenin masraf defterine işlenerek makbuz karşılığında Hazine'den karşılanacağı belirtildi.¹²

Ordugâh sarayı yapılırken Haseki Gülnuş Sultan için özel bir daire ayrıldı. Söz konusu harem dairesinde Şehzade Mustafa, Valide Turhan Sultan ve padişahın iki kız kardeşine ayrılmış odalar da bulunuyordu.

Binanın kaba inşaatı bittikten sonra iç bölmeler Bekir Ağa ve Hacı Salih'in adamları tarafından sıvandı ve kireçle badanaları yapıldı. Çilingirler pencerelerin menteşe ve camlarını taktılar, kapıları yerleştirdiler. Soğuktan korunmak için hazırlanan özel meşin örtü ana kapıya takıldı. Merdivenlerin yapımı tamamlandıktan sonra basamaklar meşinle kaplandı, üzerine Draç çuhası serildi.

Atabe-i hümayunun tabanı önce 36 adet hasırla kaplandı. Hasırların üstüne keçe ve beyaz renkli koyun postu serildi; kadife ve diba kumaş-

Tablo 1. Atabe-i Hümayun İnşaatı İçin Kullanılan Malzeme³

Kiriş 1825 aded	Hatab 696 aded	Tahta 3615 aded	Tomruk 67	Âhen-i çibık 1016 kıyye
Kiremid 49650 aded	Tuğla bir mikdâr aded	Mismâr-ı mütenevvi'a 5 sepet	Raht-hâ-i bâb ve pencere bir mikdâr	Yek demûri ve gayrihi bir mikdâr
Lüle-i yıldızlı 5 aded	Cam 300 aded	Tutkâl bir mikdâr	Cam-ı depe bir mikdâr	Bir miktar boya
Revgan-ı zeyt bir mikdâr	Saz-ı ham bir mikdâr	Mertek 6460 aded	Sütûn-ı yan 236 aded	Sergen 8918 aded
Çibık 1558 deste	Saz 902 deste	Mismâr-ı lüle 1049 kıyye	Mismâr-ı lofca ve tahta 488 kıyye	

Yekûn: 271.755 akçe

larla kaplı minderler, yastıklar koyuldu. IV. Mehmed ve Gülnuş Sultan'a ayrılan odalar ise daha özenli döşendi; diğer odalardan farklı olarak bu odaların pencerelerine Draç'tan getirilen yeşil londin perdeler asıldı.¹⁴ Atabe-i hümayunun gece aydınlatılması için kullanılacak mum ve kandillerde kullanılmak üzere zeytinyağ satın alındı, çevre aydınlatması için meşaleler hazırlandı. Böylece padişahın ordugâh sarayına yerleşmesi için hazırlıklar tamamlanmış oldu.

Atabe-i hümayunun hazırlanması sırasında çilingir, nakkaş, neccar (dülger, marangoz) gibi ustaların işçiliği ve iç sıva, merdiven, aydınlatma, perdeler ve iç döşeme ile yer döşemesi için toplam 14.127 akçe harcandı. Haseki Sultan ve padişah için hazırlanan odaların döşenmesinde kullanılan ithal malı kumaşların maliyeti ise daha fazlaydı; bu odaların perde, minder ve merdiven kaplaması için yine Draç çuhası kullanılmıştı.

Babadağ'da Sadrazam İçin Hazırlanan Bina

Padişah Hacıoğlu-pazarı'na döndükten sonra Fazıl Ahmed Paşa'nın kalacağı binaların inşaatı için emir verdi. Atabe-i hümayun için satın alınıp

Tablo 2. Atabe-i Hümayunun Döşenmesi

Be-cihet-i masârifât der-Silistre 32960 akçe	Be-cihet-i bahâ-i aba-i surh berây-ı döşeme-i bâb-ı hamâm ve çeşme-i sarây-ı hümayûn ve sarây-ı Hasekî Sultân	Be-cihet-i bahâ-i çuka-i londura-i surh berây-ı döşeme-i nerdübân-ı sarây-ı hümayûn	Be-cihet-i bahâ-i londura-i surh berây-ı paşmak-ı Orhan (?), oda-i Hazret-i Hüdâvendigâr
Be-cihet-i bahâ-i mismâr-ı tahta 6 kıyye Fî: 35 300 dirhem (?) 236 akçe	Aba-i surh-ı Draç 280,5 kıymet: 37 10378 akçe	Çuka-i londura-i surh-ı Draç 20 kıymet: 240 4800 akçe	Çuka-i londine-i surh-ı Draç 5 kıymet: 480 2400 akçe
Be-cihet-i bahâ-i londine-i surh-ı yeşil, berây-ı perde-i oda Draç 2 aded 1 rub' 480 akçe	Be-cihet-i bahâ-i yalduzlı mismâr ve tirşe ve meşin-i surh berây-ı döşeme-i nerdübân 830 akçe	Be-cihet-i bahâ-i raht-ı çam ve âhen-i zâr ve halka ve rîze-i (?) kürek ve âhen-i pencere ve gay- rihi berây-ı sarây-ı hümayûn an-yed-i ser-çilingirân-ı Hazîne 1253 akçe	Be-cihet-i bahâ-i kirec-i toz ve yağlı an-yed-i Bekir Ağa ve Hacı Sâlih har- bende Kireç 183 kintâr Fî: 14 2559 akçe
Be-cihet-i bahâ-i çapar fırça ve ve kalbur ve keçe-i beyâz ve post-ı ganem ve süpürge ve mümessek ve gayrihi 480 akçe	Be-cihet-i bahâ-i kiremid, berây-ı sarây-ı Hasekî Sultân 400 akçe	Be-cihet-i bahâ-i şem'-i revgan 545 akçe	Be-cihet-i bahâ-i zift ve çömlek ve çanak ve yumurta ve çirîş ve çivid ve zırmık ve lök ve zamk ve aş ve seng-i mermer berây-ı kozlık ocak oda-i Hazret-i Hüdâvendigâr 1839 akçe
Be-cihet-i bahâ-i rev- gan-ı zeyt 51,5 kıyye Fî: 32 1656 akçe	Be-cihet-i bahâ-i kettân, berây-ı siva Kettân 31 kıyye Fî: 25, 775 akçe	Be-cihet-i in'âmât-ı çavuşân ve nakkâşân ve neccârân ve sıvacıyân ve gayrihi 2950 akçe	Be-cihet-i bahâ-i hasır-ı kaba, berây-ı döşeme-i sarây-ı hümayûn, hasır 36 aded, Fî: 10 360 akçe

Yekûn: 14.127

artmış olan malzemeye inşaata başlandı; ancak bu malzemenin yeterli gelmemesi üzerine IV. Mehmed 12 Şevval 1084 (Ocak 1674) tarihinde Babadağ'da bulunan Sultan Bayezid Vakfı Mütevellisi Mustafa Ağa'ya gönderdiği fermanla ihtiyaçların vakıftan karşılanmasını emretti. İstenen malzeme çok fazla değildi: 14 kıyye tahta çivisi, 120 adet ahşap direk, 31 adet demir çubuk, 2 sandık boya ve neft, 15 adet tepe camı ve bir miktar tuğla vakıf tarafından satın alınarak gönderildi.¹⁵ Sadrazam için yapılan binanın dışında diğer vezirler için de ordugâhta odalar düzenlendi.

HACIOĞLUPAZARI'NDA MENZİL SARAYININ KURULMASI

Hacıoğlupazarı yakınında bulunan Akpınar menzili önemli ve büyük olmasına rağmen kışla, saray-ı amire ve harem-i hümayun olarak kullanılmak için yeterli değildi; bazı değişikliklerin yapılması gerekiyordu. Öncelikle saray, harem ve benzeri yerlerin geleneksel yaşam biçimine uygun hale getirilmesi, saray ve harem nüfusunun yaşadığı mekânların güvenliğinin sağlanması ve korunması çok önemliydi.¹⁶ Bütün bunların yapılabilmesi için de menzil odaları ve çevresi onarımdan geçmeliydi.

Hacıoğlupazarı Menziline Kışlık Saray Kurma Hazırlıkları

25 Şaban 1084 (Kasım 1673) tarihinde padişah Hacıoğlupazarı'ndaki menzilin saraya çevrilmesine yönelik son hazırlıkların yapılması için emir verdi; öncelikle kendisinin kalacağı odalar elden geçirilecekti. Kış mevsiminde ava çıkmayı tercih eden ve uzun süre dağlarda konaklayan padişahın yaşam alanı konusunda müşkülpesent biri olmayacağı varsayılabilir; ancak bu mütevazı yaşam içinde bile taht odasına, bayram ve kabul törenleri için özel odalara ihtiyacı olacaktı. Dolayısıyla menzil odalarının saray-ı amire ve harem-i hümayun için uygun hale getirilmesi gerekiyordu.

IV. Mehmed, Kamanice seferinden Edirne'ye aralık ayında dönebilmişti. Ertesi yıl (1084/1673) Hotin seferi için ise koşullar gereği ancak temmuz ayında hareket edilebilmişti. Daha başkentten ayrılmadan önce, kışın geri dönülemeyeceği bilindiği için hazırlıklar buna göre yapıldı. Padişahla birlikte harem de yolculuk yaptığına göre kışlamak için en uygun yerin Hacıoğlupazarı menzili olduğu konusunda fikir birliğine varıldı. Hacıoğlupa-

zarı'nda sağ kolun en önemli kışlası ve gelişmiş bir menzil bulunuyordu. Harem-i hümayunun Edirne'den Hacıoğlupazarı'na göçmesi için yapılacak hazırlıklar haremın yöneticisi Valide Turhan Sultan ile Haseki Gülnuş Sultan'ın sorumluluğundaydı ve onlar adına İbrahim Paşa ve biraderi İsmail Ağa tarafından takip ediliyordu.

Önce harem ve mensuplarının sefer sırasında bir menzilden öteki-ne taşınması için hazırlık yapılması gerekiyordu. Saray ve haremın eşyalarıyla göç etmesi için çok sayıda öküz ve manda arabasına ihtiyaç vardı. Öte yandan harem ve saray mensupları at arabasıyla yolculuk yapacaktı; dolayısıyla gerek arabaya koşmak, gerekse binek hayvanı olarak kullanmak için de at ihtiyacı bulunuyordu.

Edirne'den Hacıoğlupazarı Kışlasına Gideceklere Tahsis Edilen Arabalar

Hacıoğlupazarı menzilinın harem-i hümayun ve saray-ı amire haline getirilmesi için yapılacak hazırlıklar, menzile kadar gerekli taşıma araç gereçleri ve bunların ücretleri, kimin için kaç araba veya hayvan (bargir) tahsis edileceği önceden yapılan hesaplamalarla tespit edilmişti. Yolculuğa kalabalık bir kadroyla çıkıldığı görülmekte, ancak listelerden Haseki Gülnuş Sultan'ın yönetiminde bulunanların sayısını tam olarak saptamak mümkün olmamaktadır.¹⁷ Görevlilerin bazılarının adı listede yer almakla birlikte çoğunun adı belirtilmemiş, özellikle yanlarında çalışanların sayısı hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Tahsis edilen araba sayısı şöyledir:

Haseki Sultan, cariyeleri ve kızları ve halayıkları	23 araba
Haseki Sultan'ın kethüdası	10 araba
Menzilde hizmet edecek odalık	3 araba
Darüssaade ağası	4 araba
Şehzadenin hocası Feyzullah Efendi	6 araba
Gulam-ı sani	1 araba
Haremın eşyalarını yükleyen Ali Ağa	3 araba
Berberbaşı	1 araba
Kiler amiri	5 araba
Konak yerine eşya indiren	1 araba

Hacıoğlupazarı Kaymakamı Yusuf Paşa	1 araba
Hassa Cerrahı Nuh Çelebi	1 araba
Darüssaade ağası	16 araba
Darüssaade ağasının yazıcısı	3 araba
Baltacılar kethüdası	2 araba
Padişahın nedimi Kalender Ağa	1 araba

Yolculuk sırasında tahsis edilen araba yeterli olmamış, darüssaade ağası (16 araba), darüssaade ağasının yazıcısı (3 araba), baltacılar kethüdası (2 araba) ve padişahın nedimi Kalender Ağa (1 araba) için Köprüköy menziline yeniden 22 araba satın alınmıştı. Köprüköy menzili Balkan Dağları'nı ve Kamçı Nehri'nin bataklığını aştıktan sonra ulaşılan menzil olduğundan, buradaki çetin yol koşullarında arabaların tahrip olması ihtimali güçlüdür. Söz konusu 22 araba satın alınırken tanesi 2.760 akçeden 60.726 akçe ödenmiş, arabalar 90 esedi gurus⁸ tutmuştur.

Malzeme Taşımak İçin Kiralanan Öküz ve Manda Arabaları

Eşya taşıma işi için arabaları satın almak yerine kiralamak tercih edilerek 86 araba kiralandı ve araba başına 1200 akçe kira olmak üzere taşıma için toplam 103.200 akçe ödendi. Kiralanan arabalar şu şekilde dağıldı:

Kiler ile ilgili malları taşımak üzere kiler amirine	65 araba
Darüssaade ağasına	4 araba
Mehterhane amirine	5 araba
Haseki Sultan kethüdasına	10 araba
Menzilde indirilecek eşya için	2 araba

Uzun yolculuk sırasında yorulan hayvanlar aşağıdaki menzillerde bırakılarak yenileri kiralandı. Kiralanan 93 adet manda için tanesi 360 akçeden toplam 33.480 akçe ödendi.

Pravadi	21 adet manda
Karasu	25 adet manda
Karinabad	22 adet manda

Alçaklar
Hacıoğlupazarı

5 adet manda
7 adet manda

Aynı menzillerden binek arabaları için ise tanesi 1425 akçeden 305 baş kiralananarak 434.625 akçe ödendi.¹⁹

Sefer esnasında arabaları çekmek ve yük taşımak için beygir kullanılıyordu. Türkler geleneksel olarak iğdiş edilmiş atlara binerlerdi.²⁰ Bu şekilde atların soyunun bozulmaması sağlanıyor, ayrıca sefer esnasında kısırakların doğurmasıyla zaman ve iş kaybına uğramamış olunuyordu. Bu nedenle Edirne-Hacıoğlupazarı arasındaki yolculukta da beygirler binek ve koşum hayvanı olarak tercih edilmişti.

Yolculuk Boyunca Satın Alınan Beygirler

Yolculuk esnasında tanesi 425 akçeden 215 adet beygir satın alındı; hayvanların dağılımı şöyleydi:

Çadırları taşıyanlara	21 adet
Kiler amirine	17 adet
Helvahanenin malzemesi	7 adet
Hassa fırınının malzemesi	14 adet
Av kuşların bulunduğu kuşhane eşyaları için	8 adet
Uzunca Ali Ağa	1 adet
Beşir Ağa ve Süleyman Ağa	2 adet
Uzunca Ahmed Ağa	2 adet
Uzunca Yusuf Ağa	1 adet
Haseki Sultan'ın arabacıbaşı	8 adet
Maksud Ağa	1 adet
Mısırlı İbrahim Ağa	1 adet
Mustafa Ağa	2 adet
Uzunca Süleyman Ağa	2 adet
Abdurrahman Ağa	1 adet
Lala Yakub Ağa	3 adet
Ankaralı Uzunca Mustafa Ağa	1 adet

Uzunca Osman Ağa	2 adet
Küçük ahır saracı	2 adet
Büyük oda ağası	2 adet
Nalbantlar kethüdası	3 adet
Diğer Yusuf Ağa	1 adet
Diğer Mustafa Ağa	1 adet
Yakup Ağa ve Salih Ağa	2 adet
Haseki Sultan ağaları	4 adet
Molla Ali Ağa	1 adet
Diğer Süleyman Ağa	1 adet
Silahşor Süleyman Ağa	1 adet
Yükleri indiren musahip ağa	3 adet
Musahip Kalender Ağa	3 adet
Küçük ahır ağası	4 adet
Selim Ağa	1 adet
Acem İdris Ağa	2 adet
Hassa simhanesi	3 adet
Gümüş işleyen	1 adet
Hassa kasabı	5 adet
Küçük mirahur vekili	4 adet
Hassa para basan memur	2 adet
Başaşçı	10 adet
Mutfak ağası	27 adet
Şirahane ağası	9 adet
Haseki Sultan kahvecisi	3 adet
Ahmed Bey	1 adet
Baltacı-kapıcı	20 adet
Hassa cerrahları	5 adet

Satın alınan veya kiralanan öküz, beygir, araba ve koçilerin rahtlarına (at takımı), koçi avertosuna (?) ve bunun emsali masraflar için ise 3 yük 67.320 akçe sarf edildi. (1 yük=100.000 akçe)

Haseki Gülnuş Sultan, padişahla birlikte katıldığı sefer ve av partilerinde daima özel araba ile yolculuk yapıyordu. İsakçı'dan Hacıoğlupazarı'na giderken ise sarsılmadan yolculuk yapabilmesi için araba yerine tahtırevan kullanıldı; yanındaki zevat ve eşyasını taşımak için de Babadağ'dan yola dayanıklı 128 adet beygir satın alındı. Mirahur el-Hac Ahmed Paşa'nın emriyle cambazlardan el-Hac Ahmed ve Kara Hasan'dan satın alınan beygirlerin makbuz karşılığı ödemesi, 20 Recep 1085 (Ekim 1674) tarihinde defterdar paşanın muhasebecisi Mehmet Efendi tarafından yapıldı ve tanesine 1620 akçe olmak üzere toplam 207.360 akçe ödendi.²² Haseki Sultan'ı Hacıoğlupazarı'na getiren söz konusu beygirler, 20 Ramazan 1084 tarihinde yeniden verilen bir tezkereyle Babadağ'a geri gönderildi.

Sefer sırasında Haseki Gülnuş Sultan ve padişaha ait arabalar Mirahur el-Hac Ahmed Ağa'nın sorumluluğundaydı. Arabaların satın alınması, onarımı ve gerekli malzeme alınması için gereken ödeme mirahur tarafından yapılıyordu. Örneğin Haseki Gülnuş Sultan'ın koçisi için satın alınan koşum takımına Mirahur el-Hac Ahmed Ağa 5.400 akçe ödedi. Beş koçiye 16.200 akçe tutarında örtü dikildi ve tahtırevan için 490 akçelik yastık hazırlandı. Koçilerdeki makadların yastıklarını kaplamak için 10 top kumaş kullanıldı. Gülnuş Sultan'ın koçisi için 12.300 akçeye yeni, sim işlemeli bir "üzengi-i koçi çenkal basamak" satın alındı. Koçinin Sakız kemhasından hazırlanan örtüsüne tanesi 15 akçeden 1875 akçelik sim düğme dikildi. Arabanın basamağını arabaya asmak için köz (at kılından dokunmuş kolan) kullanıldı. Koçi sarı ibrişimlerle süslendi.

Ahmed Ağa koşum takımları, tiftik kolanlar,²³ kaltaklar,²⁴ kantarma, başlık, urgan, bayrak direği ve sultanın koçisinde ve tahtırevanında bulunan üç adet fanus için de toplam 26.335 akçe ödemişti.

Cariyelerin arabalarını süren 50 kişi de Ahmed Ağa'ya bağlıydı. Bu arabaların içi Londura çuhası ile kaplandı; örtülerinin düğmeleri ise Haseki Sultan'ınkinden farklı olarak sıradan düğmelerdi.

Arabaların yapıldığı marangozhanede bu iş için uygun kalitede ve miktarda kereste bulunduruluyordu. Demirciler, marangozlar, kalasçılar ve hallaçlar için toplam 250 işgünü üzerinden 7.500 akçe ücret tayin edilmişti. Koçilerin nakkaşlar tarafından süslenmesi, on adet koçinin “Frengi sülüğen” ile, altı adet koçinin “zencefre” ile boyanması için 9.300 akçe harlandı. Bütün bu işlerin maliyeti toplam 367.320 akçeyi buluyordu.

Tablo 3 Edirne'den Hacıoğlupazarı'na Kadar Bargir, Koçi ve Tahtırevan için Yapılan Harcamalar²⁵

İştirâ-i bârgirân 128 ruûs Fî: 18 guruş 2304 guruş 207360 akçe Teslîm-i an-Ahmed Ağa, Mîrâhur-ı Sâni,	Bahâ-i rahthâ-i bârgirân-ı koçi-i Haseki Sultân 60 guruş 5400 akçe	Bahâ-i raht-ı fûrûs-ı araba-keş, berây-ı koçihâ-i cevâriye Raht: 5 aded Fî: 10 guruş 50 ruûs 4500 akçe	Bahâ-i çuka-i parangon-ı surh, berây-ı örtü-i koçi 36 zirâ' Fî: 5 ruûs 180 guruş 16200 akçe	Bahâ-i dibây şâli ma'a telli çengeli, berây-ı minderlik ve yasdıklık-ı koçi-i Sultân 58 zirâ' Fî: 4 guruş 340 guruş 30600 akçe
Bahâ-i talle hâre, berây-ı yasdıklık-ı tahtırevân 3,5 zirâ' Fî: 140 490 akçe	Bahâ-i merre-i Bağdâd, eşyâihâ-i mak'adhâ ve yasdıklık 10 top Fî: 9 guruş 90 guruş 8100 akçe	Bahâ-i kılâbdanlı çapraz, berây-ı 2 aded cedîd üzengi-i koçi çenkâl 410 Fî: 30 12300 akçe	Bahâ-i sim düğme, berây-ı örtü-yi koçi 120 dirhem Fî: 15 1875 akçe	Bahâ-i kemha-i Sakız, berây-ı eşyâ-i örtü-i koçi 44,5 zirâ' Fî: 80 3560 akçe
Bahâ-i lâzime-i üzengi-i koçi 400 dirhem Fî: 4 1600 akçe	Bahâ-i surh-ı londura-i çuka, üzengi-i koçi-i cevârîn 30 zirâ' Fî: 240 7200 akçe	Bahâ-i sünbüllü lâzime-i örtühâ-i koçi 24 aded Fî: 12,5 300 akçe	Bahâ-i düğme, berây-ı yasdikhâ 100 akçe	Bahâ-i mâ'i boğası, berây-ı astar-ı örtühâ-i cevârîn 15 top Fî: 110 1650 akçe

Bahâ-i sarı ibrişim-i çapraz, berây-ı koçihâ 30 çift Fî: 15 450 akçe	Bahâ-i surh aba, berây-ı lâzime-i koçi 40 zirâ' Fî: 22 880 akçe	Bahâ-i müşamma', berây-ı lâzime-i üzengi-i koçi 16 top Fî: 160 2560 akçe	Bahâ-i üstâdi- yye-i örtühâ-i mak'adhâ ve yasdikhâ 4000 akçe	Bahâ-i ibrişim-i mezkhûrîn 300 akçe
Bahâ-i bârgirân- ı koçi 6 aded Fî: 30 180 akçe	Bahâ-i tiftik kolan 25 aded Fî: 90 2250 akçe	Bahâ-i kaltakhâ 11 aded Fî: 320 2420 akçe	Bahâ-i zennehâ 3 aded Fî: 600 1800 akçe	Bahâ-i kantar- mal 5 aded Fî: 50 750 akçe

Bahâ-i başlık 12 aded Fî: 195 2340 akçe	Bahâ-i urgan 100 kıyye Fî: 30 3000 akçe	Bahâ-i mühimmât-ı tegeltilhâ-i bârgirân-ı koçi 98 aded 3000 akçe	Bahâ-i âhen, berây-ı bayrak-ı tekerlekhâ-i koçi 10000 akçe	Bahâ-i ıştirâlık (?) 200 aded Fî: 8 1600 akçe	Bahâ-i fânûs, berây-ı koçi ve tahterevân-ı Sultân 3 aded Fî: 225 675 akçe
--	--	--	---	---	--

Bahâ-i sünger 50 aded Fî: 8 400 akçe	Bahâ-i harc-ı kayış, berây-ı lâzime-i koçihâ 1000 akçe	Bahâ-i abış (?) 102 aded Fî: 10 1020 akçe	Bahâ-i dingil 15 aded Fî: 35 375 akçe	Bahâ-i kösele 10 aded Fî: 250 2500 akçe
---	---	--	--	--

Bahâ-i revgan-ı şem', berây-ı lâzime-i koçihâ 60 kıyye Fî: 18 1080 akçe	Bahâ-i zahme 10 aded Fî: 12,5 125 akçe	Bahâ-i kayasa 10 aded Fî: 8 80 akçe	Bahâ-i kerâstehâ-i mütenevvi'a, berây-ı mühim- mât-kerden-i koçihâ ma'a tahterevân 3560 akçe	Berây-ı mismâr-ı mütenevvi'a, berây-ı mezkhûrîn 2950 akçe
--	---	--	--	--

Berây-ı ücret-i âhengerân ve nec-cârân ve kalascıyân ve hallâcân ve gayrihi	Herfî-yı buhâ-i boye ve ücret-i nakkâşân, berây-ı nakş-kerden-i koçihâ ve iştirâ-i ba'zı eşyâhâ	
Eyyâm: 250	Firengî sülûgen ile boyanan koçi	Zencefre ile boyanan koçi
Fî: 30	10 aded	6 aded
7500 akçe	Fî: 450	Fî: 800
	4500 akçe	4800 akçe
	9300 akçe	

MENZİL SARAYININ HAZIRLANMASI

IV. Mehmed Hacıoğlupazarı'na gelmeden önce menzil sarayında yapılacak son değişiklik ve onarım işleri için 25 Şaban 1084 tarihinde emir verdi. Buna göre "kasr-ı hazret-i şehriyari, odaha-i valide sultan, odaha-i haseki sultan ve odaha-i darüssaade ağası" hazırlanacak, bazıları tümüyle yeniden yapılacaktır.

Menzilin IV. Mehmed'in kışlayacağı bir yer haline getirilebilmesi için önemli hazırlık ve değişikliklere ihtiyaç vardı; belirtilen mekânlardan başka silahdar ağa, has odabaşı, kilercibaşı, ak ağalar ve rikabdar ağa gibi üst düzey görevlilerin de dairelerinin hazırlanması gerekiyordu. 25 Şaban 1084 tarihli tezkereye²⁶ uygun olarak Hazine'den, padişahın kullanacağı merdiven, çeşme ile has odabaşı, has oda ağaları, silahdar ağası, kapu ağası, kilercibaşı, ak ağalar, rikabdar ve diğer görevlilerin adamlarıyla birlikte kalacakları dairelerin onarımı için avans olarak 18.868 akçe ayrılmış ve bu parayla inşaatta gerekli malzeme satın alınmıştır.

Hacıoğlupazarı menziline yeni yaptırılan has odalarından biri taht odası olarak düzenlendi. Rikab-ı hümayunda mevcut olan erkân ve erbab-ı divana mümkün olduğu kadar uyularak, kanun üzere oturacak yerler hazırlanmıştı. Diğer iki oda divan toplantılarına, bir diğeri de mehterhaneye ayrıldı. Has odalara dahil edilen odalardan biri de mescit haline getirildi.

Kışlanın bulunduğu menzil alanındaki çeşmelerin saray ve kışla için yeterli olmayacağı düşünüldüğünden, yeni suyolları yapılarak menzil alanına bol su getirildi. Genel kullanım için hazırlanan çeşmelerden başka,

hamamlara da su verildi ve İstanbul'dan getirilen kurnalar harem-i hümayun ve saray-ı hümayun hamamlarına takıldı.

Ahşap malzeme daha önceden satın alınıp menzil alanında depolandı. Saray merdiveninin onarımı için bol miktarda Belgrad levhasıyla uygun boyda kesmek için kereste satın alındı. Soğuktan korunmak amacıyla kapıların üzerine asmak üzere deri ve çuha kapı perdeleri dikildi. Çeşitli boy çiviler satın alındı veya menzilde isteğe uygun olarak kesildi. Tahtaları yapıştırmak için çamsakızı, tutkal satın alındı. Hamam için yarım sepet tepesi camı ve düz cam geldi. Marangozluk, ustalık ve ırgadiye için ödemeler yapıldı. Bütün bu alışveriş için toplam 18.868 akçe harcandı.

İnşaat malzemesinin yüklenmesi için indirme ve bindirme masrafları Silistre hazinesinden sağlandı. Yörede geri hizmet mensubu olan Çingeneleler gerekli olduğu kadar çivi kesme görevini üstlendiler.²⁷

Mirahur-ı Evvel İbrahim Ağa ahırların eksiklerinin tamamlanması için ilgili kişileri görevlendirdi.

Mimar Mehmed ve Mimar Ahmed, saray-ı hümayun ve harem-i hümayunda inşaat işlerinin sorumluluğunu üstlenmişlerdi.²⁸ İşçilik ücreti olan toplam 199.360 akçe, Defterdar Muhasibi İsmail'in imzasıyla Mimar Mehmed'e teslim edildi. 27 gün süren çalışma sırasında en büyük meblağ ise 118.770 akçe olarak dülger ve marangozlara ödendi. Saray hamamının inşaatında çalışan sekiz kişiden her biri işlerine uygun gündelikler üzerinden işçilik ücretlerini aldılar. Ödemeler mutemetler tarafından yapıldı, para ve kayıt işleri ise 4 kâtip tarafından takip edildi.

Hacıoğlupazarı'nda padişah ve ailesinin rahat bir kış geçirmesi için Mimar Mehmed 27 iş günü, Mimar Ahmed 19 iş günü çalışarak toplam 2.300 akçe aldılar. Dülgerler, marangozlar, taşçılar, sıvacılar, camcılar, nakkaşlar, kaldırımlar ve ırgatlar da mimarların nezaretinde çalışıyorlardı. Saray alanında, yardımcılar hariç olmak üzere yaklaşık 132 kişi görev yaptı.

25 Şaban 1084 tarihinden 24 Ramazan 1084 tarihine kadar yapılacak onarım harcamaları için Yusuf Paşa'ya Hazine'den 18.868 akçe ödendi; ayrıca tahsisat yeterli olmadığı takdirde makbuz karşılığı harcama yapma yetkisi verildi. Nitekim bu para bazı malzeme ve işçilik ödemeleri için yeterli olmadı. Yusuf Paşa perde astarı, yastık yüzü ve minder samanı için

2.670 akçe, Kıptilere demir çivli kıraltırmak için 5.064 akçe, has ahırın önünde atların gezeceği etrafı kapalı bir yer (tokat) yaptırmak için 5.000 akçe olmak üzere toplam 15.334 akçe daha talep etti ve İsmail'in mührüyle bu para kendisine verildi.

Tablo 4 Saray-ı Hümayun ile Silahdar Ağa, Hasodabaşı, Kılarcı başı, Akağalar ve Rikabdar Ağanın Dairelerinin Hazırlanması için Gereken Malzeme ve İşçilik

Elvâh-ı Belgrad 120 aded fi: 20 2400 akçe	Elvâh-ı nerdübân 10 aded fi: 20 300 akçe	Elvâh-ı tahta 360 aded fi: 13 4320 akçe	Kerâste 120 aded fi: 40 800 akçe	Sırık-ı İvlahor (?) 50 aded fi: 5 250 akçe
Mismâr-ı mertek 22 kıyye fi: 20 440 akçe	Mismâr-ı Ofcabolı 2500 aded 1250 akçe	Mismâr-ı tahta 2000 aded fi: 120 240 akçe	Çifte derr-i orta 12 aded fi: 3 48 akçe	Kürek-i derr-i kalili 6 aded fi: 10 60 akçe
İki kapuya çuka perdeler zirâ'ı (?) 13 aded fi: 240 3360 akçe	Üstâdiye ve harcı 800 gurus	Hasır-ı kaba 250 aded fi: 10 2500 akçe	Ücret-i neccâriyye eyyâm: 60 aded fi: 30 1800 akçe	Ücret-i ırgâdiyye eyyâm: 15 aded fi: 20 300 akçe

Cem'an yekûn: 18868

Tezkire-i hazîne-dâde

fi 24 Ramazan. sene [10]84

Be-cihet-i ücret-i mekkâriyân berây-ı tahmil-i Hazine an-Silistre ilâ Babadağı Bâgir 2 re's Fi: 400 800 akçe	Be-cihet-i ücret-i şakka ve bahâ-i saman ve astâr-ı perde ma'a üstâdiyye ve bahâ-i keçe ve eczâ berây-ı hamâmcıyân 1870 akçe	Be-cihet-i ücret-i Kıbtıyân berây-ı kat'-kerden-i mismâr Mismâr 844 kıyye Fi: 6 5064 akçe	Be-cihet-i bahâ-i Fâtıma Hâtûn berây-ı cây-ı ahûr-ı hassa be-ma'rifet-i an-cânib-i İbrâhîm Ağa mirâhûr-ı evvel ber-müceb-i huccet-i şer'iyye ve bâ-fermân-ı şerif 5000 akçe
---	---	---	--

El-İn'âmât
199 360 akçe

Berây-ı ücret-i nec-cârân eyyâm: 3989 Fî: 30 118770 akçe	Berây-ı ücret-i neccârân-ı ser-bölükân neferan: 13 eyyâm: 260 Fî: 40 10400 akçe	Berây-ı ücret-i Mi'mâr Mehmed eyyâm: 27 Fî: 50 1350 akçe	Berây-ı ücret-i Mi'mâr Ahmed eyyâm: 19 Fî: 50 950 akçe
Berây-ı ücret-i neferan: 6 eyyâm: 96 Fî: 30 3010 akçe	Berây-ı ücret-i taşçıyân neferan: 8 eyyâm: 90 Fî: 30 2820 akçe	Berây-ı ücret-i sıvacıyân neferan: 7 eyyâm: 113 3390 akçe	Berây-ı ücret-i hammâmçıyân neferan: 8 eyyâm: 115 Fî: 30 3450 akçe
Berây-ı ücret-i cam-ciyân neferan: 3 eyyâm: 53 Fî: 40 2120 akçe	Berây-ı ücret-i nakkâşân neferan: 6 eyyâm: 116 Fî: 40 4650 akçe	Berây-ı ücret-i kaldırmıcıyân neferan: 5 eyyâm: 35 Fî: 30 1050 akçe	Berây-ı ücret-i ırgâdân eyyâm: 1492 Fî: 15 22380 akçe
Berây-ı kâtibân neferan: 4 eyyâm: 84 Fî: 50 4200 akçe	Berây-ı mu'temedân neferan: 20 eyyâm: 400 12000 akçe	Berây-ı çavuşân-ı Dergâh-ı Âlî neferan: 5 eyyâm: 200 Fî: 50 5000 akçe	Berây-ı ücret-i arabacıyân 3920 akçe

El-Bâkî

Mismâr-ı tahta 23 kıyye	Çam pellüd 1,5 sanduk 900 akçe	Âhen-i ham çıbık 595	Mismâr padavra ber-vech-i tahmîn 15000 aded	Mismâr-ı Göle 1195 kıyye	Boya ve nefit 8 sanduk (Bir mikdârı sevkolunup bir mikdârı bâkîdir.)
Depe-i cam yarım sepet	Sakız-ı çam yarım sepet	Tutkal yarım grad	Tuğla bir mikdâr	rahthâ-i bâb ve pencere kolı 1,5	Yek demüri ve gayrihi yarım torba

Harem-i Hümayun Odalarının Döşemesi³⁰

Haremin yöneticisi Haseki Gülnuş Sultan Edirne'den Hacıoğlupazarı kışlasına gidinceye kadarki ve kışladaki harcamalardan sorumluydu. Muhasebe işleri Edirne kaymakamı tarafından düzenli bir şekilde masraf defterine kaydedilmiştir.³⁰ Söz konusu defter haremın Edirne'den ayrılmasından itibaren taşıma, çeşitli malzemenin satın alınması, Hacıoğlupazarı menzilineki odaların saray-ı amire ile harem-i hümayuna döndürülmesi

Tablo 5 Harem Odalarının Döşemesi İçin Satın Alınan Malzeme

Bahâ-i surh-ı çuka-i londerine, berây-ı döşeme-i Edime 59 zirâ' Fî: 42 265,5 guruş	Bahâ-i mâ'î çuka-i londerine berây-ı pervazlık 23 zirâ' Fî: 4 92 guruş	Bahâ-i mavi çiçekli kutni, berây-ı mu'tad 84 zirâ' Fî: 3,5 295,5 guruş	Bahâ-i al çiçekli kutni, berây-ı pervazlık-ı mu'tad 30 zirâ' Fî: 3 105 guruş	Bahâ-i zerbeft-i acem, berây-ı yasdıklık 3 top Fî: 83 249 guruş
Bahâ-i keçe-i Selânik, orta 64 zirâ' Fî: 2 32 guruş	Bahâ-i def'a, bahâ-i keçe-i Selânik, orta 40 zirâ' Fî: 2 80 guruş	Bahâ-i kebe-i tiftik-i kebîr 2 çift Fî: 30 60 guruş	Bahâ-i def'a tiftik-i kebe-i sağır 2 çift Fî: 14 28 guruş	Bahâ-i surh kutni, berây-ı döşeklik 8 çift Fî: 10 80 guruş
Bahâ-i sarı kutni, berây-ı astar-ı yasdikhâ 4 top Fî: 10 40 guruş	Bahâ-i surh-ı bogası , berây-ı minderhâ 80 top Fî: 1,5 120 guruş	Bahâ-i eşyâ-i sincab, berây-ı meşine-i minder 20 top Fî: 1,5 30 guruş	Bahâ-i ibrişim ma'a üstâdiye-i perde-i yan 45 guruş	Bahâ-i penbe, berây-ı minderhâ 600 kıyye Fî: 2 300 guruş
Berây-ı ücret-i hallâcân 10 guruş	Bahâ-i kutni' berây-ı iskemle-i Harem-i Hümayûn 8 zirâ' Fî: 3,5 28 guruş			

ve ahırların kullanıma uygun hale getirilmesi için yapılan harcamalarla, son olarak 18 Recep 1084-11 Muharrem 1085 süresi içinde menzil sarayında yapılan her türlü masrafı içermektedir.

Hacıoğlu kışlasında harem Topkapı Sarayı'ndaki harem tertibine göre düzenlenirken, menzil odaları yeterli olmayınca yeni odalar ilave edildi. Hareme mensup yardımcı elemanlar ve darüssaade ağası nezaretindeki ak ağalar için haremde bulunduğu alanda özel çadırlar kuruldu. Bölgede kış şiddetli geçtiği için gerek binalar gerek çadırlar soğuk dikkate alınarak döşendi. Harem için yapılan masraf listesinden imparatorluğun her tarafından getirilen malzeme olduğu gibi ithal malzeme de kullanılabildiğini tespit etmek mümkündür.

Kullanılan döşemelik malzeme genellikle keçe, çuha, kutni ve di-baydı. Genellikle tabanlarda soğuk geçirmemesi için hasır üstüne Selanik keçesi ötülyordu. Döşemelik kumaş olarak Edirne çuhası tercih ediliyor, Londerin çuha ithal edildiği de oluyordu. Yatak, yastık, minder ve yorgan yüzünde mavi, kırmızı, sarı çiçekli kutni kullanılıyordu. Harem-i hümayundaki sandalyeler de kutniyle kaplanmıştı. Minderlere pamuk doldurmak için surh-i boğasiden (bir cins ince pamuklu kumaş) astar yapılıyor, aynı kumaş yorganların çarşafı için de kullanılıyordu. Minderleri pamukla dolduruluyor, hallaçlar da devamlı haremde görev yapıyordu.³¹

Harem-i Hümayunun Perdeleri

Haremde perdesi için topu 170 akçeden 57 top bez alınarak karşılığında 9.690 akçe ödendi. Perde yapımı için kullanılan kolan (3.840 akçe), kösele, halka (340 akçe), makrame (320 akçe) gibi malzemelere ödenen paradan başka 1.200 akçe de işçilik ücreti ödendi, böylece perdeler toplam

Tablo 6 Harem Perdeleri İçin Yapılan Masraf

Beyaz bez 57 top Fî: 170 9690 akçe	Kolan 120 Fî: 32 3840 akçe	Kösele ma'a halka 340 akçe	Makreme 10 metre Fî: 32 320 akçe	Üstâdiyyesi 1200 gurus
---	-------------------------------------	----------------------------------	---	---------------------------

Cem'an yekûn 15 390 akçe olmuştur.

15.390 akçeye mal oldu. Ödeme, makbuz karşılığında 8 Ramazan 1083 (Aralık 1673) tarihinde yapıldı.¹⁴

Menzildeki Diğer İşler: Ahırların Büyütülmesi

Akpınar menziline ahırın büyütülmesi ve onarılması için darüssaade ağası³³ görevlendirildi. Onarım için yapılacak harcamalar makbuz karşılığı Hazine'den sağlandı; çeşitli malzeme satın almak için ödenen para toplam 117.876 akçeydi.³⁴

Onarım esnasında kullanılan çeşitli boylardaki (otuz karış, kırk karış gibi) direk ve sütunlar, Filibe'den gelen tahtalar, binayı içten ve dıştan kaplamak için ince biçilmiş (pedavra), çıralık çam gibi ahşap malzeme için 42.261 akçe ödendi. Çeşitli boydaki tahtalara çakmak için kullanılan çivilerin bir kısmı Samakov ve Edirne'den getirilirken bir kısmı da ihtiyaca uygun boyda Hacıoğlu pazarı'nda kesildi.

Ahşap direklerin arasına doldurulan moloz, kireç, horasan, kerpiç kiremit gibi malzemeler civardan sağlandı; ahır 38.600 adet kiremitle örtüldü.

Tablo 7 Dârüssaâde Ağasının Ahırlar İçin Yaptığı Harcama

Bahâ-i sütun-ı dehliz	Bahâ-i sütun-ı dolma	Bahâ-i mâşe		Bahâ-i kırk karış		Bahâ-i otuz karış	
		170 aded Fî: 60		470 aded Fî: 35 315 akçe		580 aded	
9 aded Fî: 35 315 akçe	65 aded Fî: 30 1950 akçe	an-câlib-i Akpınar 61 aded (mirî)	Maşa 109 aded 6540 akçe	an-câlib-i Akpınar 294 aded	176 aded Fî: 30 5280 guruş	an-câlib-i Akpınar 210	370 aded Fî: 18 2960 akçe Teslîm: 164
Bahâ-i yigirmi karış 300 aded Fî: 10 3000 akçe	Bahâ-i elvâh-ı ağa 75 aded Fî: 20 1500 akçe	Bahâ-i elvâh-ı tahta-i Filibe 40 aded Fî: 12 480 akçe	Bahâ-i elvâh-ı mişe 79 aded Fî: 10 790 akçe	Bahâ-i çıralık çam 2621 aded Fî: 4 10496 akçe	Bahâ-i çüb-ı padavra 35800 aded Fî: 250 8950 akçe		

Tablo 8 Gerekli Çeşitli Malzemenin Tutarı

Bahâ-i mismâr-ı Samakov	Bahâ-i mismâr-ı tahta	Bahâ-i mismâr-ı mertek	Bahâ-i mismâr-ı salış(?)	Bahâ-i mismâr-ı mertek	Bahâ-i mismâr-ı mertek	Bahâ-i mismâr-ı Edime
450 kıyye Fî: 20 9000 akçe	48 kıyye Fî: 20 960 akçe	35 kıyye Fî: 20 900 akçe	450 kıyye Fî: 20 700 akçe	69 kıyye Fî: 22 1518 akçe	11 kıyye Fî: 20 220 akçe	8 kıyye Fî: 19 158 akçe
Bahâ-i mismâr-ı yerli Lofça	Bahâ-i padavra-i mismâr	Bahâ-i âhen-i halka, berây-ı	Bahâ-i zerre-i(?) bâb	Bahâ-i âhen-i ham	Bahâ-i kazma	
81 kıyye Fî: 35 900 akçe	450 kıyye Fî: 20 900 akçe	450 kıyye Fî: 20 900 akçe	1 aded 16 akçe	4 aded Fî: 60 240 akçe	3 aded 75 akçe	

Tablo 9 Kireç, Horasan, Kerpiç ve Benzer Malzemenin Bedeli

Bahâ-i seng-i molos	Bahâ-i kireç-i gubâr	Bahâ-i horasan	Bahâ-i kerpîc	Bahâ-i kürek
5260 çeki Fî: 8 42080 akçe	85 kintâr Fî: 9 akçe 765 akçe	2 müd Fî: 150 300 akçe	108000 aded Fî: 150 16200 akçe	62 aded Fî: 10 620 akçe
Bahâ-i küfe	Bahâ-i resen-i uhlamur	Bahâ-i kiremid	Yekûn: 75615 Akçe Yekun 42 265 Akçe Toplam: 117 880 Akçe.	
15 aded Fî: 10 150 akçe	15 aded Fî: 4 40 akçe	38600 aded Fî: 400 16440 akçe		

Darüssaade ağasının büyük ve küçük ahırları ve bu alandaki çadırların yapılması sırasında ödediği işçilik, marangozluk ücreti 24.110 akçe, ırgat ücreti 21.200 akçe, lağımçı ücreti 7.800 akçe ve iki nefer sakanın 84 günlük ücreti 3360 akçe olmak üzere toplam 2 yük 6.019 akçeydi (1 Zilhicce 1084).

Ahırdaki İşlerde Çalışanlar

Menzilde darüssaade ağasının yerleştiği konakla büyük ve küçük ahırlar tümüyle yeni baştan inşa edildi. Ahır ile arabaların yönetimi ve denetimi Mirahur-ı Evvel İbrahim Ağa ile Mirahur-ı Sani Ahmed Ağa'ya aitti.⁵ Padişah, Valide Sultan, Haseki Sultan ve darüssaade ağalarına mensup olanların kışı geçireceği korunaklı çadırlar da menzil avlusuna kuruldu. Çeşitli alanlarda çalışanların sayısı şöyledi:

Hacıoğlupazarı şehremini	3 kişi
Ortalık işlerini düzenleyen Muhzır Ağa	10 kişi
Bostancıbaşının odasında	2 kişi
Sultanın kethüdasının yanında	20 kişi
Haseki Sultan'ın tahtırevanını taşıyanlar	4 kişi
Şehzade hocası Feyzullah Efendi	1 kişi
Hassa müezzini	2 kişi
Çavuşbaşı	3 kişi
Tavukçubaşı	2 kişi
Şehzade ve darüssade ağasının yanında bulunan at sürücüleri	40 kişi
Hassa hazinesi ve darüssade ağasının koçilerinin sürücüleri	28 kişi
Pravadi ve diğer konaklardan at almaya memur	4 kişi

MENZİL AVLUSUNDA KURULAN ÇADIRLAR VE İHTİYAÇLARI⁶

Saray ve haremın dışında kalan çadırların iç döşemesi için çeşitli malzemeler satın alındı. Kirpas/kumaş, kolan, öküz derisi/meşin, demir çengel ve halka, çadırcıların ücreti, terzilerin ücreti, çeşitli yerlerden gelen kepenekler, perde ve diğer ihtiyaçlar için 325.428 akçe harlandı.

1084 yılında çalışanlar için sürsat olarak (ordunun rayiç üzere satın almak istediği malzeme) Sofya'dan tanesi 100 akçeden 1.450 adet kepenek satın alınarak 145.000 akçe ödendi. Ayrıca tanesi 250 akçeden 350 adet da-

ha kepenek alınarak 87.500 akçe ödendi. Hiyerarşik sırada önde olanlara dağıtılan bu kepeneklerin 250 akçeliklerinin 30 adedi yolda dikkatsizlik sonucu kayboldu.

Toplamda 1.800 adet kepenek satın alınmış ve karşılığında 232.500 akçe ödenmişti. Satın alınan kepenek sayısı kesin olarak çalışanların sayısını ifade etmemekle birlikte, kepenek sayısının üçte birinin yedek ayrıldığını varsayarsak, çalışanların en az 1.200 kişi olduğu söylenebilir.

Çadırların dikilmesi, kurulması ve kaldırılması işlerinden sorumlu olan serçadırcıya 180.428 akçe para ve çadır malzemesini taşımak için 20 adet yük beygiri tahsis edildi. Çadırlarda kullanılan yelken bezi³⁷ Drama'dan getirildi. Saray, harem, oda ve çadırlarda kullanılmak üzere satın alınan perde kumaşı ve perdeleri takmak için kullanılan malzemeler ve karşılığında ödenen para ise şöyleydi:

Çadırı kazığa bağlamak için 689 adet çadır ipi
Drama'dan gelen 293 top yelken bezi
19 adet öküz derisinden meşin
2880 adet halka ve çengel
Perdelerin hareket etmesi için 386 adet makara
630 adet perde çerçevesi
Perde püskülü için 815 dirhem ibrişim
6 deste iplik

tanesi 80 akçeden 55.120 akçe
topu 108 akçeden 31.645 akçe
tanesi 250 akçeden 4.850 akçe
tanesi 14 akçeden 27.818 akçe
1.930 akçe
tanesi 12 akçeden 7.560 akçe
dirhemi 3 akçeden 2.445 akçe
destesi 80 akçeden 480 akçe

Çadırcıların, terzilerin, abacıların hamalların toplam 1222 günlük ücreti ise günlük 35 akçadan 42.752 akçeydi. Ödemeler 15 Zilkade 1084 tarihinde makbuz karşılığında yapıldı.

Cebehane-i Amire ve Cebehane Ağaları İçin Yapılan Binalar

Savaş aletleri cebehane olarak adlandırılan mekânda saklanırdı. İstanbul'da Aya İrini Kilisesi uzun yıllar cebehane olarak kullanılmıştı. Cebeciler silah imal etmek ve savaş zamanlarında ordunun malzemesini ileri hatlara kadar ulaştırmakla görevliydi; yaya kapıkulu ocaklarından bir sınıf asker

Tablo 10 Padişah, Valide Sultan, Haseki Sultan ve Darüssaade Ağasına Mensup Adamların Çadırları İçin Yapılan Harcamalar³⁸

Ani'l-havâlât berây-ı iştirâ-i kepenek mûh-immât-ı mezbûre an-mâl-i bedel-i avânz ve bedel-i sûrsat-ı vilâyet-i Sofya an-vâcib sene 1084 bâ-emr-i şerif		Be-cihet fî sene 1084 an-yed-i Mehmed Çelebi ser-çadırcıyân	
1450 aded fî: 100 Yekûn: 145000 akçe		Kıymet: 180428 pâre Yekûn: 325 428 Akçe	
Bahâ-i kepenek berây-ı masârif	Berây-ı kepenek-i zâyî'-şude (der-râh)	El-bâkî kepenek	Ücret-i mekkâriyân-ı bârgir
350 aded fî: 250 87500 akçe	30 aded fî: 250	120 aded fî: 250	20 (re's) beher re's: 20 2000 akçe
Bahâ-i kolan-ı tinâb ve hıyâta	Bahâ-i kirpas-ı yelken	Bahâ-i cild-i gâv	Bahâ-i âhen-i çenkâl ve halka
689 aded fî: 80 55120 akçe	293 top fî: 108 31645 akçe	19 aded fî: 250 4850 akçe	2880 aded fî: 14 27818 akçe
Bahâ-i makara, berây-ı perdehâ	Bahâ-i çarçeve berây-ı perdehâ	Bahâ-i ibrişim	Bahâ-i iplik
386 aded fî: 5 1930 akçe	630 aded fî: 12 7560 akçe	815 dirhem fî: 3 2445 akçe	6 deste fî: 80 480 akçe
Bahâ-i mühimmât, berây-ı perdehâ	Ücret-i çadırcıyân ve ücret-i terziyân ve abacıyân ve hammâlân berây-ı perdehâ ve kepenk		
5 deste fî: 30 150 akçe	Eyyâm: 1222 fî: 35 42752 akçe Kepenek: 66 kıta'ât Perdesi: 75 kıta'ât		

olup ulufeliydiler ve yeniçerilerden sonra en muteber sınıfı oluştunuyorlardı. Hacıoğlupazarı kışlasındaki cebahanenin büyüklüğü ve burada kaç cebeci bulunduğu hakkında bilgi sahibi olamıyoruz. Cebecilerin bir kısmı Baba-dağ'da kalmış olmakla birlikte, burada olanların da sayısı bir hayli kabanktı.

Tablo 11 Cebehane-i Amire Binasının İnşaatı İçin Gerekli Malzeme

Mismâr-ı tahta 8 kıyye	Çam pellüd 780 adet	Mismâr-ı padavra 10000 adet	Boya ve neft 5 sanduk Boya ve neft: 4 sanduk Boya ma'a neft: 1 sanduk
Cam-ı depe 15 adet	Sakız-ı çam yarım sepet	Tutkal yarım grad	Raht-hâ-i bâb ve pencere kolı 1,5

Hacıoğlupazarı kışlasında cebehane amiri ve cebehane ağaları için mevcut mekân yeterli olmadığından kısa zamanda yeni bina ve çadırlar yaptırılarak ve cebehane-i amireye teslim edildi. İnşaatı ve sonrasında yapılacak ödemeleri, Sercebeciyan İbrahim Ağa adına cebehane ağalarından Mahmud Ağa takip etti.³⁹

İnşaat için 8 kıyye ağaç çivisi, 780 adet biçilmemiş tomruk, 10.000 adet ince tahta (padavra), 5 sandık boya ve neft, 15 adet tepe camı, yarım sepet çamsakızı ve yarım grad tutkal ile kapı ve pencere menteşesi ve kapı kolu satın alındı.

Mehterhane-i Amireye Ait Oda ve Çadırların Hazırlanması

Osmanlı devletinin askeri mızıka takımı olan mehterhane, davul, zurna, nekkare, boru, zil ve kösten oluşuyordu. Hükümdara ait mehterhane-yi mehteran-ı tabl-ü alem denilen mehterler arasındaki mızıkacılar çalar-dı. Tabl-ü alem mehterleri bayrak ve mehterhane takımları halinde iki sınıftı. Bayrak ve sancakları taşıyan alem mehterleri otuz-kırk kişilik bir bölükten oluşuyor ve "alemdaran-ı hassa" olarak adlandırılıyordu. Altı bölüğe ayrılan mızıka takımı ise altmış iki veya altmış üç kişiden oluşuyordu. Birinci bölük zurnacılar olup biri zurnacıbaşı olmak üzere 16 kişi; nakkareci-ler 8, davulcular 16, zilciler 7, boru çalanlar 12, kös dövenler 4 kişiydi. Kösl-er yalnız padişah mehterhanelerinde bulunurdu. Bilhassa sefer zamanla-rında askeri coşturmak ve düşmanın maneviyatını bozmak konusunda mehterhanelerin büyük hizmeti görülürdü.⁴⁰

Hükümdara ait mehterhane on iki kattı; yani her aletten 12 tane ,bulunur, padişah sefere gittiğinde sayısı iki katına çıkarılan mehter takımı saltanat sancaklarının arkasında yer alırdı.

Mehter takımı Osman Bey zamanından beri her gün padişahın bulunduğu yerde, yani seferde ise çadırının önünde, değilse Topkapı Sarayı'nda ikinci zamanı nevbet vururdu. Bundan başka yatsı namazından sonra üç fasıl mehterhane çalınıp padişaha dua edilir, sabaha karşı namaza kaldırmak için gene nevbet vurulurdu.

IV. Mehmed Hacıoğlu pazarı'na geldiğinde doğal olarak mehterhane de ona eşlik etti. Sarayda ayrılmış oda yeterli gelmeyince mehterhanenin geri kalan üyeleri ve müzik aletleri için özel çadırlar hazırlandı.⁴¹ Kurulan 25 çadır için toplam 64.585 akçe sarf edildi; mevcutlar yeterli olmadığı için altı tane çadır yeniden dikilip hazırlandı.

Mehterhane için yapılan harcamaların ayrıntıları şöyleydi:

Mehterhane için 6 adet yeni çadır	10.500 akçe
Diyarbakır kirpası (pamuklu kumaş)	4.770 akçe
Kalın beyaz kirpas	13.500 akçe
Nohudi kumaş	900 akçe
100 Adet kolan (enli örme kuşak, yassı ip)	8.000 akçe
İplik	140 akçe
5 adet kösele	1.250 akçe
10 top surh-i boğasi	2.000 akçe
Çadır kurmak için 80 adet urgan	5.600 akçe
Çadır için 25 adet sütun	2.250 akçe
Çadırın önündeki sayeban için sütun	300 akçe
25 adet beyaz keçe	750 akçe
50 adet küçük boy urgan	750 akçe
10 adet kıl urgan	300 akçe
İskemle, londura çukası ve hamam için çeşme	1.000 akçe
Yemek pişirmek için 5 adet bakır mangal	625 akçe

Çadırcı, terzi, hallaç ve muytab (kıldan dokuma yapan usta) için ise 390 iş-günü devam eden çalışmalarına karşılık günlüğü 30 akçeden 11.700 akçe

ustalık ücreti ödenmişti. Çadırlar özel hazır kumaştan dikildiği gibi gerekli yerlerin malzemesi menzilde dokunuyor, saraciye işleri de aynı şekilde menzilde saraçlar tarafından yapılıyordu.⁴⁴

Aydınlatma

Aydınlatma gerek konaklarda, gerekse Hacıoğlupazarı kışlasında çok önemliydi. Kışladaki aydınlatma araçları ordunun konakladığı yerlerdekinden farklılık gösteriyordu. Çıra, basit meşale gibi araçlar çeşitli menzillerde kullanılırken Hacıoğlupazarı'nda mum, kandil ve top meşale gibi daha uzun süre ışık verebilen aydınlatma araçları tercih edilmişti. Mumdan başka en fazla tercih edilen aydınlatma aracı zeytinyağı kandilleriydi. Geçit törenleri ve şenliklere meraklı olan IV. Mehmed aydınlatma araç gereçlerine de harcama yapmaktan çekinmiyordu. Edirne'de çok sayıda fişek ustası bulunuyordu; özellikle şenliklerde kullanılan fişekleri yapan fişek ustalarının başında biri Venedikli, öbürü Felemenk olup sonradan Müslüman olmuş iki teknisyen vardı.⁴⁵

Kandillerin altındaki cam fanusa önce su, daha sonra zeytinyağı koyulur, yağın içine pamuktan yapılmış fitil daldırılır, fitilin alevini rüzgârdan korumak için de etrafına çinko çevrilirdi. Kandil, fanusa dört taraftan bağlanıp yukarıda birleşen teller vasıtasıyla uygun yerlere asılırdı.⁴⁶

IV. Mehmed Hacıoğlupazarı'nda kışladığı sırada şenliklere vesile olacak iki olay yaşanmıştı. Daha önce belirtildiği gibi, önce Şehzade Ahmed doğmuş, bundan kısa bir süre sonra da ramazan bayramı gelmişti. Ramazan ayı boyunca da gerek kentte gerekse menzilde kandillerle sanatkârane aydınlatmalar yapılmış, mahyalar yazılmıştı.

Şehzade Ahmed'in doğumu üzerine düzenlenen şenliklerde çadır, fiskiye ve çarkıfelek şeklinde açılan fişekler atılmış, kent üç gün boyunca aydınlatılmıştı. Bayramda düzenlenen tören ise doğum şenlikleri kadar görkemli olmasa da kent aydınlatılmış, bayram bir şölen havasında geçti.

İstanbul'da her gece mehter takımı çalmaya başlamadan önce 200 civarında meşaleci padişah ahırından çıkıp hep bir ağızdan padişaha dua ediyordu.⁴⁷ Aynı uygulama menzil sarayında da devam ediyor, meşaleciler her gece törenlerde görevlerini yapıyorlardı.⁴⁸ Kullanılan meşale sayısının çokluğu Hacıoğlupazarı kışlasının genişliği hakkında az da olsa fikir sahi-

bi olmamızı sağlar. 15 Zilkade 1084 tarihinde kaymakam defterdarı tarafından mühürlenmiş kayıtlardan öğrenildiğine göre bir kısmı meşale de hazırlayan 46 meşaleci vardı; 20 meşaleci Haseki Sultan'ın konaklaması sırasındaki top meşalecileriyken 19 kişi yolculuk sırasında görev almıştı. Kaymakam paşa ve Haseki Sultan'ın kethüdası için 4.000 adet, padişahın kaldığı binalar için de 400 adet top meşale kullanılmıştı; bu meşalelerin her biri 5 akçe değerindeydi.

MATBAH-I AMİRE

Başkentte geniş bir teşkilata sahip matbah-ı amirede her gün dört-beş bin kişiye yemek pişiriliyordu.⁴⁷ Sarf edilen zahire ve mutfak malzemesini matbah emini satın alırdı. Mutfak hiyerarşisinde ayrıca matbah kâhyası, masraf kâtibi gibi görevliler de yerini alırdı. Padişahın yemeği kuşhane denilen özel mutfakta pişerdi. Sarayın sakabaşısı, has fırın, helvacılar, ekmekçiler, sebzeciler, yoğurtçular, tavukçular, kasaplar, bozacılar kilercibaşının önerisiyle matbah amiri tarafından tayin edilirdi.

Hacıoğlupazarı'nda diğer birimler gibi matbah-ı amire de Topkapı Sarayı'ndaki usule uygun çalışıyordu.

Matbah-ı Amire ve Helvahane İçin Satın Alınan Kaplar

Menzilhanenin bir mutfak⁴⁸ olmasına rağmen, kışlık saray için mutfak yeniden düzenlenmişti. Kışlada kalan bütün asker ve hizmetli grubuna hizmet veren genel mutfaktan başka, haremde ve darüs'saade ağasının dairesinde özel mutfaklar bulunuyordu. Mutfakta kullanılan büyük boy bakır kaplar, menzilde bulunmadığı için yeniden satın alındı. Çeşitli birimler için satın alınan eşyalar şöyleydi:

Satın alınan mutfak eşyaları

Kapaklı tencere ve kevgir 29.400 akçe (210 kıyye bakır)

Kapaklı sahan 4.500 akçe (30 kıyye bakır)

Helvahane için satın alınanlar

Hoş-ab tenceresi 3 adet

Helva tenceresi	1 adet
Kâse	1 adet
Güğüml	2 adet
Maşrapa	2 adet

Yoğurtçular için satın alınanlar

Kazan	1 adet
Güğüml	2 adet
Kulplu kâse	2 adet
Büyük kâse	1 adet

Fırın için satın alınanlar

Kevgir kepçe	1 adet
Kazan	1 adet
İki kulplu kase	1 adet
Tencere	2 adet
Kulplu bakır	1 adet
El bakırı	1 adet
Güğüml	2 adet

Satın alınan bu malzemeler için toplam 51.200 akçe sarf edildi. Mutfakta bulunan kilim, harar (kıldan büyük çuval), meşk (tulumdun su kabı) ve sakaların taşıma kapları⁴⁹ için de 30.432 akçe sarf edilmişti. Satın alınan malzeme ve bedelleri şöyleydi:

18 çift kenarı meşinli harar	4.050 akçe
8 adet kilim	2.000 akçe
3 adet meşinli büyük heybe	1.800 akçe
50 adet top meşale	1.500 akçe
3 adet sade heybe	270 akçe
4 adet urgan	52 akçe
6 adet meşk ve musluk	19.200 akçe
6 adet su tulumu	960 akçe
Sakka ağasına ait meşin tulum, şalvar ve kuşak	500 akçe
5 adet el kafesi	100 akçe

Bu harcamalar dışında şehzadenin hizmetinde olan darüssaade ağası için (akağalardan) 25.000, Hassa Başcerrahı Nuh Çelebi'ye harcırah olarak ise 10.000 akçe ödendi.

Fırınlarda Ekmek Yapmak İçin Satın Alınan Un

Kışlada tüketilen ekmek, menzil alanında kurulan fırınlarda pişiriliyordu. Ekmek için normal düzende un veya buğday satın alınıyor, ancak satın alınan un yetmiyor, yenisini almak gerekiyordu. Nitekim ihtiyaç doğduğu için padişahın fermanıyla kilesi 40 akçeden olmak üzere Şumnu'dan 500, Alakilise'den 500, Rusçuk'tan 1000 kile un satın alınarak karşılığında 80.000 akçe ödenmişti.⁵⁰ Satın alınan undan yapılan 83.225 çift ekmeğin dağıtımı Matbah Emni Veli Bey tarafından yapılmıştı. Unun satın alınması ve ekmeğin dağıtılmasıyla ilgili evrak "Sahib-i Hazine Mehmed Efendi" tarafından onaylanmıştı.

Ekmek taksimi çift çift yapılmaktaydı. Hacıoğlupazarı kışlasında günde ortalama 555 çift ekmek dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Bazı dairelerin tükettiği ekmek sayısı günde ortalama 220 çift ekmeğe kadar çıkabilmektedir.

Hacıoğlupazarı Kışlasında Ekmek Dağıtımı

Hacıoğlupazarı kışlasında tüketilen ekmeğin dağılımı şöyledir:

Yusuf Paşa (149 gün)	Günde 220 çiftten 32.780 çift
Haseki Sultan'ın kethüdası (149 gün)	Günde 50 çiftten 7.450 çift
Defterdar Paşa Vekili Mehmed Efendi (149 gün)	Günde 60 çiftten 8.940 çift
Hekimbaşı (139 gün)	Günde 20 çiftten 2.780 çift
Hazinedar Ali Ağa (142 gün)	Günde 15 çiftten 2.130 çift
Haseki Sultan'ın yeniçerileri (153 gün)	Günde 120 çiftten 18.360 çift
Hassa cerrahları (149 gün)	Günde 8 çiftten 1.192 çift
Süleyman Ağa Dergâh-ı Ali kapıcıbaşı (121 gün)	Günde 10 çiftten 1.210 çift
Haseki Sultan'ın sermehteranı (96 gün)	Günde 10 çiftten 960 çift
Vani Efendi'nin taallukatı (58 gün)	Günde 13 çiftten 696 çift

Valide Turhan Sultan önemli bir mevkide bulunmasına rağmen haremin her türlü harcamasından, odun, buğday, un ve ekmek dağıtımından Haseki Gülnuş Sultan adına Yusuf Paşa sorumluydu. Harcamalar toptan yapılıyor, malzemeler aylık, bazen altı aylık olarak dağıtılıyordu.

Yiyecek maddeleri, kiralanmış olan öküz arabalarıyla çok farklı yerlerden taşınıyordu. Örneğin Osmanlı mutfağında buğdaydan sonra en fazla tüketilen tahıl olan pirinç Ankara ve Boyabat'tan geliyordu. 1085 yılı ramazan ayı için Hacıoğlupazarı'na gelen pirincin tutarı 20.000 akçeydi. Busbeq'in yorumuna göre, pirinç kolay pişirilmesi ve enerji vermesi nedeniyle uzun sefer yolculuklarında tercih edilen önemli bir tüketim maddesiydi.

Haremin altı aylık yiyecek masrafı toplam 883.413 akçe tutuyordu; bunun içinde Haseki Sultan ve ona bağlı görevlilerin payı 240.000 akçeydi. Söz konusu malzemeyi Edirne'den Hacıoğlupazarı'na getirmek için 87 adet yük hayvanı kullanılmıştı; bu hayvanların seyisleri ve sürücülerinin de yiyecek masrafı söz konusuydu.

Sefer esnasında Dobruca buğdayı tüketildiği gibi bölgeye Mısır'dan deniz yoluyla da hububat getiriliyordu. Buğdayın önemli bir kısmı İsakçı'da depolanıyor, ihtiyacı karşılayacak kadar olanı ise Hacıoğlupazarı'na ulaştırıyordu. Bu bölge Osmanlı devletinin tahıl ambarı olmasına rağmen, sefer için üst üste aynı güzergâhın kullanılmış olması ahalinin üretim gücünde zorluk doğurmuş olmalıdır.

Kayıtlar arasında yer alan, Sakız Adası'ndan sürsat olarak sağlanmış malzeme ile Yanbolu'dan gelen 58.000 akçelik malzemenin niteliği açıklanmamışsa da, dosdoğru mutfağa gittiğine göre canlı hayvan veya başka bir gıda maddesi olduğu tahmin edilebilir. Koyun olma ihtimali zayıftır; zira saray İstanbul'da dahi sağ kolda üretilen kıvırcık koyunu tercih ettiğine göre Dobruca'da da mutfakta kıvırcık koyun tercih edilecektir.

Hacıoğlupazarında tahıl, hayvan yemi, kuru ot, tahıl taşıyan arabaların kirası, arabacı ile seyislerin harcırahı ve denizden gelen malzemenin altı aylık ödemesi 674.088 akçeye ulaşıyordu.

Harem mensuplarının çeşitli hizmetlerine karşılık altışar aylık ödemeler yapılıyor, Hacıoğlu pazarı Kadısı Mustafa'nın ödemesi de Haseki Sultan hazinesinden karşılanıyordu.

Haseki Sultan'ın hazinesinden yapılan toplam 883.413 akçelik ödemelerin ayrıntıları şöyleydi:⁵¹

Haremin baştabibi	30.000 akçe
Hacıoğlu Kadısı Mustafa	1.400 akçe
Haremin meşalelerinin onarılması	1.431 akçe
Hareme ait arabalar ve sürücüleri (15 kişi)	27.000 akçe
Hazinedar Ali Ağa	2.095 akçe
Balçık limanına gelen arpa için ödenen navlun	28.500 akçe
Hassa doktorlarına ödenen	50.000 akçe
Balçık ve Varna iskelelerinden arpa getiren arabalara ödenen para	3.492 akçe
Harem-i hümayuna odun taşıyanlar	32.400 akçe
Harem için odun kesenler (2 nefer)	7.450 akçe
Ambara yük taşıyan öküz arabaları	13.410 akçe
Haseki Sultan'ın kahvecisi	5.600 akçe

Hareme ve Harem Mutfağına Malzeme Getiren Arabalara Yapılan Ödemeler

Hareme ve mutfaka malzeme getiren arabalar da ücretlerini Yusuf Paşa'nın nezaretinde Hazine'den alıyorlardı. Kayıtlarda Edirne'de bulunan saray kilerinden gelen 64 arabadan başka, mutfağa nereden malzeme geldiği belirtilmemiştir. Arabalara yapılan ödemelerin dökümü şöyleydi:

Edirne'den Hacıoğlu pazarı'nda kilere gelen arabalar (64 araba)	64.000 akçe
Matbah-ı amireye gelen arabalar (4 araba)	4.000 akçe
Helvahaneye malzeme getiren arabalar (3 araba)	3.000 akçe
Mutfak için çeşitli malzeme (1 araba)	1.000 akçe
Hassa fırın için mühimmat (10 araba)	10.000 akçe
Fırın harcı (3 araba)	3.000 akçe
Şemhanenin ihtiyaçları (2 araba)	2.000 akçe

Haseki Sultan'ın kahve malzemesi (3 araba)	3000 akçe
Tahtırevanın top meşale malzemesi (10 araba)	10.000 akçe
Şehremini için gelen mühimmat (2 araba)	2.000 akçe
Yeniçeri ocağının mühimmatı için (16 araba)	16.000 akçe

SATIN ALINAN ARPA VE OT MİKTARI

Hacıoğlupazarı kışlasındaki hayvanlar için, devletin tayin ettiği narh üzerinden pek çok kazadan arpa satın alınmıştı. Ancak narh sancak boyutunda tayin edildiği için arpanın satın alındığı kazalara göre farklılıklar tespit edilmiştir. Eski mahsulle yeni mahsul arasında da fark gözlenmektedir. Örneğin bir önceki yıla ait arpa 20 akçeye satın alınırken harmandan satın alınan arpaya 45 akçe ödenmiştir.

Arpa Emmini Vekili Osman Çelebi toplam 32.369 kile arpanın satın alınması için bağlantı kurmuş, bunun 16.029 kilesi Hacıoğlupazarı'na peyder pey taşınarak karşılığında 320.580 akçe ödenmiştir.

Arpa alınan kazalar ve satın alınan miktar şöyleydi:

Hacıoğlupazarı kazası (20 akçeden)	500 kile
Mangayla kazası	1000 kile
Şumnu	2345 kile
Osmanpazarı	1500 kile
Çardak	1978 kile
Ruşçuk	3000 kile
Eski Cuma	1470 kile
(Eski Cuma'da harmandan 2.855 kile arpa alınmış, 45 akçeden akçe ödenmişti.)	128.475
Arpa Emmini Vekili Osman Çelebi'nin Süleyman Efendi'den satın aldığı arpa	6.529 kile
Osman Çelebi'nin satın alıp İsakçı'ya gönderdiği	9.500 kile
İsmail Ağa'nın Varna iskelesinden satın aldığı	718 kile

Arpa Tahsisi

Çeşitli kimselerin hayvanları için günlük arpa tahsisi yapılırken bazı kimselere 21 günlük arpa verilirken bazısının 150 günlük ihtiyacı birden

karşılanıyordu. Son olarak kentte ihtiyacı olduğu tespit edilen birkaç kişiye de arpa dağıtılmıştı.⁵²

Hacıoğlu paşanın Kaymakamı Yusuf Paşa	149 gün	8060 kile
Haseki Sultan'ın kethüdası	149 gün	3235 kile
Hızır Ağa	139 gün	695 kile
Hekimbaşı	150 gün	1800 kile
Defterdar Paşa Vekili Ahmed Efendi	149 gün	819 kile
Hazinedar Ali Ağa	146 gün	146 kile
Haseki Sultan'ın serkahvecisi	146 gün	620 kile
Divan-ı âli çavuşları	150 gün	1800 kile
Bostancılar	146 gün	620 kile
Dergâh-ı âli kapıcısı	146 gün	292 kile
Vani Efendi ve taallukatı	150 gün	178 kile
Kentte ihtiyacı olanlara yardım için		350 kile

Satın Alınan Kuru Ot Miktarı

Hacıoğlu kışlasında bulunan hayvanların ihtiyacı için kuru ot ve saman⁵³ kışla ahırlarının bulunduğu özel alanlarda korunuyordu. Saman kantar hesabıyla alınıyor, modern tartıya göre 1 kantar 44 okka olup 56.452 kg geliyordu. Kantarı 10 akçeden alınan 3.189 kantar saman için toplam 31.890 akçe ödenmişti.

Kuru ot ise ıstabl-ı amire ve arpa emini tarafından deste hesabıyla ayrı ayrı satın alınıyordu.

Kuru Ot ve Saman Dağıtımı

İhtiyaca göre paylaştırılan kuru ot ve samanın dağılımı şöyleydi:

Hacıoğlu Kaymakamı Yusuf Paşa			
Kuru ot (92 gün)	736 deste	Saman (57 gün)	148 kantar
Haseki Gülnuş Sultan'ın kethüdası			
Kuru ot (92 gün)	368 deste	Saman (57 gün)	356 kantar
Musahip Mustafa Paşa			
Kuru ot (149 gün)	745 deste	Saman (57 gün)	171 kantar

Haseki Sultan'ın mehterbaşının hayvanları için			
Kuru ot (92 gün)	16 deste	Saman (57 gün)	37 kantar
Vani Efendi ve taallukatı			
Kuru ot (33 gün)	17 deste	Saman (57 gün)	128 kantar

KIŞLIK SARAYDA ISINMA

Yakacağıın Sağlanması

İkinci Lehistan seferine çıktığında mevsim şartları uygun olmadığı için ordu ve padişah Tuna Nehri'nin güneyinde kışlamaya karar vermişti. Kış koşullarının ağır geçtiği bölgede bina ve çadırlarda ısınma çok önemli olduğundan yakacak anlamında tedbirli davranmak gerekiyordu.

Yakacak olarak ocaklarda odun ve kütük kullanılıyor, odun kömürü ise daha ziyade mangallarda yakılıyordu; dolayısıyla odun kömürü, odun ve kütüğe göre daha az tüketiliyordu.⁵⁴ Mutfak, çamaşırhane ve hamamlarda da kütük kullanılıyordu.

1674 yılı boyunca ısınmak için beş defa odun, kömür ve kütük satın alınmış, karşılığında toplam 766.624 akçe ödenmişti. Bu meblağın içinde 72.240 akçe araba kirası ve arabacılara ödenen ücret de vardı; kayıtlara göre yakacak odun Edirne, Dimetoka, Ergene, Ferecik, Keşan, İpsala, Yanbolu, Yenizağra, Çirmen, Gümülcine, Kızanlık, Pınarhisarı ve Ahıçelebi'den satın alınıp Hacıoğlupazarı'na taşınıyordu.

En fazla ücret, çekisi⁵⁵ 20 akçeden 32.650 çeki karşılığında 653.000 akçe olmak üzere odun için ödenmişti.

Sarayın, haremın, kışlanın ve çeşitli çadırların ısınmasını sağlamak için odun ihtiyacı arttığından elde yeterli miktarda yakacak olmadığı için Hacıoğlupazarı'na yakın kazalardan odun getirilmiş, yakın çevreden de perakende odun satın alınmıştı.

Kazalardan gelen odunların dağılımı şöyleydi:

Hacıoğlupazarı	3.400 çeki
Pravadi	3.000 çeki
Yenipazar	3.000 çeki

Varna	2.000 çeki
Balçık	1.000 çeki
Silistre	3.000 çeki
Umurfakih	1.300 çeki

Perakende alınanlarla birlikte toplam 20.000 çekiye ulaşan odunlar için 400.000 akçe daha ödendi. Böylece bir kış boyunca $400.000 + 766.624 = 1.166.624$ akçe yakacak odun masrafı yapılmış olup yaklaşık 58.100 çeki (yaklaşık 29.000 ton) odun yakılmıştı.

Yakacak Tahsisi

Kışlada en önemli yakacak tahsisi harem-i hümayun ve saray-ı amireye yapıldı. Harem ve saray çeşitli birimlerden oluştuğu için yakacak sarfıyatı fazlaydı. 18 Recep 1084'ten 21 Muharrem'e kadar geçen 172 gün zarfında (ekim-nisan ayları arası) sarayda 2.385, haremde 4.470 çeki olmak üzere toplam 6.855 çeki odun sarf edildi.⁵⁶

Odun tahsisi kapı halkının sayısına göre yapıldığından hangi birimin daha kalabalık olduğunu tespit etmek mümkün olmakla birlikte kesin sayılara ulaşmak olanaksızdır. Günde bir çeki odunla kaç odanın ısındığını hesaplayamadığımız için oda sayısı da bizim için meçhuldür. Yarım çeki odunla en az tahsisat Valide Sultan'ın arabacısı, padişahın imamı, çamaşırcıbaşı, padişahın nedimi gibi kişilere yapılmıştır. Bu görevliler de hiç kuşkusuz dairelerinde yardımcılarıyla birlikte oturuyorlardı. Örneğin Gevherhan Sultan ve Beyhan Sultan'ın dairelerinde günde dört çeki odun yakılırken IV. Mehmed'in musahibi Mustafa Paşa'nın dairesinde günde 15 çeki odun yakılıyordu.

Birimlere Yakacak Tevziatı

Hacıoğlupazarı kışlasında kış boyunca yakılan odunların birimlere ve kişilere göre dağılımı şöyleydi:

Saray-ı amire	2.385 çeki
Harem-i hümayun	4.470 çeki

Matbah-ı hassa	3.576 çeki
Kahvecibaşı Ali Ağa	298 çeki
Harem-i hümayun kahvecileri	596 çeki
Hazinedar	298 çeki
Ahır Hazinedarı Ali Ağa	298 çeki
Fırın-ı hassa	447 çeki
Helvahane	298 çeki
Fırın harcı görenler	447 çeki
Haseki Sultan'ın kethüdası Hızır Ağa	1.186 çeki
Şehzadenin hocası	149 çeki
Haremde baştabip	85 çeki
Kiler amiri	298 çeki
Kalaycı	75 çeki
Berber	149 çeki
Mumcular	75 çeki
Şehzadenin atını yeden	298 çeki
Vezir Mustafa Paşa	1.490 çeki
Yusuf Paşa	2.086 çeki
Defterdar Vekili Mehmed Efendi	596 çeki
Kapıcıbaşı Süleyman Ağa	75 çeki
Vani Efendi ve taallukatı	86 çeki
Biniş-i hazret-i şehzade efendi	60 çeki

Kışlada Bir Günde Yakılan Odun Miktarı

Toplam rakamları verilen yakacak tüketiminin günlük dağılımı ise şöyledi:

Harem-i hümayun ve saray-ı amire	40 çeki
Matbah-ı amire	26 çeki
Matbah-ı harem-i hümayun	20 çeki
Matbah ağası	3 çeki
Matbah serhazinedarı	2 çeki

Kilercibaşı	2 çeki
Şeyhülislam efendi	4 çeki
Helvahane amiri	1 çeki
Hoşabhane	1 çeki
Silahdar ağa	1/2 çeki
Haseki ağa	1 çeki
Kapıcılar kethüdası	1 çeki
Başhekim	1 çeki
Hassa ahır	5 çeki
Kilari biruni	1/2 çeki
Şemhane	1/2 çeki
Kılıçyan	1/2 çeki
Hoca Halil Ağa	1/2 çeki
Dergah-ı Ali kapıcıbaşı	1/2 çeki
Ser cerrahin-i hassa	1/2 çeki
Hazinedar Ali Ağa	1 çeki
Sergulam-ı sani	1 çeki
Valide sultan kethüdası	5 çeki
Kahveci ve baltacılar	6 çeki
Haremdeki hastane	3 çeki
Hastane mutfağı	4 çeki
Ahır yazıcıları	1/2 çeki
Darüs'saade ağası	2 çeki
Valide sultana bağlı Süleyman Ağa	1 çeki
Gevherhan Sultan	4 çeki
Beyhan Sultan	4 çeki
Musahip Mustafa Paşa	15 çeki
Mutfakta yoğurtçular	1 çeki
Mutfakta tuzcular	1/2 çeki
Yazıcılar	1/2 çeki
Şatır Salih Ağa ⁵⁷	1/2 çeki
Mehmed Efendi ⁵⁸	3 çeki
Sergulam-ı sani vekili	1 çeki

Halife-i Evvel Hasan Efendi	1/2 çeki
Valide sultanın arabacısı	1/2 çeki
Padişahın imamı	1/2 çeki
Çamaşırcı başı	1/2 çeki
Marselin adındaki hekim	1/2 çeki
Darüssade ağası ⁵⁹	1/2 çeki
Padişahın Nedimi Ali Ağa	1/2 çeki
Hassa ahırda mirahur vekili	1 çeki

Kayıtların sonunda bilgilerin doğru olduğu hakkında imza koyulmuştur.⁶⁰

MASRAF DEFTERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

IV. Mehmed Hotin seferi hazırlıklarını yaparken daha Edirne'den ayrılmadan önce, kışı Hacıoğlupazarı menzilinde geçireceğini biliyordu ve hazırlıklar, harem halkının da padişahla yola çıkacağı düşünülerak yapılmıştı. Haseki Gülnuş Sultan adına tüm hazırlıkları üstlenen Defterdar Kaymakamı Mehmed Efendi'nin yaptığı ödeme ve harcamalar bütün detaylarıyla bu bölümde kullanılan masraf defterine kaydedilmiştir.⁶¹

Defterde kayıtlı harcamalar şöyle özetlenebilir:

Padişah ve hareme ait araba ve atlar için 3 yük, 67.320 akçe sarf edildi.⁶² Yük taşımak için kiralanan arabalar ile manda ve öküzlere ödenen miktar buna dahil değildi. Arabalardaki yük ve ağırlıkları indirip bindirmek üzere ağırlık tahmili için ise 953.514 akçe gerekmişti.

Kışlık saraydaki odaların döşenmesinde kullanılan için çuha, kadife, diba ve diğer kumaşlar için makbuz karşılığında 18 yük, 84.111 akçe ödendi.

Mehterhane-i amire için satın alınan çadırlar, çeşmeler, kirpas ve kolan için, ayrıca çadırcı ve terzi ücreti olarak 64.585 akçe sarf edildi.⁶³

Matbah-ı amire, helvahane, fırın ve yoğurtçular için alınan çeşitli bakır kaplar için ve yine matbah-ı amirede kullanılan garar, kilim ve meşk için 51.200 akçe harcandı.

Şehzadenin hocası Feyzullah Efendi ve cerrahbaşı mühimmatlarına 65.432 akçe ayrıldı.

Yolculuk sırasında atları yedenlere, araba ve koçilerin sürücülerine, meşalecilere ve top meşale üretenlere 2 yük, 20.000 akçe ayrıldı.

Tablo 12 Hacıoğlupazarı'nda Yakacak Tahsisi

Berâ-yı ta'yînât-ı sarây-ı âmire Eyyâm: 172 Hatab 2385 çeki		Berâ-yı ta'yînât-ı furun-ı hâssa Eyyâm: 172 Hatab 542 çeki		Berâ-yı ta'yînât-ı furun harcı Eyyâm: 172 Hatab 542 çeki	
Vâcib an 18 Receb sene 1084 ilâ 23 N. sene-i minh. eyyâm: 65 kıymet: 12 780 çeki	Vâcib an 24 N. sene 1084 ilâ 21 M. sene 1085 eyyâm: 108 kıymet: 15 1605 çeki	Vâcib an 18 Receb ilâ 13 Ş. sene 1084 eyyâm: 26 kıymet: 4 104 çeki	Vâcib an 14 Ş. ilâ 11 M. sene [10]85 eyyâm: 146 kıymet: 3 438 çeki	Vâcib an 18 Receb ilâ 13 Ş. sene 1084 eyyâm: 26 kıymet: 4 104 çeki	Vâcib an 14 Ş. ilâ 11 M. sene [10]85 eyyâm: 146 kıymet: 3 438 çeki
Berâ-yı ta'yînât-ı Harem-i Hümâyûn eyyâm: 172 Hatab kıymet: 40 6880 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Matbah-ı Âmire eyyâm: 172 Hatab kıymet: 26 4472 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Matbah-ı Harem-i Hümâyûn eyyâm: 172 Hatab kıymet: 20 3440 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Matbah-ı Ağâ-i Der eyyâm: 172 Hatab kıymet: 3 516 çeki	Berâ-yı ta'yînât-ı Matbah-ı Ser-Hazinedâr eyyâm: 172 Hatab kıymet: 2 344 çeki	
Berâ-yı ta'yîn-i Ser-Kilâri eyyâm: 172 Hatab kıymet: 2 344 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Helvahâne-i Âmire eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Hôş-âb hâne eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Ağâ-i Der eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Silahdâr Ağâ eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	
Berâ-yı ta'yîn-i Hasekî Ağâ eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Şeyhülislâm Efendi an 18 Ramazân ilâ 5 Muharrem sene 85 eyyâm: 135 Hatab kıymet: 4 540 çeki	Berâ-yı Kethudâ-i Bevvâbin(?) eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Ser-Hazîn-i Bîrûnî eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı sir-Hekimân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	

Berâ-yı ta'yîn-i Ahûr-ı Hâssa eyyâm: 172 Hatab kıymet: 5 860 çeki	Berâ-yı Kilârî-i Birûnî eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Şem'hâne eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 86 çeki	Berâ-yı Kılıçyân(?) eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı ta'yînât-ı Hoca Halil Ağa eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki
Berâ-yı Ser-Cerrâhîn-i Hâssa eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı Bevvâbîn-i Dergâh-ı Âlî eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Hazinedâr Ali Ağa eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Ser-Gulâm-ı Sânî eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Kethudâ-i Vâlide Sultân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 5 860 çeki
[s. 3] Berâ-yı kahveciyân ve teberdârân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 6 1032 çeki	Berâ-yı hastel- er-i Harem eyyâm: 172 Hatab kıymet: 3 516 çeki	Berâ-yı Matbah-ı hasteler eyyâm: 172 Hatab kıymet: 4 688 çeki	Berâ-yı kalascıyân eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı ahur yazuciyân eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki
Berâ-yı Hazret-i Ağa-i Dâru's- Sa'âdeti'ş-şerife eyyâm: 172 Hatab kıymet: 2 344 çeki	Berâ-yı Süleymân Ağa tâbi'-i Hazret-i Vâlide Sultân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Gevherhân Sultân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 4 688 çeki	Berâ-yı Bicân Sultân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 4 688 çeki	Berâ-yı hazret-i vezîr-i rûşen Musâhib Paşa eyyâm: 172 Hatab kıymet: 15 2580 çeki
Berâ-yı Yoğurtciyân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı yazıcıyân eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı bâr- girân eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı Şâtîr Sâlih Ağa eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı Mehmed Efendi kâim-i makâm-ı ed-Defteri der-Edirne eyyâm: 172 Hatab kıymet: 3 516 çeki

Berâ-yı Ali Ağa Vekîl-i Ser- Ğulâm-ı Sâni eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Hasan Efendi, Halife-i Evvel eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı kazukluk ve tokmakluk der- hîn-i reftin-i esbân-ı çayır ber-mûceb-i tezâkir-i Dîvân eyyâm: 172 Hatab 184 çeki	Berâ-yı lâzime-i tuz Matbah-ı Hâssa eşhur: 6 Beher şehri: 16 Hatab 96 çeki	Berâ-yı Arabacıyân-ı Hâssa eşhur: 6 kıymet: 10 60 çeki
Berâ-yı arabacıyân-ı Vâlide Sultân eşhur: 6 kıymet: 4 Hatab 24 çeki	Berâ-yı İmâm- ı Hazret-i Hüdâvendigâr eşhur: 6 kıymet: 10 Hatab 60 çeki	Berâ-yı câmeşûyân eşhur: 61 kıymet: 7,5 Hatab 60 çeki	Berâ-yı Marselin(?) Hekîm eşhur: 6 kıymet: 8 Hatab 48 çeki	Berâ-yı îdiyye-i matbah-ı ağâ-i Dâru's-Sa'âde Hatab 120 çeki
Berâ-yı Ali Ağa, nedîm-i hazret-i şehriyârî bâ- tezkire-i Dîvân Hatab 20 çeki	Berâ-yı mühimmât-ı kurşun der-ebniye-i Sarây-ı Hümâyûn, bâ-tezâkir-i Dîvân Hatab 145 çeki	Berâ-yı lâzime-i ahûr-ı hâssa ber-mûceb-i âdet-i kadîm ve bâ-tezkire-i vekîl-i Mîr-âhûr Hatab 145 çeki	Berâ-yı ta'yînât-ı Sarây-ı Âmire ve Harem-i Hümâyûn an-rûz-ı Kasım ilâ 21 Ca. sene [10]84 eyyâm: 144	
Berâ-yı Marselin(?) Hekîm bâ- tezkire-i Dîvân deste: 28	Berâ-yı ta'yîn-i Sarây-ı Âmire ve Harem-i Hümâyûn an evâ'il-i Kasım ilâ 21 Z. sene [10]84 Eyyâm: 144 Kütük Fi: 3 432 araba			

Sâh

Sâh

Sâh

Muhasebe defterinde söz konusu harcamalardan başka yiyecek ve ısınma giderleri de kaydedilmiş, atabe-i hümayun ve av köşkünün inşaatı

sırasında yapılan çeşitli harcamalar da eklenmiştir. Perakende harcamalar defter dışında kalmış, bu tür harcamalar için ödemeler ayrıca makbuz karışığında yapılmıştır. (*Sûret virile 3 Z. Sene 1084.*)

SONUÇ

Babası İbrahim tahttan indirildiğinde biat törenine kucakta götürülen IV. Mehmed henüz yedi yaşındaydı. Büyük valide Kösem Sultan'ın karış çıkmasına rağmen devlet adamları ve ulemanın "Devletin selameti için deli bir hükümdar yerine çocuk yaştaki padişah tercih edilir" kararı üzerine tahta oturtuldu; biat töreni ise çocuk padişahın korkmasını önlemek için kısa tutuldu.

IV. Mehmed'in çocukluk ve erken gençlik döneminde iç karışıklıklar doruk noktasına ulaştı. Saltanatının ilk yılları büyük valide Kösem Sultan ile genç valide Turhan Sultan arasındaki iktidar mücadelesi içinde geçti. Bu mücadele basit bir kadınlar savaşı değil, bir iktidar savaşıydı; üstelik biri Osmanlı devletinin kara kuvvetlerinin başında bulunan yeniçeri ağası ile, diğeri ise sarayda hadım ağaları ile ortak hareket ediyordu. İki kadın arasındaki bu savaşı IV. Mehmed'in annesi olan, Ukrayna kökenli Turhan Sultan kazandı.

Tarihler iktidar konusunda Kösem Sultan gibi hırslı olmadığını yazıyorsa da Turhan Sultan'ın çocuk padişahı yönettiği ve devlet işlerinde zaman zaman oğlu adına son kararı verdiği anlaşılmaktadır. Bunun en önemli örneği Köprülü Mehmed Paşa'nın sadarete getirilmesindeki rolüdür.

Köprülü ailesinin sadareti döneminde genç padişah devlet işlerinden uzakta, özel merakı olan avla bütünleşmiş olarak imparatorluğun ikinci başkenti Edirne'de yaşadı. Saray kadınları da onun bu merakını desteklediler: Haseki Gülnuş Sultan uzun süren av partilerine katıldı, padişah kendisine refakat eden devlet adamlarıyla aylarca Edirne'ye dönmedi.

IV. Mehmed Fazıl Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı döneminde iki defa Lehistan seferine çıktı. Bunlardan biri Kamanıçe seferi, diğeri Hotin seferi olarak bilinmektedir.

Başkente çok uzak bir coğrafyada bulunan Lehistan'da dostluk ve düşmanlık ilişkileri daha ziyade Kırım girayları ile Lehistan yöneticileri

arasında yaşıyordu. Kırım Lehistan içlerine uzanan akınlarından vazgeçmiyor, Lehistan ise Kazakların Karadeniz'e inmesine ve Osmanlı limanlarını yağmalamasına göz yumuyordu. Hatta Kazaklar zaman zaman Kamçı Nehri'nden kilometrelerce içerilere girip Pravadi'ye kadar köyleri yağmaladıkları gibi şaykalarıyla Sinop'a kadar geliyorlardı.

Kazak boyları tabiyet ilişkisi içinde oldukları Lehistan, Rusya ve Osmanlı devleti arasında sürekli sorun çıkıyorlardı. İlginçtir, IV. Mehmed Rusya ve Lehistan'dan ayrılarak Osmanlı devletine tabi olan Kazakların uğradığı tecavüze bir son vermek haklarını korumak için bir dizi diplomatik girişimde bulunmuş, başarısız olunca Kamanıçe seferine çıkmıştı. Bu konudaki önemli siyasi yazışmalara Silahtar ve Raşid tarihlerinde yer verilmiştir.

Uzun süren sefer hazırlıklarından sonra IV. Mehmed ve ordu 5 Haziran 1672 tarihinde Edirne'den Kamanıçe seferi için yola çıktı. Ordu Edirne'de nihai haline gelemediği için Anadolu'dan askerleriyle gelen sancak beyleri yol boyunca orduya katıldılar.

Yolun çok uzun olmasından dolayı sefer yolculuğu iki aşamada düşünülmüştü. Birinci aşama doğal bir sınır olan Tuna Nehri'ne, ikinci aşama Kamanıçe önlerine kadardı. Daha önce olduğu gibi ordunun nehri İsakçı'dan geçmesi planlandı; burası deltadan önce nehrin en dar aktığı yerdi ve köprü kurmak için elverişliydi.

VI. Mehmed önceki seferlerden farklı olarak Kamanıçe seferine harem-i hümayunu da beraberinde götürmüştü. Annesi Turhan Sultan, kız kardeşleri Gevherhan ve Beyhan Sultanlar, Haseki Gülnuş Sultan ve oğlu Mustafa padişahla birlikte yolculuk yapıyordu. Saray hanımlarının sefere katılması padişahın isteğinden ziyade Valide Turhan Sultan'ın yönlendirmesiyle gerçekleşmiş olmalıdır. O tarihte henüz çok genç olan Haseki Gülnuş Sultan'ın bazı yetkileri olmasına rağmen, asıl etkili olan Valide Sultan'dı.

Valide Sultan daha önce Anadolu'da da bazı açılışlara katılmıştı, ancak Kamanıçe seferinden sonra aynı kadroyla Hotin seferine de katılmış olması anlamlıdır. 12 yaşında Ukrayna'dan saraya gelen Turhan Sultan bu seferlerde doğduğu toprakların havasını solumak, ailesiyle anılarını tazelemek istemiş olmalıdır. Turhan Sultan'ın haremden dışarı çıkma isteğini

IV. Mehmed de olumlu karşıladı, hatta kadınların sarayın dışındaki yaşamlara katılmalarını geleneksel hale getirdi ve Haseki Gülnuş Sultan'ı da av ve sefer esnasında yanından ayırmadı.

Örneği verilen menzil defterlerinde görüldüğü gibi, ordunun geçeceği yerlerde yapılacak buğday, arpa, un ve küçükbaş hayvan alımı ve bunların depolanması hakkında geniş bilgi bulunmaktadır. Ordu sefere gidiş yolunda menzillerde uzun süre kaldığı halde dönüş yolculuğu daha hızlı olmuş, dönüşte aynı konaklarda kalınmadığı tespit edilmiştir.

IV. Mehmed sefer yolculuğu sırasında menzillerin yakın çevresini ziyaret etmekten de geri kalmıyordu. Bu ziyaretlerden birinde Fazıl Ahmed Paşa'nın amcası Amca Hasan Ağa'nın Kozluca'daki zeametine harem hanımlarıyla birlikte gitmişti. Padişahın büyük bir samimiyetle yaptığı anlaşılabilir bu ziyarette karşılıklı hediyeler sunulmuştu. Hasan Ağa saray hanımlarına bohçalar içinde hediyeler verirken, padişahın hediye ettiği bir kese altın günümüzde halen ibadete açık olan bir caminin yapılmasını sağlamıştır.

Kamaniçe ve Hotin seferleri boyunca başarılarını kutladığı ve huzuruna kabul ettiği devlet adamlarına ihsanları göz önüne alındığında, padişahın sandıklar dolusu kürk ve hediyelik eşyayla yolculuk yaptığı anlaşılmaktadır.

Kamaniçe seferi sonunda yapılan Bucaş Antlaşması, Lehistan meclisinin tazminat ödemeyi kabul etmemesi üzerine yürürlüğe girememiştir. IV. Mehmed sefer mevsimi geçmiş olmasına rağmen ertesi sene Hotin seferine çıktı. Padişah daha Edirne'den ayrılmadan önce kışı Hacıoğlupazarı'nda geçirmeye karar verdi.

Harem-i hümayun Hotin seferinde de padişahla birlikte İsakçı menziline kadar gelmişti. Hacıoğlupazarı'na gelmeden önce padişah menzilde yapılması gereken işler için 25 Şaban 1084 (Kasım 1673) tarihinde bir ferman gönderdi. Harem mensupları kış bastırınca kışı geçirmek üzere Hacıoğlupazarı'na döndüler. Haseki Gülnuş Sultan hamileliği ilerlediği için Hacıoğlupazarı'na daha erken dönmüştü.

Hacıoğlupazarı'nda saray-ı hümayun ve harem-i hümayun olarak düzenlenen menzil sarayının bulunduğu alan muteber bir mahalle olarak kente eklenmiştir ve günümüzde de Saray Mahallesi olarak anılmaktadır.

Masraf defterinden edindiğimiz bilgiye göre, menzil odaları yeterli olmadığı için kasr-ı hazret-i şehriyari ve harem-i hümayun için bazı daireler yeniden yapılmıştı. Bunların arasında Valide Turhan Sultan'ın, Haseki Sultan'ın, Gevherhan ve Beyhan Sultanlar ile Şehzade Mustafa'nın daireleri bulunuyordu. Darüssaade ağaları için ayrılan odalar onarıldı; padişahın şeyhi ve hocası Vani Efendi ile onun yanındakiler, padişah imamı ve şehzade Mustafa'nın hocası da bu bölüme yerleştirildiler. Şeyhülislam da 18 Ramazan 1084-5 Muharrem 1085 (Aralık 1673-Nisan 1674) tarihleri arasında üç buçuk ay kadar Hacıoğlupazarı'nda kalacağı için onun için de bir daire hazırlandı. Kışlada kalacak asker ve devlet erkânı da oldukça kalabalıktı.

Menzil sarayı Topkapı Sarayı'ndaki düzene göre hazırlandı ve her türlü masraf Haseki Gülnuş Sultan adına Edirne'den gelen Defterdar Kaymakamı Mehmed Efendi tarafından makbuz karşılığı yapıldı. Tahsisatın yeterli olmadığı hallerde Silistre sancağından ve Bayezid Vakfı'ndan destek alındı.

Masraf defterinde Babadağ'da bir atabe-i hümayun ve padişah için İsterne köyü yakınında bir av köşkü yapıldığı açıklanmakta ve bu yapılar için sarf edilen paranın Silistre sancağı hazinesinden sağlandığı anlatılmaktadır.

Her iki yapı için kullanılan inşaat malzemesi en ufak detayına kadar masraf defterine kaydedilmiştir. Verilen bilgiye göre yapılar için kullanılan inşaat malzemesi yakın çevreden sağlanmıştır. Atabe-i hümayun, Hacıoğlupazarı'ndaki saray ve av köşkü gibi yapılar Evliya Çelebi'nin Rumeli yapıları için ifade ettiği gibi kiremitle örtülmüş, kiremitler de civar kazalardan getirilmişti.

Kullanılan döşemelik malzeme genellikle keçe, çuha, kutni, diba gibi kumaşlardı. Soğuk geçirmemesi için yere önce hasır seriliyor, üstüne Selanik keçesi ötülyordu. Döşemelik kumaş olarak Edirne çuhası tercih ediliyordu. İthal çuha olarak Londerin çuha da kullanılıyordu. Masraf defterinde imparatorluğun her tarafından gelen malzemenin Hacıoğlupazarı'nda kullanıldığı tespit edilmektedir.

Kamaniçe ve Hotin Seferleri Osmanlı devletinin geleceğini etkileyebilecek başarılı seferler sayılamaz. Her iki sefer de aslolarak harem, şehzade ve padişah hocalarının, şairlerin katıldığı seferler olarak özellik

taşımaktadır. Bir haseki sultanın hamile olarak sefere katılması ve şehzadesini kışlada doğurması ise başka örneği olmayan bir olaydır. III. Ahmed Hotin seferi sırasında Hacıoğlupazarı'nda doğmuş, doğumun arkasından ramazan bayramı gelmiş, doğum ve bayram şenlikleri kışlık sarayda kutlanmıştı. Padişah bayram törenleri sona erince alışkanlıklarından vazgeçmeyerek hazırlattığı av köşküne göçmüş, ocak ve şubat aylarını av köşkünde geçirmişti.

1673 Hotin seferi sırasında düzenlenmiş olan bu masraf defteri kışlık sarayda yapılmış olan harcamaları tespit etmekten öte bir anlam taşımaktadır. Çok önemli bir belge olan defterden binaların yapımı, iç döşemesi, mutfak araç gereçleri, ısınma gibi günlük ihtiyaçlar hakkında gerçek bilgiler edinmek mümkün olmaktadır. Özellikle harem dışına çıkan saray kadınlarının saray dışında da kendileri için bir yaşama alanı oluşturmaları Osmanlı devletindeki batılılaşma hareketinin bir habercisi olarak düşünülebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

- 1 Raşid Efendi, *Raşid Tarihi*, İstanbul, 1153; Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi*, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, İstanbul, 1928; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin* (1066-1116/1656-1704), yay. haz. Dr. Abdülkadir Özcan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.
- 2 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 2, 4. baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s. 181 vd. Osmanlı-Lehistan ilişkileri ve Kamanice seferi hakkında çok geniş bir araştırma Mehmed İnbaşı tarafından yapılmıştır: Mehmed İnbaşı, *Ukrayna'da Osmanlılar, Kamanice Seferi ve Organizasyonu* (1672), Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2004.
- 3 Akirman kalesinin fethi hakkında Uzunçarşılı, (age, s. 182) 11 Ağustos 1484 tarihini, İnbaşı ise (age, s. 24) 8 Ağustos tarihini vermiştir.
- 4 İnbaşı, age, s. 25.
- 5 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, kısım 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954, s. 133.
- 6 İnbaşı, age, s. 28.
- 7 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, kısım 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1951, s. 133.
- 8 Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993, s. 129-148. Serap Yılmaz, "1823'te İstanbul ile Osmanlı Eyaletleri Arasında Deniz Yolu ile İlişkiler", *Osmanlı*, Ankara, 1999, s. 638-643; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984; Halime Doğru, *XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, Eskişehir, 1995, s. 130-136.
- 9 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 3, kısım 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954, s. III.
- 10 Halime Doğru, *XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir, 2000, s. 98 vd.
- 11 İnbaşı, age, s. 31.
- 12 Naima Mustafa Efendi, *Naima Tarihi*, yay. haz. Zuhuri Danışman, c. 3, Bahar Matbaası, İstanbul, 1968, s. 657.
- 13 Kazakların 20x4 metre boyutunda cayka/şayka adı verilen seri ve hareketli telaneleri. (Omellan Pritsak, "İlk Türk-Ukrayna İttifakı, 1648", çev. Kemal Beydilli, *İlmi Araştırmalar*, S. 7, İstanbul, 1999, s. 258)
- 14 Evliya Çelebi, *Seyahatname*, s. 66.
- 15 *Naima Tarihi*, s. 691.
- 16 Uzunçarşılı, age, c. 3, s. 137.
- 17 *Naima Tarihi*, s. 1092.
- 18 Evliya Çelebi, *Seyahatname*, yay. haz. İsmet Parmaksızoğlu, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1982, s. 67.
- 19 Uzunçarşılı, age, c. 3, kısım 1, s. 431; Hammer, age, c. 6, s. 255.

- 20 İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 3, T'ürkiye Yayınları, İstanbul, 1961, s. 260, 263; Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Göküş Tarihi*, c. 2, 1999, s. 312.
- 21 Kantemir, *age*, s. 312; Uzunçarşılı, *age*, s. 112; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 10.
- 22 Fındıklılı Mehmed Ağa, *age*, c. II, s. 563.
- 23 Raşid Efendi, *age*, s. 67 A.
- 24 Daha önce belirtildiği gibi M. İnbaşı (*Ukrayna'da Osmanlılar, Kamanice Seferi ve Osmanlılar*) Kamanice seferini inceleyip yayımlamıştır.
- 25 Mektuplar Silahdar ve Raşid tarihlerinde verildiği gibi M. İnbaşı da kitabına almıştır. (s. 44 ve 50).
- 26 Fındıklılı Mehmed Ağa, *age*, s. 568.
- 27 İnbaşı, *age*, s. 47.
- 28 Vani Efendi padişahın hocası olup Fazıl Ahmed Paşa ile birlikte Erzurum'dan gelmiştir.
- 29 Fındıklılı Mehmed Ağa, *age*, s. 576; Raşid Efendi, *age*, s. 67 A.
- 30 *Zübde-i Vekayit*, s. 23.
- 31 Fındıklılı Mehmed Ağa, *age*, s. 573; Raşid Efendi, *age*, s. 66 B.
- 32 Fındıklılı Mehmed Ağa, *age*, s. 574; Raşid Efendi, *age*, s. 68 B.
- 33 Fındıklılı Mehmed Ağa, *age*, s. 569.
- 34 Fındıklılı Mehmed Ağa, *age*, s. 573; Raşid Efendi, *age*, s. 68 A.
- 35 Yusuf Hallaçoğlu, *Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara, 2002, s. 3, 14 vd.
- 36 Kolin Heywood, "Osmanlı Döneminde Via Egnatia: 17. Yüzyıl Sonu ve 18. Yüzyıl Başında Sol Koldaki Menzilhaneler", *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 138-160.
- 37 Stephane Yerasimos, *Les Voyageurs Dans L'empire Ottoman (XIV – XXI siècles)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, çeşitli gezginlerin takip ettiği yollar ve haritalar.
- 38 İnbaşı, *age*, s. 57, 58.
- 39 İnbaşı hareket tarihi olarak 5 Haziran'ı veriyor, ancak *Silahdar Tarihi* 9 Safer, *Raşid Tarihi* 4 Safer'de yola çıktığını belirtmiştir. Daha sonraki tarihlerde de *Raşid Tarihi* ile *Silahdar Tarihi* arasında iki gün fark bulunmaktadır.
- 40 Raşid Efendi, *age*, s. 68 A.
- 41 Raşid Efendi, *age*, s. 68 A ve Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 573; Evliya Çelebi, *age*, 8. kitap, s. 26.
- 42 Çenke, nüfusunun tamamı Bulgar olan bir Derbent köyüydü.
- 43 Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-nüma*, c. I, yay. haz. Faik Reşid Unat, Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 245.
- 44 Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süflük: Kalenderiler (XIV–XVII)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 51, 196. Otman Baba'nın mezarı Varna'daki zaviyesinde bulunmaktadır (*age*, s. 101).
- 45 Hilat için bkz. BOA, Ali Emiri, No. 3000 ve 3003; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 574.
- 46 *Silsiletü'l-asafiye/Köprülüler Tarihi*, Köprülü Kütüphanesi.
- 47 Osman Dede, *Cevahirü'l-Mevahir*, Köprülü Kütüphanesi, Hafız Ahmed Paşa, No. 231, vr. 165 A, 165 B.
- 48 Sakıb Mustafa Dede, *Sefine-i Mevleviye*, Matbaa-i Vehbiye, Mısır, 1283, s. 194.
- 49 BOA, Cevdet, Evkaf, I A, No 13 692. Rebiyüevvel 1124/1712.

- 50 BOA, Cevdet Evkaf, 11/7B, II, No. 15616.
- 51 BOA. Cevdet Tasnifi, Evkaf, No. 13692 . Tarih 1130/1717; Evliya Çelebi, *age*, kitap III, s. 26.
- 52 BOA, Cevdet Tasnifi, No. 13 692.
- 53 BOA, Cevdet Tasnifi, Evkaf, No. 13697.
- 54 BOA, Cevdet Tasnifi, Evkaf, No. 30551.
- 55 Erdem Yücel, "Amcazade Hüseyin Paşa", *Vakıflar Dergisi*, S. 8, Ankara, s. 254.
- 56 Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Rumeli Fihristi*, No. 757: 164 B. No. 757: 65 A. 715: s. 18; *Vezir Defteri*, No. 5, s. 360- 361. BOA. Cevdet Tasnifi, Evkaf, 11/7A. No. 6727.
- 57 Caminin avlusunda yer alan okul hakkında bkz. BOA, Cevdet Tasnifi, Evkaf, No. 19877.
- 58 BOA, Cevdet Tasnifi. Askeriye, No. 1170, Tarih 1208/1793.
- 59 M. Kiel, "Some Little Known Monument of Ottoman Turkish Architecture in The Macedonian Province", *Güney Doğu Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5, İstanbul, 1976, s. 175-193.
- 60 1829'da Rus ordusu Edirne'ye kadar geldi ve şehir düşman eline geçti. Ruslar yol boyunca büyük yıkımlar yaptılar ve hakaretili davranışlarda bulundular. Rumeli halkı bu olayın acısını "büyük bozgun" olarak anılarında sakladı. (Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1961, s. 120)
- 61 Amca Hasan Ağa'nın oğlu ola Amcazade Hüseyin Paşa da çok sayıda çeşme ve şadırvan yaptırmıştır. Erdem Yücel, "Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi", s. 252.
- 62 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 574 vd.
- 63 Evliya Çelebi, *age*, s. 62.
- 64 Bayramiye Melamiliğine göre kutb "ruh-ı Muhammedi'dir", Allah'ın tecellîgâhıdır. Allah ona bütün sıfatları ile vasıtasız olarak tecelli ettiğinden, her zaman ve mekânda dilediği şekille görünür. Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15.-17. Yüzyıllar)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 199, 264.
- 65 Semavi Eyice, "Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi", *Belleten*, c. 31, S. 124, Ankara, 1967, s. 558; Kamil Dürüst, "Varna'da Akyazılı Sultan Tekkesi", *Vakıflar Dergisi*, c. 20, Ankara.
- 66 Ömer Lütfi Barkan, "Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi*, S. II, Ankara, 1942, s. 347, 348.
- 67 Ahmet Refik, "Osmanlı Devrinde Rafizilik ve Bektaşilik", *Darü'l Fünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, S. VIII, İstanbul, 1932, s. 37.
- 68 S. Eyice, *agm*, s. 375.
- 69 Yöreye iskân edilenler arasında Anadolu ile manevi bağlılıkları günümüze kadar devam etmiş, kısa bir süre önce aynı dergaha bağlı oldukları için Eskişehir yakınındaki Şeyh Şücaaddin dergâhından Nevzat Dede Silistre'ye bağlı Dulovo'da Cem töreni düzenlemiştir.
- 70 Raşid Efendi, *age*, s. 69 B; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 574; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 23.
- 71 Franz Babinger, "Sarı Saltuk Dede" mad. 1A; Ahmed Yaşar Ocak, "Sarı Saltuk ve Saltukname", *Türk Kültürü*, S. 197, İstanbul, 1979.
- 72 İnbaşı, *age*, s. 141.
- 73 Kile bir cinn hububat ölçü (tut) olup imparatorluk sınırları içinde bir standarda sahip değildi (İstanbul kilesi, Rumeli kilesi gibi). Bir İstanbul kilesi tahıl yirmi okka gelirdi.
- 74 Vukıyye: Yağ ve mısır için kullanılan ve bir okkaya tekabül eden hacim ölçüsü.
- 75 İnbaşı, *age*, s. 141.

- 76 İnbaşı, *age*, s. 76 vd.
77 İnbaşı bu şiirleri eserine almıştır (*age*, s. 166-168).
78 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 613; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 33.
79 İnbaşı, *age*, s. 176 vd.
80 İnbaşı, *age*, s. 178.
81 Raşid Efendi, *age*, s. 74 A.
82 İnbaşı, s. 185.
83 Raşid Efendi, *age*, s. 74 B.

İKİNCİ BÖLÜM

- 1 Raşid Efendi, *age*, s. 75 A; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 38; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 627. *Silahdar Tarihi*'nde Sobiyeski'nin 50 bin atlı, 30 bin yaya askerle Hotin üzerine yürüdüğü yazılır.
2 Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Göküş Tarihi*, c. II, s. 583.
3 Osmanlı askerinin Hotin önünde yenilmesi, bkz. *Silahdar Tarihi*, s. 628.
4 Dimitri Kantemir, *age*, c. II, s. 585.
5 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 628.
6 Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 38; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 630; Raşid Efendi, *age*, s. 75 A.
7 BOA, Maliyeden Müdevver Defter, No. 3234. "Defter-i menazil-i mezbureyn an Edirne ilâ İsakçı el-vaki fi sene 1084 berâ-yi ta'yinât-ı yeniçeriyân ve ulûfeciyan-ı yemin ü yesâr ve gurebâ-i yemin ü yesâr ve gayrihi."
8 Raşid Efendi, *age*, s. 75 A; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 624; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 38.
9 Raşid Efendi, *age*, s. 75 B; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 629.
10 *Zübde-i Vekâiyat* (s. 40) Don Nehri için Ton Nehri tabirini kullanmıştır.
11 Raşid Efendi, *age*, s. 76 A.
12 Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 41; Raşid Efendi, *age*, s. 75 A.
13 Ordugâhta padişah ve harem mensuplarının kalması için kurulan geçici saray.
14 BOA, MAD, No. 3671, Masarifat Defteri.
15 Raşid Efendi, *age*, 77 A; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 630; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 41.
16 Raşid Efendi, *age*, 77 A; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 631; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 42.
17 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 629.
18 *Silahdar Tarihi*'nde bu toplantının şabanda yapıldığı belirtilmiştir.
19 *Silahdar Tarihi*'nde 11 Şaban tarihi verilmiştir.
20 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 631; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 42.
21 Raşid Efendi, *age*, s. 77 A.
22 BOA, Maliye Nezareti Temettuat, Genel No. 1136; BOA, Maliye Nezareti, Temettuat, Silistre Eyaleti, Hacıoğlupazarı Kazası Hacıoğlupazarı mahalleleri, Müslüman nüfus, Özel No. 11936, Tarih: 1260-1261 ve No. 11938, Tarih: 1260-1261.
23 BOA, MAD, 3671, s. 36.
24 BOA, MAD, 3671, s. 21, Ek 10.
25 Has odabaşı, enderundaki has oda koğuşunun başıdır. Padişah nereye giderse onunla birlikte gider, padişahın elbiseleriyle ilgilenir; genellikle tavaşı olan ak hadımlardan tayin olunur.

- 26 Silahdar ağa padişahın arkasından yürür ve kılıcını taşır; iyi eğitilmiş kişilerden seçilir.
- 27 Ak hadım ağalarının başı olup babüsaade ağası olarak da bilinir. Sarayın en büyük yöneticisi sayılır.
- 28 Kilercibaşı, kiler koğuşunun amiridir. Padişahın yiyeceği, içeceği ile ilgilenir.
- 29 Sarayda bulunan hadımların zenci olanlarına "hadım ağaları", zenci olmayanlara "ak ağalar" denir. Görevleri saray kapılarını korumak ve sarayın temizliğini sağlamaktır.
- 30 Rikabdarın görevi padişahın üzenliğini tutmak olup has odanın dördüncü önemli görevlisidir.
- 31 BOA, MAD, 3671, s. 10.
- 32 Seyyid olan Vani Efendi Van'ın Hoşap kasabasında doğmuş, 1685 yılında Bursa'nın Kestel beldesinde ölmüştür. Ünlü bir hatip olan Vani Efendi Erzurum beylerbeyi olan Fazıl Ahmed Paşa ile yakınlık kurmuş, Fazıl Ahmed Paşa sadrazam olunca İstanbul'a gelmiş (1661), bu tarihten sonra IV. Mehmed'in hocası ve şeyhi olmuştur. Yeni camide ilk kürsü vaizi olarak görev yapmıştır. Ordu şeyhi ve ordu imamı göreviyle iki defa Lehistan seferine ve II. Viyana kuşatmasına katılmıştır. İstanbul'da yaptırmış olduğu medresenin bulunduğu semt Vaniköy adını almıştır. Vani Efendi'nin çok sayıda eseri bulunmaktadır. (*Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, c. II, İstanbul, 1999)
- 33 Uzunçarşılı, *Saray Teşkilatı*, s. 167 vd; Uluçay, *Harem*, s. 70.
- 34 Uluçay, *age*, s. 77; Uzunçarşılı, *age*, s. 168 vd.
- 35 Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1980, s. 65 vd; Uluçay, *Harem II*, Ankara, 1971, s. 46, 65; Cemal Kafadar, "Gülnuş Valide Sultan", *Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın, Anadolu'da Kadının 9000 Yılı*, İstanbul, 1993, s. 233 vd.
- 36 Uluçay, (*age*, s. 65) bazı kayıtlarda Rabia Gülnuş adının da kullanıldığını belirtmiştir.
- 37 Adnan Giz, "Osmanlı Sarayının En Mesut Kadını: Gülnuş Sultan", *Tarih Dünyası*, S. I, s. 16-18, İstanbul, 1950.
- 38 Uluçay, *age*, s. 66.
- 39 Uluçay, *age*, s. 67.
- 40 BOA, MAD, No. 3671, s. 35.
- 41 Süleyman Ağa, *Dergâh-ı Ali çavuşlarından olup ser-bevvabin (kapıcıbaşı) rütbesindeydi*.
- 42 BOA, MAD, 3671, s. 7, ek.
- 43 BOA, MAD, 3671, s. 7, ek.
- 44 Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 43; Raşid Efendi, *age*, s. 77 A; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 631.
- 45 Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri*, yay. haz. Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, s. 16-17.
- 46 Vani Efendi, padişahın hocası ve şeyhiydi.
- 47 Padişahların cülus yıldönümleri, sultan veya şehzadelerin doğuşu veya kazanılan bir zafer dolayısıyla yapılan şenliklere ve bu münasebetle şehrin gece ve gündüz süslenmesine donanma denirdi. (Mithat Sertoğlu, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1958)
- 48 Hammer (c. 11, s. 277) 17 Cemaziyelahir 1085 (18 Eylül 1674) tarihinde İsakçı menziline, bir önceki sene valide sultanın padişaha vermiş olduğu cariye bir sultanın doğduğunu belirtmiştir.
- 49 Uzunçarşılı, *age*, s. 201-211.
- 50 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 632; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 43; Raşid Efendi, *age*, s. 77A.
- 51 BOA, MAD, 3671, Ek s. 6.

- 52 BOA, MAD, 3671, s. 30.
- 53 Raşid Efendi, *age*, 78 A; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 631; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 43. İsterne köyü Osmanpazarı (Omurtak) ilçesine bağlı Türk köyü olup aynı isimle tanınmaktadır.
- 54 Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 43; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 633.
- 55 Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 45; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 633; Raşid Efendi, *age*, s. 78; A. Hammer, *age*, s. 273; Dimitri Kantemir, *age*, s. 588.
- 56 Serdengeçti: Gönüllü birliği.
- 57 Saksoncu: Yeniçeri ocağının 71. cemaat ortası efradı. Ocak ananesine göre Eflak voyvodasının av için Fatih'e gönderdiği köpekler bu ortaya verilmiş ve orta efradı köpeklerin bakım, terbiye ve muhafazasına memur edilmiştir. Saksoncubaşı ocağın büyük zabitlerinden olup turnacıbaşından evvel, zağarcıbaşından sonra gelirdi.
- 58 Raşid Efendi, *age*, s. 78 B.
- 59 Raşid Efendi, *age*, s. 79 B; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 47.
- 60 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 635; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 47.
- 61 Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 49.
- 62 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 637.
- 63 Raşid Efendi, *age*, s. 79 B.
- 64 Hammer İspir mevkii için İpsel sahrası adını kullanmıştır.
- 65 Raşid Efendi, *age*, s. 79 B; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 638; Hammer, *age*, s. 275.
- 66 Raşid Efendi, *age*, s. 80 A; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 638; Hammer, *age*, s. 275.
- 67 Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 51.
- 68 "Himayet-i Şehriyar-ı heft-kışver olan Ukrayna memleketi Kazağı Hatmanı Daroşenko'nun karargâhı olan Çehrin kal'asına Moskov keferesi tarafından dest-i ta'arruzun dıraz ve kal'a-i mezbureye asker gönderüp, muhasarasına şüru vü ağaz eylediği haberi sem'i şerif-i Sultaniye vasil oldukça gayret-i sahip-kıranilerine binaen hatman-ı mesfurı istila eden düşmeni elinden tahlis için ber vech-i musara'atırışmek üzere ferman-ferma-i iklim-i Kırım olan Selim Giray Hanı göndermek, murad-ı hümayunlarına davet buyurulmağla, han-ı müşartün-ileyhi huzur-ı hümayunlarına davet buyurup, ol emr-i mühime, anın gerdem-i ihtimamına **talik** ile post-ı semmur ile mültefet ve ala-sebil-ılgar 'atff-ı 'inan-ı müsara'at ittirildi." (Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 52)
- 69 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 639.
- 70 Kalenin adı hakkında muhtelif yorumlar bulunmaktadır. *Zübde-i Vekayiat* "Lajdin", Hammer ise "Laçin" adını vermiştir.
- 71 Hammer'de bu menzilin adı Timanowka şeklinde verilmiştir. (s. 276)
- 72 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 641; Hammer, *age*, s. 276.
- 73 Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 642; Hammer, *age*, s. 277.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- 1 Uzunçarşılı, *age*, s. 9 vd.
- 2 Uzunçarşılı, *age*, s. 11.
- 3 Uzunçarşılı, *age*, s. 270-272.
- 4 Uzunçarşılı, *age*, s. 267.

- 5 Raşid Efendi, *age*, s. 75 B; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 629.
- 6 Sarı Mehmed Paşa, *age*, Ankara, 1995, s. 43; Raşid Efendi, *age*, s. 77, 631.
- 7 Raşid Efendi, *age*, 77 A; Fındıklılı Mehmed Efendi, *age*, s. 630; Sarı Mehmed Paşa, *age*, s. 41.
- 8 BOA, MAD, No. 3671, Masarifat Defteri.
- 9 Ordugâhta padişah ve harem mensuplarının kalması için kurulan geçici saray.
- 10 BOA, MAD, No. 36 71, Masarifat Defteri, s. 5 vd.
- 11 BOA, MAD, No. 3671, Masarifat Defteri, s. 5, 6.
- 12 BOA, MAD, No. 3671.
- 13 BOA, MAD, 3671, ek s. 10.
- 14 Kumaş adları hakkında bkz. Mübahat s. Kütükoğlu, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1983, s. 109-215; Mine Esiner Özen, "Türkçe'de Kumaş Adları", *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, Fatih Sultan Mehmed Hatıra sayısı, S. 33, Mart 1980-1981, s. 291-340.
- 15 BOA, MAD, Masarifat Defteri.
- 16 25 Şaban 1084 tarihinde padişah tamir emri verdi. Onarım için 18.868 akçe harcandı. (BOA, MAD, Masarifat Defteri, No. 3671, s. 10)
- 17 BOA, MAD, No. 3671, s. 33.
- 18 (Esedî gurus: Üstünde aslan resmi bulunan bir cins Felemenk parası; arslanlı da denir. Kıymeti 80 akçedir.)
- 19 BOA, MAD, No. 3671, s. 34.
- 20 Prof. Dr. Faruk Sümer, *Türklerde Atıcılık ve Binicilik*, TDA Vakfı Yayınları, İstanbul, 1983, s. 16.
- 21 BOA, MAD, No. 3671, s. 31.
- 22 BOA, MAD, No. 3671, s. 36 A.
- 23 Eyeri ata bağlayan uzun, enli ve kalınca kayışın adı. (Sümer, *age*, s. 42)
- 24 Kaltak: Eyerin ana unsuru. (Sümer, *age*, s. 39)
- 25 BOA, MAD, No. 3671, s. 32.
- 26 BOA, MAD, No. 3671, s. 21, Ek 10.
- 27 BOA, MAD, No. 3671, s. 10.
- 28 BOA, MAD, No. 3671, s. 10.
- 29 BOA, MAD, No. 3671, s. 31.
- 30 BOA, MAD No. 3671.
- 31 BOA, MAD, No. 3671, s. 9.
- 32 BOA, MAD, No. 3671, s. 35.
- 33 Darüssaade ağası veya kızlar ağası sarayda bulunan harem ağalarının başıdır. Padişah adına selatin vakıflarını da yönetirlerdi. Sarayın enderun ve harem kısmının en büyük ağası olmak dolayısıyla resmi teşrifatta sıraları sadrazam ve şeyhülislamdan sonra gelirdi.
- 34 BOA, MAD, No. 3671, s. 35 vd.
- 35 BOA, MAD, No. 3671, s. 10.
- 36 BOA, MAD, No. 3671, s. 36.
- 37 Bir cins pamuklu kumaşa yelken bezi deniyordu.
- 38 BOA, MAD, No. 3671, s. 36

- 39 BOA, MAD, No. 3671, s. 10.
40 Sertoğlu, *age*.
41 BOA, MAD, No. 3671, s. 32.
42 BOA, MAD, No. 3671, s. 32.
43 Özdemir Nutku, IV. Mehmed'in Edirne Şenliği (1675), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 109-119.
44 Nutku, *age*, s. 117.
45 Nutku, *age*, s. 119.
46 BOA, MAD, No. 3672, s. 39.
47 Uzunçarşılı, *age*, s. 379.
48 BOA, MAD, No. 3671, s. 32.
49 BOA, MAD, No. 3671, s. 32.
50 BOA, MAD, No. 3671, s. 22.
51 BOA, MAD, No. 3671, s. 15.
52 BOA, MAD, No. 3671, s. 22.
53 BOA, MAD, No. 3671, s. 16.
54 Örneğin Hacıoğlupazarı'nda geçen süre boyunca menzile 500 araba kütük geldiği halde ancak 200 araba kömür gelmiştir.
55 Çeki: Odun, taş vesairenin tartılması için kullanılan eski bir ölçü. 195 okka olup 250 kiloya mukabildi.
56 Bir çeki odun 250 kg geldiğine göre sarayda bir günde yaklaşık 1.720 ton odun yakılıyordu. Bu miktar ne kadar geniş bir kapalı alanın ısıtıldığını ifade etmektedir.
57 Sarayın dış hizmetlerine bakan kişi.
58 Edirne defterdarının kaymakamı.
59 Bayram mutfağından sorumlu kişi.
60 BOA, MAD, No. 3671, s. 2 vd.
61 BOA, MAD, No. 3671, s. 39.
62 1 yük=100.000 akçe.
63 BOA, MAD, No. 3671, s. 40.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

- BOA, Cevdet, Evkaf, I A, No. 13692.
BOA, Cevdet Evkaf, 11/7B, II, No. 15616.
BOA, Cevdet Tasnifi, Evkaf, No. 13692.
BOA, Cevdet Tasnifi, No. 13692.
BOA, Cevdet Tasnifi, Evkaf, No. 13697.
BOA, Cevdet Tasnifi, Evkaf, No. 30551.
BOA, Cevdet Tasnifi, Evkaf, No. 19877.
BOA, Cevdet Tasnifi, Askeriye, No. 1170.
BOA, Cevdet Tasnifi, Evkaf, 11/7A, No. 6727.
BOA, Ali Emiri, No. 3000 ve 3003.
BOA, MAD, No. 3234.
BOA, MAD, No. 3671, Masarifat Defteri.
BOA, Maliye Nezareti Temettuat, Maliye Nezareti, No. 1136.
BOA, Maliye Nezareti, Temettuat, Maliye Nezareti, No. 11936.
BOA, Maliye Nezareti, Temettuat, Maliye Nezareti, No. 11938.
BOA, Maliye Nezareti Temettuat No. 1136.
BOA, Maliye Nezareti Temettuat, No. 11936.
Genel Müdürlüğü, Rumeli Fihristi, No. 757.
Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vezir Defteri, No. 5.

BASILMIŞ ESERLER

- Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri*, yay. haz. Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.
Ahmet Refik, "Osmanlı Devrinde Rafizilik ve Bektaşilik", *Darü'l Fünun*, Ankara, 1991.
Babinger, Franz, "Sarı Saltuk Dede", mad. İ.A.
Barkan, Ömer Lütfi, "Kolonizatör Türk Dervişleri", S. II, *Vakıflar Dergisi*, Ankara, 1942. Danışmend, İsmail Hami, *İlahî Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 3, Türkiye Yayınları, İstanbul, 1961.
Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656 1704)*, haz. Dr. Abdülkadir Özcan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.
Doğru, Halime, *XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir, 2000.
—, *XVIII. Yüzyıla kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, Eskişehir, 1995.
Dürüst, Kamil, "Varna'da Akyazılı Sultan Tekkesi", *Vakıflar Dergisi*, c. 20, *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, S. VIII, İstanbul, 1932.
Evliya Çelebi, *Seyahatname*, yay. haz. İsmet Parmaksızoğlu, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1982.
Eyice, Semavi, "Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi", *Belleten*, c. 31, S. 124, Ankara, 1967

- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993.
- Giz, Adnan, "Osmanlı Sarayının En Mesut Kadını: Gülnuş Sultan", *Tarih Dünyası*, S. 1, İstanbul, 1950.
- Hallaçoğlu, Yusuf, *Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara, 2002.
- Heywood, Kolin, "Osmanlı Döneminde Via Egnatia: 17. Yüzyıl Sonu ve 18. Yüzyıl Başında Sol Koldaki Menzilhaneler", *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- İnbaşı, Mehmed, *Ukrayna'da Osmanlılar, Kamanıçe Seferi ve Organizasyonu (1672)*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kantemir, Dimitri, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Göçüş Tarihi*, c. II, 1999.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, c. 5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1961.
- Kiel, M., "Some Little Known Monument of Ottoman Turkish Architecture in The Macedonian Province", *Güney Doğu Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5, İstanbul, 1976.
- Kütükoğlu, Mübahat, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1983.
- Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, c. 1, yay. Faik Reşid Unat, Mehmed A. Köymen, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- Naim Mustafa Efendi, *Naima Tarihi*, yay. haz. Zuhuri Danişman, c. 3, Bahar Matbaası, İstanbul, 1968.
- Nutku, Özdemir, *IV. Mehmed'in Edirne Şenliği (1675)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- Ocak, Ahmed Yaşar, "Sarı Saltuk ve Saltukname", *Türk Kültürü*, S. 1997, İstanbul, 1979.
- , *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- , *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik, Kalenderiler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.
- Osman Dede, *Cevahirü'l-tevahir*, Köprülü Kütüphanesi, Hafız Ahmed Paşa, no. 231.
- Özen, Mine Esiner, "Türkçe'de Kumaş Adları", *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi, Fatih Sultan Mehmed Hatıra Sayısı*, S. 33, Mart 1980.
- Pritsak, Omeljan, "İlk Türk-Ukrayna İttifakı, 1648", çev. Kemal Beydilli, *İlmi Araştırmalar*, S. 7, İstanbul, 1999.
- Raşid Efendi, *Raşid Tarihi*, İstanbul, 1153.
- Sakıb Mustafa Dede, *Sefine-i Mevleviye*, Matbaa-i Vehbiye, Mısır, 1283.
- Serap, Yılmaz, "1823'te İstanbul ile Osmanlı Eyaletleri Arasında Deniz Yolu ile İlişkiler", *Osmanlı*, Ankara, 1999.
- Sertoğlu, Mithat, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1958.
- Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi*, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, İstanbul, 1928.
- Silsiletü'l-asafiye, Köprülüler Tarihi*, Köprülü Kütüphanesi.
- Sümer, Prof. Dr. Faruk, *Türklerde Atçılık ve Binicilik*, TDA Vakfı Yayınları, İstanbul, 1983.
- Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1980.
- Uluçay, M. Çağatay, *Harem II*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1971.
- Kafadar, Cemal, "Gülnuş Valide Sultan", *Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın, Anadolu'da Kadının 9000 Yılı*, İstanbul, 1993.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinde Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984.

- , *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984.
- , *Osmanlı Tarihi*, c. 2, 4. baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983.
- , *Osmanlı Tarihi*, c. 3, kısım 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954.
- , *Osmanlı Tarihi*, c. 3, kısım 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954.
- Yerasimos, Stephane, *Les Voyageurs Dans L'empire Otoman (XIV – XNI siècles)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- Yücel, Erdem, "Amcazade Hüseyin Paşa", *Vakıflar Dergisi*, Ankara.

DİZİN

- Ab** Abdi Paşa (Nişancı) 18, 46-47, 49, 56
 Abdurrahman Abdi Efendi 31
 Abdurrahman Paşa (Yeniçeri Ağası) 18, 58
 Ahîçelesi 103
 Ahmed (Mimar) 49, 83
 Ahmed II 67
 Ahmed III 11-12, 52-53, 55, 95, 115
 Ahmed Ağa (Mirahur-ı Sani) 49, 90
 Ahmed Ağa (Özi Silahdarı) 58
 Ahmed Dede (Mevlevî Şeyhi) 25
 Ahmed Paşa (Defterdar) 18, 47, 49, 60, 71
 Ahmed Paşa (Melek) 17
 Ahmed Paşa (Özi Beylerbeyi) 63
 Ahmet Paşa (Tarhuncu) 9
 Ahmed Paşa (Turla Defterdarı) 60
 Ahmed Yesevi 28
 Akdeniz Boğaz Hisarı bkz. Çanakkale Boğazı
 Akkızaklar 16
 Akkırman 20, 43; Kalesi 13, 17
 Akpınar 12, 42, 48, 74, 88
 Aksu 15, 62
 Akyazılı Sultan 28-29; Tekkesi 28-29
 Alakilise 98
 Albert Jan 13
 Ali Ağa (Hazinedar) 50
 Ali Paşa (Çandarlı) 23
 Anadolu 10, 15, 19, 51, 64, 112
 Arnavutluk 20
 Athanasius 29
 August Ziygmunt 14
 Avusturya 11, 14
 Aya İrini Kilisesi 91
 Ayasofya 9, 54
 Aydos 20-22, 34, 42
 Azak 20; Denizi 15; Kalesi 43
- B** Babadağ 12, 20, 29-31, 33, 45, 47-49, 54, 57-58, 66, 70-71, 74, 79, 92, 114

- Bağdat 58; Kalesi 58
 Balçarut suyu 60
 Balçık 16-17, 104
 Bali Bey (Malkoçoğlu) 13
 Balkan Dağları 20, 22, 42, 76
 Balkanlar 30
 Baltık Denizi 20
 Bar Kalesi 61
 Bathory, İsvan 15
 Batova Çayı 28
 Bayezid II 13, 24
 Belgrad 20
 Bender 43; Kalesi 63
 Beyazıt 67
 Beyhan Sultan 48, 53, 69, 104, 112, 114
 Birecik 58
 Bog Nehri bkz. Aksu
 Boğdan 10, 13-14, 44, 56, 59-60
 Bosna 45-46, 64
 Botova Nehri 29
 Boyabat 99
 Bozcaada 10
 Bucaş 21; Antlaşması 32-33, 35-37, 70, 113
 Budapeşte 20
 Bulgaristan 25, 29
 Bursa 28, 54; Sarayı 67
 Büyük Derbent 42
 Byalo Çerkav Kalesi 33

- Cenke 22
 Charles IX 14

- Çanakkale Boğazı 10, 47
 Çatalca 20
 Çehrin Kalesi 60, 65
 Çiğne Balkanı 34
 Çingeneler 83-84
 Çinili Köşk 67
 Çirmen 21, 103
 Çobanca Boğazı 44
 Çömlekçöy 21, 34

Ce

Ça

Çöplüce Boğazı 43

Çuçura 46, 48, 56, 60

Çukurçayır 18-19, 21, 31, 34, 42, 68-69

De **Değirmenköy** 21

Deliorman 29

Deniz Tepesi 58

Devne 20, 22-24, 26, 28

Dimetoka 103

Dimiter (Boğdan Voyvodası) 44

Dinyeper Nehri 14-15, 62, 65

Dinyester Nehri 14, 30, 44-45, 59-60, 65

Diyarbakır 58

Dobruca 13, 99

Don Nehri 15, 43

Doroşenko, Petro 17-18, 60, 62, 64-65

Draç 71-72

Drama 91

Dulovo 29

Ed **Edirne** 10, 18, 20-22, 33-37, 52-53, 65, 67-70, 74-75, 77, 86, 88, 95, 99-100, 103, III-III4;
Antlaşması 28; 42, 53, 68

Eflak 10, 15-16, 61

Ege Denizi 9, 20

Emre Bey Köyü 29

Erdel 10, 14-15

Ergene 103

Eski Cami 67

Eski Saray 67

Eyüp 54

Fa **Fakihler** 20

Fatih Camii 10

Fazıl Ahmed Paşa II, 17-18, 22-24, 31, 33, 36, 43-44, 46-47, 49, 57-59, 62, 65, 69, 72, III, II3

Ferecik 103

Feyzullah Efendi 75, 107

Filiba 88

Ga **Galata** 54

Ganl Baba 29

Gerçin 31

Gevherhan Sultan 48, 53, 69, 104, 112

Girit 9, 52; **kuşatması** 9, 11

Gülnuş Sultan II-12, 19, 23, 30-31, 45, 48-53, 69-72, 75, 79, 86, 90, 96, 99-100, 107, III-III4

Gümülçine 103

Hacı Bektaş Veli 28

Hacı Zeytun 53

Hacıköy Çiftliği 43

Hacıoğlu pazarı II-12, 26, 29, 33, 43, 45, 48, 50, 52, 54-58, 69-70, 72, 74-75, 77, 79, 82-83, 86-88, 92-95, 98-99, 101-104, 107, III-III5

Haçlılar 28

Halep 44

Handık bkz. İsak

Hanenko 33

Hasan Ağa (Amca) 24-25, 28, III3; **Camii** 25-26

Hasan Paşa (Ayas, Kör) 64

Hasan Ağa (Hazinedarbaşı) 18

Hasan Paşa (Leh) 57, 58

Hasan Paşa (Maraş Beylerbeyi) 60

Hasan Paşa (Özi Muhasibi) 47

Hasan Paşa (Sarıkçı) 64

Haseki Gülnuş Sultan bkz. Gülnuş Sultan

Henry III 14

Hırsova 71

Hotin 16, 20-21, 29-31, 35-36, 43-46, 48, 56, 59, 70; **Kalesi** 44, 59

Human Kalesi 64

Hurd Ovası 61

Hüseyin Paşa (Abaza, Kör) 56, 59

Hüseyin Paşa (Amcazade) 24-25

Hüseyin Paşa (Deli) 52

Hüseyin Paşa (Sarı) 35-36, 45-47

Hüsam Dede Köyü 29

Hüsam Şah 29

Ilıca 22

Işıklar 24

İb İbrahim Ağa (Mirahur-ı Evvel) 49, 83, 90
 İbrahim Ağa (Sercebeciyan) 93
 İbrahim Paşa (Halep Beylerbeyi) 61
 İbrahim Paşa (Şeytan) 18-19, 23, 30, 70
 İbrahim Paşa (Şişman) 57, 62, 65
 İncegiz 20
 İpsala 103
 İsak 59
 İsakçı 13, 16, 20-21, 30, 33, 37, 43-48, 52-53, 59-60, 65, 69-70, 79, 112-113
 İskenderun 58
 İsmail Geçidi 20
 İspir Ovası 61, 65
 İstanbul 10, 12, 15, 20, 28, 32, 51, 54, 56, 58, 63, 67, 71, 83, 91, 95, 99
 İstefan (Eflak Voyvodası) 35-36, 44
 İsterne 55-56, 114

Ja Jagellon hanedanı 13-14

Ka Kaczarwaski 64
 Kadızadeler 10
 Kalender Ağa 49, 76
 Kamançe 31-32, 35, 59-61, 112; Kalesi 31, 36, 61
 Kamçı Nehri 16, 22, 34, 76, 112
 Kandiye 24
 Karaçirmen 71
 Karadeniz 13-16
 Karaman 44
 Karasu 20, 43, 76
 Karinabad 34, 42, 76
 Kartal 33, 59
 Karwewski, Jean 64
 Katurcioğlu İbrahim Bey 28
 Kaynarca 60
 Kazaklar 14-18, 33, 43-44, 60, 62-63, 65, 112;
 ayrıca bkz. Akkazaklar, Sarıkamış
 Kazakları, Ukrayna Kazakları, Zaporog
 Kazakları
 Kazımır IV 13
 Kefe 20

Kemaller 49
 Keşan 103
 Keysun-i zade (Hekimbaşı) 21
 Kırım 13-15, 17, 111-112
 Kırım Tatarları 13
 Kırnmlar 18
 Kırk Geçit 42
 Kırkkilise 20
 Kızanlık 103
 Kili Kalesi 17
 Kili Limanı 13, 16
 Koçurina suyu 60
 Komar 61-62
 Konça 62
 Konya 59
 Kopıçan 60
 Kopran 22
 Kozluca 20, 24-26, 28, 33, 43, 113
 Köprüküy 23, 34, 42, 76
 Kösem Sultan 9, 111
 Krakov 35
 Kubbealtı 23
 Kumkale 10
 Kurnalıdere 29, 43

Ladjin 63, 65
 Ladjin Kalesi 62
 Lehistan 13-18, 31-33, 35, 37, 43-46, 48, 60, 64, 66, 111-113
 Lehler 14-15, 17
 Lepanto 9
 Limni Adası 10
 Lipka Tatarları 32, 61
 Litvanya 45

Macaristan 13
 Mahmud Efendi (Defterdar Vekili) 55
 Makedonya 20
 Meçüklü Baba 24
 Mehmed II (Fatih Sultan) 13, 67
 Mehmed (Mimar) 49, 83

La

Ma

Mehmed Çelebi (Serçadircıyan) 55
 Mehmed Efendi (Ankaravi) 18
 Mehmed Efendi (Defterdar Vekili) 50
 Mehmed Efendi (Şeyhülislam) 18
 Mehmed Kemaleddin (Mevlana) 25
 Mehmed Paşa (Selanik Sancakbeyi) 62
 Mehmed Paşa (Çavuşzade) 57, 60
 Mehmed Paşa (Köprülü) 9-11, 24-25, 111
 Mehmed Paşa (Şeydizade) 61-62, 64
 Mehmed Paşa (Sokollu) 14
 Mehmed Paşa (Şatır) 47
 Mehmed Said bin Ömer 25
 Mengli Giray 13
 Mısır 57, 99
 Midye 20; Limanı 16
 Mihail (Leh Kralı) 35
 Mihaloflu 21
 Misivri 16
 Murad II 28-29
 Musa Bey Köyü 29, 43
 Mustafa II 11-12, 19, 23, 30, 48, 51-52, 67-68, 70-71, 114
 Mustafa Ağa (Kara Hasan Ağazade) 58
 Mustafa Dede (Sakıb) 24
 Mustafa Paşa (Kaplan) 37, 46-48, 56, 58
 Mustafa Paşa (Kara) 18, 33, 47, 49, 64-65
 Mustafa Paşa (Musahip) 18, 23, 33, 37, 46, 55-58, 104
 Mustafa Paşa (Niş Valisi) 57
 Müftü Yaylası 29
 Mükrim Kaplan Paşa 44
 Myliszewski 64

Na Nabi 31
 Niş 20
 Nuh Çelebi (Hassa Başcerrahı) 76, 98
 Nureddin Sultan 16

Oh Ohri 46
 Orhan I 67
 Osman I 94
 Osman II 16, 20

Osman Ağa (Kapucubaşı) 63
 Osman Baba (Kalenderi Şeyhi) 29
 Osman Çelebi (Konakçubaşı) 50
 Osman Paşa (Niğbolu Sancaqbeyi) 30
 Otman Baba 23

Ömer Ağa (Dergah-ı Mualla Kapıcısı) 56
 Ömer Hoca Köyü 22
 Özi 20, 35

Palveste 61
 Partenios III 10
 Paşaköy 34, 42
 Pınarbaşı 31
 Pınarhisar 20, 103
 Podolya 32-33, 35-36, 64
 Polonya 13, 17; seferi 20
 Polonyalılar 15
 Pravadi 16, 20, 23, 28, 34, 42, 76, 103, 112
 Purut Nehri 30, 59

Resmo 52
 Roma 19
 Rumeli 10, 19-20, 26-28, 44-46, 51, 64, 114
 Rusçuk 98
 Ruslar 18, 35, 62
 Rusya 14, 43, 60, 112

Sakız Adası 99
 Samakov 88
 Saraçhane Köprüsü 18
 Saray 21
 Sarayburnu 67
 San Saltuk 30
 Sarıkamış Kazakları 17
 Seddülbahir Kalesi 10
 Selanik 20, 45, 114
 Selim Giray 56, 59, 62, 65
 Selim I (Yavuz Sultan) 29
 Silistre 30, 36, 46, 48, 70-71, 83, 104, 114
 Sinop 15, 112

Sivas 44-45	Uşaklıdar 52, 54	Üs
Sobiyeski 35, 64	Uşenli 28, 33, 43	
Sofya 90		
Sucular 22	Valide Turhan Sultan bkz. Turhan Sultan	Va
Sultan Bayezid Vakfı 74, 114	Van 58; Kalesi 58	
Sultan Mehmed Camii 31	Vani Efendi (Vaiz) 18, 31, 48, 50, 54, 114	
Sultanahmet Camii 54	Varna 15-16, 23, 28, 104	
Suriye 64	Vasvar Antlaşması 11	
Suruka Kalesi 60	Venedik 9-10, 13	
Suruka Köprüsü 63	Verzizi ailesi 52	
Süleyman Ağa (Kapıcıbaşı) 50	Via Egnatia 20	
Süleyman I (Kanuni) 13-14, 16, 21, 29	Viyana kuşatması 24	
Süleyman Paşa (Bosna Beylerbeyi) 45	Vize 20	
Süzebolu 16		
	Wisnowieski, Mihail 35	Wi
Şa Şehsuvarzade 46		
Şumnu 98	Yagul 59	Ya
Şüca Köyü 29	Yahşiler 42	
	Yanbolu 21, 103	
Ta Tapık Köyü 29	Yanık Hisar 20	
Tatarlar 17; ayrıca bkz. Kırım Tatarları,	Yaş 44, 56, 60-61	
Lipka Tatarları	Yenice Kızılbaş 21	
Tekfurgölü 20, 29, 33	Yenipazar 103	
Tekirdağ 28	Yenizağra 103	
Temnuko 62, 64	Yeşil Bayrak 46	
Tinianovka bkz. Temnuko	Yusuf Paşa (Avlonya Mutasarrıfı) 43	
Tolçı 20	Yusuf Paşa (Bender Kalesi Muhafızı) 63	
Topkapı Sarayı 48, 51, 68, 87, 94, 114	Yusuf Paşa (Hacıoğlupazarı Kaymakamı) 76	
Trabzon 58, 64	Yusuf Paşa (Vezir) 50	
Tuna Nehri 13, 16, 20, 29-31, 33, 37, 46, 56, 59,		
70, 103, 112	Zaim Yusuf Ağa 30	Za
Tunca Nehri 18, 21	Zaporog Kazakları 17	
Turhan Sultan 9-12, 19, 24, 30-31, 45, 48,		
50-51, 53, 69-71, 75, 90, 99, 104, 111-112,		
114		
Turla Nehri bkz. Dinyester Nehri		
Uk Ukrayna 33, 60, 64, 66, 111-112; Kazakları 17		
Umurfakih 104		
Uyvar Kalesi 11		
Uzun Ali Çayırı 29		

EK

BOA. MAD, NO. 3671 MASÂRİFÂT DEFTERİ

[s. 2]

Mahallinde hıfzolunup sûret virile.

Muhâsebe-i vâridât ve masârifât ve ihrâcât-ı hatab ve engişt ve kütük ve gayrihi berâ-yı ta'yînât-ı Harem-i Hümayûn ve Sarây-ı Âmire ve Hazret-i Ağâ-i Dâru's-sa'âde ve Furun-ı Hâssa ve furun harcı ve mânde-şudegân der-Edirne der-zamân-ı Mehmed vekîl-i emîn-i hatab an-iştirâ-i kazâhâ-i mezkûrîn berâ-yı ta'yînât-ı mezkûrîn vacib an 18 Receb 1084 ilâ 11 M. sene 1085 ber-mûceb-i defter-i ta'yînât ve bâ-tezâkir-i Divân. El vâkı' fî 11 M. sene 1085.

Fi'l-asl, makbûzât an-Hızâne-i Âmire bi'd-defe'ât

Yedi yüz altmış altı bin iki yüz kırk

766240

Def'a fî 3 Z. sene 1084 an-yed-i Mehmed Çelebi kıymet 200000 para	Def'a fî 5 Z. sene 1084 an-yed-i mezbûr kıymet 50000 para	Def'a fî 7 Z. sene 1084 an-yed-i mezbûr kıymet 10000 para	Def'a fî 15 L. sene 1085 an-yed-i mezbûr kıymet 20000 para	Def'a fî 25 Z. sene 1084 an-yed-i mezbûr kıymet 216240 para
--	---	---	--	---

Fi'l-asl, iştirâ-i kazâhâ-i mezkûrîn

Yedi yüz altmış altı bin iki yüz kırk

766240

Hatab çeki: 32650 Fi: 20 653000 akçe	Engişt araba: 200 Fi: 80 16000 akçe	Kütük araba: 500 Fi: 5 25000 akçe	Berây-ı kirây-e-i araba-i gav Berây-ı keşiden-i hatab 72240 akçe
---	--	--	--

Kazâ-i Edirme ma'a Cisr-i Mustafapaşa Hatab çeki: 6000 kıymet: 20 120000 akçe	Kazâ-i Dimetoka Hatab çeki: 4000 kıymet: 20 80000 akçe	Kazâ-i Cisr-i Ergene Hatab çeki: 3000 kıymet: 20 60000 akçe	Kazâ-i Ferecik Hatab çeki: 2000 kıymet: 20 40000 akçe	Kazâ-i Keşan Hatab çeki: 2000 kıymet: 20 40000 akçe
Kazâ-i İpsala Hatab çeki: 1000 kıymet: 20 20000 akçe	Kazâ-i Cisr-i Ergene Hatab çeki: 1000 kıymet: 20 20000 akçe	Kazâ-i Nevâhî-i Yanbolı Hatab çeki: 800 kıymet: 20 16000 akçe	Kazâ-i Zağra-i Cedîd Hatab çeki: 700 kıymet: 20 14000 akçe	Kazâ-i Çirmen Hatab çeki: 1000 kıymet: 20 20000 akçe
Kazâ-i Gümölcine Hatab çeki: 4500 kıymet: 20 90000 akçe	Kazâ-i Yenice-i Karasu Hatab çeki: 2500 kıymet: 20 50000 akçe	Kazâ-i Kızanlık Hatab çeki: 2000 kıymet: 20 40000 akçe	Kazâ-i Pınarhisârı Hatab çeki: 1500 kıymet: 20 30000 akçe	Kazâ-i Ahiçelesi Hatab çeki: 650 kıymet: 20 13000 akçe
Kazâ-i Çirmen Engişt araba: 200 fiyât: 80 16000 akçe	Kazâ-i Cisr-i Ergene Kütük araba: 500 fiyât: 50 25000 akçe	Be-cihet-i-i kirây-e-i araba-i gâv berâ-yı keşiden-i hatab an-Anbâr ilâ Sarây-ı Âmire Eyyâm: 172 Beher yevm araba: 14 Beher araba kıymet: 30 Eyyâm: 2408 Yekûn: 72240 akçe		

Minhâ et-tevzi'ât ber-mûceb-i defterdâr ta'yinât

Hatab 32741 keyl	Engışt 172 araba el-bâki: 28 araba	Kütük 392 araba el-bâki: 108 araba
---------------------	--	--

Berâ-yı ta'yînât-ı Sarây-ı Âmire Eyyâm: 172 Hatab 2385 çeki		Berâ-yı ta'yînât-ı furun-ı hâssa Eyyâm: 172 Hatab 542 çeki		Berâ-yı ta'yînât-ı furun harcı Eyyâm: 172 Hatab 542 çeki	
Vâcib an 18 Receb sene 1084 ilâ 23 N. sene-i minh. eyyâm: 65 kıymet: 12 780 çeki	Vâcib an 24 N. sene 1084 ilâ 21 M. sene 1085 eyyâm: 108 kıymet: 15 1605 çeki	Vâcib an 18 Receb ilâ 13 Ş. sene 1084 eyyâm: 26 kıymet: 4 104 çeki	Vâcib an 14 Ş. ilâ 11 M. sene [10]85 eyyâm: 146 kıymet: 3 438 çeki	Vâcib an 18 Receb ilâ 13 Ş. sene 1084 eyyâm: 26 kıymet: 4 104 çeki	Vâcib an 14 Ş. ilâ 11 M. sene [10]85 eyyâm: 146 kıymet: 3 438 çeki
Berâ-yı ta'yînât-ı Harem-i Hümâyûn eyyâm: 172 Hatab kıymet: 40 6880 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Matbah-ı Âmire eyyâm: 172 Hatab kıymet: 26 4472 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Matbah-ı Harem-i Hümâyûn eyyâm: 172 Hatab kıymet: 20 3440 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Matbah-ı Agâ-i Der eyyâm: 172 Hatab kıymet: 3 516 çeki	Berâ-yı ta'yînât-ı Matbah-ı Ser-Hazînedâr eyyâm: 172 Hatab kıymet: 2 344 çeki	
Berâ-yı ta'yîn-i Ser-Kilârî eyyâm: 172 Hatab kıymet: 2 344 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Helvahâne-i Âmire eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Hôş-âb hâne eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Agâ-i Der eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Silahdâr Ağa eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	

Berâ-yı ta'yîn-i Hasekî Ağa eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Şeyhülislâm Efendi an 18 Ramazân ilâ 5 Muharrem sene 85 eyyâm: 135 Hatab kıymet: 4 540 çeki	Berâ-yı Kethudâ-i Bevvâbîn (?) eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Ser-Hazîn-i Bîrûnî eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı sir-Hekimân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki
Berâ-yı ta'yîn-i Ahûr-ı Hâssa eyyâm: 172 Hatab kıymet: 5 860 çeki	Berâ-yı Kilâfî-i Bîrûnî eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Şem'hâne eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 86 çeki	Berâ-yı Kılıçyân (?) eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı ta'yînât-ı Hoca Halîl Ağa eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki
Berâ-yı Ser-Cerrâhîn-i Hâssa eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı Bevvâbîn-i Dergâh-ı Âlî eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı ta'yîn-i Hazînedâr Ali Ağa eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Ser-Gulâm-ı Sâni eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Kethudâ-i Vâlide Sultân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 5 860 çeki
/s. 3/ Berâ-yı kahveciyân ve teberdârân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 6 1032 çeki	Berâ-yı hasteler-i Harem eyyâm: 172 Hatab kıymet: 3 516 çeki	Berâ-yı Matbah-ı hasteler eyyâm: 172 Hatab kıymet: 4 688 çeki	Berâ-yı kalascıyân eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı ahur yazucıyân eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki
Berâ-yı Hazret-i Âğa-i Dârû's-Sa'âdeti's- şerife eyyâm: 172 Hatab kıymet: 2 344 çeki	Berâ-yı Süleymân Ağa tâbi'-i Hazret-i Vâlide Sultân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Gevherhân Sultân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 4 688 çeki	Berâ-yı Beyhan Sultân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 4 688 çeki	Berâ-yı hazret-i vezîr-i rûşen Musâhib Paşa eyyâm: 172 Hatab kıymet: 15 2580 çeki

Berâ-yı Yoğurtçıyân eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı yazıcıyân eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı bârgirân eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı Şâtır Sâlih Ağa eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı Mehmed Efendi kâim-i makâm-ı ed- Defteri der-Edirne eyyâm: 172 Hatab kıymet: 3 516 çeki
Berâ-yı Ali Ağa Vekil-i Ser-Ğulâm-ı Sâni eyyâm: 172 Hatab kıymet: 1 172 çeki	Berâ-yı Hasan Efendi, Halife-i Evvel eyyâm: 172 Hatab kıymet: Yarım 86 çeki	Berâ-yı kazukluk ve tokmakluk der-hîn-i reften-i esbân-ı çayır ber- mûceb-i tezkîr-i Divân eyyâm: 172 Hatab 184 çeki	Berâ-yı lâzime-i tuz Matbah-ı Hâssa eşhur: 6 Beher şehri: 16 Hatab 96 çeki	Berâ-yı Arabacıyân-ı Hâssa eşhur: 6 kıymet: 10 60 çeki
Berâ-yı arabacıyân-ı Vâlîde Sultân eşhur: 6 kıymet: 4 Hatab 24 çeki	Berâ-yı İmâm-ı Hazret-i Hüdâvendigâr eşhur: 6 kıymet: 10 Hatab 60 çeki	Berâ-yı câmeşûyân eşhur: 61 kıymet: 7,5 Hatab 60 çeki	Berâ-yı Marselin (?) Hekim eşhur: 6 kıymet: 8 Hatab 48 çeki	Berâ-yı idîyye-i matbah-ı ağâ-i Dârü's-Sa'âde Hatab 120 çeki
Berâ-yı Ali Ağa, nedim-i hazret-i şehriyâr bâ- tezkire-i Divân Hatab 20 çeki	Berâ-yı mûhimmât-ı kurşun der-ebniye-i Sarây-ı Hümâyûn, bâ-tezkîr-i Divân Hatab 145 çeki	Berâ-yı lâzime-i ahûr-ı hâssa ber-mûceb-i âdet-i kadim ve bâ- tezkire-i vekil-i Mîr-âhûr Hatab 145 çeki	Berâ-yı ta'yînât-ı Sarây-ı Âmire ve Harem-i Hümâyûn an-rûz-ı Kasım ilâ 21 Ca. sene [10]84 eyyâm: 144	
Berâ-yı Marselin (?) Hekim bâ- tezkire-i Divân deste: 28	Berâ-yı ta'yîn-i Sarây-ı Âmire ve Harem-i Hümâyûn an evâ'il-i Kasım ilâ 21 Z. sene [10]84 Eyyâm: 144 Kûtûk Fi: 3 432 araba			

Ez-ziyâde-i masârif-i seniyye
Hatab, 91 çeki

[s. 4] 13 C. ilâ 22 Receb sene 1085.

[s. 5] Temessükâtı İsmâ'il Paşa ve Hüseyin Ağa, mübâşir-i ebniye-i hümâyûn der-Silistre ve Babadağı, an-sene 1084.

[s. 6]

Hesâb olunup mahallinde hıfzolumup sûret virile.

Defter-i makbûzât ve masârifât ve ihrâcât ve icârât berây-ı Atebe-i Hümâyûn der-Babadağı be-ma'rifet-i İsmâ'il Ağa birâder-i İbrâhîm Paşa el-vâkı' fî 23 Receb sene 1084 ilâ 13 Şa'bân sene-i minhu ma'a masârifât-ı Silistre.

Ani'l-ihtisâb, makbûzât an-cânib-i mezkûrîn

An-cânib-i Hırsova

Kiriş 720 aded	Hatab 160 aded	Tahta 3615 aded	Teneke tomruk 106	Âhen Top 667
Kiremid 30 deste fi: 250 7500 aded	Tuğla 11 deste fi: 250 6750 aded	Mismâr-ı mütenevvi'a 5 keyl	Raht-hâ-i bâb ve pencere 2 kutı	Yek demûri ve gayrihi 1 torba
Lûle-i yaldızlı 5 aded	Çam 2 sanduk 1200 akçe	Boya ve nef 7 sanduk	Cam-ı depe 1 sepet	Sakız-ı çam Yarım sepet 1
Tutkal 0.5 grad				

An-cânib-i Babadağı

Hatab 536 aded	Kiriş 1105 aded	Mertek 6460 aded	Sütun-ı yan 236 aded	Sergen 8918 aded
Çıbuk 1558 deste	Sâz 802 deste			

An-cânib-i hazret-i Defterdâr paşa Mismâr-ı lûle 2244 kıyye Beher kuntâr: 51 Kıymet: 4	An-cânib-i Karaçirmen Kiremid 99 araba 44150 akçe
--	--

el-Masârifât

Kiriş 1825 aded	Hatab 696 aded	Tahta 3615 aded	Teneke-i tomruk 67	Âhen-i çıbuk 72 1016 kıyye	
				Berây-ı kat' mismâr 844 kıyye	Berây-ı Yerli hazret-i Sadr-ı Âlî 53 kıyye
Kiremid 49650 aded	Tuğla bir mikdâr aded	Mismâr-ı mütenevvi'a 5 sepet	Raht-hâ-i bâb ve pencere. bir mikdâr	Yek demûri ve gayrihi bir mikdâr	
Lûle-i yıldızlı 5 aded	Cam 300 aded	Tutkâl bir mikdâr	Cam-ı depe bir mikdâr	boya-i mütenevvi'a bir mikdâr	
Revgan-ı zeyt bir mikdâr	Saz-ı ham bir mikdâr	Mertek 6460 aded	Sütun-ı yan 236 aded	Sergen 8918 aded	

Çıbuk 1558 deste	Saz 902 deste	Mismâr-ı lüle 1049 kıyye	Mismâr-ı Lofca ve tahta 488 kıyye	
---------------------	------------------	-----------------------------	--------------------------------------	--

Vudi'a min-zâlik

271755 akçe

El-İhrâcât

72395 akçe

Be-cihet-i masârifât der-Silistre 32960 akçe	Be-cihet-i bahâ-i aba-i surh berây-ı dõşeme-i bâb-ı hamâm ve çeşme-i Sarây-ı Hümâyûn ve Sarây-ı Hasekî Sultân	Be-cihet-i bahâ-i çuka-i londura-i surh, berây-ı dõşeme-i nerdübân- ı Sarây-ı Hümâyûn	Be-cihet-i bahâ-i londura-i surh, berây-ı paşmak-ı Orhan (?), oda- i hazret-i Hüdâvendigâr
Be-cihet-i bahâ-i mismâr-ı tahta 6 kıyye Fî: 35 300 dirhem (?) 236 akçe	aba-i surh-ı Draç 280,5 kıymet: 37 10378 akçe	Çuka-i londura-i surh-ı Draç 20 kıymet: 240 4800 akçe	Çuka-i londine-i surh-ı Draç 5 kıymet: 480 2400 akçe
Be-cihet-i bahâ-i londine-i surh-ı yeşil, berây-ı perde-i oda Draç 2 adet 1 rub' 480 akçe	Be-cihet-i bahâ-i yalduzlı mismâr ve tirşe ve meşîn-i surh berây-ı dõşeme-i nerdübân 830 akçe	Be-cihet-i bahâ-i raht-ı çam ve âhen-i zâr ve halka ve rîze-i (?) kürek ve âhen-i pencere ve gayrihi berây-ı Sarây-ı Hümâyûn an-yed-i ser-çilingirân-ı Hazîne 1253 akçe	Be-cihet-i bahâ-i kirec-i toz ve yağlı an-yed-i Bekir Ağa ve Hacı Sâlih harbende Kireç 183 kintâr Fî: 14 2559 akçe
Be-cihet-i bahâ-i çapar fırça ve ve kalbur ve keçe-i beyâz ve post-ı ganem ve sũpũrge ve mũmessek ve gayrihi 480 akçe	Be-cihet-i bahâ-i kiremid, berây-ı Sarây-ı Hasekî Sultân 400 akçe	Be-cihet-i bahâ-i şem'-i revgan 545 akçe	Be-cihet-i bahâ-i zift ve çõmlek ve çanak ve yumurta ve çirîş ve çivid ve zırnak ve lõk ve zamk ve aş-ı ve seng-i mermer berây- ı kozluk ocak oda-i Hazret-i Hüdâvendigâr 1839 akçe

Be-cihet-i bahâ-i revgan-ı zeyt 51,5 kıyye Fî: 32 1656 akçe	Be-cihet-i bahâ-i kettân, berây-ı siva Kettân 31 kıyye Fî: 25 775 akçe	Be-cihet-i in'âmât-ı çavuşân ve nakkâşân ve neccârân ve sıvacıyân ve gayrihi 2950 akçe	Be-cihet-i bahâ-i hasır-ı kaba, berây-ı döşeme-i Sarây-ı Hümâyûn Hasır 36 aded Fî: 10 360 akçe
--	--	---	--

[Ek: 7]

Tezkiresi virile.

Defter oldur ki:

Şikâr-ı hümâyûn için nice mühimmât-ı lâzime müceddeden çeşme ve serforlar (?) ve hünkâr odasına keçeden tavan müstakil tahtası ve muşamma'ı ve sâ'ir levâzim. El-vâkı' 7 N. sene [10]84.

Kerâste 12 aded fî: 12 144 akçe	Elvâh-ı geçme 80 aded fî: 10 800 akçe	Keçe-i surha 3 aded fî: 120 360 akçe	Keçe-i 3 aded fî: 240 960 akçe	Mismâr-ı mertek 3 kıyye fî: 20 60 akçe
Mismâr-ı Lofcayerli 120 aded 60 akçe	Mismâr-ı tahta 1500 aded 180 akçe	Kürek-i der 1 aded 10 akçe	Çifte der (...) 2 aded fî: 4 8 akçe	Muşamma'-ı miskâlî 1 aded top 320 akçe
Muşamma'-ı kaba 2 aded top 320 akçe	Sünger 3 aded fî: 8 24 akçe	Çârub-ı halı 3 aded fî: 4 12 akçe	Ücret-i ta'mirât eyyâm: 5 aded 125 akçe	

Cem'an yekûn: 3423

Yalnız üç bin dört yüz yigirmi üç akçe olmuştur.

[Ek: 8] Boş

[Ek: 9] *Tezkiresi virile.*

Defter oldur ki; fermân olunan Harem-i Hümâyûn yer perdelerinin mühimmâtın beyân ider. El-vâkı' fî 8 N. sene 1083

Beyaz bez 57 top Fî: 170 9690 akçe	Kolan 120 Fî: 32 3840 akçe	Kösele ma'a halka 340 akçe	Makreme 10 metre Fî: 32 320 akçe	Üstâdiyyesi 1200 gurus
---	-------------------------------------	-------------------------------	---	---------------------------

Cem'an yekûnl 5390 akçe olmuşdur.

Yalnız on beş bin üç yüz doksan gurus olmuşdur.

[Ek: 10] *Tezkiresi virile.*

Defter oldur ki;

Hacıoğlu pazarı'nda şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin nüzûl buyurdıkları menzillerinde nerdübân ve çeşme ve silahdâr ağanın tahta perdesi ve kapu ağasının haşemesi ve hâs odabaşı ağanın haşemesi ve kapuları ve kilârcıbaşı ağanın haşemesi ve ak ağaların haşemeleri ve rikâbdâr ağanın haşemesi ve hâs oda ağaların nice ta'mîri termîmi ve sâ'ir levâzimi beyân ider. El-vâkı' 25 Şa'bân sene [10]84

Elvâh-ı Belgrad 120 aded fî: 20 2400 akçe	Elvâh-ı nerdübân 10 aded fî: 20 300 akçe	Elvâh-ı tahta 360 aded fî: 13 4320 akçe	Kerâste 120 aded fî: 40 800 akçe	Sırık-ı İvlahor (?) 50 aded fî: 5 250 akçe
--	---	--	---	---

Mismâr-ı mertek 22 kıyye fi: 20 440 akçe	Mismâr-ı Ofcabolı 2500 aded 1250 akçe	Mismâr-ı tahta 2000 aded fi: 120 240 akçe	Çifte derri orta 12 aded fi: 3 48 akçe	Kürek-i derri kalîlî 6 aded fi: 10 60 akçe
İlmi kapuya çuka perdeler zirâ'ı (?) 13 aded fi: 240 3360 akçe	Üstâdiye ve harcı 800 gurus	Hasır-ı kaba 250 aded fi: 10 2500 akçe	Ücret-i neccâriyye eyyâm: 60 aded fi: 30 1800 akçe	Ücret-i ırgâdiyye eyyâm: 15 aded fi: 20 300 akçe

Cem'an yekûn: 18868

Yalnız on sekiz bin sekiz yüz altmış sekiz akçe olmuştur.

Tezkire-i hazîne-dâde

fi 24 N. sene [10]84

[s. 10]

Be-cihet-i ücret-i mekkâriyân berây-ı tahmil-i Hazîne an- Siliestre ilâ Babadağı Bârgür 2 re's Fi: 400 800 akçe	Be-cihet-i ücret-i şakka ve bahâ- i saman ve astâr-ı perde ma'a üstâdiyye ve bahâ-i keçe ve eczâ berây-ı hamâmciyân 1870 akçe	Be-cihet-i ücret-i Kıbtîyân berây- ı kat'-kerden-i mismâr Mismâr 844 kıyye Fi: 6 5064 akçe	Be-cihet-i bahâ-i Fâtma Hâtûn berây-ı cây-ı ahûr-ı bassâ be-ma'rifet-i an-cânib-i İbrâhîm Ağa mirahûr-ı evvel ber-müceb-i huccet-i şer'iyye ve bâ-fermân-ı şerif 5000 akçe
---	---	---	--

El-İn'âmât

199360 akçe

Berây-ı ücret-i neccârân eyyâm: 3989 Fî: 30 118770 akçe	Berây-ı ücret-i neccârân-ı ser- bölükân neferan: 13 eyyâm: 260 Fî: 40 10400 akçe	Berây-ı ücret-i Mi'mâr Mehmed eyyâm: 27 Fî: 50 1350 akçe	Berây-ı ücret-i Mi'mâr Ahmed eyyâm: 19 Fî: 50 950 akçe
Berây-ı ücret-i neferan: 6 eyyâm: 96 Fî: 30 3010 akçe	Berây-ı ücret-i taşıyân neferan: 8 eyyâm: 90 Fî: 30 2820 akçe	Berây-ı ücret-i sıvacıyân neferan: 7 eyyâm: 113 3390 akçe	Berây-ı ücret-i hamûnâmcıyân neferan: 8 eyyâm: 115 Fî: 30 3450 akçe
Berây-ı ücret-i camcıyân neferan: 3 eyyâm: 53 Fî: 40 2120 akçe	Berây-ı ücret-i nakkâşân neferan: 6 eyyâm: 116 Fî: 40 4650 akçe	Berây-ı ücret-i kaldırımcıyân neferan: 5 eyyâm: 35 Fî: 30 1050 akçe	Berây-ı ücret-i ırgâdân eyyâm: 1492 Fî: 15 22380 akçe
Berây-ı kâtibân neferan: 4 eyyâm: 84 Fî: 50 4200 akçe	Berây-ı mu'temedân neferan: 20 eyyâm: 400 12000 akçe	Berây-ı çavuşân-ı Dergâh-ı Âlî neferan: 5 eyyâm: 200 Fî: 50 5000 akçe	Berây-ı ücret-i arabacıyân 3920 akçe

El-Bâkî

Mismâr-ı tahta 23 kıyye	Çam pellûd 1,5 sanduk 900 akçe	Âhen-i ham çıbık 595	Mismâr padavra ber-vech-i tahmîn 15000 aded	Mismâr-ı Göle 1195 kıyye	Boya ve neft 8 sanduk (Bir mikdân sevkolunup bir mikdârî bâkîdir.)
Depe-i cam yarım sepet	Sakız-ı çam yarım sepet	Tutkal yarım grad	Tuğla bir mikdâr	rahthâ-i bâb ve pencere kolı 1,5	Yek demûri ve gayrihi yarım torba

Bende İsmâ'il (Mühür)

Minhâ

Berây-ı mühimmât-ı Hacıoğlupazarı an-ağa-i ebniye-i hümâyûn
ber-mûceb-i defter-i müfredât ve bâ-fermân-ı şerîf ma'a teslim-i Cebehâne-i Âmire.

Mismâr-ı tahta 8 kıyye	Çam pellûd 780 aded	Mismâr-ı padavra 10000 aded	Boya ve nef 5 sanduk Boya ve nef: 4 sanduk Boya ma'a nef: 1 sanduk
Cam-ı depe 15 aded	Sakız-ı çam yarım sepet	Tutkal yarım grad	Raht-hâ-i bâb ve pencere kolı 1,5

Teslim-i an-Cebehâne-i Âmire be-huccet-i Mahmûd,
temessûk-i İbrâhîm Ağa ser-cebeciyân-ı Dergâh-ı Âlî

Âhen-i ham
Çıbık
564 akçe

El-Mahsûbât, berây-ı binâ-i Hazret-i Sadr-ı Âlî ve gayrihi
der-Babadağı ve der-Silistre [ve] Hacıoğlupazarı ber-mûceb-i
Divân-ı Hümâyûn mahsûb şode-fermûde

Mismâr-ı tahta 14 kıyye	Ham pellûd 120 aded	Âhen-i ham 31 çıbık	Boya ve nef 2 sanduk
Cam-ı depe 15 aded	Tuğla bir mikdâr		

Emânet, vudi'a-şod an-Mustafâ Ağa müteveli-i Evkâf-ı Sultân Bâyezid
der-Babadağı ber-mûceb-i defter-i müfredât-ı müşârun-ileyh ve bâ-fermân-ı şerîf

Mismâr-ı Göle

1195 akçe

Sûret virile.

Fi 12 L. sene [10]84

[s. 15]

Teslimâtı tatbîk ola. Başmuhâsebeden hesâb olunup tezkiresi virile.

Defter-i masârifât-ı aylıkâ ve ücret-i arabahâ-i gav ve harc-ı râh. Berây-ı ba'zı mühimmât ve iştirâ'-i şa'îr ve dakik ve giyâh-ı huşk ve gâh ve hatab an-kazâhâ-i mezkûrîn berây-ı ta'yinât-ı Hazret-i Hasekî Sultân ve Hazret-i Yûsuf Paşa ve gayruhu der-Hacıoğlupazarı, vâcib an 12 Za. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu.

Fi'l-asl makbûzât ani'l-havâlât

780000 akçe

<i>Fi 12 N. sene 1085</i> An-mâl-i mukâta'a-i çeltök-i enhâr an-kezâ-i Ankara ve Boyabad havâle şûde bûd bâ-emr-i şerif, vâcib sene 1085 200000 akçe	An-mâl-i bedel-i nüzûl, kazâ-i Yanbolı, vâcib sene 1085 bâ-emr-i şerif havâle şûde bûd 40000 akçe	An-mâl-i bedel-i sûrsat kazâ-i Sakız, berây-ı aylık-ı harem-i Hasekî Sultân, vâcib sene 1085, bâ-emr-i şerif havâle şûde bûd gurus-ı esedî 2000 gurus Fi: 9 180000 akçe
--	---	---

Vudi'a min-zâlik

1664433 akçe

780000 makbûz ani'l-havâlât

884433 bâkî

883413 ziyâde-i masârîf

Ziyâdesine hazîne tezkiresi virilmiştir. Der-zir-i beste-şûde.

El-Masârîf, be-cihet-i aylıkâ-i Hazret-i Hasekî Sultân
an-tabhiyye-i nân ve ücret-i arabahâ-i gav ve harc-ı râh berây-ı ba'zı mühimmât ve
navl-ı seffinehâ ve gayrihi

674088 akçe

Be-cihet-i aylık-ı hazret-i Hasekî Sultân vâcib şehri-i S. ve Ra. ve R. ve Ca. ve C. ve Receb eşhur: 6 beherisi: 40000 240000 akçe	Berây-ı ücret-i esb-keşân ve ücret-i sayısân ve bahâ-i şa'îr ve bahâ-i gûş ve giyâh-ı huşk ve ücret-i mekkâriyân ve gayruhu, berây-ı esbân-ı Hazret-i Şehriyârî der-hîn-i refen an-Hacıoğlupazarı ilâ Edirne ber-müceb-i defter-i müfredâr ve bâ-fermân-ı şerîf Esbân: 84 rûy Fî: - 32565 akçe	Berây-ı ücret-i tabh-ı küçük nân vâcib an-13 R. sene 1085 ilâ 13 Ş. sene-i minhu. Dakîk keyl: 1260 fî: 20 (akçe-i tabh-ı nân) 25220 akçe	
Teslim-i an ser-etibbâ-i Hâssa der-vakt-i bahâriyye bâ-fermân-ı hazret-i vezîr-i mükerrrem Defterdâr paşa el-vâkı' fî 5 Z. sene 1085 30000 akçe	Berây-ı ücret-i re'âyâ der-hidmet-i zirâ'at-kerden-i şa'îr-i mirî berây-ı esbân-ı Hâs be-ma'rifet-i Mustafâ kâdî-i Hacıoğlu ve bâ-fermân. 1400 akçe	Berây-ı ücret-i meş'aleciyân ve ma'a meremmât-ı meş'alehâ der-Harem-i Harem-i Hümâyûn 1431 akçe	Berây-ı ücret-i koçi-keşân vâcib an-gurre-i Ra. sene [10]85 ilâ gâye-i Receb sene-i minhu. eşhur: 5 neferan: 15 beher mâh Fî: 5400 27000 akçe
Berây-ı bahâ-i hayme-i cedid (?) berây-ı ve levâvimât-ı sâ'ire-i şehzâde-i civân-baht be-ma'rifeti Hazînedâr Ali Âğa teslim-i an-Ahmed Çelebi ser-mirâhor-ı hayme-i Hasekî Sultân bâ-tezkire 2095 akçe	Berây-ı navl-ı seffine-i mirî tahmîl-kerden-i şa'îr an-iskele-i Balçık bâ-fermân-ı şerîf Şa'îr 9500 keyl Fî: 3 28500 akçe	Berây-ı harc-ı râh-ı ser-etibbâ-i Hâssa ber-müceb-i mektûb-ı hazret-i vezîr-i mükerrrem musâhib-i ve berây-ı hekimân 50000 akçe	Berây-ı ücret-i arabahâ-ı gav nakl-i şa'îr an-iskele-i Balçık ve iskele-i Varna ilâ Hacıoğlu. Şa'îr: 1164 keyl Fî: 3 3492 akçe

Berây-ı ücret-i esterân berây-ı nakl-i hatab, anbâr ilâ Harem-i Hümâyûn vâcib an 5 S. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Esterân: 8 Eyyâm: 1296 Beher rûz: 25 32400 akçe	Berây-ı ücret-i kutta'-ı hatab der-anbâr an-12 Ra. sene 1085 ilâ gâye-i Ş. sene-i minhu. Neferan: 2 Eyyâm: 298 Fî: 25 7450 akçe	Berây-ı ücret-i arabahâ-i gâv an-keşiden-i hatab an-anbâr ilâ Harem-i Hümâyûn vâcib an 1 Râ sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 149 Beher yevm: 3 araba Fî: 30 Eyyâm: 447 13410 akçe	Berây-ı harc-ı râh-ı hâcegân-ı Dergâh-ı Âlî der keşiden-i ihrâc-kerden-i arabahâ-i gâv reften-i Âsitâne-i Sa'âdet ve reften-i Edime ilâ Hacıoğlu-pazan 8000 akçe
Berây-ı harc-ı râh-ı ağayân-ı Harem der-cânib-i reften-i Hacıoğlu-pazan ilâ Edime an-yed-i ser-kahveciyân-ı Hasekî Sultân 5600 akçe	Berây-ı harc-ı râh-ı ağayân-ı Harem ve yazıcı usta ve kethudâ kadın der-hîn-i Edime berây-ı âverden-i mehd ve bâ-mevâcib be-dest-i Eski Sûleymân teberdâr, teslimât-şode. 9000 akçe Harc-i râh: 5000 akçe Kirâye-i araba: 4000 akçe	Berây-ı harc-ı râh-ı Kethudâ kadın an-Hacıoğlu ilâ İshakçı reften 3415 akçe	Berây-ı ücret-i meş'aleciyân ve bahâ-i top meş'ale berây-ı ağayân-ı Enderûn der-hîn-i reften-i Edime. Neferan: 3 1900 akçe
Berây-ı ücret-i meş'aleciyân ve kirâye-i araba-i Sirem berây-ı Harem-i Hümâyûn der-hîn-i reften an-Hacıoğlu ilâ İshakçı 3600 akçe Kirâye-i araba: 2000 akçe Ücret-i meş'aleciyân ve bahâ-i top meş'ale: 1600 akçe	Berây-ı bahâ-i top meş'al berây-ı ba'zı mûhimmât-ı râh teslim-i an Hacı Zeytûn, tahterevânî-i Hasekî Sultân ale'l-hisâb 21610 akçe		

Berây-ı ücret-i arabahâ-i gâv berây-ı tahmil-kerden-i ba'zı eşyâ-i Harem ve
ma'a mühimât-ı Kilâr-ı Âmire ve gayrihi der-hîn-i reften-i Edime

119 araba
Fi: 1000
11900 akçe

Berây-ı kirâye-i arabahâ-i gâv, tahmil-kerden-i mühimât-ı Kilâr-ı Âmire ve top meş'ale.	Berây-ı kirâye-i arabahâ-i gâv, tahmil-kerden-i mühimât-ı Matbah-ı Âmire	Berây-ı tahmil-i mühimât-ı Helvahâne	Berây-ı tahmil-i mühimât-ı sâ'ir (?) hâne	Berây-ı tahmil-kerden-i mühimât-ı Furun-ı Hâssa	Berây-ı tahmil-kerden-i furun harcı
Araba: 64 aded Fi: 1000 64000 akçe	Araba: 4 aded Fi: 1000 4000 akçe	Araba: 3 aded Fi: 1000 3000 akçe	Araba: 1 aded Fi: 1000 1000 akçe	Araba: 10 aded Fi: 1000 10000 akçe	Araba: 3 aded Fi: 1000 3000 akçe
Berây-ı tahmil-kerden-i mühimât-ı Şem'hâne	Berây-ı tahmil-kerden-i mühimât-ı mastgîrân	Berây-ı tahmil-kerden-i mühimât-ı kahvehâne-i Hazret-i Hasekî Sultân	Berây-ı tahmil-kerden-i mühimât-ı top meş'ale tahte'r-revân	Berây-ı tahmil-kerden-i mühimât-ı emîn-i şehîr	Berây-ı tahmil-kerden-i mühimât-ı Ocağ-ı Yeniçeriyân
Araba: 2 aded Fi: 1000 2000 akçe	Araba: 1 aded Fi: 1000 1000 akçe	Araba: 3 aded Fi: 1000 3000 akçe	Araba: 10 aded [Fi: 1000] 10000	Araba: 2 aded Fi: 1000 2000 akçe	Araba: 16 aded Fi: 1000 16000 akçe

İştirâ-i şa'îr an-ba'zı kazâhâ-i mezkûrın ve iştirâ-i mirî. Şa'îr 32369 keyl 16029 16029 an-teslîm ve tahmîl-i emîn-i cev berây-ı esbân-ı İstabl-ı Âmire ve gayrihi Bâkî: 16340 440475 keyl	
An-iştirâ-i ba'zı kazâhâ Şa'îr 11793 keyl Fî: 20 akçe 235860 akçe	An-iştirâ-i ba'zı kesân-ı harmen Şa'îr 4547 keyl Fî: 45 204615 akçe

An-kazâ-i Hacıoğlupazarı Şa'îr 500 keyl Fî: 20	An-kazâ-i Mankalya Şa'îr 1000 keyl Fî: 20	An-kazâ-i Şumnu Şa'îr 2345 keyl Fî: 20	An-kazâ-i Osmânpazarı Şa'îr 1500 keyl Fî: 20	An-kazâ-i Çardak Şa'îr 1978 keyl Fî: 20
An-kazâ-i Ruscuk Şa'îr 3000 keyl Fî: 20	An-kazâ-i Eski Cum'a Şa'îr 1470 keyl Fî: 20	An-iştirâ-i şa'îr an yed-i ba'zı kesân bâ-narh-ı cârî harmen Şa'îr 2855 keyl Fî: 45	An-mahsûl-i hâsıl an-cânib-i mirî, berây-ı esbân-ı hâss zirâ'at-kerden end şa'îr bud Şa'îr 568 keyl Fî: -	

An-iştirâ-i mîrî an-cânib-i Süleymân Efendi Emîn-i Cev be- ma'rifet-i Osmân Çelebi Vekil-i Emîn-i Cev tevdi'- şode Şa'îr 6529 keyl	An-cânib-i İshak-ı an- iştirâ-i mîrî be-ma'rifet-i Osmân Çelebi Vekil-i Emîn-i Cev Şa'îr 9500 keyl	An-iştirâ-i şa'îr-i mîrî an-cânib-i İsmâ'il Âğa Emîn-i Binâ ve İskele-i Varna Şa'îr 718 keyl	Berây-ı kusûr-ı iştirâ-i kazâ-i Prevadi Şa'îr 30 keyl	An-iştirâ-i şa'îr-i mîrî an- cânib-i mevkûfâtî-i sâbık Şa'îr 416 keyl
---	---	---	--	--

Minhâ et-tevzî'ât-ı berây-ı kazâ-i mezkûrîn
vâcib an 12 Ra. sene [10]85 ilâ 13 Ş. sene-i minhu.

Şa'îr
18816 keyl

Teslîm
17781 keyl

An-cânib-i ta'yînât-ı hazret-i Vezîr-i mükerrerem Yûsuf Paşa kâ'im-i makâm-ı Hacıoğlu vâcib an 12 Ra. sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 149 Beher yevm:-- Şa'îr: 8060 keyl		An-cânib-i ta'yînât-ı efendi-i mükebbirân-ı Dergâh-ı Âlî der-kazâ-i Hacıoğlupazan vâcib an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 149 Şa'îr: 421,5 keyl			
Vâcib an 12 Ra. sene [10]85 ilâ 16 R. sene- i minhu Eyyâm: 35 Fî 100 3500 keyl	Vâcib an 17 R. sene [10]85 ilâ 13 Ş. sene- i minhu Eyyâm: 114 Fî: 40 4560 keyl	Vâcib an 12 Ra. sene 1085 ilâ 5 R. sene-i minhu Eyyâm: 24 Beher yevm: 3,5 84 keyl	Vâcib an 6 R. sene 1085 ilâ 26 şehr-i mezbûr Eyyâm: 21 Beher yevm: 5 105 keyl	Vâcib an şehr-i 6 Ra. sene 1085 ilâ 5 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 97 Beher yevm: 2 194 keyl	Vâcib an 6 Ş. sene [10]85 ilâ 12 şehr-i mezbûr sene-i minhu Eyyâm: 7 Beher yevm: 5,5 38,5 keyl

Berây-ı Hazret-i Hızır Ağa, Kethudâ-i Hazret-i Hasekî Sultân vâcib-i mezbûrîn Eyyâm: 149 Şa'ir: 3235 keyl Beher yevm: 15 Yekûn teslim: 3235	Berây-ı ser-hekîmân vâcib an 22 Ra. sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 139 Fî: 5 Şa'ir: 695 keyl	Berây-ı Ahmed Efendi, Vekil-i Defterdâr Paşa an 11 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 150 Fî: 16 Şa'ir: 1800 keyl	Berây-ı Hazinedâr Âlî Ağa an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 149 Şa'ir: 819 keyl
Berây-ı Ser-Kahve-i Hazret-i Hasekî Sultân an 15 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 146 Fî: 1 Şa'ir: 146 keyl	Berây-ı teberdârân-ı kahveciyân an 10 R. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 121 Beher yevm: 2,5 Şa'ir: 181,5 keyl	Berây-ı çavuşân-ı Dîvân-ı Âlî vâcib an 15 Ra. sene 1085 ilâ 13 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 146 Fî: 4 Şa'ir: 620,5 keyl	Berây-ı bostancıyân-ı Edirne vâcib an 11 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 150 Beher yevm: 16 Şa'ir: 1800 keyl
Berây-ı bevvâbîn-i Dergâh-ı Âlî an 15 Ra. sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 146 Fî: 2 Şa'ir: 292 keyl	Berây-ı mihrâb-ı (?) hayme vâcib an 15 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 146 Fî: 1,5 Şa'ir: 219 keyl	Berây-ı ta'allukât-ı Vâni Efendi vâcib an 13 Ca. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 150 Beher yevm: 2 Şa'ir: 178 keyl	Berây-ı in'âmât-ı ba'zı kesân Şa'ir: 350 keyl

Ez-Ziyâde an-masârif

Şa'ir

2476 keyl

Fî: 45 iştirâ-i ba'zı kesân.

Yekûn: 1440 (Teslim)

An-iştirâ-i giyâh-ı huşk ve samân

Fi'l-ihtisâb iştirâ-i mezkûrîn

Giyâh-ı huşk: 3189 kıntâr

Fî: 10 akçe

31890 akçe

Minhâ el-masârifât-ı berây-ı ta'yînât-ı mezkûrîn

Giyâh-ı huşk 2326,5 deste 2947,5 teslim-i İstabl-ı Âmire be-ma'rifet-i vekil-i emîn-i cev. 5274 deste	Saman 1140 kıntâr 1679 teslim-i an-İstabl-ı Âmire ve ta'yînât-ı sâ'ire be-ma'rifet-i Murtazâ Âga, vekil-i emîn-i cev 2819 kıntâr
---	--

Berây-ı Vezîr-i Mûkerrem Hazret-i Yûsuf Paşa, kâ'im-i makâm-ı der-Hacıoğlupazarı vâcib an 12 Ra. sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 92 Beher yevm: 8 Giyâh: 736 deste Eyyâm: 57 Saman: 147,5 kıntâr	Berây-ı Hızır Âga, Kethudâ-i Hazret-i Hasekî vâcib mezbûrîn Eyyâm: 92 Beher yevm: 4 Giyâh: 368 deste Eyyâm: 57 Saman: 355,5 kıntâr	Berây-ı Vezîr-i Mûkerrem Musâhib Paşa vâcib mezbûrîn bâ-fermân-ı şerif Eyyâm: 149 Beher yevm: 5 Giyâh: 745 deste Saman: 179,5 kıntâr	Berây-ı Mehmed Efendi Kâ'im-i inakâm-ı ed-Defteri der-Hacıoğlu vâcib mezbûrîn Eyyâm: 92 Beher yevm: 2 Giyâh: 184 deste Eyyâm: 57 Beher yevm: 3 Saman: 171 kıntâr
--	---	--	--

Berây-ı bostâniyân-ı Edirne vâcib an 11 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 93 Beher yevm: 2 Giyâh: 176 deste Eyyâm: 57 Saman: 142 kintâr	Berây-ı çavuşân-ı Divân-ı Hümâyûn der-nezd-i Hasekî Sultân vâcib mezbûrîn Eyyâm: 92 Beher yevm: 0,5 Giyâh: 46 deste Eyyâm: 57 [Saman:] 57 kintâr	Berây-ı bevvâbîn-i Dergâh-ı Âli vâcib an-mezbûrîn Eyyâm: 92 Giyâh: 29 [deste] Eyyâm: 57 [Saman:] 33,5 kintâr	Berây-ı ta'allukât-ı Vâni Efendi vâcib an- 13 Ca. sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 33 Giyâh: 16,5 deste Eyyâm: 57 [Saman:] 18 kintâr
Ser-mehterân-ı (?) hayme-i Hazret-i Hasekî Sultân vâcib an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 92 Giyâh: 16 deste Eyyâm: 57 Saman: 36,5 kintâr	Ez-Ziyâde an-masraf Giyâh-ı huşk 612 deste		

[s. 17]

İştirâ-i hatab an-kazâ-i mezkûrîn.

Ani'l-ihtisâb

Hatab

16700 keyl

Fî: 15

251500 akçe

An-kazâ-i Hacıoğlu pazarı	An-kazâ-i Prevadi	An-kazâ-i Yenipazar	An-kazâ-i Varna	An-kazâ-i Balçık	An-kazâ-i Silistre	An-kazâ-i Urmufakih
Hinta 3400 keyl	Hinta 3000 keyl	Hinta 3000 keyl	Hinta 2000 keyl	Hinta 1000 keyl	Hinta 3000 keyl	Hinta 1300 keyl

Minhâ el-masârif-i ta'yinât-ı mezkûrîn

Hinta

20029,5 keyl

Berây-ı ta'yinât-ı Harem-i Hümâyûn vâcib an-12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 149 Hinta: 4470 keyl Beher yevm: 30	Berây-ı ta'yinât-ı Matbah-ı Hâssa vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 3576 keyl Beher yevm: 24	Berây-ı ta'yinât-ı kahve-i Ali Ağa vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2	Berây-ı ta'yinât-ı kahve-i Harem- i Hümâyûn vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 596 keyl Beher yevm: 4
Berây-ı ta'yîn-i hazinedâr usta (?) vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2	Berây-ı ta'yîn-i Ahûr (?) Ali Ağa hazinedâr vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2	Berây-ı ta'yîn-i furun-ı hâssa vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 447 keyl Beher yevm: 3	Berây-ı helvahâne-i ma'mûre vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2
Berây-ı furun harcı vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 447 keyl Beher yevm: 3	Berây-ı Hacı Hızır Ağa kethudâ- i hazret-i Hasekî Sultân vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 1186 keyl Beher yevm: 8	Berây-ı havâce-i hazret-i Şehzâde efendi vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 149 keyl Beher yevm: 1	Berây-ı ser-etibbâ'i hâssa vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 84,5 keyl Beher yevm: yarım

Berây-ı Kilâr-ı Âmire vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2	Berây-ı kal'aygerân vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 74,5 keyl Beher yevm: yarım	Berây-ı sengtrâş vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 149 keyl Beher yevm: 1	Berây-ı şem'a-gerân vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 74,5 keyl Beher yevm: yarım
Berây-ı ser-gulâm-ı bâb vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 149 keyl Beher yevm: 1	Berây-ı bostancıyân-ı Edirne vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2	Berây-ı ağayân-ı Enderûn vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2	Berây-ı yedekciyân-ı şelzâde-i efendi vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2
Berây-ı pîrdârân-ı Sarây-ı Atik vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 298 keyl Beher yevm: 2	Berây-ı Vezîr-i mûkerrem hazret- i Mustafâ Paşa vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 1490 keyl Beher yevm: 10	Berây-ı kâtib-i masraf der-Kilâr-ı Âmire vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 149 keyl Beher yevm: 1	Berây-ı Vezîr-i mûkerrem hazret- i Yûsuf Paşa vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hinta: 2086 keyl Beher yevm: 14
Berây-ı Mehmed Efendi vekil-i Defterdâr paşa der-Hacıoğlu Eyyâm: 149 Hinta: 596 keyl Beher yevm: 4	Berây-ı Süleymân Ağa ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı Âlî Eyyâm: 149 Hinta: 74,5 keyl Beher yevm: yarım	Berây-ı ta'allukât-ı Vâni Efendi, vâcib an 13 Ca. sene 1085 ilâ 12 Ş sene-i minhu Eyyâm: 86 Hinta: 86(?) keyl Beher yevm: 1	Berây-ı arabacıyân-ı Hâssa Eşhur: 5 40 keyl Beher yevm: 8

Berây-ı biniş-i hazret-i Şehzâde Efendi 60 keyl	Ebvâb-ı ba'zı kisân Hinta 30 keyl	Es-sene-i mânde der-menzil-i Hacıoğlupazarı an-ıştirâ-i hayme-i (?) mezbûr be-cihet-i huccet-i şer'yye-i Mevlânâ kazâ-i Hacıoğlu Hinta: 1200 keyl	Berây-ı kâtib-i masraf 1200 11â 12 Ş. sene-i minba Eyyâm: 149 Fî: 1 149 akçe
ez-Ziyâde ani'l-ıştirâ Hinta 3329 keyl			

İştirâ-i dakîk an-kazâhâ-i mezbûrîn be-cihet-i fermân-ı şerîf

Fi'l-asl

Dakîk: 2000 keyl

Fî: 40

80000 akçe

Kazâ-i Şumrı 500 keyl	Kazâ-i Alakilise 500 keyl	Kazâ-i Ruscuk 1000 keyl
--------------------------	------------------------------	----------------------------

Minhâ et-tevzî'ât berây-ı ta'yînât-ı nân

Nân: 83225 çift

Yekûn-ı dakîk: 1261

Müsellem ve furun harcı: 275

Mîrî mânde: 500

2036 akçe

Berây-ı Hazret-i Vezîr-i Mülkerrem Yûsuf vâcib an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 149 Beher yevm: 220 32780 çift nân	Berây-ı Hazret-i Ağâ-i Ketudâ-i Hazret-i Hasekî Sultân vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 50 7450 çift nân	Berây-ı Mehmed Efendi vekil-i Defterdâr Paşa vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 60 8940 çift nân	Berây-ı ser-hekimân vâcib an 22 Ra. sene 1085 ilâ 13 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 139 Beher yevm: 20 2780 çift nân	Berây-ı Hazinedâr Ali Ağâ vâcib an 19 Ra. sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 142 Beher yevm: 15 2130 çift nân
Berây-ı yeniçeriyân-ı der nezd-i Hasekî Sultân vâcib an 8 Ra. sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 153 Beher yevm: 120 18360 çift nân Nân-ı sekene-i Dîvân beher yevm: 90 Fî: 80 1092 19435	Berây-ı cerrâhân-ı hâssa vâcib an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 149 Beher yevm: 8 1192 çift nân	Berây-ı Süleymân Ağâ ser-bevvâbin-i Dergâh-ı Âlî vâcib an 9 R. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 121 Beher yevm: 10 1210 çift nân	Berây-ı çavûşân-ı Dergâh-ı Âlî vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 15 2235 çift nân	Berây-ı ser-mehterân-ı hayme-i hazret-i Hasekî Sultân vâcib an 6 Ca. ilâ 12 Ş. sene 1085 Eyyâm: 96 Be[her yevm: 10] 960 çift
Berây-ı arabacıyân ve ser-bölükân ve sayısan vâcib an 12 C. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 60 Beher yevm: 50 3000 çift nân	Berây-ı ırgâdân ve neccârân der-hidmet-i Şehzâde Eyyâm: - 400 çift nân	Berây-ı ta'allukât-ı Vâni Efendi an 17 Ca. sene ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 58 Beher yevm: 13 696 çift nân	Teslim-i berây-ı furun harcı bâ-temessük-i Velî Bey vekil-i emîn-i matbah Dakîk 273 keyl	ez-Ziyâde Dakîk 36 keyl

[s. 19]

Hesâb olunup masârifinden ziyâdesine tezkiresi virile.

Defter-i makbûzât ve masârifât-ı aylıkâ ve ücret-i arabahâ-i gâv ve harc-ı râh, berây-ı ba'zı mühimmât ve iştirâ-i şa'îr ve dakik ve giyâh-ı huşk ve gâh ve hatab an-kazâhâ-i mezkûrîn berây-ı ta'yinât-ı Hazret-i Hasekî Sultân ve Hazret-i Şâhzâde Efendi ve tevâbi'ihâ Vezîr-i mükerrerem Hazret-i Yûsuf Paşa ve gayrihi der-Hacıoğlu paşa be-ma'rifet-i Mehmed Efendi kâim-i makâm-ı Hazret-i Vezîr-i mükerrerem Defterdâr Paşa an 12 R. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu.

Fi'l-ihtisâb-ı makbûzât ani'l-havâlât
1644433 akçe

An-mâl-i mukâta'a-i çeltük-i enbâr an-kazâ-i Ankara ve Bayabad an Receb sene 1085 bâ-emr-i şerif havâle şode-bûd 200000 akçe	An-mâl-i bedel-i nüzûl kazâ-i Yanbolı an-Receb sene 1085 bâ-emr-i şerif havâle şode-bûd 400000 akçe	An-mâl-i bedel-i sûrsat kazâ-i Sakız berây-ı aylık-ı Hazret-i Hasekî Sultân an-Receb sene [10]85 bâ-emr-i şerif havâle-şod 2000 gurus-ı esedi 180000 akçe	Ta'yinât an-Huzâne-i Âmmre dâden an 26 N. sene 1085 be-dest-i Mehmed Efendi 883413 akçe
--	---	---	---

Makbûzât
1771838 akçe

Ez-ziyâde-i masârif
127405 akçe
(Tezkire-i hazîne-dâde fi 14 M. sene 1086 be-dest-i Mehmed Efendi.)

El-Masârifât be-cihet-i aylıklâ-i Hazret-i Hasekî Sultân ve tabhâne-i nân
 ve ot ve arabahâ-i gâv ve harc-dâde ba'zı mühimmât ve bahâ-i şa'ir
 ve hatab ve kerâstehâ ve gayrihi.

1771838 akçe

Berây-ı aylık-ı Hazret-i Hasekî Sultân berây-ı şehir-i S. ve Ra. ve R. ve Ca. ve C. vâcib sene 1085 Eşhur: 6 Beher şehir: 40000 akçe 240000 akçe	Berây-ı ücret-i esb-keşân ve ücret-i sayısân ve bahâ-i şa'ir ve gûşt ve giyâh-ı huşk ve ücret-i mekkâriyân ve gayrihi berây-ı esbân-i hazret-i şehriyârî der-hîn-i defter an-Hacıoğlu pazarı ilâ Edirne ber-müceb-i defter-i müfredât ve bâ-fermân-ı şerif. Esbân 84 re's (?) 32565 akçe	Berây-ı ücret-i tabh-kerden-i nân an 12 Ra. sene 1085 ulâ 12 Ş. sene-i minhu. Dakik: 1260 keyl Fi: 20 25220 akçe
--	--	--

Teslim-i ser-etibbâ-i Hâssa an-akçe-i ve mehâr bâ-fermân-ı hazret-i Vezir-i mükerrrem Defterdâr Paşa an 5 R. sene 1085 30000 akçe	Berây-ı ücret-i re'âyâ der-hidmet-i zirâ'at-kerden-i çiftlik-i mîrî an ağâ-i lâzime-i âşiyân-ı Hâs be-ma'rifet-i Mevlânâ kâdî-i Hacıoğlu ve bâ-fermân 1400 akçe	Berây-ı ücret-i meş'aleciyân ve mühimmât-i meş'alehâ ve gayrihi der-hidmet-i Harem-i Hümâyûn 1431 akçe	Berây-ı koçi-keşân-ı Hâssa an gurre-i Ra. sene 1085 ilâ gâye-i Receb sene-i minhu Eşhur: 5 Beher mâh: 5400 Nefer: 15 67000 akçe
---	---	--	--

Berây-ı bahâ-i hayme-i cedîd berây-ı levâzimât ve gayrihi berây-ı hazret-i şehzâde-i civân-baht be-ma'rifet-i Hazînedâr Ali Ağâ teslim-i an-Ahmed Çelebî ser-mehterân-ı hayme-i Hasekî Sultân 2095 akçe	Berây-ı navl-ı sefine berây-ı kefil-kerden-i şa'îr an-İskele-i İsakçı ilâ İskele-i Balçık bâ-fermân-ı şerîf Şa'îr 9500 keyl Fî: 3 28500 akçe	Berây-ı harc-ı râh-ı ser-etibbâ-i Hâssa ber-mûceb-i fermân-ı Musâhib Paşa ve berây-ı ser-hekîmân 50000 akçe	Berây-ı ücret-i arabahâ-i kâv berây-ı navl-ı şa'îr an-İskele-i Balçık ve İskele-i Varna ilâ Hacıoğlu Şa'îr 1164 keyl Fî: 3 3492 akçe
Berây-ı ücret-i esterân berây-ı nakl-i hatab an-anbâr ilâ Sarây-ı Âmiri ve Harem-i Hümâyûn vâcib an 5 S. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Esterân: 8 Eyyâm: 1296 Fî: 25 32400 akçe	Berây-ı ücret-i kutta'-ı hatab-ı mîrî der-anbâr an-12 Ra. sene [10]85 ilâ gâye-i Ş. sene-i minhu Neferan: 2 Eyyâm: 298 Fî: 25 28500 akçe	Berây-ı ücret-i arabahâ-i gâv an-keşide-i hatab an-anbâr ilâ Harem-i Hümâyûn an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 149 Beher yevm: 3 araba Fî: 30 Beher eyyâm: 447 13410 akçe	Berây-ı harc-ı râh-ı çavûşân-ı Dergâh-ı Âlî der-hidmet-i ihrâc-ı arabahâ der-hîn-i reften-i Âsitâne ve reften-i Hacıoğlu 8000 akçe
Berây-ı harc-ı râh-ı ağâyân-ı Harem der-hîn-i defter an-Hacıoğlupazan ilâ Edirne an-yed-i ser-arabaciyân-ı Hazret-i Hasekî Sultân 5600 akçe	Berây-ı harc-ı râh-ı ağâyân-ı Harem ve yazücü (?) usta ve kethudâ kadın der-hîn-i reften berây-ı âverde-mend ve bâ-avdet-i be-dest-i Eski Süleymân teberdâr 9000 akçe Harc-ı râh: 5000 Kirâye-i araba: 4000	Berây-ı harc-ı râh-ı kethudâ kadın an-Hacıoğlu ilâ İshakçı reften. 3415 akçe	Berây-ı ücret-i meş'aleciyân ve bahâ-i top meş'ale berây-ı ağâyân-ı Enderûn der-hîn-i reften-i Edirne Neferan: 3 1900 akçe

Minhâ ücret-i araba-i gâv berây-ı tahmîl kerden-i ba'zı eşyâ-i Harem ve

mühimmât-ı Kılâr-ı Âmire ve gayrihi der-hîn-i reften-i Edirne

Araba: 119 adet

Fi: 1000

119000 akçe

Berây-ı kirâye-i arabahâ-i gâv berây-ı mühimmât-ı Kılâr-ı Âmire Araba: 64 6400 akçe	Berây-ı kirâye-i arabahâ-i gâv berây-ı mühimmât-ı tahmîl-kerden mühimmât-ı Matbah-ı Âmire Araba: 4 4000 akçe	Berây-ı tahmîl-kerden-i mühimmât-ı helvahâne Araba: 3 3000 akçe	Berây-ı tahmîl-i mühimmât-ı sâ'ir hâne Araba: 1 adet 1000 akçe	Berây-ı tahmîl-kerden-i mühimmât-ı Furun-ı Hâs Araba: 10adet 10000 akçe	Berây-ı mühimmât-ı tahmîl-kerden-i furun harcı Araba: 3 adet 3000 akçe
Berây-ı mühimmât-ı şem'-hâne Araba: 2 adet 2000 akçe	Berây-ı mühimmât-ı mastfirân Araba: 1 1000 akçe	Berây-ı mühimmât-ı Mehter-hâne-i Hazret-i Hasekî Sultân Araba: 3 3000 akçe	Berây-ı mühimmât-ı top meş'ale Araba: 10 10000 akçe	Berây-ı mühimmât-ı emîn-i şehir Araba: 2 adet 2000 akçe	Berây-ı mühimmât-ı ocağ-ı Yeniçeriyân Araba: 16 adet 16000 akçe

Berây-ı ücret-i meş'aleciyân ve kirây-i araba-i koçi berây-ı Harem-i Hümâyûn der-hîn-i reften an-Hacıoğlu ilâ İshakçı 3600 araba Kerâste: 2000 akçe Ücret-i meş'aleciyân ve bahâ-i top: 1600 akçe	Berây-ı mühimmât-ı top-meş'ale ve ba'zı mühimmât teslim-i be el-Hâc Zeytûn ser-tahterevânî-i Hasekî Sultân ale'l-besâb 21610 akçe	Berây-ı in'âmât an-ba'zı kesân 7000 akçe	Berây-ı iştirâ-i şa'ir an-ba'zı kazâhâ ve ba'zı rençberân Şa'ir 17253 keyl 481560 akçe An-ba'zı kazâhâ Şa'ir: 11793 keyl Fi: 20 235860 akçe An-ba'zı rençberân Şa'ir: 5460 keyl Fi 45 245700 akçe
Bahâ-i giyâh-ı huşk Giyâh 5200 araba Fi: 40 208000 akçe	Bahâ-i gâh 2819 kınâr Fi: 10 28190 akçe	Bahâ-i hatab an-iştirâ-i ba'zı kazâhâ ve ba'zı rençberân iktizâ-kerden Hatab 20000 çeki Fi 15 300000 akçe	Bahâ-i dakik an-iştirâ-i ba'zı kazâhâ Dakik 2000 keyl Fi: 40 80000 akçe

Fi'l-asl, şa'ir anî'l-havâlât ve iştirâ

Şa'ir

33810 keyl

Ani'l-havâlât an-cânib-i mezbûrîn Şa'ir 16557 keyl		
An-cânib-i Sûleymân Efendi, Emîn-i Cev Şa'ir 6129 keyl	An-cânib-i İsakcı, an-ıstirâ-i mîrî Şa'ir 9900 keyl	An-mahsûl-i kabz-ı mîrî Şa'ir 527 keyl

Ani'l-ıstirâ-i an-ba'zı kazâhâ bâ-emr-i âlî Şa'ir 11793 keyl			
Nefs-i Hacıoğlu Şa'ir 500 keyl	Kazâ-i Mangalya Şa'ir 1000 keyl	Kazâ-i Şumnı Şa'ir 2345 keyl	Kazâ-i Osmanpazarı Şa'ir 1500 keyl
Kazâ-i Çardak Şa'ir 1978 keyl	Kazâ-i Ruscuk Şa'ir 3000 keyl	Kazâ-i Eski Cum'a Şa'ir 1470 akçe	
An-ıstirâ-i hakîr, tahte'l-ıktizâ an-yed-i ba'zı kesân sevk-i Hacıoğlupazarı bi'd-defe'ât Şa'ir 5460 keyl Fî: 45 akçe 245700 akçe			

Minhâ et-tevzî'ât berây-ı ta'yînât-i mezkûrîn
an 12 Ra sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhû

Şa'ir
33810 keyl

Teslim be-Süleymân Efendi, Emîn-i Cev ve Osmân Çelebi vekil-i emîn-i mezkûr tevzi'-şode bâ-defter-i müfredât		Minhâ ta'yînât-ı Hazret-i Vezîr-i Mükerrrem Yûsuf Paşa Kâ'im-i makâm-ı Hacıoğlupazarı an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu		Minhâ ta'yînât-ı Hızır Ağa, Kethudâ-i Hazret-i Hasekî Sultân an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Şa'bân sene-i minhu
Şa'ir 16029 keyl		Eyyâm: 149 Şa'ir 8060 keyl		Eyyâm: 149 Beher yevm: 15 Şa'ir 2235 keyl
An-işîrâ-i mîrî	An-cânib-i İshakçı	Vâcib an 12 Ra. sene 1085 ilâ 16 R. sene-i minhu	Vâcib an 17 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu	
Şa'ir 6129 keyl	Şa'ir 9900 keyl	Eyyâm: 35 Beher yevm: 100 Şa'ir 3500 keyl	Eyyâm: 114 Beher yevm: 40 Şa'ir 4560 keyl	

Minhâ ta'yînât-ı mülkebbirân-ı Dergâh-ı Âlî der-Hacıoğlupazarı an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Şa'bân sene-i minhu

Eyyâm: 149
Şa'ir: 421,5 keyl

Vâcib an 12 Ra. sene 1085 ilâ 5 R. sene-i minhu Eyyâm: 24 Beher yevm: 3,5 Şa'ir: 84,5 keyl	Vâcib an 6 R. sene 1085 ilâ 26 şehr-i m. Eyyâm: 21 Beher yevm: 5 Şa'ir: 105 keyl	Vâcib an 27 Rızâ sene 1085 ilâ 5 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 97 Fî: 2 Şa'ir: 194 keyl	Vâcib an 6 Ş. sene 1085 ilâ 12 şehr-i mezbûr Eyyâm: 7 Beher yevm: 5,5 Şa'ir: 38,5 keyl
--	--	--	--

Minhâ ser-hekimân vâcib an 22 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 139 Fî: 5 Şa'îr: 695 keyl	Minhâ Mehmed Efendi vekîl-i Hazret-i Defterdâr Paşa an 11 Ra. sene sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 150 Fî: 12 Şa'îr: 1800 keyl
---	--

Minhâ Hazinedâr Ali Ağa an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Şa'bân sene-i minhu Eyyâm: 149 Beher yevm:- Şa'îr: 819 keyl	Minhâ ser-kahve-i Hazret-i Hasekî Sultân an 15 Ra. sene [10]85 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 146 Fî: 1 Şa'îr: 146 keyl	Minhâ teberdârân-ı kahveciyân an 10 R. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 121 Fî: 1,5 Şa'îr: 171,5 keyl	Minhâ çavuşân-ı Dîvân-i Âlî an 15 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 146 Fî: 4 Şa'îr: 584,5 keyl
Minhâ bostânyân-ı Edirne vâcib an 11 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 150 Fî: 12 Şa'îr: 1800 keyl	Minhâ bevvâbân-ı Dergâh-ı Âlî an 15 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 146 Fî: 2 Şa'îr: 292 keyl	Minhâ mehterân-ı hayme an 15 Ra sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 146 Fî: 1,5 Şa'îr: 219 keyl	Minhâ ta'allukât-ı Vâni Efendi an 13 Ca. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 89 Fî: 2 Şa'îr: 178 keyl În'âmât-ı ba'zı kesân: 350 568 keyl

Anî'l-ihtisâb iştirâ-i huşk ve gâh der-Hacıoğlu pazan
el-vâkı' der sene 1085

Giyâh-ı huşk Fî: 40 5600 araba	Gâh 2819 kintâr
--------------------------------------	--------------------

Minhâ et-tevzî'ât berây-ı ta'allukât-ı mezkûrîn
vâcib an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu

Giyâh-ı huşk Fî: 40 5674 araba	Gâh 2819 kıntâr
--------------------------------------	--------------------

Berây-ı esbân ve bârgirân ve esterân-ı İstabl-ı Âmire be-ma'rifet-i vekil-i Süleymân Efendi		Berây-ı esbân-ı hazret-i Vezîr-i Mükerrrem Yûsuf Paşa der-Hacıoğlupazarı an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 149		Berây-ı esbân-ı Hızır Ağa, Kethudâ-i Hazret-i Hasekî Sultân vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149	
Giyâh 2947,5 araba	Saman 1679 kıntâr	Eyyâm: 93 Fî: 2 Giyâh: 186 araba	Eyyâm: 57 Fî: 2,5 Saman: 147,5 kıntâr	Eyyâm: 92 Fî: 4 Giyâh: 368 araba	Eyyâm: 57 Saman 355,5 kıntâr

[s. 21]

Berây-ı esbân-ı Hazret-i Vezîr-i Mükerrrem Nedîm Paşa vâcib mezkûrîn bâ-fermân Eyyâm: 149		Berây-ı el-Hekîr Mehmed Efendi vekil-i Defterdâr der- Hacıoğlupazarı vâcib mezkûrîn Eyyâm: 149		Berây-ı bostâniyân-ı Edirne vâcib an 11 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 150	
Giyâh 745 deste	Saman 179,5 kıntâr	Eyyâm: 92 Fî: 2 Giyâh: 184 deste	Eyyâm: 57 Fî: 3 Saman: 171 kıntâr	Eyyâm: 93 Giyâh: 186 deste	Eyyâm: 57 Saman 142 kıntâr
Berây-ı çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn der-nezd-i Hasekî Sultân vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149		Berây-ı bevvâbân-ı Dergâh-ı Âlî vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149		Berây-ı ta'yînât-ı ta'allukât-ı Vâni Efendi vâcib an 13 Ca. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 90	

Eyyâm: 92 Fî: 0,5 Giyâh 46 deste	Eyyâm: 57 Saman 57 kıntâr	Eyyâm: 92 Giyâh: 92 deste	Eyyâm: 57 Fî: 2,5 Saman: 33,5 kıntâr	Eyyâm: 33 Giyâh: 16,5 deste	Eyyâm: 57 Saman 18 kıntâr
Berây-ı ser-mehterân-ı hayme-i Hazret-i Hasekf Sultân an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 149					
Eyyâm: 92 Giyâh 16 deste	Eyyâm: 57 Saman 36,5 kıntâr				

Fi'-asl, iştirâ-i hatab an kazâ-i mezbûrîn

Hatab

20000 çeki

An-iştirâ-i bâ-emr-i âlî.

Hatab

15000 çeki

Kazâ-i Balçık 1000 çeki	Kazâ-i Yenipazar Hatab 3000 çeki	Kazâ-i Silistre Hatab 3000 çeki	Kazâ-i Hacıoğlu Hatab 2000 çeki	Kazâ-i Umûrfakih Hatab 1000 çeki	Kazâ-i Varna Hatab 2000 çeki	Kazâ-i Prevadi Hatab 3000 çeki
----------------------------	--	---------------------------------------	---------------------------------------	--	------------------------------------	--------------------------------------

An-iştirâ-i hakîr, tahte'l-iktizâ

Hatab

5000 çeki

Kazâ-i Yenipazar Hatab 400 çeki	Kazâ-i Hacıoğlu Hatab 2600 çeki	Kazâ-i Umûrfakîh Hatab 800 çeki	Kazâ-i Balçık Hatab 6000 çeki	Kazâ-i Varna Hatab 600 çeki
---------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------

Mine't-Tevzî'ât berây-ı mezkûrîn

Hatab

20029,5 çeki

Berây-ı ta'allukât-ı Harem-i Hümâyûn an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 149 Beher yevm: 30 Hatab: 4470 çeki	Berây-ı ta'allukât-ı Matbah-ı Hâssa vâcib mezkûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 24 Hatab: 3576 çeki	Berây-ı ta'allukât-ı kahve-i Ali Ağa an 3 Ra. vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 2 Hatab: 298 çeki	Berây-ı ta'yinât-ı Harem-i Hümâyûn vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 4 Hatab: 596 çeki
Berây-ı ta'yîn-i hazînedâr usta, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 2 Hatab: 298 çeki	Berây-ı ta'yîn-i ahûr-ı Hazînedâr Ali Ağa, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 2 Hatab: 298 çeki	Berây-ı ta'yîn-i Furun-ı Hâs, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 3 Hatab: 447 çeki	Berây-ı Helvahâne-i ma'mûre, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hatab: 298 çeki

Berây-ı furun harcı, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hatab: 447 çeki	Berây-ı Hıdır Ağa, Kethudâ-i Hazret-i Haseki Sultân, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 8 Hatab: 1184 çeki	Berây-ı havâce-i hazret-i şâhzâde efendi vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hatab: 149 çeki	Berây-ı Ser-Etibbâ-i Hâssa Eyyâm: 149 Hatab: 4470 çeki	Berây-ı Kılâr-ı Âmire, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 2 Hatab: 298 çeki
Berây-ı kal'aygerân, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 0,5 Hatab: 74,5 çeki	Berây-ı mastgerân, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 1 Hatab: 149 çeki	Berây-ı şem'gerân, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 0,5 Hatab: 74,5 çeki	Berây-ı ser-gulâm-ı sânî, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 1 Hatab: 149 çeki	Berây-ı bostaniyân-ı Edirne, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 2 Hatab: 298 çeki
Berây-ı ağayân-ı Enderûn, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hatab: 298 çeki	Berây-ı yedekciyân-ı şâhzâde efendi, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 2 Hatab: 298 çeki	Berây-ı teberdârân-ı Sarây-ı Atîk, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 2 Hatab: 298 çeki	Berây-ı Hazret-i Vezîr-i Mükerrrem Musâhib Paşa, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 10 Hatab: 1490 çeki	Berây-ı kâtib-i masraf der-Kılâr-ı Âmire, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hatab: 149 çeki
Berây-ı Hazret-i Vezîr-i Mükerrrem Yûsuf Paşa, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 14 Hatab: 2086 çeki	Berây-ı Mehmed Efendi, Vekîl-i Hazret-i Defterdâr Paşa, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Hatab: 596 çeki	Berây-ı Süleymân Ağa, Ser-Bevvâbîn-i Dergâh-ı Âlî, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Fî: 0,5 Hatab: 84,5 çeki	Berây-ı ta'allukât-ı Vânî Efendi, an 13 Ca. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 86 Hatab: 86 çeki	Berây-ı arabacıyân-ı Hâssa, vâcib mezbûrîn Eşhur: 5 Beher şehri: 8 Hatab: 40 çeki

Berây-ı biniş-i Hazret-i Şâhzâde Efendi Hatab: 60 çeki	Berây-ı in'âmât-ı ba'zı kesân Hatab: 30 çeki	Berây-ı diğr kâtib-i masraf, vâcib vâcib an mezbûrîn Eyyâm: 149 Hatab: 149 çeki	el-Bâkî, der-menzil-i Hacıoğlıpazan an-ıştirâ-i mezbûr ber-müceb-i huccet-i şer'iyye-i kâdî-ı Hacıoğlu menzil-mânde. Eyyâm: 149 Behr yevm: 30 Hatab: 4470 çeki
---	---	---	---

Sâh

Sâh

Sâh

[s. 22]

Fi'l-asl, iştirâ-i dakîk

Dakîk

2000 keyl

Kazâ-i Alakilise Dakîk: 500 keyl	Kazâ-i Ruscuk Dakîk: 1000 keyl	Kazâ-i Şumnı Dakîk: 500 keyl
---	---------------------------------------	-------------------------------------

Minhâ et-tevzî'ât berây-ı ta'yînât-ı mezkûrîn
an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu

Nân

83225 çift

Dakîk

1251 keyl

275 keyl, teslim-i furun harcı

500 keyl mîrî cânib

2036 keyl

Berây-ı ta'yîn-i Vezîr-i mükerrer Yûsuf Paşa, an 12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 149 Beher yevm: 220 Nân: 32780 çift	Berây-ı Hızır Ağa, Kethudâ-i Hazret-i Hasekî Sultân vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 50 Nân: 7450 çift	Berây-ı el-Hakîr Mehmed Efendi, vekîl-i Defterdâr Paşa vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 60 Nân: 8940 çift	Berây-ı Ser-Hekîmân an 22 Ra. sene [108]5 ilâ 13 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 139 Beher yevm: 20 Nân: 2870 çift
Berây-ı Hazînedâr Ali Ağa an 19 Da. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu Eyyâm: 142 Beher yevm: 15 Nân: 2130 çift	Berây-ı oda-i mükebbirân der- nezd-i Hasekî Sultân an 8 Râ. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene- i minhu Eyyâm: 153 Beher yevm: 120 Nân: 18360 çift bâ-tezkire: 1092 çift 19452 çift	Berây-ı cerrâhân-ı Hâssa, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 8 Nân: 1192 çift	Berây-ı ta'yîn-i Süleymân Ağa Ser-bevvâbin-i Dergâh-ı Âlî, an 19 R. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 121 Beher yevm: 10 Nân: 1210 çift
Berây-ı Çavûşân-ı Dergâh-ı Âlî, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 149 Beher yevm: 15 Nân: 2235 çift	Berây-ı Ser-mehterân-ı Hayme-i Hazret-i Hasekî Sultân, vâcib mezbûrîn Eyyâm: 96 Beher yevm: 10 Nân: 920 çift	Berây-ı Arabacıyân ve ser- bölükân ve sayısân an 12 C. sene 1085 ilâ 2 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 60 Beher yevm: 50 Nân: 3000 çift	Berây-ı ırgâdân ve rencberân der- hidmet-i şâh-zâde Nân: 800 çift

Berây-ı ta'allukât-ı Vâni Efendi an 17 Ca sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Eyyâm: 58 Beheryevm: 12 Nân: 696 çift	Teslim an furun harcı vekil-i emîn-i Matbah-ı Âmire Dakik: 273 keyl.	<i>Sûret-dâde an 15 Muharrem be-dest-i Mehmed Efendi sâhib-i Hazine (?)</i>
---	--	--

[s. 26]

Be cihet-i ziyâde-i masârifât ve bahâ-i şa'îr ve dakik ve giyâh-ı huşk ve gayrihi. Berây-ı ta'yînât-ı Hazret-i Hasekî Sultân ve Hazret-i Şâh-zâde Efendi ve tevâbi'ihâ ve Vezîr-i Mükerrerem Mehmed Paşa ve gayrihi der-Hacıoğlu pazarı vâcib an-12 Ra. sene 1085 ilâ 12 Ş. sene-i minhu. Be-ma'rifet-i Mehmed Efendi kâ'im-i makâm-ı hazret-i Vezîr-i mükerrerem Defterdâr Paşa in kadar meblağ an-Hazîne-i Âmire dâde fermûde ber-müceb-i defter-i müfredât-ı Mehmed Efendi, el-müşârun-ileyh ve bâ-fermân-ı şerif.

883413 akçe

127405 Def'a tezkire-i Hazîne dâde an 14 M. sene 1046

be-dest-i Mehmed Efendi

Tezkire-i hazîne dâde

fî 26 N. sene 1085

be-dest-i Mehmed Efendi.

[s. 31]

*Mahallinde hıfzolunup vech-i meşrûh üzre
sûret virile diyü buyuruldı.
2 Z. sene 1084 Sah.*

Defter-i ba'zı masârifât, berây-ı döşeme-i odahâ-i Harem-i Hümayûn berây-ı Hazret-i Şehriyârî ve Hazret-i Hasekî Sultân der-kışlak-ı Hacıoğlupazarı be-cihet-i -bahâ-i ba'zı eşyâ ve ta'mîr ü termîm-kerde-i koçihâ-i Harem ma'a meremmât-ı haymehâ ve iştirâ-i cedîd ve levâzimât-ı Ağa-i Dâru's-Sa'âde ve gayrihi ve kirâye-i arabahâ-i esb ve arabahâ-i câmûs ma'a kirâye-i bârgirân-ı mekkâriyânve iştirâ-i bârgirân ma'a iştirâ-i zehâyir ve gayrihi be-ma'rifeti Ağa-i Dâru's-Sa'âde.

Fi'l-asl

1884111 akçe

8299 gurus

Kıymet: 1137201 para

Mine'l-Masârif, berây-ı bahâ-i döşeme-i odahâ-i Harem

Bahâ-i surh-ı çuka- i londerine, berây-ı döşeme-i Edime	Bahâ-i mâ'î çuka- i londerine berây-ı pervazlık	Bahâ-i mavi çiçekli kutni, berây-ı mu'tad	Bahâ-i al çiçekli kutni, berây-ı pervazlık-ı mu'tad	Bahâ-i zerbest-i acem, berây-ı yasdıklık
59 zirâ' Fi: 42 265,5 gurus	23 zirâ' Fi: 4 92 gurus	84 zirâ' Fi: 3,5 295,5 gurus	30 zirâ' Fi: 3 105 gurus	3 top Fi: 83 249 gurus
Bahâ-i keçe-i Selânik, orta	Bahâ-i def'a, bahâ-i keçe- i Selânik, orta	Bahâ-i kebe-i tiftik-i kebîr	Bahâ-i def'a tiftik-i kebe-i sağır	Bahâ-i surh kutni, berây-ı döşeklik
64 zirâ' Fi: 2 32 gurus	40 zirâ' Fi: 2 80 gurus	2 çift Fi: 30 60 gurus	2 çift Fi: 14 28 gurus	8 çift Fi: 10 80 gurus
Bahâ-i sarı kutni, berây-ı astar-ı yasdikhâ	Bahâ-i surh-ı bogası , berây-ı minderhâ	Bahâ-i eşyâ-i sincab, berây-ı meşine-i minder	Bahâ-i ibrişim ma'a üstâdiye-i perde-i yan	Bahâ-i penbe, berây-ı minderhâ
4 top Fi: 10 40 gurus	80 top Fi: 1,5 120 gurus	20 top Fi: 1,5 30 gurus	45 gurus	600 kıyye Fi: 2 300 gurus
Berây-ı ücret-i hallâcân 10 gurus	Bahâ-i kutni' berây-ı iskemle-i Harem-i Hümâyûn			
	8 zirâ' Fi: 3,5 28 gurus			

Berây-ı bahâ-i iştirâ-i bâgirân ve mühimmât-i koçihâ ve tahterevân ve
bahâ-i bahâ-i örtü-yi koçi ve üstâdiye ve gayrihi der-hîn-i hareket-kerden-i
Hazret-i Hasekî Sultân an-Edime ilâ kışlak-ı Hacıoğlupazan

Fi'l-asl
367320 akçe
3024 guruş
Kıymet: 95160 para

İştirâ-i bârgirân 128 ruûs Fi: 18 guruş 2304 guruş 207360 akçe Teslîm-i an-Ahmêd Ağa, Mirâhur-ı Sâni, ber-mûceb-i temessûk-i mûşârûn-ileyh el- müverrah fi 20 Receb sene 1085 bâ fermân kayd-şod Bârgir: 128 ruûs	Bahâ-i rahthâ-i bârgirân-ı koçi-i Hasekî Sultân 60 guruş 5400 akçe	Bahâ-i raht-ı fûrûs-ı araba-keş, berây-ı koçihâ- i cevâriye Raht: 5 aded Fi: 10 guruş 50 ruûs 4500 akçe	Bahâ-i çuka-i parangon-ı surh, berây-ı örtü-i koçi 36 zirâ' Fi: 5 ruûs 180 guruş 16200 akçe	Bahâ-i dibây şâlî ma'a telli çengeli (?), berây-ı minderlik ve yasdıklık-ı koçi-i Sultân 58 zirâ' Fi: 4 guruş 340 guruş 30600 akçe
Bahâ-i talle hâre, berây-ı yasdıklık-ı tahterevân 3,5 zirâ' Fi: 140 490 akçe	Bahâ-i merre-i Bağdâd, berây-ı eşyâihâ-i mak'adhâ ve yasdıklık 10 top Fi: 9 guruş 90 guruş 8100 akçe	Bahâ-i kılâbdanlı çapraz, berây-ı 2 aded cœdid üzengi-ı koçi çenkâl 410 Fi: 30 12300 akçe	Bahâ-i sîm düğme, berây-ı örtü-yi koçi 120 dirhem Fi: 15 1875 akçe	Bahâ-i kemha-i Sakız, berây-ı eşyâ-i örtü-i koçi 44,5 zirâ' Fi: 80 3560 akçe

Bahâ-i köz (?) berây-ı lâzime-i üzengi-i koçı 400 dirhem Fi: 4 1600 akçe	Bahâ-i surh-ı londura-i çuka, berây-ı mühimmât-kerden-i üzengi-i koçı-i cevârin 30 zirâ' Fi: 240 7200 akçe	Bahâ-i sünbüllü köz (?) berây-ı lâzime-i örtühâ-i koçı 24 aded Fi: 12,5 300 akçe	Bahâ-i düğme, berây-ı yasdikhâ 100 akçe	Bahâ-i mâ'î boğası, berây-ı astar-ı örtühâ-i cevârin 15 top Fi: 110 1650 akçe	
Bahâ-i sarı ibrişim-i çapraz, berây-ı koçihâ 30 çift Fi: 15 450 akçe	Bahâ-i surh aba, berây-ı lâzime-i koçı 40 zirâ' Fi: 22 880 akçe	Bahâ-i müşamına', berây-ı lâzime-i üzengi-i koçı 16 top Fi: 160 2560 akçe	Bahâ-i üstâdiyye-i örtühâ-i mak'adhâ ve yasdikhâ 4000 akçe	Bahâ-i ibrişim-i mezkûrin 300 akçe	
Bahâ-i reşme, berây-ı bârgirân-ı koçı 6 aded Fi: 30 180 akçe	Bahâ-i tiftik kolan 25 aded Fi: 90 2250 akçe	Bahâ-i kaltakhâ 11 aded Fi: 320 2420 akçe	Bahâ-i zennehâ 3 aded Fi: 600 1800 akçe	Bahâ-i kantarına 15 aded Fi: 50 750 akçe	
Bahâ-i başlık 12 aded Fi: 195 2340 akçe	Bahâ-i urgan 100 kıyye Fi: 30 3000 akçe	Bahâ-i mühimmât-ı tegeltihâ-i bârgirân-ı koçı 98 aded 3000 akçe	Bahâ-i âhen, berây-ı bayrak-ı tekerlekhâ-i koçı 10000 akçe	Bahâ-i iştirâlık (?) 200 aded Fi: 8 1600 akçe	Bahâ-i fânûs, berây-ı koçı ve tahterevân-ı Sultân 3 aded Fi: 225 675 akçe

Bahâ-i sünger	Bahâ-i harc-ı kayış, berây-ı lâzime-i koçihâ	Bahâ-i abış (?)	Bahâ-i dingil	Bahâ-i kösele
50 aded Fi: 8 400 akçe	1000 akçe	102 aded Fi: 10 1020 akçe	15 aded Fi: 35 375 akçe	10 aded Fi: 250 2500 akçe

[s. 32]

Bahâ-i revgan-ı şem', berây-ı lâzime-i koçihâ	Bahâ-i zahme	Bahâ-i kayasa	Bahâ-i kerâstehâ-i mütenevvi'a, berây-ı mühimmât-kerden-i koçihâ ma'a tahterevân	Berây-ı mismâr-ı mütenevvi'a, berây-ı mezkûrîn
60 kıyye Fi: 18 1080 akçe	10 aded Fi: 12,5 125 akçe	10 aded Fi: 8 80 akçe	3560 akçe	2950 akçe
Berây-ı ücret-i âhengerân ve neccârân ve kalascıyân ve hallâcân ve gayrihi Eyyâm: 250 Fi: 30 7500 akçe		Berây-ı bahâ-i boye ve ücret-i nakkâşân, berây-ı nakş-kerden-i koçihâ ve iştirâ-i ba'zı eşyâhâ		
		Firengî sülügen ile boyanan koçı		Zencefre ile boyanan koçı
		10 aded Fi: 450 4500 akçe		6 aded Fi: 800 4800 akçe
		9300 akçe		

Berây-ı mühimmât-ı Mehterhâne-i Âmire, iştirâ-i cedîd ve mühimmâthâ-i iştirâ-i ba'zı eşyâ, berây-ı lâzime-i kâr-hâne-i mezbûr

Fi'l-asl
64585 akçe
285 guruş

Kıymet: 39835 para

Bahâ-i câder-i (?) cedid-i Hazine 11 Fi: 1750 6 aded 10500 akçe 72 guruş kıymet: 4020 para	Surh kîrpâs-ı Diyârbekir 2 çeşme Fi: 26,5 35 guruş 4770 akçe	Bahâ-i kebîr çeşme iki kat beyaz kîrpâs 10 zirâ' Fi: 15 150 guruş 13500 akçe	Bahâ-i sağır No.hûdî (?) çeşme 3 aded Fi: 300 900 akçe	Bahâ-i kolan ve taban 100 aded Fi: 80 8000 akçe
Bahâ-i iplik 140 akçe	Bahâ-i kôsele 5 aded Fi: 250 1250 akçe	Bahâ-i surh boğası 10 top Fi: 200 2000 akçe	Bahâ-i urgan-ı salâr (?) 80 aded Fi: 70 5600 akçe	Bahâ-i sûtunhâ-i çadır 25 aded Fi: 90 2250 akçe
Bahâ-i sûtun-ı sayebân 300 akçe	Bahâ-i keçe-i beyâz 25 aded Fi: 30 750 akçe	Bahâ-i Küçük boy urgan 50 aded Fi: 15 750 akçe	Bahâ-i kıl urgan 30 kıyye Fi: 10 300 akçe	Bahâ-i 25 kıyye Fi: 10 250 akçe
Bahâ-i iskemle, berây-ı lâzime-i çeşme ve hammâm ma'a surh-ı londura-i çuka, berây-ı mezbûr 1000 akçe	Bahâ-i mangal-ı nuhâs, berây-ı yemeklik 5 aded Fi: 125 625 akçe		Berây-ı ücret-i çadırcıyân ve terziyân ve hallâcân ve müytâbân Eyyâm: 390 Fi: 30 11700 akçe	

Berây-ı yağurdcıyân			
Kazgân	Güğüm	Kulplı kâse	Büyük kâse
1 aded	2 aded	4 aded	1 aded
25 kıyye Fî: 140 3500 akçe			

Berây-ı bahâ-i meşk ve musluk ve garar ve kilim ve gayrihi,

berây-ı sakkâyân-ı gümüş

Fî'l-asl

30432 akçe

Bahâ-i garar-ı meşinli ma'a	Bahâ-i kilim	Bahâ-i büyük meşinli heybe	Bahâ-i turna, berây-ı top meş'ale	Bahâ-i sâde heybe, berây- ı sakkâyân-ı gümüş
18 çift Fî: 225 4050 akçe	8 aded Fî: 255 2000 akçe	3 aded Fî: 600 1800 akçe	50 aded Fî: 30 1500 akçe	3 aded Fî: 90 270 akçe
Bahâ-i urgan	Bahâ-i meşk ve musluk	Bahâ-i tulum	Bahâ-i meşin tulum ma'a şalvar ve kuşak, berây-ı sakka-i Ağa-i Dâru's- Sa'âde	Bahâ-i el kafesi
4 aded Fî: 13 52 akçe	12 çift Fî: 1600 19200 akçe	6 aded Fî: 160 960 akçe	500 akçe	5 aded Fî: 20 100 akçe
Berây-ı mühimât-ı ba'zı ak efendi-i hâce-i şehzâde-i civân-baht ber-mûceb-i defter-i müfredât-hod, be-ma'rifeti ağa-i Dâru's-Sa'âde			Berây-ı harc-ı râh-ı ser-cerrâhîn-i Hâssa, be-ma'rifeti ağa-i Dâru's-Sa'âde	
25000 akçe			10000 akçe	

Yekûn
25000
10000
35000 akçe

[s. 33]

Berây-ı kirâye-i arabahâ-i gâv ve bârgirân-ı mekkâriyân berây-ı mezkûrîn.

Berây-ı kirâye-i arabahâ-i esb ma'a oturak

Araba

101 aded fi 30 rûz fi 483 akçe

321483 akçe

3030 gurus-ı esedî (?), fi: 90

Kıymet: 48783 pâre

Arabaların ba'zısı İstanbul'dan ve ba'zısı Filibe'den getirilüp meksolduğı köyler için ve Edirne'de Mevkifler nâm mahalle varınca ve Mevkifler'den () nâm menzilde meksolduğı köyler için ve menzil-i mezbûrdan Hacıoğlu'na varınca ve Hacıoğlu'nda meksolunan köyler için ve gerek meksolunan ve gerek hareket olunan köyler için beher arabaya otuz gurus ve dörder yüz seksen üçer akçe virilmiştir.

Berây-ı Harem-i Hasekî Sultân ma'a cevvarîn	Berây-ı kethudâ-i hazret-i Hasekî Sultân	Berây-ı odalık-ı menzil	Berây-ı ağâ-i Dâru's-Sa'âde	Berây-ı Feyzullah Efendi	Berây-ı gulâm-ı sâni-i kapu
Araba 23 aded	Araba 10 aded (be-ma'rifet-i ağa-i Dâru's-Sa'âde)	Araba 3 aded	Araba 4 aded	Araba 6 aded	Araba 1 aded

Berây-ı tahmil- kerden-i eşyâ-i haremi Ali Ağa	Berây-ı Berberbaşı	Berây-ı Kılâr-ı Âmire	Berây-ı nüzûl	Berây-ı Kâim-i makâm Paşa	Berây-ı Nûh Çelebi Ser-Cerrâhîn-i Hâssa
Araba 3 aded	Araba 1 aded	Araba 5 aded	Araba 3 aded	Araba 1 aded	Araba 1 aded

Berây-ı Ağa-i Dâru's-Sa'âde.der-hîn-i avdet-gerden-i karye-i Köprü.

Araba

22 aded

Fî: 2760

60726 akçe

90 guruş-ı esedî

Kıymet: 52626 pâre

Berây-ı ağa-i Dâru's-Sa'âde	Berây-ı yazıcı ağa-i Dâru's- Sa'âde	Berây-ı kethudâ-i teberdârân	Berây-ı Kalender Ağa nedim-i hazret-i şehriyârî
Araba 16 aded	Araba 3 aded	Araba 2 aded	Araba 1 aded

Berây-ı kirâyeye-i arabahâ-i kâv ve câmûs.

Araba

86 aded

Fî: 1200

Teslim: 103200 akçe

Berây-ı Kilâr-ı Âmire Araba 65 aded	Berây-ı Ağa-i Dâru's- Sa'âde Araba 4 aded	Berây-ı Mehterhâne-i Âmire Araba 5 aded	Berây-ı Kethudâ-i hazret-i Hasekî Sultân Araba 10 aded	Berây-ı tahmil-i mühimmât-ı emîn-i nüzûl Araba 2 aded
---	--	--	---	--

Berây-ı kirâye-i câmus tahte'l-iktizâ der-ba'zı menzil lâzim-şode.

Araba

93 aded

Fî: 360

33480 akçe.

Berây-ı menzil-i Prevadi	Berây-ı Karasu berây-ı mühimmât-ı kilâr	Berây-ı top meş'ale der-menzil-i mezbûr	Berây-ı Karînâbâd	Berây-ı Alçaklar	Berây-ı menzil-i Hacıoğlu pazarı
Araba 21 aded	Araba 25 aded	Araba 6 aded	Araba 22 aded	Araba 25 aded	Araba 7 aded

Berây-ı kirâye-i bârgîrân-ı mekkâriyân berây-ı mezkûrîn.

Bârgîr

305 re's

Fî: 1425

Teslim: 434625 akçe

Mezkûr mekkârînin ba'zısı İstanbul'da ve ba'zısı bunda (?) virilüp gice gerek meksolunduğı günler için ve gerek Edirne'den ve Mevkîfîler nâm menzile varınca ve gerek menzil-i mezbûrda meksolunduğı köyler için ve yine mezbûrdan Hacıoğlu pazarı'na varınca ve Hacıoğlu pazarı'nda meksolduğı köyler için cümle beher mekkârîne dörder yüz yigirmi beşer akçe virilmüşdür.

Berây-ı beher hâne-i hayme-i sâlyânân-ı memleket Bârgîr 21 re's	Berây-ı Kılâr-ı Âmire Bârgîr 17 re's	Berây-ı Helvahâne-i Ma'mûre Bârgîr 7 re's	Berây-ı Furûn-ı Hâssa Bârgîr 14 re's	Berây-ı Furûn harcı Bârgîr 12 re's	Berây-ı Kuşhâne Bârgîr 8 re's
Berây-ı Uzunca Ali Ağa Bârgîr 1 re's	Berây-ı Beşir Ağa ve Süleymân Ağa Bârgîr 2 re's	Berây-ı Uzunca Ahmed Ağa Bârgîr 2 re's	Berây-ı Uzunca Yûsuf Ağa Bârgîr 1 re's	Berây-ı Ser-arabacı-i Hasekî Sultân Bârgîr 8 re's	Berây-ı Maksûd Ağa Bârgîr 1 re's
Berây-ı Mısırlı İbrâhîm Ağa Bârgîr 1 re's	Berây-ı Mustafâ Ağa Bârgîr 2 re's	Berây-ı Uzunca Süleymân Ağa Bârgîr 2 re's	Berây-ı Abdurrahmân Ağa Bârgîr 1 re's	Berây-ı Lala Ya'kûb Ağa Bârgîr 3 re's	Berây-ı Engûrili Uzunca Mustafâ Ağa Bârgîr 1 re's
Berây-ı Uzunca Osmân Ağa Bârgîr 2 re's	Berây-ı serrâcîn-i ahûr-ı küçük Bârgîr 2 re's	Berây-ı Oda-i kebîr aağ Bârgîr 2 re's	Berây-ı kethudâ-i na'lbendân Bârgîr 3 re's	Berây-ı diğer Yûsuf Ağa Bârgîr 1 re's	Berây-ı diğer Mustafâ Ağa Bârgîr 1 re's
Berây-ı Ya'kûb Ağa ve Sâlih Ağa Bârgîr 2 re's	Berây-ı ağa-i Hasekî Sultân Bârgîr 4 re's	Berây-ı Molla Ali Ağa Bârgîr 1 re's	Berây-ı diğer Süleymân Ağa Bârgîr 1 re's	Berây-ı Silâhşör Süleymân Ağa Bârgîr 1 re's	Berây-ı musâhib-i nüzûl ağa Bârgîr 3 re's

Berây-ı Musâhib Kalender Ağa	Berây-ı küçük çetirine (?) ağa	Berây-ı Selim Ağa	Berây-ı Acemiyân-ı İdris ağayân	Berây-ı Sîmhâne-i Hâssa	Berây-ı şakkâyân-ı gümüş
Bârgîr 3 re's	Bârgîr 4 re's	Bârgîr 1 re's	Bârgîr 2 re's	Bârgîr 3 re's	Bârgîr 1 re's
Berây-ı kassâbân-ı hâssa	Berây-ı vekîl-i mirâhûr-ı küçük	Berây-ı kallâbcıyân-ı hâssa	Berây-ı ser-aşcıyân-ı sâhib-i devlet	Berây-ı mastgerân (?)	Berây-ı Matbah-ı Hâssa ve ağâ-i Dâru's-Sa'âde
Bârgîr 5 re's	Bârgîr 4 re's	Bârgîr 2 re's	Bârgîr 10 re's	Bârgîr 3 re's	Bârgîr 27 re's
Berây-ı şirahâne	Berây-ı teberdârân	Berây-ı kahveci-i Haseki Sultân	Berây-ı cânib-i ağâ-i Dâru's- Sa'âde	Berây-ı ser-cerrâhîn-i Hâssa	Berây-ı gulâm-ı nâm be-nâm Ahmed Beg
Bârgîr 9 re's	Bârgîr 20 re's	Bârgîr 3 re's	Bârgîr 3 re's	Bârgîr 5 re's	Bârgîr 1 re's

[s. 35]

*Sa'âdetlû Dâru's-Sa'âde Ağası ile ta'mîr olunmakla
Başmuhâsebe'ye kaydolunup Hazîne tezkiresi virile.*

Defter-i eşyâ-i mezkûrîn, berây-ı ahûr-ı Dâru's-Sa'âde, el-vâkı' fî sene 1084

el-Masârif

Bahâ-i sûtun-ı dehliz 9 aded Fi: 35 315 akçe	Bahâ-i sûtun-ı dolma 65 aded Fi: 30 1950 akçe	Bahâ-i mâşe 170 aded Fi: 60		Bahâ-i kırk karış 470 aded Fi: 35 315 akçe		Bahâ-i otuz karış 580 aded	
		an-cânib-i Akpınar 61 aded (mîri)	Maşa 109 aded 6540 akçe	an-cânib-i Akpınar 294 aded	176 aded Fi: 30 5280 gurus	an-cânib-i Akpınar 210	370 aded Fi: 18 2960 akçe Teslim: 164
Bahâ-i yigirmi karış 300 aded Fi: 10 3000 akçe	Bahâ-i elvâh-ı ağa 75 aded Fi: 20 1500 akçe	Bahâ-i elvâh-ı tahta-i Filibe 40 aded Fi: 12 480 akçe		Bahâ-i elvâh-ı mişe 79 aded Fi: 10 790 akçe	Bahâ-i çırallık çam 2621 aded Fi: 4 10496 akçe		Bahâ-i çüb-ı padavra 35800 aded Fi: 250 8950 akçe

Yekûn

42261 akçe

Teslîm

Berây-ı bahâ-i mesâmîr-i mütenevvi'a

Bahâ-i mismâr-ı Samakov 450 kıyye Fî: 20 9000 akçe	Bahâ-i mismâr-ı tahta 48 kıyye Fî: 20 960 akçe	Bahâ-i mismâr-ı mertek 35 kıyye Fî: 20 900 akçe	Bahâ-i mismâr-ı salîş (?) 450 kıyye Fî: 20 700 akçe	Bahâ-i mismâr-ı mertek 69 kıyye Fî: 22 1518 akçe	Bahâ-i mismâr-ı mertek 11 kıyye Fî: 20 220 akçe	Bahâ-i mismâr-ı Edirne 8 kıyye Fî: 19 158 akçe
Bahâ-i mismâr-ı yerli Lofça 81 kıyye Fî: 35 900 akçe	Bahâ-i padavra-i mismâr 450 kıyye Fî: 20 900 akçe	Bahâ-i âhen-i halka, berây-ı 450 kıyye Fî: 20 900 akçe	Bahâ-i zerre-i (?) bâb 1 aded 16 akçe	Bahâ-i âhen-i ham 4 aded Fî: 60 240 akçe	Bahâ-i kazma 3 aded 75 akçe	

Yekûn

75615 akçe

Teslîm

Berây-ı bahâ-i senk-i molos ve kireç ve horasan ve kerpic ve ba'zı mühimmât

Bahâ-i seng-i molos 5260 çeki Fî: 8 42080 akçe	Bahâ-i kireç-i gubâr 85 kintâr Fî: 9 akçe 765 akçe	Bahâ-i horasan 2 müd Fî: 150 300 akçe	Bahâ-i kerpic 108000 aded Fî: 150 16200 akçe	Bahâ-i kürek 62 aded Fî: 10 620 akçe
Bahâ-i küfe 15 aded Fî: 10 150 akçe	Bahâ-i resen-i uhlamur 15 aded Fî: 4 40 akçe	Bahâ-i kiremid 38600 aded Fî: 400 16440 akçe	Yekûn 75615 akçe	

[s. 36]

Mahallinde kaydolunup sûret virile.

Defter-i masârifât-ı bağçe-i Akpınar bahâ-i kirpâs ve kolan ve cild-i gâv ve âhen-i çengel ve halka ve ücret-i cadırcıyân ve ücret-i terziyân ve gayrihi berây-ı mühimmât-ı kepenek ve perdehâ-i lâzime-i Sarây-ı Akpınar berây-ı kasr-ı Hazret-i Şehriyârî ve odahâ-i Hazret-i Vâlide Sultân ve odahâ-i hazret-i Hasekî Sultân ve odahâ-i ağa-i Dâru's-Sa'âde be-ma'rifet-i () el-vâkı' sene 1084.

Fi'l-asl

325428 akçe

Ani'l-havâlat berây-i iştirâ-i kepenek mühimmât-ı mezbûre an-mâl-i bedel-i avânz ve bedel-i sûrsat-ı vilâyet-i Sofya an-vâcib sene 1084 bâ-emr-i şerif 1450 aded fi: 100 145000 akçe	Be-cihet fi sene 1084 an-yed-i Mehmed Çelebî ser-çadircıyân Kıymet: 180428 pâre
--	--

Vudi'a min-zâlik

325428 akçe

Ani'l-iştirâ-i bahâ-i kepenek-i surha ve ücret-i mekkâriyân

Kepenek-i surha 500 aded fi: 250 145500 akçe			
Bahâ-i kepenek berây-i masârif 350 aded fi: 250 87500 akçe	Berây-i kepenek-i zâyi'-şude (der-râh) 30 aded fi: 250	El-bâkî kepenek 120 aded fi: 250	Ücret-i mekkâriyân-ı bârgîr 20 (re's) beher re's: 20 2000 akçe
Bahâ-i kirpas-ı Drama, berây-i kepenek 1987 zirâ' fi: 14 27818 akçe			

Bahâ-i kolan-ı tınâb ve huyâta 689 aded fî: 80 55120 akçe	Bahâ-i kirpas-ı yelken 293 top fî: 108 31645 akçe	Bahâ-i cild-i gâv 19 aded fî: 250 4850 akçe	Bahâ-i âhen-i çenkâl ve halka 2880 aded fî: 14 27818 akçe
Bahâ-i makara, berây-ı perdehâ 386 aded fî: 5 1930 akçe	Bahâ-i çarçeve berây-ı perdehâ 630 aded fî: 12 7560 akçe	Bahâ-i ibrişim 815 dirhem fî: 3 2445 akçe	Bahâ-i iplik 6 deste fî: 80 480 akçe
Bahâ-i mühimmât, berây-ı perdehâ 5 deste fî: 30 150 akçe	Ücret-i çadırcıyân ve ücret-i terziyân ve abacıyân ve hammâlân berây-ı perdehâ ve kepenk Eyyâm: 1222 fî: 35 42752 akçe Kepenek: 66 kıta'ât Perdesi: 75 kıta'ât		

Tahrîren fî 15 Za. sene 1084

Sûret-dâde
3 Z. sene [10]84

[36-a]

Mahalline kaydola.

Bâ'is-i tezkire-i hurûf budur ki; işbu bin seksen dört senesinde Hasekî Sultân *dâmet ismetuhâ* hazretleri Babadağı'na deverân olmalarıyçün iştirâsı fermân olunan bârgirlerden yüz yigirmi sekiz re's mîrî bârgirleri canbazlardan el-Hâc Ahmed ve Kara Hasan canbazlar yedinden alup kabzeyledüğimiz ecilden yedlerine işbu tezkire virilmiştir. Fî 20 B. sene 1084.

Mîrahor el-Hâc Ahmed Canbâz

Kayd-şod, defter-i muhâsebe-i Mehmed Efendi,
kâ'im-i makâm-ı Defterdâr Paşa.[s. 37]

Berây-ı bahâ-i neccârân ve ücret-ı ırgâdân ve ücret-i lağımciyân ve sâ'ire
an 6 C. sene 1086 ilâ 8 Receb sene-i minhu.

Ücret-i neccârân	Ücret-i ırgâdân	Ücret-i lağımciyân	Ücret-i sakâyân
24110 akçe	21200 akçe	7800 akçe	Neferan: 2 Eyyâm:84 3360 akçe

Yekûn

67370 akçe

66470 akçe Teslîm

Dâru's-Sa'âde Ağası'nın müceddeden bir büyük ve bir küçük ahurıyla konağının ba'zı odalarının
mühimmâtına ber-müceb-i defter-i müfredât iki yük altı bin on dokuz akçe masraf olmuştur. Fermân
Sultânımındır.

Tezkiresi virile
Gurre-i Z. sene [10]84.

[s. 38] Boş

[s. 39]

Berây-ı vekil-i emîn-i şehîr	Berây-ı orta-i Muhzır Ağa	Berây-ı ser-oda-i bostânî	Berây-ı kethudâ-i sultân	Berây-ı ser-taht-ı revânî	Berây-ı buzcıyân
3 re's	10 re's	2 re's	20 re's	4 re's	1 re's

Berây-ı Feyzullâh Efendi	Berây-ı Mü'ezzin-i Hâssa	Berây-ı vekîl-i ser-çavûşân	Berây-ı tavukciyân		
Bârgîr 1 re's	Bârgîr 2 re's	3 re's	2 re's		

**Bahâ-i ücret-i mezkûrîn ve iştirâ-i bârgîr ve meremmât ü in'âmât ve
ücret-i meş'aleciyân ve bahâ-i tınâb-ı sefer**

Berây-ı ücret-i esb-keşân-ı hazret-i şehzâde-i civân-baht ve hazret-i ağâ-i Dâru's-Sa'âde	Berây-ı ücret-i sûriciyân-ı koçihâ-i Hazine-i Hâssa ve ağâ-i Dâru's- Sa'âde
Neferân: 40	Neferân: 28
Fî: 1195	Fî: 1215
Teslim: 47800 akçe	Teslim: 34020 akçe

Berây-ı iştirâ-i bârgîrân ve nüzül-i Pevadi tahte'l-iktizâ	Berây-ı bahâ-i meremmât-kerden- i nerdübân-ı sîm be-dest-i Fazlî bölükbaşı der-râh.	Berây-ı in'âmât-ı ba'zı kesân
Re's: 4	600 akçe	Kıymet: 5320 para
Fî: 20		
80 gurus-ı esedî		
Fî: 90		
7200 akçe		

Berây-ı ücret-i meş'aleciyân ma'a oturak Neferan: 46 Yevm: 39 Oturak: 46 Eyyâm: 20 Azîmet: 19 eyyâm 234 Yekûn eyyâm: 156 Beher yevm: 20 35880	Berây-ı Hazret-i Hasekî Sultân ve tevâbi' ihâ Top meş'ale Teslim: 13340 akçe <table><tr><td> Oturak Yevm: 20 Meş'ale: 46 aded Eyyâm: 920 Beher yevm: 5 </td><td> Azîmet 19 Meş'ale 46 Eyyâm: 874 Beher yevm 10 top 8740 akçe </td></tr></table>	Oturak Yevm: 20 Meş'ale: 46 aded Eyyâm: 920 Beher yevm: 5	Azîmet 19 Meş'ale 46 Eyyâm: 874 Beher yevm 10 top 8740 akçe	Berây-ı Kâ'im-i makâm Paşa ve kethudâ-i Hasekî Sultân Top meş'ale 4000	Berây-ı ebniye-i hûmâyûn der- Hacioğlupazan Top meş'ale 400
Oturak Yevm: 20 Meş'ale: 46 aded Eyyâm: 920 Beher yevm: 5	Azîmet 19 Meş'ale 46 Eyyâm: 874 Beher yevm 10 top 8740 akçe				

Yekûn

Top: 17840 aded

Beher top: 5 akçe

Teslim: 89200 akçe

Tahrîren fi 15 Za. sene 1084

Bende
Mehmed,
Kâ'im-makâm-ı ed-Defteri
Mühür

Arz-ı bende-i bî-mikdâr oldur ki:

Devletlü Haseki Sultân hazretleri Edirne'den Hacıoğlu pazarı Kışlası'na hareket buyurdıklarında Edirne'de Defterdâr Kâ'im-i makâmı olan Mehmed Efendi kullarının masârifi defteridir. İştirâ olunan bârgirler bahâsına ve koçiler rahtlarına ve koçi âvertosuna ve sâyir bunun emsâli masârife üç yük altmış yedi bin üç yüz yigirmi akçe ve Mehterhâne-i Âmire için alınan çadırlar ve çeşmeler ve kirpâs ve kolân ve tınâb bahâsına ve çadırcı ve terzî ücretlerine [s. 40] altmış dört bin beş yüz seksen beş akçe ve Matbah-ı Âmire, Helvahâne-i Ma'mûre ve Furun-ı Hâs ve kârhâne-i yoğurtcular için alınan evânî-i nuhâs bahâsına elli bir bin iki yüz akçe ve garâr ve kilim ve meşk ve maslak ve gayrihi bahâsına ve Feyzullâh Efendi ve Cerrâhbaşı mühimmâtlarına altmış beş bin dört yüz otuz iki akçe ve ağırlık tahmîli için dokuz yük elli üç bin beş yüz on dört akçe ve atlar yedenlere (?) ve koçiler sürücilerine ve meş'aleciyân ücretine ve meş'ale topı bahâsına ve gayrihi iki yük yigirmi bin akçe ve Hacıoğlu pazarı'nda döşemesi fermân buyurulan odaların döşemesi için çuka ve kadife ve dîbâ ve gayrihi bin sekiz yüz gurus ki cümle on sekiz yük seksen dört bin yüz on bir akçe harc eylemişdür, müfredât defteri mahallinde hıfzolunup sûreti virilmek ricâ ider. Ol bâbda emr ü fermân sultânımındır.

Sûret virile 3 Z. sene [10]84.

KISA SÖZLÜK

Ah ahen Demir.
ahen-i çibık Demir çubuk.
ahur-u hassa Hassa ahır.
arabacıyan Arabacılar.
atebe Eşik, basamak.
atebe-i Hümayun Padişaha ait ordugâh sarayı.
averde Getiren.

Ba bahariye İlkyazla ilgili.
ba-narh Hükümetçe konulan fiyat.
ba-tezakir-i Divan Divan tezkereleri ile.
beray Maksadıyla.
beray-ı keşiden-i hatab Araba yürüten kişi.
beray-ı biniş-i Hazret-i Şehzade Efendi
Şehzadenin kıyafetlerinden sorumlu
görevli.
bevvab Kapıcı.
bûd Varlık.

Ca cameşuyan Çamaşırcı.
cây Dinlenme yeri.
cev Arpa.
cevari Cariyeler.
cild Meşin.
civan-baht şehzade Şehzade Mustafa.
çadurcıyan Çadır kuranlar.
çarub Süpürge.
çarub-ı halı Halı süpürgesi.
çeki Odun ve taş gibi malzemelerin tartılması
için eski bir ölçü; 195 okka olup 250 kg
gelir.
çuka Kalın yünlü kumaş, çuha.

Da dakik Un.
derr'i En iyi usta, uzman.

Eb ebniye Binalar.
elvah Levhalar.
engişt Kömür.

esban Atlar.
ester Katır.
eşhur Aylar.
evani Çeşitli mutfak kapları.
evani-i nühas Bakır kap kakak.

garar Harar, kıldan dokunmuş büyük çuval.
gav Öküz.
gihah Ot.

ham Yay.
harbende Eşek, katır gibi yük hayvanı seyisi.
haşeme Mevki sahibi kimsenin adamları,
hizmet edenleri.
havalat Havaleler.
hayme Çadır.
hekiman Doktorlar.
helvahane Tatlıların yapıldığı mutfak.
hiyata İbrişim ip.
hidemat-ı şakka Ağır ve kaba işler.
hîn An, vakit.
hoş-ab hane Hoşaf mutfağı.
huşk Kuru.
huy-gerde Huy edinilmiş.

ırgadiye İşçilik ücreti.
in'am İyilik dağıtma.
in'amat Nimetler, ihsanlar.
ıştira Satın alma.

kal'ili Ustalık, uzmanlık.
kalaygeran Kalaycı.
kârhane İşyeri.

kat'ı kerdan-ı mismar Demir ve çivi kesenler.
kepenek Keçeden yapılmış dış giyim.
kesan Kimseler.
keşide Çekilmiş, tartılmış.
keyl Tahıl ölçüsü.
kezalik Keza, bu da böyle.

Ga

Ha

İr

Ka

kıymet Bedel, tutar.
kırpas Ham bez.
koçi Binek arabası.
koçha-i harem Hareme ait binek arabası.
kolan Enli örme kuşak, yassı ip; hayvanın eğer
ve semerini üstüne raptetmek üzere belin-
in altından geçirilerek bağlanan kayış, bağ.
kutni Bir cins desenli kumaş.
kutta'i hattab Odun kesenler.

londerin İthal malı kumaş.
lök İnşaatla ilgili terim.

mande Kalmış olan (amel mande gibi).
marifet Ustalık.
mehd Beşik.
mehd-i ulya Padişah annesi.
meklari Yük hayvanı, kirayla tutulan hayvan.
meks Durma.
mertek Büyük ağaç direk.
meşaleciyan Meşaleciler.
meşk Kırba, tulumdan su kabı.
meşkdüz Deriden meşk yapan.
mevacib Ayhıklar.
muh Nal çivisi.
minha Çıkarma.
miskal 1,5 dirhem.
mismar Çivi, mih.
mismar-ı ahenin Demir kazık.
mismar-ı mertek Mertek çivisi.
mübaşir Geçici bir ödev olarak merkezden bazı
emirleri götüren icra yetkisi de olan kimse,
denetçi.
mükerrerem Saygıya değer.

naklaş Tavan, duvar boyayan, ressam.
nalbant Atları nallayan kimse.
nan Ekmek.
necar Dülger, marangoz.
neccariye Dülgerlik, marangozluk ücreti.
nedim-i şehriyari Padişahın nedimi.

nerduban Merdiven.
nühan Bakır.
nüzül İnme.

okka 400 gram.

pelid Ağaç cinsi.
penbe Pamuk.

raht Pencere ve kapıların menteşe takımı.
rahtha-i bab Kapı menteşesi.
reft Gitme.
revgan Yağ.
revgan-ı zeyt Zeytinyağı.
rikabdar Hükümdarın üzengisini tutan görevli.
rub Dörtte bir.

Sakız kemhası Sakız adasında dokunan kadife
kumaş.
sakk Hüççet, ilam.
sakka Su taşıyan kişi, saka.
sayisan Seyisler.
saz-ı ham Ok yayı.
sefine Gemiler.
ser etübb-i hassa Sarayda başhekim.
sürsat Ordu sefere giderken yol boyunca köy-
lerin satmak zorunda olduğu zahire.

şair Arpa.
şehr-i yar Padişah.
şem-hane Mum atölyesi.
şude Gelip gitme.
şüdegan Gidenler, geçmiş olanlar.

taallukat Bir kimsenin adamları.
tabh Pişirme.
tabhane Hastane.
tabhiyye-i nan Ekmek pişirme.
tahmil kerdn Yükleme yapılmış.
tahmil Yükleme.
tayinat Maaştan başka verilen yiyecek.

teberdaran Baltacılar.
temessûkat Borç senetleri.
termîn Onarım.
tunâp Çadırı kaziğa bağlamak için kullanılan ip.

Üs üstadiye Ustalık ücreti.

Va vacib Yapılması gerekli.

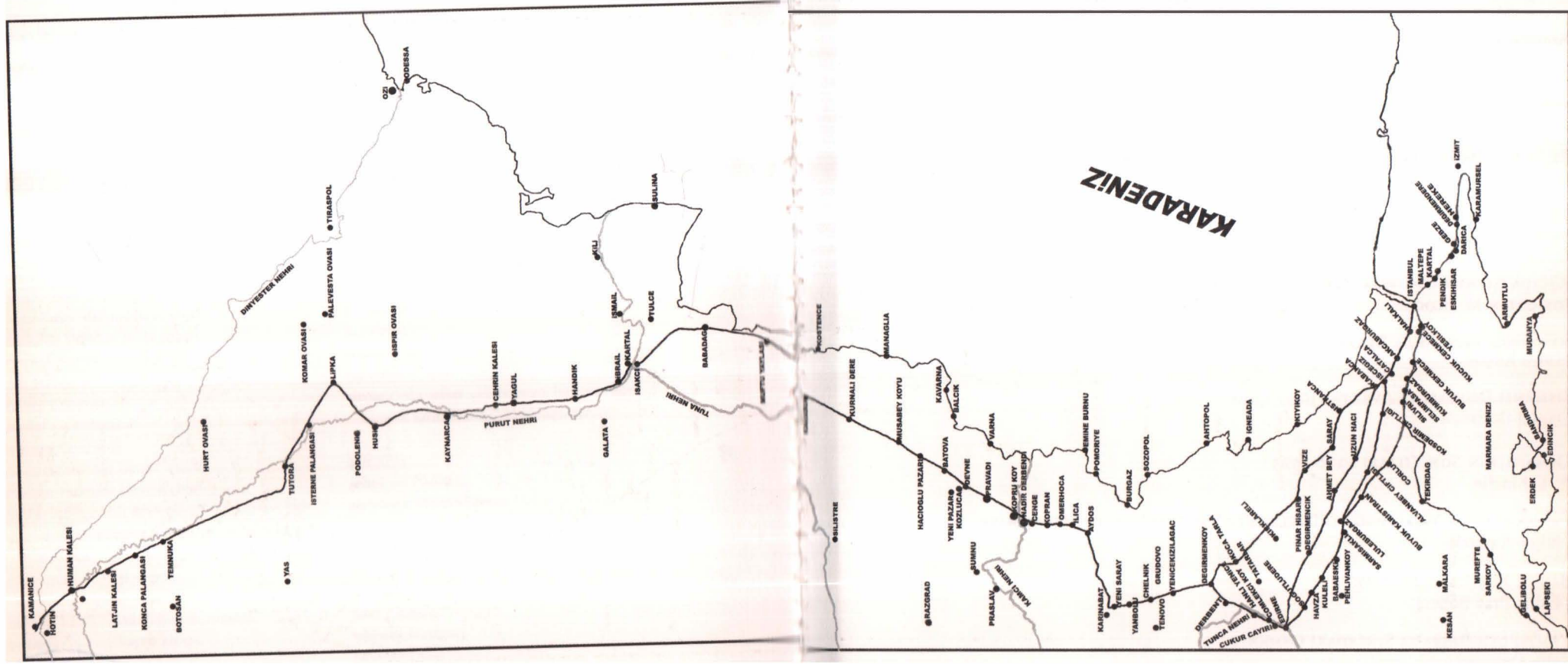
Ye yed Vasıtasıyla.

Zâ zâr Yer bildirir (çimen-zâr gibi).

zehayir Zahire.

zeyt Zeytin.

zira' Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan
uzunluk; 75 ilâ 90 cm. arasında değişir.

Bu kitabın yazılış macerası, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bir masraf defterinin Prof. Dr. HalimeDoğru'nun dikkatini çekmesiyle başladı. Defter, IV. Mehmed'in Hotin seferi sırasında kışladığı Hacıoğlupazarı'ndaki menzil sarayında yapılan harcamalara aitti ve Kasım 1673-Nisan 1674 tarihleri arasında geçirilen 172 günün harcamaları buraya tek tek yazılmıştı. IV. Mehmed'in, önce Kamanice'ye ardından da Hotin'e yaptığı seferler farklı anlamlarla yüklüydü. Padişah her iki sefere de annesi Turhan Sultan'la, kız kardeşleri Gevherhan ve Beyhan Sultanlar'ı, Haseki Gülnuş Sultan'ı ve Şehzade Mustafa'yı götürmüştü. Hatta Kamanice seferinde fethedilen irili ufaklı kalelere saray kadınlarının adını vererek onların anısını yaşatmak istemişti. IV. Mehmed Edirne'den Hotin seferi için hareket ettiği sırada Haseki Gülnuş Sultan hamileydi ve Osmanlı tarihinde ilk kez hamile bir haseki sefere katılıyordu. Menzillerde gösterilen ihtimama rağmen, kış bastırınca hasekinin çadırda doğum yapması sakıncalı bulunmuş, Gülnuş Sultan'ın bir an önce kışlık saray olarak düzenlenen Hacıoğlupazarı menziline dönmesine karar verilmişti. Daha sonra III. Ahmed adıyla tahta çıkacak olan şehzade Ahmed işte burada doğdu. Doğumdan birkaç gün sonra ramazan bayramı başlayınca kutlamalar doğum

şenliklerine karıştı. Saray kadınlarının harem dışındaki faaliyetlerinde, IV. Mehmed'in annesi Ukrayna kökenli Turhan Sultan'ın rolü çok önemliydi. Lehistan seferlerini fırsat bilip ailesinin genç hanımlarıyla birlikte doğduğu toprakları ziyaret edip hasret gidermiş, oğluyla birlikte imparatorluğun çeşitli yerlerinde de bulunmuştu. Prof. Doğru'nun arşivde bulduğu menzil sarayına ait masraf defteri, harcamaların yazıldığı bir defter olmaktan çok, gündelik yaşam, sarayın döşenmesi ve saray mutfacı hakkında verdiği bilgiler açısından önem taşıyor. **Prof. Dr. Halime Doğru Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesidir.**

TARİH VE COĞRAFYA DİZİSİ

Kitapyayinevi

ISBN 975-6051-11-6

